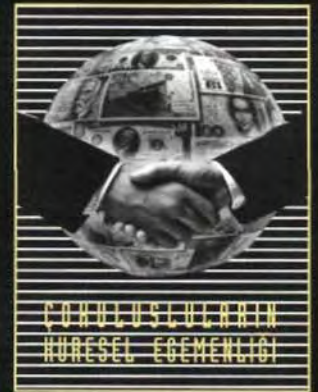

sendikal notlar

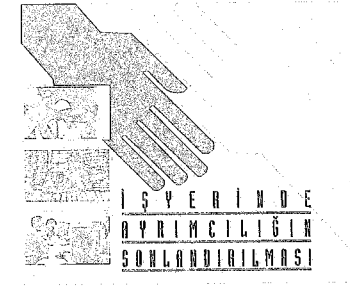
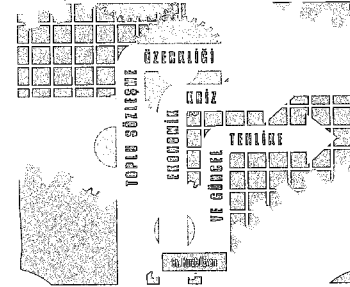
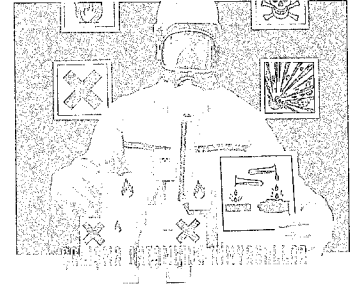
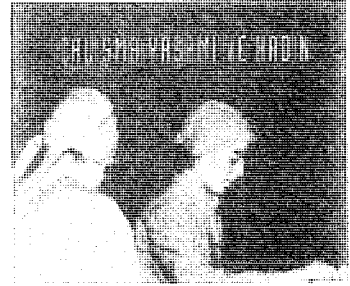
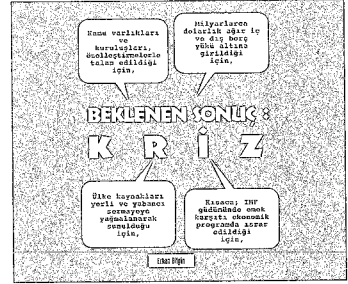

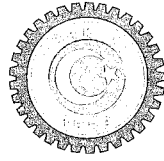
KRİZDEN ÇIKIŞ İÇİN ÖNCELİKLİ KOŞUL: IMF GÜDÜMLÜ POLİTİKALARI TERK ETMEK!

İÇİNDEKİLER

Türkiye	5
Dünya	22
Beklenen sonuç: Kriz	33
Krizden çıkış için ilk koşul	40
Sosyal harcamalar nereye?	44
Toplu sözleşme özerkliği	49
Çalışma yaşamı ve kadın	61
Hız çocukları: Çileli bir dünya	70
Çokulusluların küresel egemenliği	74
Sınır ötesi şirket etkinlikleri: Emek açısından sonuçları	83
Temsilciye not: Nasıl sendikasılaştırıyorlar?	102
Çalışma ortamında kimyasallar	110
İşyerinde ayrımcılığın sonlandırılması	133
Sendikal Notlar'ın 1 yılı	152
Şubeler ve temsilcilikler	156

**Türkiye
Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası**

adına sahibi:

Genel Başkan

Mustafa Öztaşkın

•

Yazı İşleri Müdürü:

Genel Sekreter

Mustafa Çavdar

•

Genel Yayın Müdürü:

Genel Örgütlenme ve Eğitim Sekreteri

İsmet Yiğit

•

Yönetim Yeri:

Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası

Altunizade Mah. Kuşbakışı Cad. No: 25

81180 Altunizade-Üsküdar-İstanbul

Tel: (216) 391 66 67 (10 Hat)

Faks: (216) 391 66 78

•

Petrol İş Dergisi Ekidir.

•

Yayına Hazırlayan: Haluk Şensu

•

Genel Düzenleme ve Teknik Hazırlık:

Dosya Yayıncılık

•

Baskı: Pastel Ofset

•

Mart 2001

SUNUŞ

Uluslararası Para Fonu'nun istemlerine bağılı olarak gerçekleştirilen ekonomik programın doğal sonucu olan kriz, şubat ayının ikinci yarısında tüm ekonomik ve toplumsal yaşamı altüst ederek geldi. Böylece Türkiye "İkinci Kara arşamba" ile sarsıldı. Dolar kuru yaklaşık yüzde 35-40 oranında artarken, faizler yüzde 7000'lere tırmandı; Borsa tavana vurdu; finansal piyasalar büyük belirsizlikler içine sürüklendi.

Kısa süre içinde gerçekleşen bu gelişmeler Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yaşamını uzun yıllar içinde etkileyecek yeni olumsuzlukların başlangıcı ya da üreticisi durumunda. Başka bir anlatımla, yaklaşık 14 aydır, IMF istemlerine bağılı olarak sıkı biçimde uygulanan ekonomik programın ürettiği kriz, aynı ekonomik ve sosyal politikaların sürdürülmesi durumunda Türkiye'yi yeni krizlere sürükleyecek ve daha uzun yıllar toplumsal yaşamı derin biçimde etkileyecektir.

Hükümet, kriz sonrası yaptığı açıklamalarla gelişmeleri hiç de bu boyutuyla görmemektedir.

Onlar kriz üreten politikaları daha sıkı biçimde uygulamak isteğindedir.

Nasıl?

Kamu varlıkları ve kuruluşları kısa süre içinde yerli

ve yabancı kuruluşlara satılarak özelleştirilecek; daha fazla borçlanarak; borçlar yeni borçlarla kapatılacak; ekonominin sosyal boyutu dışlanarak parasal politikalar egemen kılınacak; tarım sektörünü çökertecek kararlar daha etkili biçimde yürürlüğe sokulacak; ücretlilerin temel haklarını baskı altında tutacak ücret politikaları yaşama geçirilecek; yeni vergiler oluşturularak çalışanlar üzerindeki yük arttırılacak; kısaca, daha önceki politikalar, demokratik hak ve özgürlükler hakkı altında tutularak gerçekleştirilmeye çalışılacak...

Oysa tüm bu politikaların sürdürülmesi, yaşanan krizin etkilerini daha da arttıracak gibi yeni krizleri de koşullandıracak ve sonuçta Türkiye'de;

-Gelir dağılımı daha da bozulacak, yoksullaşma kitleselleşecektir.

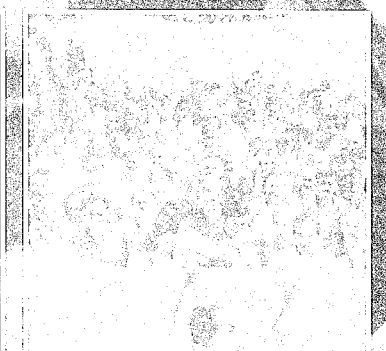
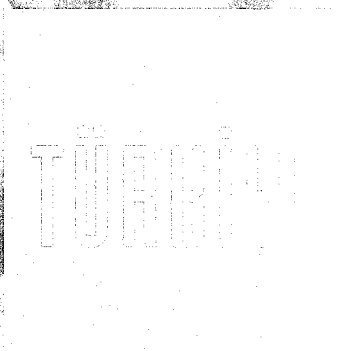
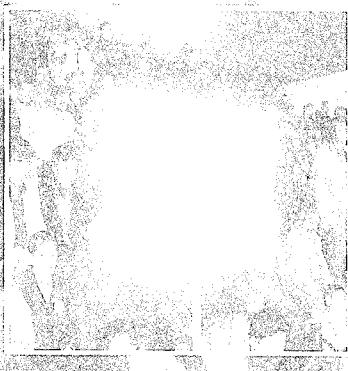
-Günümüzde varolan bölgelerarası eşitsizlik büyük uçuruma dönüşecektir.

-Ekonomik çöküntü ile birlikte kırları ve kentleri işsizlik saracaktır.

-Enflasyon oranları üçlü hatta dörtlü rakamlara tırmanacaktır.

Bu süreç bugünden açık olarak görülmektedir ve mutlaka durdurulmalıdır. Çünkü bu olumsuz gelişmeler Türkiye'nin kaderi olamaz ve olmamalıdır. Ülkemizin ekonomik olanakları ve birikimi bu kötü gidişi durduracak güçtedir. Yeter ki bu olumsuz süreci durduran gerçekçi, somut alternatif ekonomik ve sosyal politikalar üretilebilsin...

Merkez Yönetim Kurulu

TÜRKİYE

TÜRK-İŞ: "ARTIK HALKTAN ÖZVERİ BEKLENEMEZ"

İzmir'de 16 Ocak 2001 tarihinde toplanan Türk-İş Başkanlar Kurulu, genel ekonomik ve sendikal gelişmeleri değerlendirerek basına ve kamuoyuna bir açıklama yaptı. Açıklamada, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikasının değiştirilmesi istenirken, ekonominin IMF'nin dayattığı istikrar programları nedeniyle kriz ortamına sürüklendiği vurgulandı.

Türk-İş Başkanlar Kurul açıklamasında şu görüşlere yer verildi:

"Başkanlar Kurulumuz, iş güvencesi yasa tasarısının, hizmet akdinin feskinde geçerli bir neden aranması ve bu durumun yargı kararlarıyla saptanmasını sağlayacak biçimde, Hükümetin verdiği söz doğrultusunda yasalaşmasını talep etmektedir. İş güvencesinin sağlanması, kaçak işçiliği azaltacak, SSK'nın topladığı primi ve devletimizin toplandığı vergiyi artıracak, işyerinde üretimin artırılmasına ve çalışma barışının sağlanmasına katkıda bulunacaktır.

İşçilerin ve memurların zorunlu tasarruf fonundaki parasının tümü hak sahiplerine nakden ve defaten ödenmeli, nemanın hesaplanmasında devlet tahvili faizleri esas alınmalıdır. SSK'nın sorunlarına çözüm bulunmalı; Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş kanun hükmünde kararname-

lere dayanılarak yapılan düzenlemeler iptal edilmelidir. Çalışma mevzuatımız onaylanmış ILO Sözleşmeleri ile uyumlu hale getirilmeli; özellikle hak grevi hakkı öncelikli yeniden tanınmalıdır; işkol düzeyinde toplu sözleşme yapma hakkı yeniden tanınmalıdır. Başta belediye işçileri olmak üzere, tüm işçi alacakları hak sahiplerine ödenmelidir.

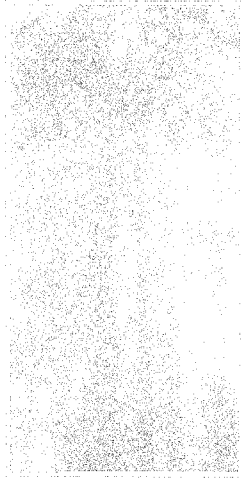
Türk-İş Başkanlar Kurulu, yağma ve talanın aracı olan özelleştirmenin durdurulmasını, öncelikle de bu işyerlerinde çalışan işçilere iş güvencesi sağlanmasını istemektedir. Taşeronlaşmaya, ilgili Başbakanlık genelgesi de uygulanarak, son verilmeli; kamu kesiminde emanet iş artırılmalı; geçici ve mevsimlik işçilerin kadroya geçirilmesi sağlanmalı; kaçak işçilikle etkili bir biçimde mücadele edilmelidir.

Başkanlar Kurulumuz sendika karşıtı bir tavır içinde olan ve işçi kıyımı yapan işverenlere ve özel olarak da Tansaş işverenine karşı tüketimden gelen gücümüzün Türk-İş'in yonendiriciliğinde etkili bir biçimde kullanılmasını istemektedir; Tekgıda-İş Sendikamızın başlattığı sendikalı işçilerin ürettiği ürünlerin tüketiminin teşvik edilmesi kampanyasını desteklemektedir.

Türk-İş, 2001 yılı kamu kesimi toplu sözleşme görüşmelerinde, geçmişte olduğu gibi tam bir birlik ve bütünlük içinde hareket ederek, geçmiş dönemin enflasyonunun, prime tabi kazanın üst sınırındaki büyük artışın, özel indirimde ve gelir vergisi dilimlerindeki yetersiz artışın yol açtığı kayıpları telafi edecek ve milli gelir artışından pay alınmasını sağlayacak bir zam ta-

lep edecektir. Fedakarlık yapması gerekenler halkımız değildir, sömürücüler, rantiyeler ve soygunculardır.

Hükümet, iş güvencesi, zorunlu tasarruf ve diğer vaadleri konusunda gerekeni yapmazsa, Türk-İş, demokratik tepkisini Türkiye genelinde en etkili bir biçimde gösterecektir."

HAZİNE ARAZİLERİ VE ORMANLAR TALAN EDİLECEK

Hükümetin hazine arazilerini ve orman alanlarını işgal edenlere satma çalışması içine girmesi

tepkilere yol açtı.

Hazine arazilerinin satışına ilişkin Maliye Bakanlığı'nın çalışmaya başlaması üzerine TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı Necati Uyar başına ve kamuoyuna bir açıklama yaparak; "işgal altındaki hazine arazilerinin ve orman alanlarının işgalcilere satılması düşüncesi "kaynak yaratma" bahanesi ile ortaya atılan yeni bir "Talan Projesi"dir" dedi.

Necati Uyar uygulamanın talanı özendireceğini belirterek özetle şu görüşleri savundu:

"Bir taşla iki, üç kuş vurmayı hedefleyen tasarı ile öncelikle kamuya ait olan ve çevresinde yer aldıkları kentlerin geleceği olan hazine arazileri ile villalar, sanayi tesisleri ve vakıf üniversitesi kılığıyla dolaşan "Holding Üniversiteleri" tarafından işgal edilmiş olan "Orman Alanları"nın hediye edil-

mesi amaçlanmaktadır.

Diğer yandan düzenleme ile kentlerin çevresinde yer alan gecekonduların işgal altındaki alanların "Gecekondular"ya satılması ile içi boşaltılan bankaların açıklarının kapatılması hedeflenirken, gecekonduda yaşamak zorunda bırakılan "yoksul halk kesimlerine satış" kılıfına gizlenmiş, "yandaşlara peşkeş" gerçekleştirilecektir.

Devlet bu uygulaması ile Anayasada yer alan görevlerinden birini yerine getirmediği gibi örneğine ender rastlanacak bir yüzsüzlükle kendi konut sorununu çözmek yolunu seçen yoksul halktan para toplamayı düşünmektedir.

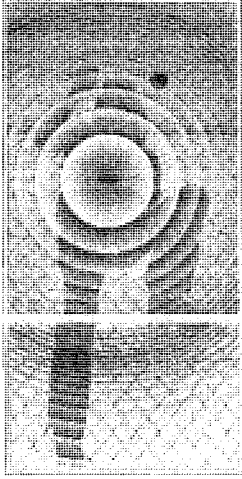
Hazırlanan tasarı sonucunda hem önemli bir gelir elde edilirken, bu alanlarda hazırlanacak imar planları ile de gecekonduların yarattığı çarpık kentleşme-

nin önüne geçileceği belirtilmektedir. "Plansız ve Çarpık" bir kentsel gelişme gösteren bu alanlarda, hazine arazilerinin işgal edenlere satılması sonrasında Anayasada yer alan şekliyle "şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama"dan söz edilemez.

"Eli uzananın düğmeye bastığı" ülkemizde doğrudan meslek alanımıza yönelmiş olan bu saldırı aynı zamanda halkın ortak malı ve kentlerimizin geleceği olan kamu arazilerini tüketmeyi amaçlamaktadır. Şehir Plancıları doğrudan ülkenin geleceğine yönelen bu saldırıda rol almayacaktır.

Doğaya, yaşam hakkına, kente ve kendine saygılı tüm kesimleri karşı durmaya çağırıyoruz.

Halkın ortak mallarına, geleceğimize saldırı amacıyla düğmeye uzanan eli kralım."

1 MİLYON GENÇ AÇIKTA KALACAK

Her yıl yüzbinlerce
gencimizi büyük ya-

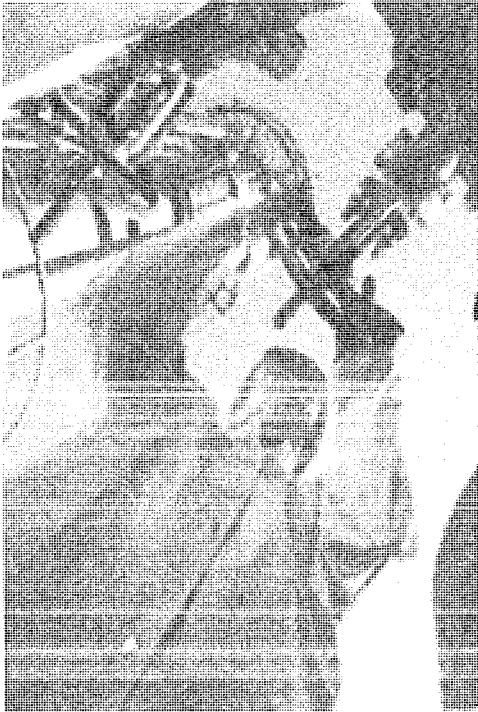
rış içine sokan üniversite sınavları için 1 milyon 474 bin 288 aday başvurdu. Ancak üniversitelere ayrılacak kontenjanlar gözönüne alındığında, ÖSS'ye bu yıl girecek adayların en fazla yüzde 20'si lisans ve ön lisans programlarına yerleşebilecek.

Özellikle 8 yıllık temel eğitimin etkisiyle, ortaöğretimdeki okullaşma oranının gelecek yıllarda daha da artacağı gözönünde bulun-

durulduğunda, ÖSS'ye başvuranların sayısının da yükselmesi bekleniyor. Öyle ki 2005-2006 eğitim-öğretim yılında ortaöğretimdeki öğrenci sayısı 4 milyon 194 bine ulaşacak. Ortaöğretimdeki okullaşma oranı da yüzde 79.4 olacak. Bu durum gözönüne alındığında, üniversitelere girmek için başvuracak aday sayısı 2 milyonu aşacak.

Üniversitelere başvuracak adayla-

rın sayısının artmasına karşın üniversitelerdeki kontenjanların sınırlı kalması, puanların yükselmesine yol açıyor. Böylece, aslında lisans programlarına girebilmek için gerekli olan 120 veya üstünde puan alan yüzbinlerce öğrenci, üniversiteye yerleştirme puanı yetmediği için açıkta kalıyor ve birçoğu sonrakı yıl şanslarını denemek üzere dershanelere yöneliyor.

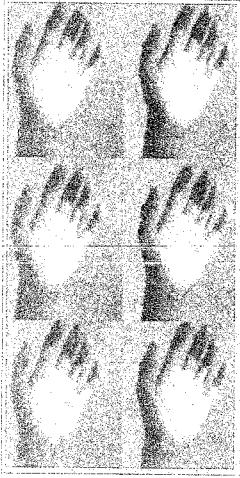

NEREDESİNİZ?

"İşçilerin, çalıştıkları yerlerdeki mesleki ve çevresel sağlık tehlikeleri konusunda bilgilendirilmeye gereksinimleri ve hakları olduğunu; halkın ise işletmelerin etkinlikleri nedeniyle oluşan tehlikeler konusunda aynı gereksinime ve hakka sahip olduğunu biliyoruz.

(...) Küresel iklim sisteminde ve ozon tabakasında meydana gelen insan eseri değişikliklerin çeşitli sağlık sorunları yarattığının, bunların gerek kalkınma çabaları, gerekse toplumsal ve siyasal istikrar açısından potansiyel bir tehlike oluşturduğunun biliniyoruz. Bu çevresel değişiklikleri mümkün olduğu ölçüde azaltmak ve önlemek, Avrupa'daki insan nüfusunun iklim değişikliklerinden ve radyasyondan etkilenme düzeyini sınırlandırmak ve bunların gelecekte yaratacağı sağlık risklerini azaltmak için bütün ülkelerin ivedilikle harekete geçmeleri gerekmektedir."

(Türkiye'nin de katıldığı "Çevre ve Sağlık Konulu Üçüncü Bakanlar Konferansı" Bildirgesinden... Londra, 16-18.06.1999)

**İŞTEN
ÇIKARTIMLAR
YAYILIYOR**
Ülke geleceğinin
IMF politikalarına

bağlanması sonucu yaşanan kriz, giderek yaygınlaşan işten çıkarmaları gündeme getirdi. Kasım ayında yaşanan ve Şubat ayında ise doruğa çıkan ekonomik kriz, tüm ekonomik dengeleri altüst ederken, yüzbinlerce insanın işsiz kalmasına yol açacak gelişmelere de temel oluşturdu.

Şubat ayında yaşanan son kriz öncesinde çeşitli gazetelere yansıyan haberlere göre yalnız-

ca İstanbul, Ankara, İzmir, Malatya ve Tekirdağ'da toplam 1914 işyeri kapandı ve yaklaşık 50 bin kişi işsiz kaldı.

Cumhuriyet Gazetesi'nin işten çıkarmalar konusunda verdiği habere göre 500 büyük firmada, 1999'da yüzde 35 olan toplam gelirde işçinin payı, 2000'de yüzde 29'a düştü. Küçük firmalarda ise bu oran yüzde 15 civarında.

Buna karşılık, ücretliler son 5 yıllık

taahsilat ortalamasına göre Gelir Vergisi'nin yüzde 64'ünü öderken işveren kesim yüzde 36'sını ödedi.

Kayıt dışının yaygın olduğu tekstil başta olmak üzere inşaat, bankacılık, otomotiv, gıda, turizm, beyaz eşya, enerji, medya sektörlerinden onbinlerce kişi işten atıldı.

Hemen hatırlatalım; iş güvencesi yasasının olmadığı ve hazırlanan yetersiz yasa tasarısının

BOŞ ZAMAN VE ÇALIŞMA

Yaşam, çalışmanın bittiği yerde başlamaz. Çalışma, yaşamın yalnızca bir bölümüdür ya da parçasıdır. Boş zaman insanın bireysel-toplumsal gelişimi ve sağlığı için zorunludur.

Çünkü;

-İş, gerginlik, çaba ve gayret içerir; boş zaman, çabasız, rahat ve mutluluk vericidir.

-İş, zorlama ve zorunlulukla yapılır; boş zaman, zorlamasızdır.

-İş, başkaları için harcanmış zamandır; boş zaman, insanın kendi zamanıdır.

-İş ödüllendirilir; boş zaman, insanın kendi kendine verdiği ödüdür.

-İş rutindir; boş zaman, bir özgürleşme ve tatildir.

-İş başkaları tarafından örgütlenir ve sıkı sıkıya programlanır; boş zaman ise insanları sıkıcı yinelenmelerden ve standartlardan kurtarır.

Peki siz hiç boş zamanlarınızı ve çalışma zamanlarınızı bu yaklaşım içinde düşünme olanağına ne ölçüde kavuşabildiniz?

çıkartılmaması için yoğun çabaların yaşandığı ülkemizde son kriz ile birlikte daha yüzbinlerce insanın işsiz kalması bekleniyor.

TÜBİTAK: GELİR UÇURUMU DERİNLEŞİYOR

TÜBİTAK, gelir dağılımı makasının açılmasına koşut olarak zengin-fakir ayrımının derinleşerek alt gelir grubunun nüfusun yarısını kapsayacak biçimde genişlediğini ortaya koydu.

TÜBİTAK tarafından 6 bin haneyi kapsayan araştırmaya göre, üst gelir grubunu oluşturan ve aylık geliri 1 mil-

yar liranın üstünde olan hanelerin oranı yüzde 2.8'de kalıyor.

Araştırmaya göre, alt orta gelir grubunu temsil eden ve aylık geliri 150-300 milyon lira olan hanelerin toplamdaki payı yüzde 33.1, orta gelir grubunu temsil eden ve aylık geliri 300-500 milyon lira olan hanelerin payı yüzde 14.4, üst orta gelir grubunu temsil eden ve aylık geliri 500 milyon-1 milyar lira olan hanelerin payı ise yüzde 7.9'da kaldı.

Aylık gelirle teknolojinin sunduğu olanaklara erişim arasında da sıkı bir paralellik saptandı.

Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye'deki hanelerin yüzde 12.3'ünde bilgisayar bulunuyor. Hanelerdaki bilgisayar sahipliği oranının 1997 yılında yapılan araştırmada yüzde 6.5 olduğu gözönüne alındığında, 3 yıl içinde bilgisayar sahipliği oranının yaklaşık 2 kat arttığı saptandı.

TRAFİK KAZALARI TRAJİK BOYUTLARDA

Türkiye, yanlış ulaşım politikaları sonucu her yıl binlerce insanını kaybediyor.

Yalnızca ölüm ve yaralanma sonuçları yaratmayan, buna karşılık çok önemli ekonomik bir yük de getiren trafik kazaları artık ekonomik ve sosyal bir sorun niteliği taşıyor.

İşte TBMM Trafik Güvenliği Araştırma Komisyonu'nun raporundan birkaç alıntı:

-Son 15 yılda Türkiye karayollarında yaşanan trafik kazaları yaklaşık 120 bin insanın

olumuna yol açarken 1.5 milyonu aşkın yurttaş da yaralandı. Bu dönemde ailesi içinde bir yakınının kaybı ya da sakat kalması nedeniyle 8 milyon kişi trafik teröründen etkilendi.

-Türkiye Cumhuriyeti'nin hiçbir döneminde, hiçbir sorunun, orta büyüklükte bir Anadolu kentinin haritadan silinmesine karşılık gelen trafik terörü kadar can alıcı sorunlar yaratmadı.

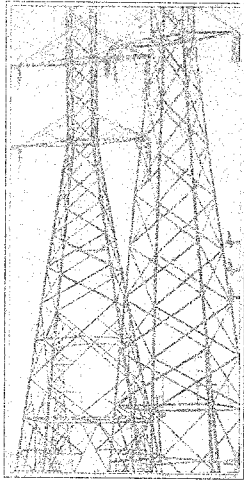
-Trafikte her yıl 10-12 bin yurttaşın can verdiği, hurdaya dönen araçlar, ekonominin üzerine yaklaşık 8-9 milyar dolar "görünmeyen zarar" verdi.

-8 milyonu aşkın aracın dolaştığı, her yıl 500 bin dolayında yeni aracın trafiğe çıktığı ve yılda 1 milyon kişinin sürücü belgesi aldığı, kent içi yollar dışında 65 bin kilometreyi aşan karayollarında denetim ve esenliğin

yalnızca trafik polislerince sağlanması artık olanaksızdır.

Peki tüm bunlar neden?

Öncelikle demiryolu ve denizyolu taşımacılığına kaynak ayrılmayarak karayolu taşımacılığına önem verilmesinden... Karayollarının yeterli güvenlik donanımlarından ve alt yapıdan yoksun olmasından... Taşıt sürücülerinin eğitilmiş olmamasından... Denetimlerin gerektiği ölçülerde yapılmamasından....

BEYAZ ENERJİ OPERASYONU

Türkiye Ocak ayında uzun süre "Beyaz Enerji" ope-

rasyonunu konuştu. Çünkü Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında görev yapan üst düzey onlarca bürokrat, özelleştirme uygulamaları sırasında yapılan yolsuzluk ve rüşvet nedeniyle gözaltına alındı.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer'in bilgisi dahilinde hazırlanmış bildirilen devir sözleşmelerinde stratejik bir alan olan enerji sektöründe kamuyu ve tüketiciyi zarara uğratan çok sayıda hükümlere yer verildiği kamuoyuna yansıdı. Kamu varlıklarının talanı olarak nitelendirilen bu sözleşmelerdeki bazı hükümlerden birkaçı şöyle:

-Enerji santralleri, kömür yataklarıyla birlikte bedava devrediliyor.

-Santrallerin 30 yıllık ve dağıtım şebekelerinin 20 yıllık işletim haklarının devredilmesine ilişkin sözleşmeler, tüm bedellerin tarife yoluyla tüketici-

lerin üstüne yıkılmasını öngörüyor. Şirketler yapacakları yatırımların bedelini tüketicilerden alacakları gibi, devlete ödeyecekleri işletme hakkı devir bedelleri de yine halkın cebinden çıkacak. Böylece halkın vergileriyle kurulan santraller, halkın ödeyeceği bedellerle özel şirketlere devredilmiş olacak. Hatta, şirket toplu ödeme için dışarıdan kredi alacağı için bunun faizlerini de tarifelere ekleyecek.

-Şirketlerin vergi, fon, tesis işletim bedeli gibi tüm yükümlülükleri de tarife yoluyla tüketicilerden karşılanacak.

-Şirketlere verilen alım garantisi nedeniyle, devlet ihtiyacı olmadığı için almayacağı elektriğin bedelini bile ödemek zorunda kalacak. Böylece şirket, hiçbir üretim karşılığı olmayan parayı devletten tahsil edecek.

-Şirketlere verilen satım garantisi nedeniyle de özellikle, doğalgaz çevrim santrallerine doğalgaz verememesi durumunda bedel ödemekte yükümlü kılınıyor. BOTAŞ'ın yükümlü kıldığı bu sözleşmelere göre, verilmeyen doğalgaz nedeniyle ikinci yakıt kullanmak zorunda kalan özel şirketlere fazla maliyet için ödeme yapılacaktır.

-Yap-işlet-devret sözleşmelerinde ise TEAŞ dolaylı olarak devlet, şirkete yüzde 100 enerji alım garantisi veriyor. Şirket taahhüt ettiği üretimi gerçekleştirememesi durumunda devlete karşı herhangi bir sorumluluğu bulunmuyor.

Tüm bunlar, özelleştirmelerin nasıl bir talan politikası olduğunu, kamu varlıklarının nasıl üçbeş şirkete yolsuzluklara açık biçimde devredildiğini somut olarak gösteriyor.

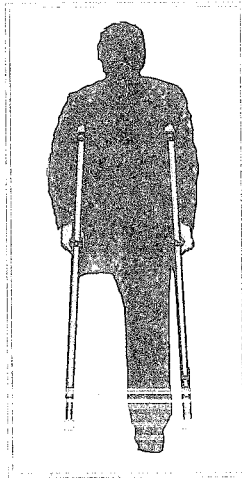

TTB: "ALTIN MADENİ KAPATILMALI"

Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi'nden yapılan açıklamada, siyanürle yapılan altın madenciliğinin çevre ve insan sağlığı için büyük tehdit olduğu belirtildi.

Açıklamada, çevre sağlığı sorunlarına yol açan ağır metal ve benzer etkenlere bağlı kanser gibi hastalıkların bir anda oluşmadığı, bu nedenle zararı önceden bilinen madde veya yöntemlerin, daha ilk başta ortamda olmamasının en doğru yol olduğu ifade edildi. Bergama Ovacık dışında onlarca yerde

altın aranmasına başlanmak istendiği, bu durumdan, başta içme suları olmak üzere çevrenin olumsuz etkileneceği savunulan açıklamada, "İnsanların yaşam hakkı, sağlık hakkı, sağlıklı bir çevrede yaşam hakkı ve ekosistemin sürdürülebilirliği gözönüne alınarak, Bergama Ovacık altın madeni işletilmemelidir ve en kısa zamanda kapatılmalıdır" denildi.

TÜRKİYE MAYIN SÖZLEŞMESİNİ İMZALAMADI

Savaşların bitmesine rağmen, savaşta sürdüren asker dü-

şünebilir misiniz?

Ama var.

Bu askerlerin adı kara mayınlarıdır.

Onlar asla uymazlar; genç-yaşlı, kadın-erkek tanımazlar; acımasız ve üniformasızdırlar.

ve onlar ner yin tüm dünyada yüzlerce insanın ölümüne ve binlerce insanın da sakat kalmasına neden olurlar.

Kara mayınlarının yarattığı bu trajik sonuçlar karşısında özellikle 90'lı yıllardan sonra büyük bir duyarlılık yaratıldı.

Çünkü özellikle İran-Irak savaşında, eski Yugoslavya'da yaşanan savaşlarda da mayınlar aşırı derecede kullanınca ve kurban sayısı artınca buna "dur" demenin yolları aranmaya başlandı. 1991 yılında Avrupa'da ve ABD'de birkaç sivil toplum kuruluşu harekete geçerek bir kampanya başlattı. Bu kampanya bir yılda büyüterek uluslararası bir hareket haline geldi.

1997 yılında Oslo'da uluslararası bir

antlaşma metni imzalandı. Kanada'nın Ottawa kentinde imzaya açılarak Mart 1999'da Ottawa Sözleşmesi yürürlüğe girdi.

Bugüne kadar bu antlaşmayı 139 ülke imzalamıştı. 107'si de onaylayarak uygulamaya geçirmeye başladı.

Antlaşmanın getirdiği yükümlülükler şunlar oldu:

-Antlaşmaya taraf olan devlet asla ve hiçbir koşulda antipersonel mayın kullanmayacak, üretmeyecek, geliştirmeyecek, satın almayacak, depolamayacak, taşımayacaktır.

-Toprağa yerleştirilenler ve depoda bulunan mayınlar belli zaman dilimlerinde imha edilecektir.

-Taraf olan devlet, 4 yıl içinde stoklarda bulunan tüm mayınları imha edecektir.

Ancak Türkiye Ottawa Sözleşmesi'ni bugüne kadar imzalamadı.

Bunun üzerine Türkiye'de de kam-

panya başlatıldı.

"Mayınsız Bir Türkiye" adı verilen kampanya, Türkiye'nin özellikle sınır bölgelerinde toprak altına gömülen mayınların temizlenmesi ve mayından etkilenen insanlara yardım edilmesi amacını taşıyor.

Türkiye mayınların kullanılmasını, üretilmesini yasaklayan Ottawa Antlaşması'na henüz imza atmazken, İnsan Hakları Demeşinin başlattığı Mayınsız Bir Türkiye Kampanyası'na lavışların 46 sivil toplum örgütü destek veriyor.

Türkiye'nin stratejik noktada olması ve terör örgütü PKK ile yaşanan çatışmalardan dolayı özellikle sınır bölgelerine PKK ve güvenlik güçleri tarafından çok sayıda patlamamış mayın döşendiği ileri sürülüyor.

PKK'nin elinde ne kadar anti-personel mayın bulunduğu bilinmiyor.

Ancak bu durum bölgedeki insanlar için büyük tehlike

oluşturuyor. Çünkü çok sayıda insanımız mayınlar sonucu ölüyor ya da yaralanıyor.

Dileğimiz Türkiye'nin de hiç zaman yitirmeksizin Ottawa Sözleşmesi'ni imzalaması ve gereğini yerine getirmesidir.

ANAYASA HAKİMİYESİ KARARI: "POLİS SİLAHINI KULLANMAZ KULLANMAZ"

Türkiye'de polisin silah kullanmasına ilişkin yasal düzenlemeler, insan hakları sorunu olarak sürekli gündeme getirilmiştir.

Çünkü bu konuda

yıllarca "keyfilik" egemen olmuş ve polis, anti demokratik yasalar nedeniyle silahını olmadık koşullarda ateşleyebilmiştir.

1995 yılında polisin silah kullanmasını genişleten yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi'nde açılan davanın gerekçeli kararı Resmi Gazete'de yayımlandı.

Anayasa Mahkemesi'nin kararına göre Terörle Mücadele Yasası'na eklenen örgütlere yönelik operasyonlarda "tedbir ol" çağrısına uymayarak silah kullanması durumunda güvenlik güçlerinin failleri etkilez kalmak için duraksamadan hedefe ateş etmeyi yekdi kulan düzenlemeyi anayasaya aykırı bularak iptal etti.

Anayasanın "Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" ilkesini düzenlediği anımsatılan kararda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin de

aynı yönde düzenleme getirdiği belirtil-di.

Yaşama hakkını korumak için devletin her türlü önlemi alma yükümlülüğü bulunduğ, yasa ile ancak zorunlu durumlarda silah kullanma yetkisinin verilebileceği vurgulanan kararda şöyle denildi:

"Silah kullanmaya yetki verilebilmesi için yetkililerin silah kullanma dışında başka olanaaklarının bulunmaması gerektir."

Anayasa Mahkemesi kararında ayrıca şu görüşlere yer verildi:

"Kimli olaylarda faillerin can güvenliğini daha az tehlikeye sokan yöntemlerle de etkilez hale getirmeleri olanaklı olabilir."

Olayların özelliğine göre bu yöntemlere başvurulmaksızın doğrudan ve duraksamadan hedefe karşı ateşli silah kullanılması yaşama hakkının sızdelenmesi sonucunu doğurur."

TÜRK-İŞ: 12 MİLYON AÇLIK SINIRINDA
Türk-İş Araştırma Merkezi tarafından

çalışma yaşamına yönelik olarak yapılan araştırma göre, Türkiye'de 12 milyon insan yetersiz beslenme nedeniyle açlık, 22 milyon kişi de yoksulluk sınırında bulunuyor.

Araştırmada, kişi başına gelir düzeyinin düşük olduğu Türkiye'de gelir dağılımının da adaletsiz olmasının yoksulluk olgusunu ön plana çıkardığı vurgulandı ve ülkede yaratılan gayri safi yurtiçi hasıladan

1991 yılında ücretlilerin aldığı payın yüzde 31.9, sermayenin aldığı payın ise yüzde 53.3 iken izleyen yıllarda üretim faktörleri arasındaki dağılımın ücretliler alevhine bozulduğu belirtildi

Çalışmada şu noktalara yer verildi: -Türkiye'de 12 milyon kişi yetersiz beslenme nedeniyle açlık, 22 milyon kişi de yoksulluk sorunuyla karşı karşıya bulunuyor.

-Nüfusun en yok-

sul yüzde 20'si toplam gelirin yüzde 4.9'unu alabilirken nüfusun en zengin yüzde 20'si toplam gelirin yarısından fazlasına hükmediyor.

-Türkiye'de kişi başına düşen ulusal gelir, 2000 yılında 3 bin 600 dolar olarak gerçekleşiyor. AB ülkelerinde ise 10 bin doların üzerindedir.

-Asgari ücret günlük brüt 6.5, net 5 dolar.

-Sigortalı işçilerin

KAMU TİS GÖRÜŞMELERİ

Farklı işkollarında çalışan yüzbinlerce işçiyi kapsayan kamu toplu sözleşmeleri görüşmelerine artık başlandı.

Hemen tüm sendikalar, iş ve sendikal güvencelerle çalışma koşullarını iyileştirme yaklaşımı doğrultusunda toplu sözleşme pazarlık masasına otururken, kamu kuruluşları adına görüşmelere giren kamu işveren sendikaları toplu sözleşmeleri tıkayan karşı teklifler getirmeye başladı. Bu amaçla işveren sendikaları yıllar önce vaçama geçirilmiş kazanılmış hakları geriye götürmeyi hedefleyen karşı teklifler ileri sürdü.

Şubat ayı ortasında yaşanan krizin toplu sözleşme görüşmelerine nasıl yansıtacağı ise önümüzdeki günlerde yaşanacak. Ancak şurası bir gerçek ki, krizden çıkış için atılmak istenen ilk adım, reel ücretleri geriletecek yeni bir ücret sistemi oluşturmak.

Bu sürecin aşılması yolu yine her dönem için geçerli olan bir ilkeyi yaşama geçirmekten geçiyor: Sendikal birlik!...

sendikalaşma oranı yüzde 56.87, toplam ücretliler açısından bu oran yüzde 11.88'e denk düşüyor.

-1999-2000 yılında imzalanan toplu iş sözleşmeleri kapsamındaki işçi sayısı 1 milyon ile sınırlı kaldı.

-2000 Kasım ayı itibarıyla 51 işyerinde yapılan grevlere 76 bin 444 işçi katıldı ve grevler sonucu kaybedilen işgünü sayısı 338 bin 394 oldu.

**ELEKTRİK
PIYASASI
YASASI
ONAYLANDI**
Enerji santralleri-

nin ve dağıtım ağlarının özelleştirilmesi ile kamu gelirlerine darbe vurulurken bu kez IMF ve Amerikan şirketlerinin işteğini yerine getiren Hükümet, Elektrik Piyasası Yasasını parlamentodan geçirdi. Cumhurbaşkanı'nın onaylamasıyla 11 Şubat'ta yürürlüğe giren yasaya göre TEAŞ, üretim, iletim ve dağıtım şirketi olmak üzere üçe bölünecek.

Dahası?

-Yasa, soldaki

faaliyetlerin düzenlenmesi için Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu oluşturulmasını öngörüyor. Piyasada faaliyet gösteren tüzel kişilerin ortaklık yapısında herhangi bir nedenle yüzde 10 veya daha fazla, halka açık şirketlerde ise yüzde 5 veya daha fazla oranda bir sermaye payı değişimine Kurul onay verecek.

-Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TEDAŞ ile

ŞİMDİ NE YAPMAMALI?

Anayasa Mahkemesi'nin 1999 yılında çıkardığı 98/11 Yasa'nın, geçiş hükümlerini ve bazı maddelerini iptal etmesiyle, milyonlarca çalışanla yapılan hakarlık yarından gündeme geldi.

Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararını yayınlamasına rağmen Çalışma Bakanı Yaşar Okuyan, tüm çalışanların kademesi geçiş dilkaze alınmaksızın emeklilik yaşının yükseldiğini açıkladı. Ona göre, geçiş süreci içinde olduğu için, tüm çalışanları kadın ise 53, erkekler ise 55 yaşında emekli olabilecekler...

Şimdi Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli karar bekleniyor. Ama ne olursa olsun 6 ay içinde yeni yasa gündeme gelecek.

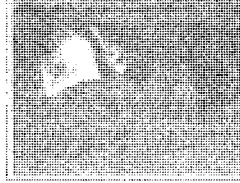
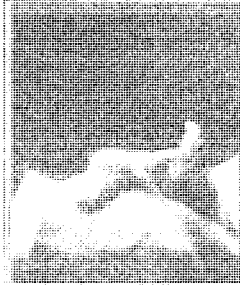
Şurası bir gerçek ki emeklilik yaşının yükseltilmesine karşı sendikalar ve demokratik kuruluşlar "suskun kalma" hakkına sahip değil. Çünkü her türlü olumsuzluğa karşı tepki göstermenin, etkili öneriler geliştirilmenin şimdi tam zamanı...

Elektrik Üretim A.Ş'nin bağlı birimlerinin özelleştirilmesine yönelik öneri ve görüşlerini Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na bildirecek.

DSİ tarafından yapılan veya işletmeye alınacak hidroelektrik santrallerinin enerji üretimiyle ilgili bölümleri ve bunların tamamlayıcısı durumundaki taşınmazlar Elektrik Üretim A.Ş'ye devredilecek.

-TEDAŞ, işletme hakkı özel sektöre devredilmeyen ya da özelleştirilmeyen dağıtım bölgelerinde, dağıtım ve perakende satış faaliyetlerini yürütmeyi sürdürecektir. Ancak, bu bölgelerde özel perakende satış şirketleri faaliyet gösterebilecek.

-24 aylık geçiş döneminin sonunda, iletim dışında tüm elektrik hizmetleri özel sektör tarafından yürütülecek. Yasa, çokuluslu şirketleri, yerli firmalarla rekabette daha kazanımlı konuma getirecek.

KAYIT DIŞI EKONOMİ KAMUYU DA TEHDİT EDİYOR

Türk-İş'in yaptığı "Kayıt Dışı İstihdam" konulu araştırmaya göre, Türkiye'de 10 milyon 345 bin ücretli ve yevmiyeli çalışan bulunurken bunlardan yaklaşık 5 milyonu herhangi bir sosyal güvenceden yoksun kayıt dışı istihdamdan oluşuyor.

5 milyon kişinin kaçak çalışması nedeniyle, devlet yılda toplam 2 katrilyon 254 trilyon 860 milyar lira tutarındaki gelirden yoksun kalıyor. Yürürlükteki brüt asgari ücretten, 19 milyon 593 bin lira SSK primi, 14

milyon 348 bin 700 lira gelir vergisi, 839 bin 700 lira damga vergisi ve 2 milyon 799 bin lira işsizlik sigortası kesintisi yapılıyor.

Araştırmada, kaçak işçilikle mücadele edilmesi için yapılması gerekenler şöyle sıralandı:

"Gelir vergisi oranları indirilmeli, ücretliler için farklı gelir vergisi dilimleri uygulanmalıdır. 25 yaşın altındaki işçilerin vergilerinde özel indirim yapılmalı, asgari geçim indirimi derhal veya kademe olarak asgari ücret düzeyine yükseltilmelidir. Devletin sosyal güvenliğinin finansmanına sürekli ve kesin kurallara bağlanmış bir biçimde katılması sağlanmalı, işçilerin sosyal sigorta prim oranları düşürülmelidir. Denetim personelinin yetkileri artırılmalıdır. SSK'nin işlemleri basitleştirilmeli, yabancı kaçak işçilerin çalıştırılmaları konu-

sundaki kısıtlama ve yasaklamalar daha sıklaştırılmalı ve uygulanmalıdır."

ETİ HOLDİNG İÇİN DAVA

Petrol-İş ve Türkiye Maden-İş Sendikaları tarafından, Eti Holding'in özelleştirme kapsamına alınmasına ilişkin Özelleştirme Yüksek Kurulu kararının yürütmesinin durdurulması ve iptali istemiyle Ankara Bölge İdare Mahkemesi 10. Daire'ye dava açıldı.

Davayı açan Petrol-İş ve Türkiye Maden-İş'i Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi (KİGEM), Türk-İş, ilgili

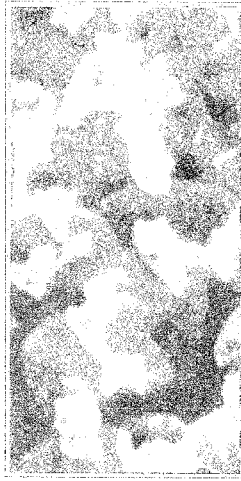
sendikaların yöneticileri ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı odalar destekledi.

Ankara Bölge İdare Mahkemesi önünde bir basın açıklaması yapan Türk-İş Genel Sekreteri Hüseyin Karakoç, bor madenlerinin özelleştirilmesinin sonuna kadar mücadele edeceklerini söyledi.

Bor madeninin ilaçtan cama pek çok sanayi dalında kullanıldığına dikkat çeken Karakoç, bu madenin işlenerek satılması halinde Türkiye'ye 1 milyar dolara yakın döviz girdisi sağlayabileceğini anlattı.

Dünya bor rezervinin yüzde 63'ünün Türkiye'de bulunması nedeniyle büyük bir stratejik öneme sahip olduğunu anlatan Karakoç, şunları söyledi: "Bu nedenlerle bunun özelleştirilmemesi için, konfederasyon olarak, sendikalar olarak, çalışanlar, işçiler olarak sonuna kadar

üzerine gideceğiz ve mücadele edeceğiz. Bunu devlet kendisi üretip işleyerek ihraç etmelidir. Mücadelemizi sonuna kadar sürdüreceğiz, her türlü girişimi yapacağız."

ÖZELLEŞTİRME İPTAL DAVASI

IMF istemleri doğrultusunda öncelikle özelleştirilmek istenen Türk Hava Yolları'nın (THY) satış kararıyla ilgili olarak yürütmenin durdurulması ve iptali istemiyle dava açıldı.

Hava-İş Sendikası'nın Ankara İdare Mahkemesi'nde açtığı dava başvurusunda, THY'nin özelleştirilmesiyle il-

gili işlemlerin yetki bakımından hukuka aykırı olduğu ve bu nedenle Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na yaptığı yetki devrinin geçersiz olduğu belirtildi. Davanın gerekçeleri arasında, "kamu payının yüzde 50'nin altına düşecek olmasına karşın 4046 sayılı yasa da belirtilen önlemlerin alınmaması" da yer alırken özelleştirme kararında ve kararın alınması sürecinde yasal ilkelere uyulmadığı belirtildi. Hava-İş'in dava başvurusunda şu görüşlere yer verildi:

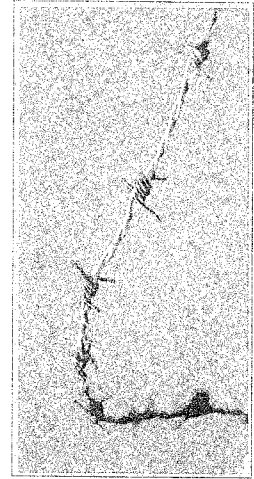
-THY'nin özelleştirilmesi ekonomide verimlilik artışı sağlayacak, kamu giderlerinde azalmaya yol açacak nitelikte olmamasına karşın kurumun özelleştirme kapsamına alınması.

-Özelleştirme işlemlerinin, değer saptaması dahil aleniyet içinde yürütülmemesi.

-Özelleştirme uy-

gulamalarından elde edilecek gelirlerin genel bütçe harcama ve yatırımlarında kullanılmaması gerektiği halde, her zaman bu ilkenin ihlal edilmesi.

-Bilançoda yapılan oyunlarla alıcıya kaynak aktararak, özelleştirme işleminin geri dönülmesi mümkün olmayan zararlar oluşturacağının açık olması.

YENİ TALAN VE SÖMÜRÜ ALANLARI: ENDÜSTRİ BÖLGELERİ

Küreselleşme adı altında kamu varlıklarının talan edilmesine çok çarpıcı ör-

neklerin yaşandığı bir ülkede yaşıyoruz. Grev ve toplu sözleşme haklarının yasaklandığı serbest ticaret bölgelerinin ardından oluşturulmak istenen "Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı" bu konuda yapılmak istenen tehlikeli girişimlerden biri.

Bakanlar Kurulu'nun imzasına açılan yasa tasarısına göre yabancı sermayeye yatırım kolaylıkları getirmek adına özel endüstri bölgeleri belirlenecek ve burada sermayeye sınırsız olanaklar tanınacak.

Meslek odalarının basın açıklamalarıyla kınadığı Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı için TMMOB Mimarlar Odası, endüstri bölgeleri kanunun tasarısının yasalaşması halinde Türkiye'nin temel değerlerinin küresel yağmaya teslim edileceğine dikkat çekerek tasarının derhal geri çekilmesini istedi. Mimarlar Odası'na Cumhurbaşkanlığı'na ve Başbakanlığa da

iletilen raporda, tasarının, ülkenin ulusal ve evrensel kültür ve çevre değerlerini korumaya yönelik tüm yasa ve kurumları "etkisiz ve işlevsiz" kıldığına dikkat çekildi. Raporda, tasarının ilk maddesinde yer alan "yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek ve yabancı sermaye girişinin artırılması" ifadesine karşın ulusal ve toplumsal çıkarların gözetileceğine ilişkin bir ilke bulunmayışı ve "kamu yararı" kavramının eksik olduğu ortaya konuldu.

Diğer yandan Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Prof. Dr. Gürol Ergin, yaptığı açıklamada tasarının tarım toprakları, ormanlar, meralar, kıyılar, tarihi ve kültürel alanların "planlamaya bağlı yer seçimi" yerine "yatırımcının tercihinin" bera-kıldığına ve sermayenin sınırsız talanına açıldığını belirtti.

Gürol Ergin, "Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun"

tasarısının ülkenin ulusal ve evrensel çevre ve kültür değerlerini korumaya yönelik tüm yasa ve kurumlarını işlevsiz kılacağını belirtti.

BİNLERCE GAZETECİ ARTIK İŞSİZ

Ekonomik kriz gerekçesiyle önceki aylarda Sabah Grubunda başlayan ve son kez de Doğan Holding bünyesindeki gazete ve yayın organlarında yoğun işten çıkarmalar artarak sürüyor.

Bilindiği gibi Etibank'ın özelleştirilmesinde yasa dışı uygulamaların ve yolsuzlukların orta-

ya çıkmasıyla Sabah Grubunun patronu Dinç Bilgin grubtan ayrılmış ancak daha sonra yeniden gruba dönüş yapmış ve bu arada bine yakın basın çalışanı işten çıkarılmıştı.

Tüm bu gelişmelerin ardından Şubat ayında yaşanan kriz günlerinde başta Doğan Holding'e bağlı yayın organlarıyla diğer medya kuruluşlarından yoğun işten çıkarmalar yaşanmaya başlandı.

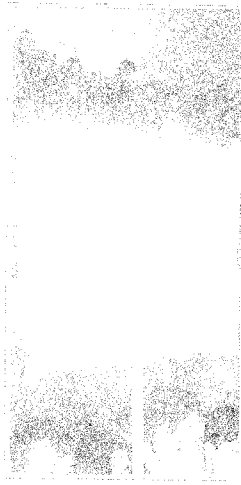
Basın yayın kuruluşlarından işten çıkarmalar Türkiye Gazeteciler Sendikası, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Çağdaş Gazeteciler Derneği ve yerel gazeteci örgütleri tarafından kınanırken bir grup gazeteci Ankara'ya gelerek Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan ve TBMM'de grubu bulan partilerin temsilcileriyle görüştüler.

Çalışma Bakanı Okuyan, basın sektöründe yaşanan

sorunların aşılması için gazeteciler arasında dayanışmanın şart olduğuna dikkat çekerek "Ne yazık ki birçok gazetecinin sözleşmesi bile yok" dedi. İşten çıkarılan gazetecilerin uğradığı hukuk dışı uygulamalar için de gerekli incelemeyi başlatacağını vurgulayan Okuyan, "Basın-yayın organlarına da devlet güvencesi sağlanabilir mi" sorusuna, "Bir kısım medya zaten devlet güvencesinde" yanıtını verdi.

İş güvencesinin basın sektöründe de geçerli olmasını isteyen heyet adına bir konuşma yapan gazeteci Levent Cinnemre de basın sektöründe son 1.5 ayda 2 bin kişinin işini kaybettiğine dikkat çekti.

Tüm bu gelişmelerin yaşandığı günlerde Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazeteleri "bölge gazetelerini" kapatmaya başladı ve bu nedenle yaklaşık 450 gazeteci daha işsiz kaldı.

TEKEL İÇİN TEPKİLER BÜYÜYOR

Türkiye'nin en büyük kamu kuruluşlarından ve tarım sektörünün en önemli kurumlarından olan Tekel'in IMF ve Amerikan sigara şirketlerinin istemleri doğrultusunda özelleştirilmesi çabalarına karşı tepkiler genişliyor.

Tekel'in özelleştirilmesine karşı sendikalar ve demokratik kuruluşlarca oluşturulan Tütün Platformu, kamuoyunun duyarlılığını arttırma yönünde çalışmalar sürdürürken, Tekgıda-İş Sendikası öncülüğünde İzmir, Adıyaman ve Bafra'da dü-

zenlenen panellere çok sayıda işçi ve tütün üreticisi katıldı.

23 Şubat günü Bafra'da yapılan panelde konuşan Türk-İş Genel Sekreteri ve Tekgıda-İş Sendikası Genel Başkanı Hüseyin Karakoç, "Tekel'i yok etmek istiyorlar. Özelleştirmeye karşı direneceğiz" dedi. Karakoç, Tekel'in yok edilmesi-ne karşı mücadele başlattıklarını, bu mücadelede tütün üreticisinin büyük desteğini gördüklerini belirtti.

Tütün üreticilerine, özelleştirmenin ülkeye getireceği olumsuzlukları anlatmaya çalışmak için ülkeyi karış karış gezdiklerini kaydeden Karakoç; "Ne olacak bu işçinin, memurun, çiftçinin hali diyen yok. Tekel biterse, hepimiz biteriz dedik, ama dinletemedik. Tekel'in özelleştirilmesini isteyenlerin kulakları sağır, gözleri de kördür. Bizler bu kör gözleri, sağır kulakları

açmaya geldik. Tekel, bu ülkenin en büyük işletmelerinden birisidir. Tekel tütüncünün can dostudur. Tekel, ülkenin dar gelirli vatandaşının ekmek kapısıdır. Bu kapı kapanamaz" dedi.

Panel'de konuşan Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi (KİGEM) Vakfı Başkanı Mümtaz Soysal, özelleştirmeye karşı mücadelenin güçlenerek süreceğini belirterek, mücadelenin Türkiye geneline yayılacağını söyledi. Soysal, "Tekel'in özelleştirmesini önleyerek yeni bir savaş kazanmak istiyoruz" dedi. Mümtaz Soysal, konuşmasında "Büyük bir mücadele vermemize rağmen ülkemizde maalesef bazı yerlerin özelleştirilmesini engelleyemedik" derken, "Bandırma'da Bor Madenleri'ni sattırmadık. Bandırma'da ulusal savaşımızda olduğu gibi Sakarya Sava-

şını kazandık. Şimdi, ülkenin kuruluşu olan 19 Mayıs 1919'u yaşamak için Samsun'dayız. Tekel'in özelleştirilmesini önleyerek, yeni bir savaş kazanmak istiyoruz. Bunun için hep birlik olmalıyız. Mücadeleden yılmamalıyız. Bu meşalenin tüm Türkiye'yi sarması için çalışmalıyız." dedi.

ANAYASA MAHKEMESİ YENİ SSK YASASINI İPTAL ETTİ

Anayasa Mahkemesi, Sosyal Güvenlik Yasası'nın halen çalışmakta olanların emeklilik

durumlarını düzenleyen aşamalı geçişe ilişkin maddelerini iptal etti. Mahkeme, maddelerin iptal kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasından 6 ay sonra yürürlüğe girmesine karar verdi. Yasa, verilen bu sürede Anayasa Mahkemesi'nin iptal gerekçesi doğrultusunda yeni bir düzenleme yapabilecek. Mahkeme, kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşında emekliliği öngören maddeyi anayasa aykırı bulmayarak iptal istemini reddederken Bağ-Kur'luların protesto giderlerinin ödenmeyeceğine ilişkin düzenlemeyi de iptal etti.

Anayasa Mahkemesi Başkanvekili Haşim Kılıç, emekliliğin kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşına yükseltildiğini anımsatarak; "Ancak bu konuda geçici maddelerde bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte fiilen çalışanlarla ilgili birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenle-

meler anayasaya aykırı görülerek iptal edildi" dedi. Yasanın yürürlüğe girdiği 8 Eylül 1999'dan sonra işçiler (SSK), memurlar (Emekli Sandığı) ve serbest meslek sahipleri (Bağ Kur) için kadınlarda 58, erkeklerde 60 yaşında emekli olmalarını anayasaya aykırı bulmadı ve bu maddelere yönelik iptal istemini oybirliği ile reddetti.

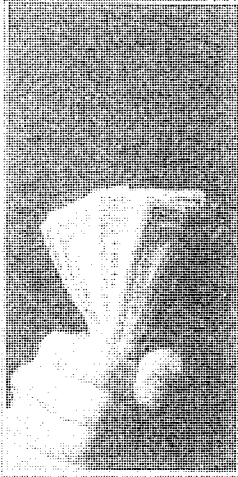
Anayasa Mahkemesi, yasanın yürürlüğe girdiği tarihten önce emekli, adi malullük, vazife malullüğü ile dul ve yetim aylığı alanların, bu aylıklarının yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, yürürlükten sonra bağlanacak emekli, adi malullük, vazife malullüğü ile dul ve yetim aylıkları ise bağlandığı tarihten sonraki ilk memur maaş artışı tarihinden itibaren her ay bir önceki aya ilişkin DİE tarafından açıklanan en son temel yıllık kentsel yerler tüketici fiyatları endeksi değişim oranı-

na göre belirleneceğine ilişkin maddeyi de iptal etti. Yüksek Mahkeme'nin, bu düzenlemeyi kendi içinde eşitsizlik yarattığı için iptal ettiği bildirildi. Anayasa Mahkemesi, Emekli Sandığı, Yasa'nın fiili hizmet zamlarını düzenleyen madde-sine eklenen fiili hizmet süresinin yarısı 3 yılı aşmamak üzere yaştan indirilmesine ilişkin hükmü de anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olarak iptaline karar verdi. Mevcut düzenlemeye göre 10 yıl çalışan da 6 yıl çalışan da en fazla 3 yıl yaş indirimi alabiliyordu. Anayasa Mahkemesi, bu durumun daha fazla hizmet süresi olanlar açısından eşitsiz bir durum yarattığına dikkati çekti.

Yüksek Mahkeme, iptali istenen 3 maddenin yürürlüğünün durdurulması istemini de oybirliği ile reddetti. Anayasa Mahkemesi, yasanın emekli aylığının hesaplanması, yarranma koşulları, primler gibi diğer

düzenlemelerin iptal istemini de reddetti.

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı üzerine birbiriyle çelişik çok farklı değerlendirmeler yapıldı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan, iptal kararını sürpriz olarak görmediğini belirtirken, sendikalar ve muhalefet partileri Hükümeti sert biçimde eleştirdiler.

TÜRKİYE YOLSUZLUKTA DÜNYA DÖRDÜNCÜSÜ!

Artık ülkemizde yolsuzluklar olağan gündelik haber durumunda.

Özellikle gerçekleştirilen hemen tüm

özelleştirmelerin altı kazındığında bir ya da birkaç yolsuzlukun açığa çıkması olanaksız. Belki de bu nedenle bugüne kadar ortaya çıkan yolsuzluklar, gelecekte çıkacak yolsuzlukların yanında çok küçük ölçeklerde kalıyor.

Türkiye'de yaşanan yolsuzluklar kimi zaman uluslararası kuruluşların da gündemine giriyor. Bazen de yolsuzluklar konusunda araştırma yapan kuruluşların....

Son kez böylesi kuruluşlardan biri olan Price Waterhouse Coopers (PWC) tarafından geliştirilen endekse göre, Türkiye, yolsuzlukların ülke ekonomisine verdiği zarar bakımından 35 ülke arasında 4'üncü sırada bulunuyor. PWC'nin "Saydamlık" adını verdiği çalışmada yansıtılan bilgilere göre dünya genelinde ekonomik ve coğrafi özelliklere göre seçilmiş 35 ülke, sıfırdan 150'ye kadar puan verilerek değerlendirildi.

Bu sıralamada 74 puan alan Türkiye 4'üncü olurken, yolsuzlukların en fazla olduğu ve şeffaf olmayan Çin, birinci sırada yer aldı. Çin'i, Rusya, Endonezya ve Türkiye'nin izlediği endekse göre, yolsuzlukların en az olduğu ülke Singapur. Sıralamada 4'üncü olan Türkiye, yolsuzluklar nedeniyle yüzde 36 oranında fazladan vergi ödemek durumunda kalıyor.

KESK GENEL KURULU TOPLANDI

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK)'in 3. Olağan

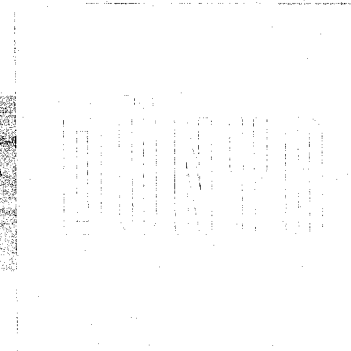
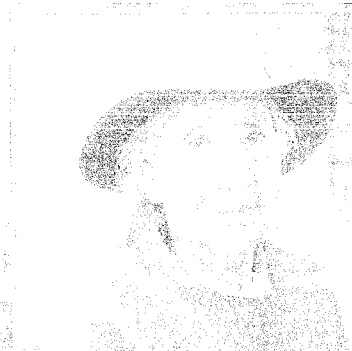
Genel Kurulu 25-28 Ocak 2001 tarihleri arasında yapıldı.

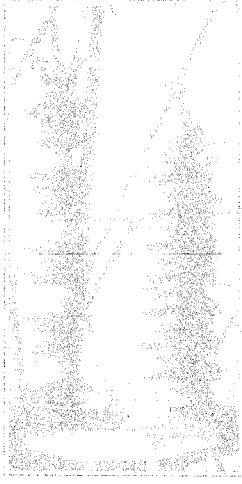
KESK üyesi 19 sendikayı temsil eden 480 delegenin katıldığı Genel Kurul'da genel ekonomik ve sendikal sorunlarla örgütlenme sorunları tartışıldı.

Genel Kurulda seçilen Merkez Yürütme Kurulu görev bölümü yaptı. Yeni görev dağılımı şöyle: Genel Başkan Sami Evren, Genel Sekreter Sevil Erol, Mali Sekreter Bayram Keskin, Örgütlenme Sekreteri Hüseyin Ayyıldız, Eğitim Sekreteri İbrahim Kudiş, İnsan Hakları, Çevre ve Hukuk Sekreteri Ali Rıza Özer, Uluslararası İlişkiler Sekreteri Hasan Hayır, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Sekreteri Mustafa Avcı, Kadın Sekreteri Sevgi Göyçe.

KESK'te göreve getirilen tüm yöneticileri kutluyor ve çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Hazırlayan:
Haluk Şensu

ABD'DE ELEKTRİKTE ÖZELLEŞTİRME BEDELİ

ABD'nin Kaliforniya eyaletinde elektrik üretim ve dağıtım şebekelerinde serbest rekabet ortamı yaratılmasına yönelik olarak yapılan özelleştirme büyük bir fiyaskoyla sonuçlandı.

Kaliforniya eyaletinde enerji tekelleri arasında aylardır süren ve kavga düzeyine tırmanan rekabet, tüm çabalara karşın sona erdirilemeyince enerji krizi patlak verdi.

Kriz nedeniyle halk, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez mumlara sal-

dırdı ve hayat durma noktasına geldi. Çünkü birçok bölgeye saatlerce elektrik verilmedi; bankaların para çekme makineleri çalışmadı; fabrikalar üretime ara verdi; trafik ışıklarının çalışmaması yüzünden onlarca trafik kazası oldu.

Eyalette olağanüstü hal ilan edilirken, sistemin tümünden çökmesi Kanada'dan elektrik alınarak önlenemedi. Ancak yetkililer tüm önlemlere rağmen yine de kesintilerin sürebileceğini söylediler.

ARJANTİN'DE İŞSİZLERİN TEPKİSİ

Arjantin'deki eko-

nomik durgunluk nedeniyle işsiz kalan binlerce kişi, 22 Şubat'ta başkanı Buenos Aires'te gösteri yaptı.

Buenos Aires'e 30 kilometre uzaklıktaki La Matanza kentinden başlayarak başkentteki Çalışma Bakanlığı önünde sona eren yürüyüşe yaklaşık 15 bin kişi katıldı.

Sendikalarla hükümet arasındaki görüşmelerin sonuç vermediğini söyleyen eylemciler, halka 4-5 Nisan'da yapılması öngörülen genel greve katılma çağrısı yaptılar.

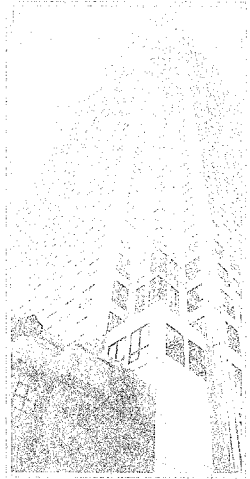
Sendikaların öncülük ettiği yürüyüşe katılanlar, hükümetin söz verdiği yiyecek ve tıbbi yardımları alamadıklarını söylediler ve ekonomik politikaları protesto ettiklerini ifade ettiler.

Arjantin İşçi Sendikaları Merkezi Başkanı Victor de Gennaro, gösteride yaptığı konuşmada, "İnsanlar açlıktan ölüyor. Gıda ihraç eden bir ülkede insanların açlıktan

ölmesi yüzünüze vurulan bir tokattır" dedi.

Arjantin'de 13 milyon insanın yoksulluk sınırının altında bulunduğu, işsizlik oranının yüzde 15 olduğu belirtiliyor.

36 milyon nüfuslu ülkede yalnızca Buenos Aires'te 3.5 milyon kişi yoksulluk sınırının altında yaşıyor.

300 BİN BANKA ÇALIŞANINI İŞSİZLİK BEKLİYOR

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yayınlanan bir rapora göre bankacılık ve finans sektöründe çalışan yaklaşık 300 bin kişi

önümüzdeki üç yıl içinde işsizlik bekliyor.

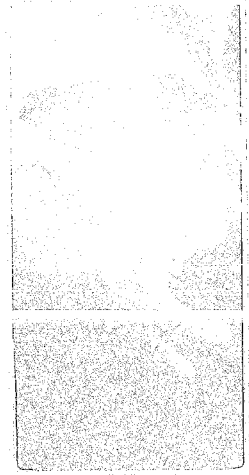
Bankacılık sektöründe şirket birleşmeleri ve yeni teknolojilerin yarattığı olumsuzluklar ve dünya ekonomisinin buyumesindeki yavaşlama nedeniyle, işini kaybedeceklerin sayısında artış bekleniyor.

ILO, sektörde çok sayıda istihdam kaybının, bazen birleşmelerin başarısızlıkları, istenilen hedeflere ulaşıla-

mamasından kaynaklandığına dikkat çekti. ILO'ya göre, küreselleşme olgusundan ilk ağızda en fazla zarar gören finans sektör olduğundan, bu kesimde istihdam kaybı daha süratle ve daha fazla kaydediliyor.

ILO, bankacılık ve mali sektör şirketlerine, personeli birleşme planlarına daha fazla dahil etmelerini, harekete geçmeden önce personel durumuna daha fazla dikkat et-

melerini, birleşme sürecinde çalışanların ortak edilmesini, bunun için de, insar kaynakları bölümlerinin daha işin başından katılımının sağlanmasını önerdi. Birleşmeleri kötü görmeyen, aksine, birşeyleri kurtarmak için başvurulması gereken son çare olarak değerlendiren ILO'ya göre birleşme sürecinin yürütülmesi, personelin katılımıyla daha etkin ve verimli kılınmalıdır.

**ÇOKULUSLU
ŞİRKETLER:
"RÜŞVET
VERİYORUZ"**

British Petroleum

AÇLIK KÜRESEL SORUN

Açlığın ortadan kaldırılması insanoğlunun karşı karşıya kaldığı diğer felaketlerin de ortadan kalkmasına kaçınılmaz biçimde katkıda bulunacaktır.

-Bugün yaklaşık 1.5 milyar yoksul, günde bir dolardan daha az bir gelirle yaşamaya çalışmaktadır. İnsanlığın beşte birini oluşturan en zenginler, tüm et ve balık ürünlerinin yüzde 45'ini tüketirken, en yoksul beşte birinin payına ise sadece yüzde 5 düşmektedir.

-Günümüzde savaşlar ve çatışmalar nedeniyle milyonlarca insan göçmen yaşamına zorlanmakta ve bu nedenle birçok ülkede gıda üretim ve dağıtımı yapılamamaktadır.

-Açlık ve yoksulluk çevre üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Yoksul milyonlarca insan, düzenli ve güvenli tarımsal etkinliklerde bulunamadığı için, çok büyük tarım alanları çölleşme ve biyolojik çeşitlilik kaybı tehdidi altında bulunmaktadır.

(BP) ve Unilever'in de aralarında bulunduğu çokuluslu dünya devleri, İngiltere'de parlamento komisyonu tarafından yapılan bir soruşturmada, "gelişmekte olan ülkelerde yaptıkları yatırımlar sırasında, sistemi çabuk işletebilmek ve sonuç alabilmek adına rüşvet dağıttıklarını" itiraf ettiler. Komisyonun toplantısına katılan 6 büyük şirketin genel müdür ve sorumluları "sis-

tematik bir yolsuzluk ağının içinde bulunduklarını" inkâr ederken sadece işi yürütebilmek adına, yetkililere küçük rüşvetler verdiklerini ifade ettiler.

Söz konusu işadamları adına konuşan BP Amaco yetkilisi gelişmekte olan ülkelerde grupları adına görev yapan temsilcilerin sık sık bu tür zor kararlarla karşı karşıya kaldıklarını ve sonuçta kendilerini rüşvet vermek duru-

munda bulduklarını öne sürdü. Bu tür ödemelerin sadece gecikmeleri engellemek adına yapıldığını, herhangi bir avantaj sağlamaya yönelik olmadığını savunan yetkili, bunun da kendilerinin hoşlandığı bir yöntem olmadığını, ancak bu tür davranışların söz konusu ülkelerde zaten yaygın bir davranış olduğu için kendilerinin de buna uymak zorunda kaldıklarını iddia etti.

BANGLADEŞ'TE GENEL GREV

Bangladeş'in başkenti Dakka'da, genel grev yapan gös-

ÖNCE ÇOCUKLAR

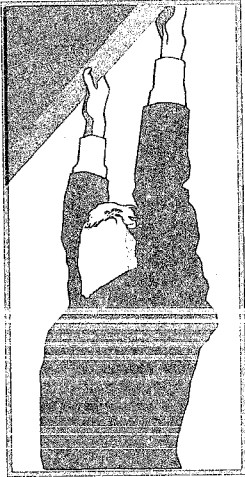
"1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler."

(Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 3)

tericilerle polis arasında 13 şubatta çıkan çatışmalarda 1'i polis, 4 kişi öldü ve çok sayıda kişi yaralandı. Polis, öldürülenlerin muhalif göstericiler tarafından vurulduğunu iddia ederken muhalefet, hükümet yanlısı eylemcileri suçladı. Bangladeş'teki 4 partinin oluşturduğu muhalefet ittifakı, iki liderlerinin tutuklanmasının ardından başbakanın istifası ve erken seçim yapılması talebiyle genel grev çağrısında bulunmuştu.

ABD'DE İŞSİZLİK ARTIYOR

Amerikan ekonomisinin büyümesin-

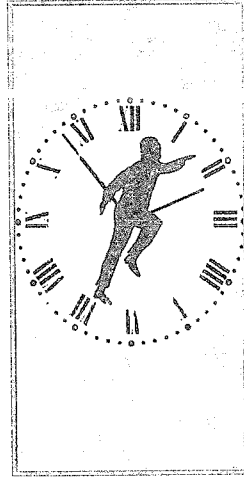
deki yavaşlama sonucu, otomotiv ve imalat sanayinin diğer sektörlerinde onbinlerce çalışanın işine son verilirken, kayıtlı işsizlerin oranının yüzde 4.2'ye tırmandığı belirtildi.

Bu arada yine ABD'de ekonomideki yavaşlama sonucu bir çok şirket işten çıkarmalar gerçekleştiriyor ya da işten çıkarma hazırlıkları yapıyor. İşten çıkartmaların başında "3Com Corp. , NBC televizyonu ve "Motorola" bulunuyor.

Bilgisayar şebeke malzemesi üreten "3Com firması yaptığı açıklamada, yılda 200-225 milyon dolar "tasarruf sağlamak" amacıyla, toplam 11 bin 500 kişiyi işten çıkaracağını duyururken Amerikan NBC televizyonun da önümüzdeki 6 ay içinde yaklaşık 600 işçinin işine son vereceği belirtiliyor.

Son olarak, dünyanın sayılı cep telefonu ve modem üreticilerinden olan "Motorola" firması

da 2.500 işçiyi işten atacağını duyurdu. Motorola'nın toplam işçi sayısı 130.000 kişi.

BELÇİKA'DA "ZAMAN KREDİSİ" UYGULAMASI

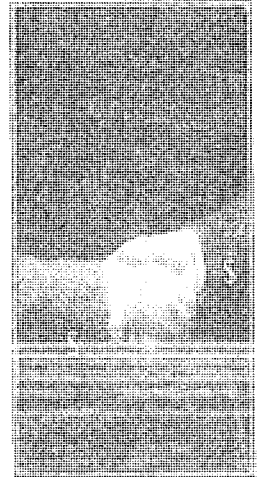
Belçika Ulusal İş Konseyi, özel sektördeki patronlarla imzalanan anlaşma çerçevesinde, isteyen ücretlilerin 1 Ocak 2001 tarihinden itibaren, haftada 4 gün çalışabileceklerini açıkladı.

"Zaman kredisi" olarak adlandırılan yeni uygulama çerçevesinde, maaşlarının aynı oranda düşürülmesini kabul eden özel sektör çalışanları, haftada 4

gün çalışmak istemeleri durumunda, bu talep patronlar tarafından reddedilemeyecek.

Varılan uzlaşmaya göre, isteyen ücretliler yarım günlük mesai de yapabilecek.

Uygulamanın özellikle emeklilik dönemi yaklaşanlar ve çocuk sahibi kadınlar için çekici görüldüğü, amacın iş yaşamı ile özel yaşam arasında uyum sağlanmasının kolaylaştırılması olduğu belirtildi.

CHEVRON İLE TEXACO BİRLEŞMESİ

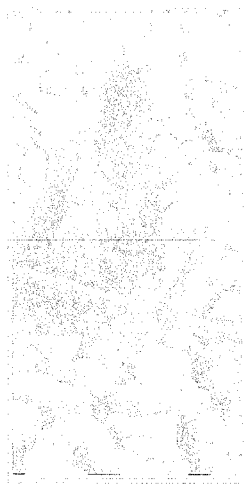
ABD'nin önde gelen petrol şirketleri

Chevron ve Texaco arasındaki geçtiği-miz ekim ayında sonuçlanan 35 milyar dolarlık birleşme anlaşması, Avrupa Birliği tarafından da onayladı.

İki çokuluslu petrol devinin birleşmeyle oluşacak şirketin, Avrupa pazarında kartelleşmesinin söz konusu olmadığı, bu nedenle anlaşmanın onaylandığı belirtilirken yeni kurucak şirketin Avrupa'da yüzde 15'lik bir pazar payına sahip olacağı açıklandı.

Geçtiğimiz Ekim ayında sonuçlanan anlaşmaya göre, Chevron firması, Texaco'yu 35 milyar dolara satın almıştı. Toplam 57 bin çalışanı bulunan Chevron ve Texaco firmalarının yetkilileri, Texaco'nun satışı konusunda yorum yapmaktan kaçınmışlardı.

Uzmanlar, Chevron Texaco adını alacak yeni firmanın birleşmesiyle, yaklaşık 4 bin çalışanın işinden olacağını belirtiyordu.

KÜRESEL ISINMA VE AÇLIK TEHDİTİNİN BOYUTLARI

Birleşmiş Milletler'in yayınladığı bir çevre raporunda, küresel ısınmanın yol açtığı kuraklık ve çölleşmenin, bu yüzyılda milyonlarca kişinin açlık sorunu yaşamasına yol açacağı, Asya'da tarım üretiminin azalacağı, Yeni Zelanda ve Avustralya'da ciddi su sorunları yaşanacağı ortaya konuldu. Rapora göre küresel ısınma en çok fakir ülkeleri ve ada devletlerini vuracak. Küresel ısınmanın en somut göstergesi ise Afrika'nın en

yüksek tepesi olan Klimanjaro'nun tepesindeki karların erimesi oluşturuyor.

Raporda küresel ısınma sonucu şu çarpıcı beklentiler üzerinde duruluyor:

Afrika: Tahıl üretimi ve su azalacak. Yıllık yağmur ortalamasının düşüşüyle birlikte özellikle güney, kuzey ve batı Afrika'da çölleşme artacak; deniz seviyesi yükselecek.

Asya: Yüksek ısı, kuraklık, seller ve toprak veriminin azalması Asya'nın tropikal bölgelerinde tarım üretimini azaltacak. Deniz seviyesindeki yükselme, daha güçlü fırtınalar deniz seviyesine yakın bölgelerde yaşayan milyonlarca insanın göçüne yol açacak.

Avrupa: Güney Avrupa'da kuraklıklar yaşanacak, diğer bölgelerde ise seller artacak. 21. yüzyılın sonunda Alp buzullarının yarısı erimiş olacak. Tarım üretimi güney Avrupa'da azalacak, kuzeyde artacak.

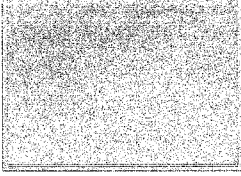
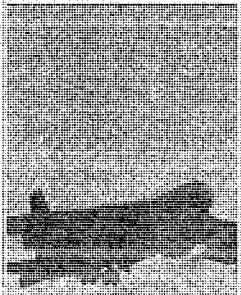
Latin Amerika:

Sel ve kuraklık daha yaygın hale gelecek. Önemli ürünlerin hasadı Latin Amerika'nın birçok yerinde azalacak. Brezilya'nın kuzeyindeki geleneksel tarım üretimi tehdit altında.

Kuzey Amerika: Isınma nedeniyle gıda üretiminde artış olacak, ancak Kanada ve Amerikan otlaklarının oranında düşüş olacak. Malarya ve sıtma gibi hastalıklar, sıcağa bağlı ölümler artacak.

Kutuplar: Kutup bölgelerindeki iklim değişimi dünyanın her yerinden daha fazla olacak. Bu erime süreci sera etkisi yaratan gazların salınımı durdurulsa bile devam edecek.

Küçük ada devletleri: Deniz seviyelerindeki yükselme erozyona yol açıyor, ekosisteme zarar veriyor, toprak kaybına neden oluyor ve insanlar kıyılardan göç etmek zorunda kalıyor. Mercan adaları ve balık yatakları büyük hasar görecek.

IRAK'A YİNE AMERİKAN BOMBALARI

17 Şubat geces
ABD ve İngiliz uçak-

ları Irak'ın başkenti Bağdat'ı yine bombaladı. Yeni Amerikan Başkanı George W. Bush'un, göreve başlamasından çok kısa bir süre sonra başlatılan bombalama, tüm dünyada büyük tepkilere yol açtı.

Operasyon, ABD'de tartışmalara neden oldu ve bazı Kongre üyeleri Bush'un saldırı emrine tepki gösterdi.

Bu arada saldırının ertesi günü Bağdat'ta binlerce kişi

gösteri düzenledi. Irak hükümeti ise yaptığı açıklamada bombalama nedeniyle çok sayıda sivilin öldüğünü bildirdi.

Ortadoğu'da son dönemlerde tırmanan gerilimin daha da arttırmasına neden olan operasyonun, özellikle toprakları işgal altında bulunan ve yeni İsrail yönetimi ile çatışmalar yaşayan Filistinlilere gözdağı vermeyi amaçladığı belirtiliyor.

JAPONYA İŞSİZLİKLE BOĞUŞUYOR

İçine düştüğü ekonomik durgunluktan

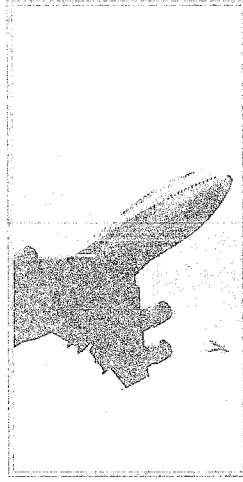
ÇALIŞMA SÜRESİ GERÇEĞİ

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatının (OECD) verilerine göre, ABD'de çalışma saatleri diğer ekonomik güçlere göre yıldan yıla artıyor. Bununla beraber kişi başına düşen ulusal gelir en fazla ABD'de. Buna karşılık araştırmada yer alan Japonya, İngiltere, Fransa ve Almanya'da bu oran düştü. En büyük düşüş yüzde 3.7 ile Almanya'da yaşandı. Türkiye'de Batıya göre daha çok fazla çalışılıyor. Türkiye'de çalışma saatleri yılda ortalama 2.250 saat. Buna karşılık kişi başına düşen ulusal gelir yaklaşık 3.000 dolar. Japonya'da 1990 yılında 2.031 saatlik ortalama çalışma süresi, 1999'a gelindiğinde 1.842'ye gerileyerek yüzde 9.3'lük bir düşüş gösterdi. Kişi başına ulusal gelir ise 24.103 dolar. ABD ile en çok karşılaştırılan endüstri devlerinden Almanya'da ise bu oranlar 1990'da 1.616 saat iken 1999'da 1.556 saat olarak yüzde 3.7 oranında düşmüş, kişi başına ulusal gelir ise 27.569 dolar olmuştur.

kurtulamayan Japonya'da son açıklanan verilere göre, işsizlik oranı yüzde 4.9'a çıkarken, tüketici harcamaları da düşüşünü sürdürüyor. Kamu Yönetimi Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada Ocak ayında 80,000 kişinin daha işsiz kalmasıyla işsizlerin toplam sayısının 3.17 milyona ulaştığı bildirildi. Oransal olarak aktif nüfusun yüzde 4.9'unu oluşturan bu işsizlik düzeyi Japon tarihinin

rekorunu oluşturuyor.

Japonya'da işsiz sayısı artarken tüketici fiyatlarındaki düşüşün sürdüğüne rağmen tüketim harcamalarının da düştüğünü belirten uzmanlar, üst üste 18 ay süren fiyat düşüşlerine rağmen tüketimin artmaması ve buna eşlik eden yüksek işsizlik nedeniyle, ülkedeki durumun bir resesyon olarak adlandırabileceğini vurguluyorlar.

ÖZELLEŞEN HAVAYOLU ŞİRKETİ İFLASTA

Hisselerinin yüzde

49.5'i Swissair'e satılarak özelleştirilen Belçika havayolları Sabena, tarihinin en büyük krizini yaşıyor.

Yüzde 50.5'lik hissesi hâlâ kamuda olan Sabena'da yaşananlar, THY'de devletin hisse payının korunacağını, böylece ulusal çıkarların zedelenmeyeceğini savunan hükümetin tezini de çürütüyor.

İflasın eşiğinde olduğu resmen açıklanan Sabena'nın

AYRIMCILIĞA SON

"Taraflar Devletler, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt ederler:

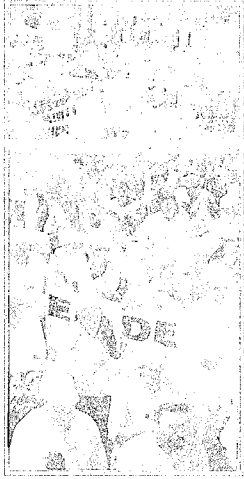
-Kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan ve gerekli yerlerde (...) yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi,

-Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamayı,

-Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları, tadil veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dahil gerekli bütün uygun önlemleri almayı."

(Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, Madde 2'den)

yaklaşık 12 bin çalış-
şanı, işsiz kalmak
tehlikesiyle karşı
karşıya.

ABD'DE SENDİKALARIN ÖRGÜTLENME HEDEFİ: 1 MİLYON YENİ ÜYE

ABD'deki büyük
işçi sendikalarının
yöneticileri, yeni gö-
reve başlayan Ge-
orge W. Bush hükü-
metine karşı alına-
cak tutum konusunu
görüşmek üzere bir
araya geldiler.

TÜBA Ajansı'nda
yeralan habere göre
Los Angeles'ta ya-
pılan toplantıda alı-
nan en önemli ka-
rar, Bush'un muhte-
mel emek karşıtı
politikalarına "üye

sayısını arttırmak"
ile yanıt vermek ol-
du.

Sendika yönetici-
leri, karşı karşıya ol-
dukları sorunları
üye sayısındaki dur-
gunluk, hızla deği-
şen ekonomi ve
Washington'daki
"düşman" hükümet
olarak sıraladılar.
Toplantıdan, her yıl
bir milyon işçiyi sen-
dikalara üye yapma
kararı çıktı.

ABD sendikaları,
ülkedeki 6 milyon
kaçak göçmen işçi-
nin çalışmasına izin
verilmesi için müca-
dele vereceklerini
de belirterek,
"mümkün olursa
yeni hükümetle ça-
lışmak istedikleri-
ni" açıkladılar. Top-
lantının açılış ko-
nuşmasını yapan,
13 milyon üyeli
AFL-CIO'nun baş-
kanı John Sweeney,
içinde bulunulan dö-
nemin bir "büyük
değişiklikler döne-
mi" olduğunu söyle-
di.

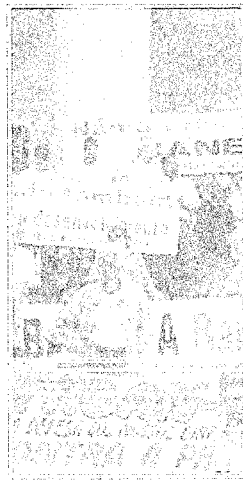
Sweeney, sendi-
kal hareketin temel
hedefinin "çalışan
insanlar için sos-
yal adalet" olmaya
devam ettiğini kay-

detti.

Sendikacılar, öze-
likle Kasım ayında
rekor oranda üye
kaydettiklerini belirt-
tiler.

Toplantıda, "yeni
ekonomi" olarak ni-
telendirilen bilgi-iş-
lem sektörünün için-
de bulunduğu du-
rum da ayrıntılı ola-
rak değinildi.

Sendika yönetici-
leri, bu sektörde
yüzbinlerce yeni iş-
tihtam yaratıldığı-
na, ama bu çalışan-
lardan hiçbirinin
sendikalı olmadığı-
na dikkat çektiler.

DAVOS ZİRVESİ'NE PROTESTOLAR

Dünya Ekonomik
Forumu'nun gele-
neksel yıllık Davos

toplantıları, küresel-
leşme karşıtı sivil
toplum örgütlerinin
engelleme çabaları
ve olağanüstü gü-
venlik önlemleri al-
tında ocak ayı so-
nunda yapıldı.

6 gün süren Da-
vos forumuna, dev-
let ve hükümet baş-
kanları ile işadamlı,
sanatçı ve Nobel
ödüllü bilim insanla-
rından oluşan 2 bin-
den fazla kişi katılır-
ken bu yılki toplantı-
nın ana teması "Kal-
kınmanın sürdürül-
mesi ve ayrılıkların
ortadan kaldırılma-
sı; küresel geleceği-
mizin çerçevesi" ol-
du.

Davos toplantısı-
nın güvenliği için İs-
viçre polisi çok sıkı
güvenlik önlemleri
aldı. Buna karşılık
küreselleşme karşıt-
ları sınırlı da olsa
gösteriler düzenledi-
ler.

Davos'ta "Dünya-
nın efendilerini"
ağırlarken Brezil-
ya'nın Porto Alegre
kenti sokaklarında
toplanan 5 bini aş-
kın kişi de neolibe-
ral küreselleşme po-
litikalarına karşı ol-
duklarını dünyaya

duyurdu.

Dünya Ekonomik Forumu'na alternatif olarak Brezilya'da toplanan Dünya Sosyal Forumu'na çeşitli örgütleri temsilen 4 bini aşkın delege katıldı.

Brezilya'nın en güney eyaleti olan Rio Grande do Sul'un başkenti olan kentte toplanan küreselleşme karşıtlarının tartışma gündeminde ise gelişmekte olan ülkelerin borçları, çocuk işçiliği, kadın hakları, ırkçılık, genetik müdahale ile üretilen ürünler ve ekonomik küreselleşmenin olumsuz etkileri gibi konular yer aldı.

Bu arada Davos'taki toplantısının katılımcıları ile Brezilya'nın Porto Alegre kentinde toplanan küreselleşme karşıtları arasında yapılan video konferansta sert tartışmalar yaşandı.

Video konferansa katılan sivil toplum kuruluşları temsilcileri, küreselleşmenin yarattığı sosyal sonuçları haykırdılar.

"ROLLS ROYCE'DE GREV

İngilizlerin ünlü motor ve lüks otomobil üreticisi Rolls Royce'un araştırma merkezinde çalışan yaklaşık 2000 kişi, önümüzdeki ay başlatılması planlanan işten çıkarmalar protesto amacıyla greve gitme kararı aldı.

İmalat, bilim ve finans çalışanları sendikası MSF, Rolls Royce firmasının işten çıkarma kararını geri çekmesi halinde, her hafta bir gün grev yapacaklarını belirtti.

Rolls Royce sözcüsü ise, yaptığı açıklamada, sendi-

ka üyesi olmayan çalışanların greve katılmasını beklemediklerini kaydetti. Merkezde yaklaşık 2400 kişinin çalıştığı bildirildi.

PSİ: "ÖZELLEŞTİRME YOLSUZLUĞU ARTIRIYOR"

Uluslararası Kamu Çalışanları Sendikaları Federasyonu PSI, özelleştirmelerin yolsuzlukları artırdığını vurguladı.

PSİ yayın organında yer alan değerlendirmede şu görüşlere yer verildi:

"Batılı ülkelerin ve kurumların desteklediği çokuluslu şirketler, dünyanın her yerinde yolsuzluklara karış-

maktadır. Her yıl bu şirket yetkilileri kendilerine yandaşlar sağlamak, etkileme gücüne sahip olmak ve ihale kazanmak için yüklü miktarlarda rüşvet vermektedir. Bu rüşvetin boyutu yılda 80 milyar dolar civarındadır. Bu rakam Birleşmiş Milletler'in küresel yoksulluğu ortadan kaldırmak için gerekli olduğunu söylediği paraya eşit büyüklüktedir.

Rüşvet, çokuluslu şirketlerin özellikle bayındırlık işleri ile askeri teçhizat ihalelerini kazanmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Yapılan sözleşmelerde çokuluslu şirketlere belirli ödümlerin sağlanması için de rüşvet devreye girmektedir.

İster Avrupa'da, ister Asya'da, ister Afrika'da olsun yolsuzluklardan ve rüşvetten en fazla zararı görenler toplumların en yoksul kesimleridir. Gücün parayla

satın alınabildiği bir ortamda, para gücüne sahip olmayan kesimler sürekli kaybetmekte, en temel hizmetlerden yararlanabilmek için kendileri de rüşvetler ödemeye mahkum edilmektedir.

Özelleştirme uygulamalarıyla başlayan yolsuzluk, pekçok miktarda paranın yoksullardan zenginlere aktarılmasına hizmet etmektedir."

GOODYEAR'DA TOPLU İŞTEN ÇIKARMA

Dünyanın en bü-

yük çokuluslu lastik üreticilerinden Goodyear, 2000 yılının son çeyreğinde zarar ettiğini ve bu nedenle 7200 kişinin işine son vereceğini açıkladı.

İşten çıkarmalar konusunda Goodyear'dan yapılan açıklamaya göre işten çıkarmalar sonucu 2001 yıl içinde 150 milyon dolar ve 2002 yılında ise 250 milyon dolar tasarruf edileceği belirtildi. Ancak Goodye-

ar'ın açıklaması gerçekleri yansıtmaktan uzak. Çünkü Goodyear, Avrupa'da 2000 yılı başında toplu işten çıkartmalara yönelmiş ve bu nedenle Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, Avrupa Yönergelerine uyması istemiyle toplu işçi çıkarımı yapan çokuluslu lastik devi Goodyear hakkında Avrupa Birliği kurumlarının bir araştırma başlatmasını istemişti

Kamu varlıkları
ve
kuruluşları,
özelleştirmelerle
talan edildiği
için,

Milyarlarca
dolarlık ağır iç
ve dış borç
yükü altına
girildiği
için,

BEKLENEN SONUÇ: K R İ Z

Ülke kaynakları
yerli ve yabancı
sermayeye
yağmalanarak
sunulduğu
için,

Kısaca; IMF
güdümünde emek
karşıtı ekonomik
programda ısrar
edildiği
için,

Erhan Bilgin

Türkiye, Şubat ayının ortasında IMF patentli emek karşıtı ekonomik önlemler programının ürettiği kaçınılmaz krizle bir kez daha sarsıldı.

Uygulanan politikalar enflasyonu düşürmeyi hedefliyor ve bunun için para ve döviz piyasalarında "sıkı tedbirler" içeriyordu ancak bu politikaların temeli emeğin kazanımlarının yok edilmesine dayanmaktaydı.

Emeğin kazanımlarını yok etmeye yönelik politikalar, KİT özelleştirmelerini; sosyal güvenliğin, eğitimin, sağlığın özelleştirilmesini; tarım sektörünün piyasaya rekabete açılmasını; ücretlerin reel olarak düşürülmesini temel almıştı.

Bu politikalarla üretim sürecinde sendikal örgütlenme kapasitesi yok edilip, çalışma koşulları ağırlaştırılacak, ücretler reel olarak düşürülecek ve böylece sermaye birikiminin tıkanıklığı giderilmiş

olacaktı.

Sermaye birikiminin tıkanıklığının giderilmesiyle İMF'nin asıl amacı olan ekonomide borç edinme ve geri ödenmesindeki yaşanan kriz tehlikesi de aşılmış olacaktı.

Emeğin kazanımlarını yok etmeye yönelik politikalarda kısmen mesafe alındı: 2000 yılında 2.7 milyar dolarlık özelleştirme yapılarak kamu elindeki varlıkların yağmalanmasına devam edildi. Sendikasıztırma hızlandırıldı, reel ücretler belirli ölçüde düşürüldü. Özellikle kayıt dışı işyerlerinde çalışan işçilerin iş süresi uzadı ve iş koşulları ağırlaştırıldı. Ancak fatura tamamen işçi sınıfına kesilemedi; işyerlerinde, sermaye kesimi tam bir disiplin tesis edemedi. Ücretlerin yüzde 25 oranında arttırılması hedefi, sendikal örgütölülüğün olduğu işyerlerinde yaşama geçirilemedi.

Emeği dışlayan politikalar sonucunda bor-

sanın çökmesi, faizlerin yükselmesi, devallüasyon yapılması engellenemedi ve İMF politikaları iflas etti.

Devalüasyonla, programın en iddialı öğelerinden olan sabit kur politikası tamamen çökmüştür. Böylece programın para piyasalarını düzenleme işlevi anlamını tamamen yitirmiştir.

İzlenen politikalarla 2000'de dış ve iç borç ödemelerinin maliyeti düşürülebilmiş; borç edinilmesine ve geri ödenmesinin istikrarına ilişkin şüpheler giderilmemiştir. İMF politikalarının ekonomik büyümeyi sınırlaması piyasadaki çelişkileri yoğunlaştırmıştır.

Özelleştirme baskısı altındaki KİT'ler ve kamu bankalarının düzenleyici işlevleri yaranmış olduğu için, piyasalarda spekülasyon eğilimleri güçlenmiş, ekonomik dengeler pamuk ipliğine bağlı hale gelmiştir.

Emeğin kazanımlarını yok edip, sermaye

birikiminin tıkanıklığı-
nı giderme ve böylece
dış borç edinilmesi ve
geri ödemelerinin istik-
rarını sağlamayı amaç-
layan program, doğası
gereği kendi içinde tu-
tarsızlıklar taşımaktay-
dı.

Programın piyasalara
güven verememesinin
nedenleri arasında bu
tutarsızlıkların rolü bü-
yüktür.

Bu tutarsızlıkların
başlıcaları şunlardır:

- "Döviz kurunun
değerinin düşürül-
mesi" (kurların sa-
bit tutulması) sonu-
cu, ithalat ucuzla-
mış ihraç malları-
nın fiyatları ise art-
mış, ihracat talebi
gerilerken ithalat
talebi artmıştır. İt-
halat artışı ve ihra-
catın nispi gerile-
mesi sonucu öde-
meler dengesi bo-
zulmuş döviz rezer-
vi dış borçları ve
kısa vadeli sermaye
hareketlerinin ani
çıkışını karşılaya-
cak seviyenin altına
inmiştir. Böylece,
amacı dış borç geri

ödemesinin istikra-
rını sağlamak olan
programın kendisi,
dış borç geri öde-
meleri üzerinde
tehdit yaratmıştır.

- Reel ücretlerin nis-
pi olarak düşürül-
mesi; Merkez Ban-
kasının parasal yet-
kilerinin sınırlandırılmasıyla para arzı-
nın daraltılması ve
yatırımların gerile-
mesi sonucu iç ta-
lep de gerilemiştir.
Ancak tüketim mal-
ları ithalatının art-
ması sonucu tüke-
tim nispi olarak art-
mış; talep yönlü bir
enflasyonu hızlan-
dırmıştır. Oysa iz-
lenen programın
amaçlarından biri
de, "enflasyonu dü-
şürmekti"

Diğer yandan özel
sermaye kesimi 2000
yılı fiyat artışlarını hız-
landırmıştır; 2000 yılın-
da yüzde 51.4 olarak
gerçekleşen toptan eş-
ya fiyatlarının en az 30
puanı (yüzde 60'ı) özel
kesim fiyat artışların-
dan kaynaklanmıştır.
Yani kamu kesimi fiyat

artışları sıfır olsaydı
dahi toptan eşya fiyat-
larında enflasyon en az
yüzde 30 olacaktı.

İZLENEN POLİTİKALARIN 3 TEMEL SONUCU

Emek-karşıtı ekono-
mik politikalar sonucu
krizin süreklilik kazan-
masıyla birbirine bağlı
şu üç olgu kaçınılmaz
biçimde ortaya çıkmış-
tır:

1-Kriz süreklilik ka-
zanmıştır.

2-Krizler daha kısa
sürelerde ortaya
çıkılmaktadır.

3-İzlenen politikala-
ra sermaye sahipleri
bile güven duy-
mamaktadır.

Krizin süreklilik ka-
zanması ve daha sık
aralıklarla ortaya çık-
ması izlenen politikala-
rın, iflasının en açık de-
lilidir. 14 ay boyunca
piyasaların yatıştırıla-
maması ve 3.5 ayda bir
büyük çöküşler yaşan-
ması programın hiçbir
şekilde dikiş tutmadı-
ğını ortaya koymuştur.

Mali kriz izlenen eko-
nomik politikaların

sermayeyi ortak bir hatta çekemediğini, bireysel kararlar alınmaya devam edildiğini gözler önüne sermiştir. Türk özel sermayesinin güven duymadığı bu politikalar çalışanlara, orta sınıflara, esnafa, yoksullara hangi güveni verecektir? Bu politikaların gözü kapalı savunucuları olan "IMF muhiplerinin" bu soruya cevap vermeleri gerekmektedir.

IMF'NİN ÇIKARLARI TOPLUMUN ÇIKARLARINA AYKIRIDIR

Yıllardır uygulanan emek-karşıtı ekonomik politikalar, IMF'nin doğrudan yönetimine rağmen iflas etmiştir. Dolayısıyla iflas eden aynı zamanda IMF politikalarıdır.

Uygulanan IMF politikaları özgün politikalar değildir; uluslararası sermayenin (son dönemde uluslararası mali sermayenin) dünya çapındaki dolaşımının (ve kar elde etmesi-

nin) önündeki tikanıkları gidermeyi amaçlayan politikalarlardır. Sermayenin medya ve üniversitedeki çığırkanlarınca göklere çıkartılan IMF politikalarının amacı işte bu basit gerçeklikten ibarettir.

14 aydır, Türkiye'de uygulanan politikalar, borçlanmayı azaltmayı değil, ekonominin borç ödeme kapasitesindeki istikrarsızlığı gidermeyi amaçlamıştı. Çünkü borçlanma, uluslararası sermayenin elinde birikmiş kaynakları yatırması için en önemli araçlardan biridir. Dolayısıyla borçlanmanın istikrarının bozulması uluslararası sermayenin karlılığının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Söyle ki, hem borç ödemeleri zamanında yapılamayacaktır, hem de bir ülkede ki borç ödeme istikrarsızlığı diğer ülke ekonomilerini de istikrarsızlığa sürükleyecektir.

Diğer ülkelerde uygulandığı gibi, Türki-

ye'de uygulanan politikalar mevcut gelir seviyesini artırmayı (gelir seviyesini artırmak için üretim-istihdam artırıcı yatırımları) değil; mevcut gelir seviyesini daha fazla kısmanın borç ödemeye ayrılmasını dayatmaktadır. Belki de 14 aydır uygulanan politikaların en başarılı yanı bu olmuştur; 2000 yılında dış borçlar ödenebilmiştir. Dolayısıyla uluslar arası piyasalarda, Türkiye ekonomisinin borç ödemesindeki sıkıntıdan dolayı kriz tehlikesi atlatılmıştır.

Ancak bu politika ile üretim-istihdam artışına odaklanmış bir seçenek reddedilip, mevcut gelirlerin daha fazla kısmının borç ödemeye ayrılması öngörüldüğü için, çalışanların ücretinin düşürülmesi ve sömürsünün artırılıp daha fazla değer üretmesi dayatılmıştır. Bu dayatma özel sermaye kesiminin çıkarlarıyla da örtüşmektedir.

Oysa üretim-istih-

dam odaklı bir politika ile gelir seviyesinin artırılması mümkün olacak ve uzun vadede borçlanma ihtiyacı azalacaktı.

DEMOKRASİ VE TOPLUMUN ÇIKARLARI

Türkiye'de sorunların değerlendirilip çözüm üretilmesine ilişkin en önemli eksiklerden biri toplumsal hafıza eksikliğidir. Toplumsal hafıza eksikliği demokratik alanın sınırlılığı ile de yakından ilgilidir. Egemen sermaye kesimi, kendi çıkarlarını korumak için demokratik tartışma-çözüm üretme olanaklarını daraltmaya çalışarak kendi görüşlerini tartışmasız olarak kabul edilmesine çalışmaktadır. Ne yazık ki medya, üniversite, "aydınların belli bir kısmı" egemen sermayenin bu çabasına hizmet etmektedir.

Ancak tek yanlı empoze etmeye yönelik politikalar sonucu çok değerli bir zaman yiti-

rilmekte; toplumda umutsuzluk tohumları yeşertilmektedir. Oysa özgür bir tartışmanın yapılabilirdiği, demokratik bir ortamda toplumsal çıkarlar zedelenmeden, çözüme varılması pekala mümkün olabilecekti.

IMF yönetimindeki emek-karşıtı politikalar, toplumsal güçler, sendikalar, demokratik kitle örgütleri dikkate alınmadan hayata geçirilmiştir. Sendikaların, aydınların, demokratik kitle örgütlerinin uyarıları dikkate alınmamıştır.

Hatta bu uyarılar, programı sekteye uğratıyor diye ağır bir biçimde eleştirilmişlerdir. Oysa bu uyarılar dikkate alınsaydı kazanan hiç kuşkusuz toplum ve ülke olacaktı.

PETROL-İŞ'İN DOĞRULANAN ÖNGÖRÜSÜ

Sendikaların, aydınların, demokratik kitle örgütlerinin dikkate alınmaması, demokratik alanında daralması-

na yol açmakta, toplumsal hafızayı sınırlandırmaktadır. Bu hafızayı, toplumda umudu canlı kılmak için önemsemek durumundayız. Bu nedenle bu hafızanın bir parçası olan sendikamızın uygulanan emek karşıtı ekonomik politikaya karşı Aralık 2000 krizinde yaptığı uyarıları burada hatırlatmak gereksinimi duyuyoruz.

Sendikamızın Aralık 2000 mali krizine ilişkin uyarılarımızın yer aldığı "Mali Kriz ve İflas Eden IMF Politikaları" raporumuzda emek karşıtı politikalarda ısrar edildiği taktirde şu gelişmelerin kaçınılmaz olarak yaşanacağı vurgulanmıştır:

- "İlan edilen hedefler tutmayacaktır."

- "Piyasalarda ekonomik gidişe ilişkin beklentilerin olumsuzluğu sürecektir."

- "45 gün içinde bir devalüasyon kaçınılmazdır."

- "Fiyat artışları durdurulamayacaktır."

- "Faiz oranları yeniden yükselecektir."

- "Firmaların birçoğu iflas edecektir."

- "Üretim kısılması tehlikesi vardır."

- "Politik istikrarsızlık artacaktır."

EMEK KARŞITI POLİTİKALAR TERKEDİLMELİ

Emeğin kazanımlarının ortadan kaldırılmasına yönelik bu politikalar, sistemi krizden kurtaramamıştır.

Bu politikaların yolsuzlukları önlemediği de Cumhurbaşkanı ile Başbakan ve Başbakan Yardımcısının MGK'daki tartışması ortaya çıkarmıştır.

Emeğin aşırı sömürsüne, ücretlerin gerilemesine, sendikasılaş-tırmaya, yönelik bu program sonuç vermemiş, krizin derinleşmesine neden olmuştur.

Bu nedenle emek-karşıtı aşırı kâr elde etmeye yönelik politikalar-dan vazgeçilip üre-tim ve istihdam odaklı bir politikaya geçilme-lidir.

Ancak bu politikalar emeğin örgütlenmesi önündeki engellerin kaldırılması ile birlikte hayata geçirilmelidir.

Böylesi bir tercihten sonra üretim ve istihdamı artırmak temelinde mali sistemin acilen reforma tabi tutulması gerekmektedir.

NELER YAPILMALI?

- Sermaye giriş ve çıkışlarının kayıt altına alınması,
- Devlet iç borçlanmasına son verilmesi ve iç borçların orta vadeli (2-3 yıl) bir program dahilinde tasfiyesi,
- Vergi sisteminin etkinleştirilmesi (kayıt-dışı sektörün vergilendirilmesi, sermaye kesiminin vergi yükünün artırılması; 1994 yılında olduğu gibi sermaye kesimine ek vergiler getirilmesi),
- İstihdam ve üretimi artıracak yatırımların özendirilmesi; istihdam ga-

rantisi sağlayan yatırımlara yukarıda belirttiğimiz vergilerden muaf tutulması ve ek teşvikler sağlanması,

- Özelleştirmelere son verilmesi, gerek KİT'lerde üretim artışı sağlayacak yenileme yatırımlarının yapılması ve gerekse Kamu Bankaları'nın yolsuzluklardan arındırıp, aktiflerinin güçlendirilmesi ile piyasaları (mali ve üretim) regüle edici işlevlerinin artırılması,
- Sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılması; böylece örgütlenmenin genişlemesi ile "toplumsal denetim" olanaklarının artırılıp, donuk değil canlı, dönemsel değil sürekli, kişisel değil kurumsal denetim imkanının genişletilmesi,
- Banka sistemi üre-

timi teşvik edici biçimde yeniden düzenlenmesi, kredilerin üretken yatırımlara yönlendirilmesinin sağlanması,

- Üretime yönelmeyip mali operasyonlara aşırı-kar elde etmeye yönelik yüksek risk taşıyan işlemlere sıkı bir

kamu denetimi ve vergi getirilmesi, gerekmektedir

Emek-karşıtı politikalardan vazgeçilmediği takdirde önümüzdeki dönemde,

- İşlerin iyi gitmediğine ilişkin beklentilerin olumsuzluğu sürecektir,
- Büyüme hızı düşecektir,

- İflaslar devam edecektir,
- Fiyat artışı hızı yükselecektir,
- Siyasal istikrarsızlık artacaktır,
- Borçlanma hızlanacaktır,
- Faiz oranları artacaktır,
- Piyasalarda spekülasyon eğilimi güçlenecektir.

"Ekonominin üzerine büyük basınç oluşturan iç ve dış borç yükünün azaltılması için önlemler alınmalıdır."

"Kamu kesiminin yatırım potansiyeli, ekonominin stratejik büyüme hedeflerine göre yeniden belirlenmelidir"

ÇÖZÜM İÇİN İLK KOŞUL : IMF GÜDÜMLÜ EKONOMİK POLİTİKALAR TERK EDİLMELİDİR!

"Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi politikalarından vazgeçilmelidir."

"Kısa süre içinde vergi gelirlerinin etkinliğini arttırıcı uygulanmalara geçilmelidir."

"IMF istemlerine göre yapılmış olan 2001 yılı Bütçesi yerine, yeni ve gerçekçi bir bütçe yapılmalıdır."

Ekonominin içine girdiği krizin nedenleri ve çözüm yöntemleri konusunda basın ve yayın organlarında sayısız yorum yapıldı. Genel olarak IMF güdümlü politikanın çöktüğü değerlendirilmeleri yapılırken, yeni bir ekonomik programın zorunluluğu vurgulandı.

Kriz üzerine yorum ve çözüm stratejisi konusunda "Bağımsız Sosyal Bilimciler-İktisat Grubu"nun yaptığı değerlendirme ise bütünsel bir yaklaşım oluşturması açısından önemli bir değerlendirme oldu.

Korkut Boratav, Nazif Ekzen, Alper Güzel, Yakup Kepenek, Aziz Konukman, Ahmet Köse, Oğuz Oyan, Erdal Özmen, Cem Somel, Sinan Sönmez, Fikret Şenses, Erol Taymaz, Oktar Türel, İşılaya Üşür ve Erinç Yeldan'dan oluşan "Bağımsız Sosyal Bilimciler-İktisat Grubu"nun değerlendirmeleri aynen şöyle:

Türkiye ekonomisi, temel dengelerini yitirmiş bulunmakta ve gittikçe şiddetlenen bir iktisadi bunalım süreci yaşamaktadır. 1998'in ilk çeyreğinden itibaren göz-

lenen son 12 çeyrek-dönemin yedisinde ulusal gelir daralma yaşamış ve "istikrarsızlık-kriz-yapay büyüme-istikrarsızlık sarmalında bir kısır döngü içine itilmiş görülmektedir. Süreklilik kazanan bunalım, hükümetlerin sadece son bir kaç yılda uyguladıkları "yanlış tedbirlerin ya da "teknik hatalarının değil, 1980'den bu yana uygulanan ve ulusal ekonominin dengelerini denetimsiz ve yönlendirilmemiş piyasa güçlerine terketmeyi amaç edinmiş olan neo-liberal politikaların bir sonucudur. Bu anlamda, Türkiye'yi gelişmiş ülkeler bloğunun ve uluslararası finansal sermayenin hegemonik çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye 1980 sonrasında özel bir çabayla girişen ve her bunalım dönemini, ulusal ekonominin bağımsız yönetimini kısıtlayıcı politikaların dayatılması için yeni bir fırsat sayan IMF-Dünya Bankası ikizi, kronik istikrarsızlığın ve tıkanan büyüme olanaklarıyla birlikte, son istikrar programının da başarısızlığa uğramasının baş sorumlusudur.

Türkiye ekonomisinin son yirmi yıllık deneyimi, "özel sektör öncülüğünde piyasa ekonomisi ve "sermaye ha-

reketleri serbestisi sayesinde tüm ekonomik sorunların aşılacağı efsanesinin iflas etmiş olduğunu çok açık bir şekilde belgelemektedir. Denetimsiz ve yönlendirilmemiş, başıboş piyasa güçleri, ne döviz kurunda, ne de faiz oranlarında istikrarlı dengeyi sağlayamamakta; en yalın ifadeyle piyasa, istikrarlı büyüme, yatırım, istihdam ve gelirin adaletli dağılımı konularında "tökezlemektedir .

Türkiye ödemeler dengesinde sermaye hareketlerini 1989 yılında 32 Sayılı Kararname diye bilinen bir politik adım ile bütünüyle serbestleştirmiş durumdadır. Böylece dış sermaye hareketleri üzerindeki bütün kontroller ve denetim kaldırılmış ve Türk finans piyasaları kısa vadeli sıcak paranın spekülasyonuna açılmıştır. Bu yapı altında ulusal piyasalarda Merkez Bankası'nın döviz ve faiz kurunu birbirinden bağımsız biçimde birer politika aracı olarak kullanabilme olanağı yitirilmiş ve ulusal finans piyasaları kısa vadeli spekülatif yabancı sermaye hareketlerinin denetimi altına girmiştir. Bu finansal yapı, ekonomiyi doğrudan doğruya yüksek faiz ve TL'yi ya-

pay olarak değerli kılan bir döviz kurunun cenderesinde tutmaktadır. Bu olgu karşısında, ulusal Merkez Bankası para politikasını sürdürebileceği araçlar üzerindeki denetimini kaybederek, döviz rezervlerini idare eden bir "mahasebe kuruluğu" numuna indirgenmiş halde-dir.

Bu süreçte, devlet özellikle 1990–sonrası yıllarda ulusal ekonominin yönlendirilmesi işlevini tamamen yitirmiş ve bir topyekün reform statejisi ile makroekonomik istikrarı yeniden oluşturabilmek yerine, ekonominin birikim önceliklerini doğrudan doğruya kısa vadeli dış sermaye girişlerinin özendirilmesine dayandırarak, kısa süreli ve yapay büyüme kazanımları üzerine kurmayı tercih etmiştir. Bu tercih, ulusal ekonomiyi tamamen konjonktürel ve dışsal olgulara bağımlı hale getirmiş ve ekonominin kısa çevrimli, mini büyüme-kriz-istikrar sarmallarına sokulmasına neden olmuştur. Bu süreçte kamu kesimi borç servisi yükü sürdürülemez boyutlara ulaşmış; kamu kesimi tasarruf ve yatırım yapamaz hale gelmiş; özel sektör birikim tercihleri gide- rek reel üretici sektörlerden

uzaklaşarak, spekülatif birikim alanlarına yönelmiş; kaynak tahsisine rantiyeler egemen olmaya başlamış ve işgücü piyasalarında marjinalleşme ve kuralsızlaştırma artarken, gelir dağılımı da ciddi biçimde bozulmaya başlamıştır. Bu tercihin bir uzantısı olarak devlet, normal vergi gelirleri ve/veya harcama sistemi üzerine yapacağı radikal bir reform ile makro dengesini sağlamak yerine, doğrudan doğruya kamu mallarının özelleştirilmesi (satışı) yoluyla gelir yaratmayı amaçlamış ve ulusal ekonominin öz kaynaklarını küresel sermayenin spekülatif kazanç alanına çekmeyi hedeflemiştir. Ulusal ve uluslararası sermayeye doğrudan doğruya rant aktarımına yol açan ve bir dizi hukuksal sakatlık ve yolsuzluk öğeleri içeren bu çabalar ise kamuoyuna "yapısal reform söylemi" altında sunulmaktadır. Bu aşamada "enflasyonu düşürme vahim bir sapırmaca içermekte ve bu stratejik dönüşüme kamuoyu karşısında meşruiyet kazandırma işlevi görmektedir.

Böylece, mali sistemde radikal bir reform gereğini özelleştirme gelirleri ve iç borçlanma ile ikame etmeyi

yeğleyen bu stratejik tercih sonucunda Türkiye bütçesi, artık sosyal devlet ilkelerinden tamamıyla uzaklaşmış ve kendi işlevini tamamıyla iç borç faiz idaresine indirmiş durumdadır. Dolayısıyla, istikrar programı açısından bütçe, önce kamu hizmetlerini, sonra da bunların finansmanını planlayan geleneksel yaklaşımını tamamen terkederek, sadece belli bir süre içerisinde yeterli gelir toplanıp toplanamayacağı aritmetik hesabına dayanan ve bu hesabın ulusal makroekonomik kalkınma ve toplumsal gelir dağılımı açısından sonuçlarının neler olacağının artık düşünülmediği bir belgeye dönüştürülmüştür.

Bu koşullar altında öne sürülecek "istikrar programlarının ve/veya kriz yönetimi çabalarının ekonomik bunalıma ağır toplumsal çöküntüler yaratmadan son veremeyeceği ve Türkiye ekonomisinde sağlıklı ve dengeli büyümeyi sağlayamayacağı ortadadır. Türkiye ekonomisinin sanayileşme ve reel üretim artışlarına dayalı, sağlıklı bir büyüme yapısına kavuşturulması ancak kapsamlı ve eşanlı bir kamu kesimi, mali kesim ve ödemeler dengesi reformuy-

la sağlanabileceği unutulmamalıdır. Bu bağlamda,

-Kamu kesimi reformu, vergi gelirlerinde etkinliği artırıcı tedbirler içermeli ve sermaye gelirlerinin vergi havuzuna katkısını arttıracak biçimde tabanı genişletilmelidir;

-Kamu kesiminin büyüklük hedefi belirlenir iken kamu yatırımları ile özel sektör yatırımları arasındaki tamamlayıcılık ilişkisi göz önünde bulundurulmalı ve kamu kesiminin yatırım potansiyeli "devleti küçültme doğması"na feda edilmek yerine, ekonominin stratejik büyüme hedeflerine göre saptanmalıdır;

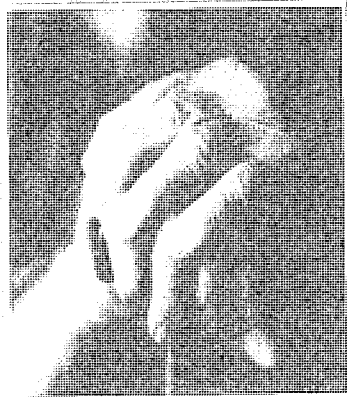
-Kısa vadeli yabancı sermaye girişleri, uluslararası deneyimlerde etkisi ve başarısı sınanmış araçlarla kontrol altına alınmalı; ulu-

sal ekonominin yatırım öncelikleri, uluslararası kısa vadeli sermayenin spekülatif giriş çıkışlarına dayalı konjonktürel ve sanal büyüme-kriz sarmalına terk edilmemelidir. Ulusal ekonomiden sermaye çevrelerine aktarılan ve reel olarak %30'lere ulaşan spekülatif arbitrajın önüne geçilmeli ve Merkez Bankası'nın ulusal tasarrufların artırılması ve yatırımların stratejik önceliklerine göre yönlendirilmesi işlevinde bağımsız döviz kuru ve faiz politikası izleme olanağı geliştirilmelidir;

-Yurt içi borç stokunun mali sisteme ve giderek tüm reel ekonomiye olan yükünü azaltmak için Hazine, Merkez Bankası ve bankacılık kesimi arasında, borcun vadesini uzun döneme yayan ve bu borcun reel faiz yükü-

nü düşüren bir düzenlemenin (konsolidasyonun) yöntemleri araştırılmalıdır. İç borcun konsolidasyonu ancak sermaye hareketleri üzerine getirilen kontroller ile birlikte ele alınabilir. Bu seçenek dışında 2001'i orta-uzun dönemde yeniden istikrarlı büyüme patikasına dönüştürecek başka bir çıkışın olmadığı bilinmelidir;

-Gerek varsayımları, gerekse hazırlanış felsefesi ile çökmüş bulunan 2001 yılı bütçesi yerine yeni ve gerçekçi bir bütçe yapılmalıdır. 1999'u %6 reel daralmayla geçirmiş olan ulusal ekonominin, 14 ay sonrasında yeniden 2001 bütçesinin öngördüğü biçimindeki ölçekte daraltılmasının ve reel faiz yükü ile sıkıştırılmasına toplumun tahammülünün kalamayacağı açıktır."

СЕМЬЯ АРАБОВ НА КРЕПЕ

Türkiye'de, son 20 yıldır uygulanan genel ekonomik politikaların stratejik hedefi, devletin ekonomik yaşamdan çekilmesi olmuştur. Bu hedef doğrultusunda kamu işletmeleri ya da kamu varlıkları özelleştirilmeye çalışılırken, doğrudan devletin yükümlülüğünde olan veya devletin düzenleyici rol üstlendiği kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu stratejik politika, bugün ekonomik kriz ortamında daha da geliştirilerek uygulanmak istenmektedir. Uluslararası Para Fonu ile Dünya Bankası, kamu hizmetlerindeki bu yeniden yapıma hedefine genel olarak "Yapısal Değişiklikler" demektedirler.

Devletin kamu hizmet yükümlülüğü olan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve istihdam hizmetleri alanında yürütülen yapısal değişiklikler bugün düne göre çok daha geniş boyutlarda sürdürülmeye çalışılmaktadır.

-Eğitim alanında ilköğretimden başlayarak üniversitelere değin özel öğrenim ve eğitim kurumlaşmasına tanık olunmaktadır. Devletin yükümlülüğünde ve parasız olması gereken eğitim, artık hızla paralı sisteme dönüştürülmektedir.

-Sağlık alanında yaygın biçimde paralı sisteme dönüşmüştür. Bu alanda, çok sayıda yerli ve yabancı sermayeli hastaneler kurulurken, kamu hastaneleri özelleştirme amaçlı olarak çalışmalara başlamıştır.

-Sosyal güvenlik alanında ise 1999 yılında kabul edilen Sosyal Sigortalar Yasası değişiklikleriyle hem emeklilik yaş sınırı yükseltilmiş, hem kamu sosyal güvenlik kurumlarının hizmetlerinin ve varlıklarının parçalanarak özelleştirilmesine ve hem de özel sigorta sistemlerinin "piyasa"ya girmesine önemli kolaylıklar getirilmiştir. Son olarak bu alanda Bireysel Emeklilik sistemi için yasal altyapının tamamlanması çalışmaları sürdürülmek-

tedir.

-İstihdam hizmetleri alanında gerçekleştirilmek istenen yeni düzenlemelere göre özel istihdam kuruluşlarının oluşumu yönünde önemli adımlar atılarak, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Türkiye İş Kur adıyla yeniden yapılandırılmıştır.

Adım adım ve yıllara yayılarak düzenli, bilinçli ve ustalıkla gerçekleştirilen bu düzenlemeler oluşturulurken hep aynı gerekçe, hep aynı zorunluluklar dile getirilmiştir: "Devlet küçültülmelidir ve kamu hizmetleri kullananların satın alması gereken hizmetler olmalıdır. Çünkü kamu açıkları hızla artmakta, ekonomi belirsizliklere sürüklenmektedir."

Devletin yükümlülüğünde olması gereken sosyal harcamaların azaltılmasıyla ekonomik büyümenin programlı olarak artacağını, ülke ekonomisinin küresel ekonomiyle bütünleşeceğini, kamu açıklarının kapanarak ülkenin gelişeceğini

Yıl	Eğitim	Sağlık	Sosyal Hizmetler	Toplam
1987	12.4	2.9	0.7	16
1990	19.1	4.8	1.1	25
1993	16.7	3.9	0.9	21.6
1994	13.5	3.5	0.6	17.6
1997	11.9	3.2	0.6	15.8
1998	12.4	3	0.5	15.9
1999	11.8	2.9	0.5	15.2
2000	9.4	2.3	0.4	12
2001	11.3	2.7	0.4	14.3

Tablo 1- Sosyal harcamaların bütçe toplamı içindeki payının gelişmesi (%).

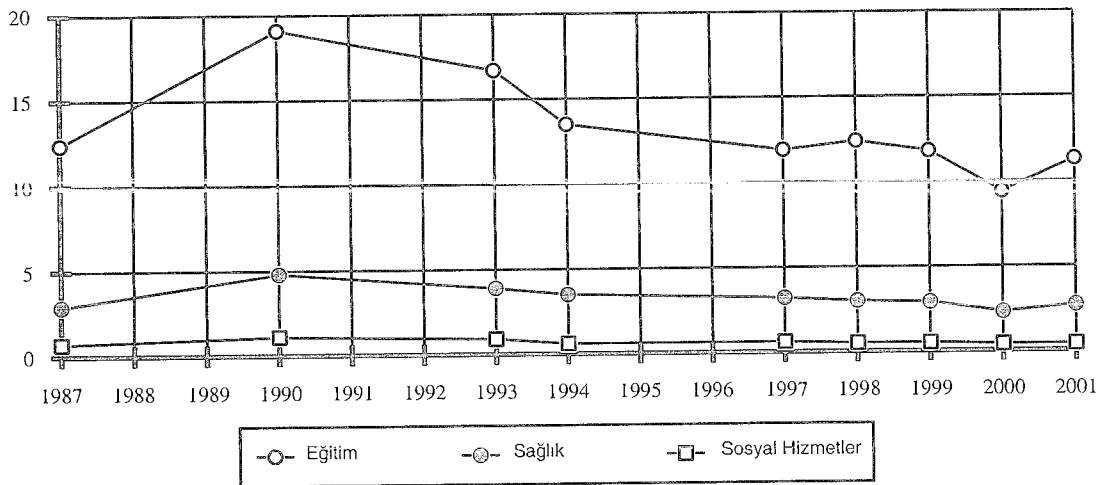
iler süren yeni liberal politikacılar, son yıllarda Bütçe'nin sosyal harcamaya oranlarını hızlı biçimde azaltmaya başladılar.

Bunun sonucunda son olarak 2001 yılı bütçesinde, sosyal harcamalara ilişkin daha önce de yürürlükte olan genel politikalara uyumlu hedefler belir-

lediler.

Petrol-İş Sendikası Araştırma Servisi'nin Aralık 2000 tarihinde yayınladığı "Toplumun Çoğunluğu İçin Bütçe" araştırmasında sosyal harcamalardaki azalış çarpıcı biçimde ortaya konuldu. Araştırmada; "eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerden oluşan sosyal

harcamaların geriletilmesi genel bir eğilim haline geldiği" belirtilirken, "ulusal gelirden her geçen yıl bütçeye daha fazla kaynak aktarılırken, sosyal harcamaların kısılması, aynı zamanda, sermayeye dolaysız bir gelir transferi anlamına gelmektedir. Toplumun ezici çoğunluğu için,

Grafik 1- Sosyal harcamaların bütçe toplamı içindeki payı.

Yıllar	Sosyal harcamalar	Faizler
1987	16	17.7
1990	25	20.4
1993	21.6	23.7
1994	17.6	33.1
1997	15.8	28.3
1998	15.9	39.6
1999	15.2	38.2
2000	12	45.2
2001	14.3	34.5

Tablo 2- Faize ve sosyal harcamalara ayrılan payların karşılaştırması.

gelir dağılımını düzenleyici, temel yaşam hakkı işlevi olan sosyal harcamalar 2000 geçici sonuçlarına göre bütçenin yüzde 12'sine inmiştir. 2001 bütçesinde ise küçük bir artışla bütçenin yüzde 14,3'üne çıkartılması öngörülmüştür" saptaması yapıldı.

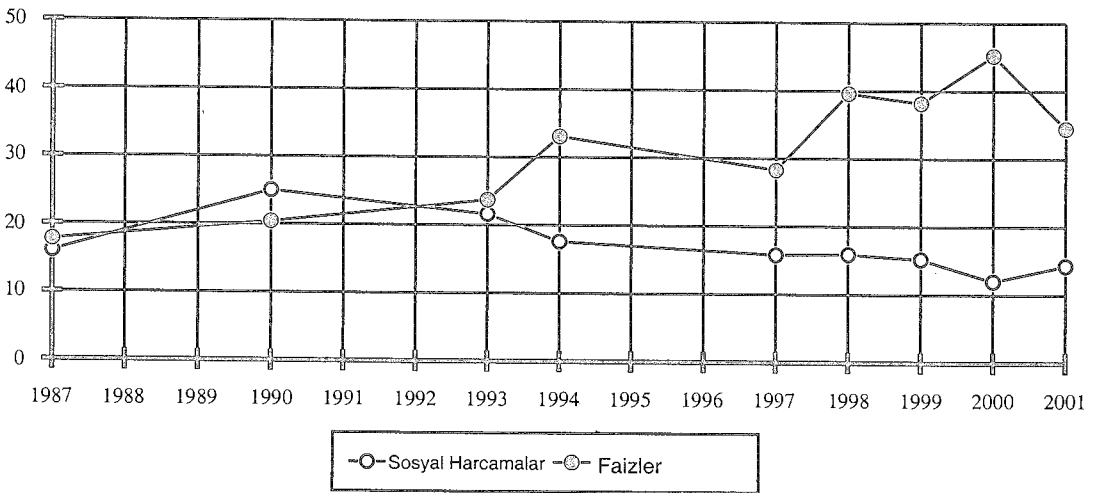
Sosyal harcamaların

azaltılması ve buna karşılık Bütçe'nin ağır faiz yükü altına sokularak vergi gelirlerinin faiz ödemelerine ayrılması hiç kuşkusuz yalnızca ekonomik krizi üretmiyor.

Sosyal harcamaların azaltılmasının çok önemli başka bedelleri de var. İşte bunlardan başlıcaları:

-Kırlar ve kentler arasında ve bölgeler arasında büyük ekonomik ve toplumsal dengesizliklerin ya da uçurumların oluşması,

-Toplumun geniş kesimlerinin ulusal gelirden aldığı payın azalmasıyla yoksullaşmanın genelleşmesi ve buna bağlı olarak toplumsal gerginliklerin

Grafik 2- Bütçeden sosyal harcamalara ayrılan pay ve faiz harcamaları (%).

artması,

-İşsizliğin yaygınlaşması ve sosyal güvencesizliğin gelişmesi.

Bugün Türkiye'nin önündeki seçenekleri gerçekte işte bu tehli-

keler belirlemektedir ve belirlemelidir.

Çünkü Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik olarak güçlü olması isteniyorsa, kamu varlıklarının ve kaynakları-

nın özelleştirilmesi politikaları terkedilerek, Bütçe'deki sosyal harcamaları oranları mutlaka arttırılmalıdır. Yoksa çok geç kalınmış olacaktır.

ÖZERKLİĞİ

TOPLU SÖZLEŞME

KRİZ

EKONOMİK

VE GÜNCEL

TEHLİKE

Av. Murat Özveri

Çalışma hakkının sendikal haklarla koşullanmadığı veya tamamlanmadığı ülkelerde, demokrasinin var olduğunu söylemek olanaksızdır.

Genel sendikal, toplu sözleşme ve grev haklarının sınırlı olduğu ve kimi en temel hakların ise yasaklı olduğu ülkemizde bu haklar birçok kez ekonomik kriz veya iç-dış güvenlik sorunları gerekçe gösterilerek daha da sınırlandırılmış veya yasaklanmıştır. Yine ekonomik sorunlar gerekçe gösterilerek bunalımın yükü geniş halk kesimlerine veya sendikalı sendikası ücretliler üzerine bindirilmiştir.

Ekonomik kriz gerekçe gösterilerek sendikal ve toplu sözleşme haklarının doğrudan sınırlandırılması demek olan bu tür uygulamaların en çarpıcısı 1994 yılında alınan 5 Nisan kararları ardından gerçekleştirildi. Bu dönemde kamu işçilerinin zam farkları, sendikaların olurlarına bakılmaksızın 6 aylık süre ile ertelendi. Toplu sözleşme özerkliğini ortadan kaldı-

ran bu uygulamanın yarattığı potansiyel tehlike daha sonraları da varlığını korudu, yaşadı.

Uluslararası Para Fonu'na (IMF) 9 Aralık 1999 tarihinde verilen "Niyet Mektubu" bu potansiyel tehlikenin somut olarak yaşandığının bir belgesi oldu. Bu belgede Hükümet, toplu sözleşmelerle belirlenecek ücretlerin ve parasal sosyal hakların enflasyon hedefleriyle sınırlı tutulacağını vurguladı. Bunun sonucunda da gerek kamu çalışanlarının maaşları, gerek asgari ücret ve gerekse emekli maaşlarının belirlenmesinde bu politika ödün verilmeksizin egemen kılındı. Yine bu dönem içinde yürütülen özel ya da kamu sektörü toplu pazarlıklarında sendikaların önüne IMF ile yapılan bu anlaşma dayatıldı.

Şimdi son kez yaşanan "2. Kara Çarşamba" krizi ile IMF programı yeniden gözden geçiriliyor ve daha sıkı önlemler getiriliyor. Hedef aynı: Toplu sözleşme haklarına sınır getirmek...

2001 kamu toplu sözleşme görüşmeleri bu daha

sıkı yeni önlemlerin tehdidi içinde sürdürülecek. Hükümet, toplu sözleşme hakkını sınırlandırmayı amaçlayan bir doğrultuda toplu sözleşme özerkliğini ortadan kaldırmayı içeren dayatmalarını arttıracak.

TOPLU SÖZLEŞME HAKKI

19. Yüzyıl liberalizminin işçiyi elverişsiz koşullarda çalışmak zorunda bırakan irade özerkliğine dayalı bireysel iş sözleşmelerinin olumsuzluklarını giderebilmek için sosyal bir olgu olarak ortaya çıkan toplu iş sözleşmesi hakkı, işçilerin ekonomik, sosyal hak ve çıkarlarını geliştirebilmek amacıyla çalışma yaşamını objektif hukuk kuralları koyarak belirleyebilmeleri hakkıdır¹.

Toplu sözleşme hakkını hukuk sistemleri yaratmamıştır. Aksine sendika ve grev haklarının kabulünün bir sonucu olarak kendi sosyal gerçekliğini hukuk sistemine kabul ettiren toplu sözleşme hakkı, "işçilere tanınan mutlak bir sosyal haktır."² Devletin karışmadığı bir alanda taraflara

vermiş olduğu düzenleme yetkisiyle, devletin kural koyma yetkisini sınırlar ve kendisine bırakılan bu alan içinde koyduğu kurallarla kamu gücünü de bağladığı gibi, üçüncü şahıslara karşı da ileri sürülebilir³.

Bu gerçekler nedeniyle gerek 1961 Anayasası ve gerekse 1982 Anayasası, sözleşme özgürlüğünden ayrı olarak toplu sözleşme hakkına güvence getirmiştir. 1961 Anayasası 47. maddesiyle işçiler "işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler" derken, 1982 Anayasasının 53. maddesi toplu sözleşme hakkını "işçiler ve işverenler karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler" sözleriyle tanımlamıştır⁴.

Toplu sözleşme hakkının Anayasayla güvenceye kavuşturulması ile birlikte o güne değin mevzuata aykırı olmaması koşuluyla işverenlerin

tek yanlı iradeleriyle belirlenen çalışma koşulları toplu iş sözleşmeleriyle belirlenme olanağı yaratılmış, ekonomik olarak güçlü olan işverenler karşısında işçiler de etkin bir güç olarak çalışma hayatına aktif müdahale olanağına kavuşmuşlardır⁵.

TOPLU SÖZLEŞME ÖZERKLİĞİ

En genel anlamda toplu iş sözleşmesi özerkliği, işçi ve işverenlerin karşılıklı sorunlarını, devletin kendilerine terk ettiği bir alanda bağlayıcı kurallar koyarak çözebilme erkini ifade etmektedir⁶.

Anayasa, toplu iş sözleşmesi hakkını tanımlarken, taraflara bırakmış olduğu alanı, toplu sözleşme hakkını işlevlendirerek belirlemiştir. Buna göre, işçi ve işveren tarafları karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak için toplu sözleşme yapabilecekler, yaptıkları toplu iş sözleşmesiyle Anayasanın işlevlendirerek sınırladığı alan içerisinde devleti ve üçüncü şahısları bağlayan, bir başka anlatımla devlete ve üçüncü şahıslara karşı da ileri sürüle-

bilen objektif nitelikte kurallar koyabileceklerdir⁷.

Toplu iş sözleşmesi özerkliğinin belirleyici özelliklerinden birisi, çıkarları birbiriyle çelişen iki farklı tarafın (işçi-işveren), bu çelişkiyi birlikte (toplu pazarlığın müzakere, grev, lokavt gibi araçlarını kullanarak) giderecek normatif nitelikte kurallar koyabilmeleridir. Toplu sözleşme özerkliğiyle birlikte, o güne değin güçlü işverenler karşısında savunmasız olan işçi tarafının, işverenin ekonomik gücünü dengeleyecek bir güçle haklarını savunabilmeleri, tarafların güçlerinin dengelenmesi ve bu denk güçlerin kendi sorunlarını kendi koydukları kurallarla çözümlemeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Bireysel iş sözleşmelerinden farklı olarak, toplu iş sözleşmesiyle tarafların objektif nitelikte kurallar koyabilme erkine sahip kılınmasında, işçi tarafının sendika ve grev haklarıyla donanması ile muhataplarıyla eşit güce eriştiği, bu güç sayesinde normatif kurallar koyarak çalışma yaşamını be-

lirleyebilecek rüste ermiş olduğu varsayılmaktadır.

Öte yandan devlet, tarafları bu şekilde eşitleyerek belirlenmiş alana karışamayacak, yasama yoluyla da olsa bu alanı daraltmayacak, aksine tarafların karşılıklı olarak özgürce toplu sözleşmenin içeriğini belirlemelelerini güvenceye kavuşturacaktır⁸.

Devletin, sosyal taraflara bırakmış olduğu alanda objektif nitelikte kural koyma erki olarak toplu iş sözleşmesi özerkliğinin sosyal taraflarını, işçiler (onların adına sendikalar) ile işveren ya da işveren örgütleri oluşturmaktadır. Her iki sosyal taraf da (işçi ve işveren) sanayi devriminin ortaya çıkardığı sınıflardır. Bir başka anlatımla toplu iş sözleşmesi özerkliği sanayi devrimi sonrası sınıfsal-sosyal gelişmelerin ürünüdür. Ülkemizde ise sanayinin geç başlaması, toplu iş sözleşmesi özerkliğinin sosyal taraflarının birer sınıf olarak ortaya çıkmalarını da geciktirmiş, Batı'dan farklı olarak toplu iş sözleşmesi özerkliği, sosyolojik gelişimin bir ürünü olarak değil,

daha çok yukarıdan aşağıya yasal, anayasal düzenlemelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır⁹.

12 EYLÜL SONRASI TİS ÖZERKLİĞİ

12 Eylül 1980 askeri darbesiyle birlikte Türkiye'de hemen her alanda olduğu gibi çalışma yaşamında da tam anlamıyla yeni bir dönem başlamıştır.

Milli Güvenlik Kurulu'nun 12 Eylül ve 14 Eylül tarihlerinde yayımladığı 7, 8 ve 15 nolu bildirimlerle, ülkedeki tüm grevler durdurulmuş, DİSK, MİSK ve Hak-İş'e bağlı sendikaların faaliyetleri durdurulup bankalardaki paraları bloke edilmiştir. Sözleşmesi sona eren işyerlerinde yeni sözleşmeler imzalanana kadar %70 oranında ücret avansı ödenmesi kararlaştırılmış¹⁰ ve 27 Aralık 1980 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2364 sayılı "Süresi Sona Eren Toplu İş Sözleşmelerinin Sosyal Zorunluluk Hallerinde Yürürlüğe Konulması Hakkındaki Kanun", geçiş dönemi için askıya alınan toplu pazarlık sistemi yerine

Yüksek Hakem Kurulu'nu (YHK) getirmiştir.

1-2364 Sayılı Yasayla Geçiş Döneminde Toplu İş Sözleşmesi Özerkliği

2364 sayılı yasanın temel amacı, işçi ve işveren mesleki teşekküllerinin faaliyetlerinin durdurulduğu veya askıya alındığı hal ve yerlerde, yürürlük süresi sona ermiş bulunan işkolu veya işyeri sözleşmelerini Yüksek Hakem Kurulu'nun gerekli değişiklikler yapmak suretiyle yeniden yürürlüğe koymasının sağlanması olarak belirlenmiştir¹¹.

Yasanın ortaya konuluş amacından da anlaşılacağı gibi geçiş dönemi için öngörülmüş olsa dahi, yasanın toplu iş sözleşmesi özerkliği ile bağdaşır hiçbir yanı yoktur. Yasanın böyle bir iddiası da yoktur. 2364 Sayılı Yasa açıkça toplu pazarlık hakkının taraflardan alındığını, bunun yerine YHK'nın ikame edildiğini belirtmektedir. Yasaya göre YHK, Yargıtay'ın iş davalarına bakan dairesinin başkanlığında, Bakanlar Kurulunca seçilen iki, Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü,

DPT Sosyal Planlama Daire Başkanı, en çok üyeye sahip işçi Konfederasyonunca seçilecek iki ve işverenlerce seçilecek iki üye olmak üzere 9 üyeden oluşacaktır¹².

2364 sayılı yasaya göre YHK'nın toplu iş sözleşmelerini yeniden düzenlemek ve yürürlüğe koymak, zorunlu tahkim işlevi görmek ve Bakanlar Kurulunun teşmil yetkisini kullanmasında görüş bildirmek olarak özetleyebileceğimiz üç ana görevi vardır¹³.

YHK, faaliyetleri durdurulan işçi veya işveren örgütlerinin veya grev ve lokavtın ertelendiği durumlarda süresi sona eren toplu iş sözleşmelerini inceleyip, sözleşmelerdeki "Devletin ülke ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, milli güvenlik, kamu düzeni ve genel asayişe aykırı hükümlerle kanunlarda suç sayılan fiilleri teşvik ve himaye eden hükümleri" sözleşmelerden çıkartacaktır. YHK sözleşmelerdeki sosyal ve ekonomik haklardaki artışları belirlerken yasaya göre, "Ülkenin ve işletmenin içinde bulunduğu ekonomik ve

sosyal durumu, geçinme endekslerini, fiilen ödenmekte olan ücretleri, diğer gelir unsurlarının genel seyrini de" gözönünde tutacaktır¹⁴.

YHK, geçiş dönemi içerisinde yürürlüğü sona ermemiş toplu iş sözleşmelerini gözden geçirecek sözleşmelerdeki devletin temel düzenine, milli güvenliğe, genel asayişe aykırı hükümleri iptal edebilecektir. Yasa ayrıca YHK'na yeniden yürürlüğe koymuş olduğu sözleşmeleri ekonomik koşullardaki değişim nedeniyle yeniden gözden geçirme yetkisi de vermiştir¹⁵. YHK bu görevlerinin dışında toplu hak uyuşmazlıklarında ve grev ve lokavt yasaklarının bulunduğu hallerde uyuşmazlıkları kesin bir şekilde çözümleyecektir. Böylece, toplu hak uyuşmazlıklarında hak grevine gitme olanağı da yasayla ortadan kaldırılmış olmaktadır. Son olarak da YHK Bakanlar Kurulunun teşmil yetkisini kullanmasında görüş bildirmekle görevlendirilmiştir.

2364 Sayılı Yasa ile YHK'nı sadece "devletin

ülke ve ulusuyla bütünlüğüne, milli güvenliğe, kamu düzenine, genel asayişe aykırı hükümlerle yasalarda suç sayılan fiilleri teşvik ve himaye eden hükümleri yeniden yürürlüğe¹⁶ koymama yetkisi verilmiş olmasına karşın YHK, 1963 yılından 1980 yılına kadar tarafların özgür toplu pazarlığın olanaklarından yararlanarak geliştirmiş oldukları 1475 Sayılı Yasanın asgari koşullarının üzerindeki hemen tüm hakları sözleşmelerden ayıklamıştır¹⁷.

2364 Sayılı Yasanın uygulamada yarattığı sonuçlar Türkiye'de özgür toplu pazarlığın, toplu iş sözleşmesi özerkliğinin işçiler açısından ne denli önemli olduğunu, özgür toplu pazarlığın ise ancak demokratik sistem içerisinde işlevini yerine getirebildiğini ortaya koymuştur¹⁸.

11-1982 Anayasası ve Toplu İş Sözleşmesi Özerkliği

1982 Anayasası "toplu iş sözleşmesi hakkı" başlığını taşıyan 53. maddesiyle "işçiler ve işverenler karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumları-

nı ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler, toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir" hükmüyle açıkça toplu iş sözleşmesi özerkliğinden söz etmemiş olsa da, toplu sözleşme hakkına güvence getirip taraflara devletin karışmayacağı bir alanda objektif hukuk kuralları koyma yetkisini tanıyarak toplu iş sözleşmesi özerkliğine anayasal güvence getirmiştir¹⁹.

Anayasanın 51. maddesinde sendika kurma hakkını, 54. maddesinde grev hakkı ve lokavtı düzenleyerek, toplu iş sözleşmesi özerkliği için gerekli kolektif hakların tamamını tanımış olması, 48. maddesinde sözleşme özgürlüğünü düzenlerken, 53. madde de ayrıca toplu sözleşme hakkına yer vermiş olması, 1982 Anayasasının da 1961 Anayasası gibi toplu iş sözleşmesi özerkliğine anayasal güvence getirdiği konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmamıştır²⁰.

Toplu sözleşme hakkı 1982 Anayasasında 1961

Anayasasından farklı bir lafızla kaleme alınmıştır. 1961 Anayasasında toplu iş sözleşmesi hakkından söz edilirken, "işçilerin işverenlerle olan" ilişkilerde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek için toplu sözleşme hakkına sahip oldukları belirtilirken, 1982 Anayasasında "işçiler ve işverenlere" bu hakkın karşılıklı olarak tanınmış olması, 1982 Anayasasının "koruma işlevini" ortadan kaldırmış olduğu izlenimini doğurduğu belirtilmişse de, toplu sözleşme hakkının sosyolojik kökenine bakıldığında bu yorumun kabul edilemeyeceği konusunda doktrinde ittifak sağlanmıştır²¹.

III-2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ve Toplu İş Sözleşmesi Özerkliği

5 Mayıs 1983 tarihinde kabul edilen 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu, "toplu iş sözleşmesinin tanımı ve muhtevası" başlıklı 2. maddesinde, toplu iş sözleşmesini 275 Sayılı Yasa gibi "hizmet akdinin yapılması, muhtevası ve sona ermesiyle ilgili hu-

susları" düzenlemek üzere yapılan, sözleşme olarak tanımlamış, toplu iş sözleşmesinin normatif kısmının, onu toplu iş sözleşmesi yapan diğer sözleşmelerden ayıran temel unsur olduğunu hükmüne bağlamıştır. Yasanın tanımına göre normatif hükümleri içermeyen, sadece karşılıklı hak ve borçları belirleyen bir sözleşme toplu iş sözleşmesi olamayacaktır²².

Bir başka ifadeyle 2822 sayılı yasanın 2. maddesi, ancak tarafların normatif hükümlerle objektif hukuk kuralı yarattıkları bir sözleşmenin toplu iş sözleşmesi olabileceği hükmünü getirerek, toplu iş sözleşmesi özerkliğini (tarafların hukuk yaratma erkini) tanımaktadır.

2822 sayılı yasanın 3. maddesinde toplu iş sözleşmesinin kapsam ve düzeyi belirtilmiş, maddenin son fıkrasıyla "bir işyerinde aynı dönem için birden fazla toplu iş sözleşmesi" yapılamayacağı esası getirilerek 275 sayılı yasa döneminde bir işyerinde hem işyeri hem işkolu sözleşmesi yapılmasının sakıncaları ortadan kaldırılmak isten-

miştir²³.

Yasa, işkolu toplu iş sözleşmesine ilişkin bir düzenleme getirmemiş, toplu iş sözleşmesinin düzeyini işyeri ve işletme olarak belirlemiştir. Ancak, yasa 3/1. maddesindeki "bir toplu iş sözleşmesi aynı işkolunda bir veya birden çok işyerini kapsayabilir" hükmüyle, grup sözleşmelerinin yolunu açmıştır²⁴.

Toplu iş sözleşmesi özerkliği açısından 2822 sayılı yasanın 6. maddesindeki toplu iş sözleşmelerini hizmet akitlerinin üstünde bir norm olarak gören "toplu iş sözleşmesinde aksi belirtilmedikçe hizmet akitleri toplu iş sözleşmesine aykırı olamaz" hükmü önemlidir.

2822 sayılı yasa, 275 sayılı yasadan farklı olarak, yetkili sendikanın belirlenmesinde işkolunda çalışan işçilerin yüzde onunun üye yapılmış olması, işyerinde ise yarıdan fazla işçinin üyeliğini kazanmış olması koşulunu getirmiştir.

Özellikle yüzde 10 barajı ILO'nun 98 Sayılı sözleşmesine aykırı olduğu tartışmalarını da berabe-

rinde getirmiştir²⁵.

Ayrıca 2822 sayılı yasa, toplu iş sözleşmesi süresinin en az 1 yıl en fazla 3 yıl olacağı, sürenin bitimiyle birlikte bildirimle gerek kalmaksızın toplu iş sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceği, toplu iş sözleşmesine taraf işçi sendikasına üye olmayan işçilerin dayanışma aidatı ödeyerek toplu iş sözleşmesinden yararlanacakları, bu konuda sendikanın muvafakatinin aranmayacağı esaslarını getirerek 275 sayılı yasa döneminde çok sık tartışma konusu edilen konulara açıklık getirmiştir²⁶.

TOPLU SÖZLEŞME ÖZERKLİĞİNİN SINIRLARI

Toplu sözleşme özerkliği her şeyden önce bir erkin, gücün kullanılmasını ifade etmektedir. Bu güç tarafların kendilerine bırakılan alan içerisinde objektif, yasa niteliğinde, üçüncü şahısları da bağlayacak kurallar belirleyebilme yetkisidir. Bu yetkiyi ortadan kaldıracak, işlevsiz kılacak her düzenleme toplu iş sözleşmesi özerkliğine aykırı

olacaktır. Somutlamak gerekirse, toplu sözleşme erki ancak örgütlenme hakkı ve grev hakkının birlikte bulunduğu koşullarda gerçek anlamda bir güç, bir erk olabilir. Dolayısıyla, bu erki, kural koyma yetkisini işlevsiz bırakacak her müdahale özerkliğe aykırıdır. Toplu sözleşme özerkliğinin kaynağı olan bu erk, sınırlandırmanın konusu dışındadır. Aksi halde özerklikten söz etmek olası değildir. Bu güç, özerkliğin kendisidir.

Kural koyma erki Anayasa ve yasalarda tanınup kabul edildikten sonra konusu, amacı, erkin sahipleri yine Anayasa ve yasalarda belirlenip tanımlanmıştır. Bu tanım ve belirleme toplu sözleşme özerkliğinin en genel anlamda sınırlarını oluşturmaktadır.

Anayasa, 53. maddesinde toplu iş sözleşmesinin amacını ve konusunu belirlemiş, 51. maddesinde özgür sendika hakkını tanımış, 54. madde de grev hakkına yer vererek grevin nasıl yapılacağını yasalara bırakmıştır.

Anayasaya göre toplu

iş sözleşmesi özerkliğinin amacı "işçi ve işverenlerin karşılıklı olarak ekonomik sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek"tir. Bu amaç aynı zamanda tarafların dışına çıkamayacakları, devletin koruma aldığı alanı da ifade eder. Anayasaya göre işçi ve işverenler ancak karşılıklı olarak ekonomik sosyal durumlarını düzenleyecek nitelikte objektif hukuk kuralları yaratabilirler.

Anayasaya göre kendilerine objektif nitelikte hukuk kuralı yaratma yetkisi sadece işçi ve işverenlere tanınmıştır. İşçiler Anayasanın 51. maddesine göre sadece sendikalarla temsil edilirken işverenler bizzat ya da işveren örgütleri aracılığı ile taraf olabileceklerdir. Örneğin işverenler, sendikalı olmayan bir işçi grubu ile toplu iş sözleşmesi yapamayacaktır²⁷.

Toplu iş sözleşmesi özerkliğiyle taraflarca oluşturulan kurallar, objektif hukuk kuralları olmaları nedeniyle, her hukuk kuralının içerisinde yer aldığı normlar hiye-

rarşisine uygun olmak zorundadırlar²⁸. Dolayısıyla da toplu iş sözleşmeleriyle getirilen düzenlemeler, normlar hiyerarşisinin en üstünde olan Anayasaya aykırı olamazlar. Bu anlamda toplu iş sözleşmelerinde, sözleşmeden yararlananların temel haklarına müdahale niteliğinde kurallar yer alamaz. Örneğin işçilerin ücretlerini nerele nasıl harcayacakları ya da ne kadarını tasarruf edecekleri toplu iş sözleşmesinde belirlenemeyeceği gibi, işverenin yönetim ve mülkiyet hakkı da bu hakkın özünü ortadan kaldıracak şekilde sınırlandırılmaz²⁹.

Öte yandan Anayasa gereği yasa koyucu, toplu iş sözleşmesi özerkliğini Anayasada çizilen çerçevenin özünü ortadan kaldırmayacak şekilde somutlayabilecektir³⁰.

Bu nedenle 2822 sayılı yasa toplu iş sözleşmesinin konusunu ve özellikle de grev hakkını düzenlerken getirmiş olduğu bir dizi yasaklayıcı düzenlemeyle, Anayasada belirlenen genel çerçeveyi önemli ölçüde daraltmıştır³¹.

Her şeyden önce 2822 sayılı yasanın "toplu iş sözleşmelerine konulmayacak hükümler" başlığını taşıyan 5. maddesi tarafların üzerinde anlaşmış olsalar dahi toplu iş sözleşmesi hükmü haline getiremeyecekleri konuları belirleyerek toplu iş sözleşmesi özerkliğine ciddi bir sınırlama getirmiştir.

2822 sayılı yasanın 5. maddesi, aslında 12 Eylül 1980 sonrası toplu pazarlığın askıya alındığı geçiş döneminde YHK'nın toplu iş sözleşmelerini gözden geçirip yeniden yürürlüğe koyarken dikkate alacağı temel ölçütleri belirleyen 2364 sayılı yasanın bu ölçütlere ilişkin hükümlerinin bir tekrarıdır. Bir başka anlatımla toplu pazarlığın askıya alındığı geçiş dönemi için öngörülen ilkeler, yasa koyucu tarafından 2822 sayılı yasanın 5. maddesine aktarılarak kalıcılışmaları sağlanmıştır.

2822 sayılı yasanın 5. maddesini toplu iş sözleşmesi özerkliği açısından önemli kılan, maddede belirtilen kavramların niteliğidir. 5. madde toplu iş sözleşmesinin

konusunu sınırlarken, "genel ahlak", "genel asayiş", "genel sağlık", "kamu düzeni", "milli güvenlik" gibi uygulayıcıların kişisel görüş ve anlayışlarına göre sınırları daralıp genişleyebilecek öznel yorumlara olabildiğince açık kavramları seçmiştir.

Gerçekten de "genel ahlak", "genel sağlık", "milli güvenlik", "kamu düzeni", gibi kavramların ne olduğu konusunda hiç kimse üzerinde herkesin anlayabileceği bir tanım geliştirememiştir.

2822 sayılı yasanın 5. maddesinde yer alan bir diğer sınırlama ise kanun veya tüzüklerin emredici hükümleridir. Maddeye göre, kanun veya tüzüklerin emredici hükümlerine aykırı hükümler toplu iş sözleşmesine konulamayacaktır. Burada da yasa koyucunun bir ayrıma giderek işçi lehine emredici nitelikteki hükümlerin aksinin kararlaştırılamayacağını söyleyerek iş hukukunun hakim prensipleriyle ve özellikle de sosyal koruma ilkesiyle uyumu gözetmesi gerekirken, ayırimsız tüm emredici ka-

nun veya tüzük hükümlerine aykırılığı geçersizlik sebebi olarak belirlenmesini toplu iş sözleşmesi özerkliği ve sosyal koruma ilkesiyle bağdaştırmak olası değildir.

Toplu iş sözleşmesi özerkliğini daraltan düzenlemelerin önemli bir bölümünü, kural koyma erkini somutlayan, işlevlendiren grev hakkına ilişkin kısıtlamalar oluşturmaktadır.

2822 sayılı yasanın grev yasağı olan işleri düzenleyen 29. maddesi ile grev ve lokavtın yapılamayacağı işyerlerini belirleyen 30. maddesi, grev ve lokavtın ertelenmesini düzenleyen 33. maddesi, toplu iş sözleşme özerkliğinin alanını ciddi şekilde daraltan düzenlemelerin başında gelmektedir.

Grev yasağı kapsamında olan iş ve işyerlerinde, uyuşmazlığın YHK'ya gitmesi karşısında; yasanın 55. maddesi uyarınca YHK kararının kesin ve toplu iş sözleşmesi hükümünde olması düşünüldüğünde, yasada sıralanan iş ve işyerlerinde, grev ertelemelerinde taraf iradeleri devre dışı

birakılmakta, bir başka anlatımla, kural koyma erki tümüyle tarafların ellerinden alınmaktadır.

Özellikle grev erteleme üzerinde durmak gerekiyor. 33. maddede her ne kadar grev ertelemesinden söz edilmiş olsa da, "erteleme" kavramının, ertelemeyi doğuran koşulların ortadan kalkması sonucu, işlemin kaldığı yerden devam etmesini gerektirmesine karşın, maddede bu mantıksal sonuç engellenmiş, erteleme kavramının anlamıyla bağdaşmayacak şekilde grev erteleme adı altında grev yasaklaması düzenlenmiştir³².

2822 sayılı yasanın 31. maddesinde ise geçici grev yasaklarının yanında 1402 sayılı Sıkıyönetim, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Yasası, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Yasası gibi özel yasalarda da grev yasaklarına ilişkin hükümler yer almıştır³³.

2822 sayılı yasanın geçici yasaklar başlıklı 31. maddesi, savaş halinde genel veya kısmi seferberlik süresince grev ve lokavt yapılamayacağını kesin olarak belirttiikten

sonra; yangın, su baskını, toprak veya çığ kayması veya depremlerin neden olduğu ve genel hayatı felce uğratacak şekilde şiddetli felaket hallerinde Bakanlar Kurulunun felaketin olduğu yerlerle sınırlı ve bu felaketin devam ettiği sürece gerekli gördüğü işyerleri ve iş kollarında grev ve lokavtı yasaklama kararı alabileceğini, yasağın kaldırılmasının da aynı prosüdüre tabi olacağını belirtmiş; son fıkrasında ise başladığı yolculuğu yurt içindeki varış mahallerinde bitirmemiş deniz, hava ve kara ulaştırma araçlarında grev ve lokavtın yapılamayacağını hükme bağlamıştır.

Yasanın 37/son fıkrasına göre, grev ve lokavtın geçici olarak yasaklandığı hallerde, yasak sona ererse grev ve lokavt 37/1.madde de belirtilen usule göre yeniden başlayabilecektir. Ancak, grev ve lokavtın geçici olarak yasaklanması durumunda, yasak altı ayı geçerse yasanın 32/2. maddesine göre uyuşmazlık YHK'ya götürülerek toplu iş sözleşmeleri taraf iradeleri dışında oluştu-

rulacaktır³⁴.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Yasası'na göre ise serbest bölgelerde on yıl süresince tarafların grev ve lokavt hakları bulunmamaktadır. Bu on yıl içerisinde taraflar arasında toplu sözleşme görüşmelerinde uyuşmazlık çıkması halinde toplu iş sözleşmelerini Yüksek Hakem Kurulu oluşturmaktadır.

Yasada tarafsız arabuluculuk kurumunun da işlemeyeceğine ilişkin hüküm bulunması nedeniyle tarafların 60 gün içerisinde anlaşmamaları halinde uyuşmazlık tutanağının tutulmasından ya da 21. madde de belirtilen uyuşmazlığın tespiti ilişkin durumlardan birisinin gerçekleşmesi halinde taraflar altı işgünü içerisinde Yüksek Hakem Kurulu'na başvurabileceklerdir³⁵.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz taraf iradelerini dolayısıyla da toplu sözleşme özerkliğini sınırlandıran yasaklamaların dışında 2822 sayılı yasanın 35-36. maddelerinde belirtilen usule uygun olarak yapılan grev oylamasında greve hayır çık-

ması durumunda, işçi sendikası ya on beş gün içerisinde uyuşmazlığı YHK'ya götürecektir ya da yetkisinin düşmesinin sonuçlarına katlanacaktır.

Ayrıca yasanın 58. maddesinde taraflara anlaşılarak toplu iş sözleşmelerini uyuşmazlığın her aşamasında Yüksek Hakem Kurulu'na götürme olanağı tanınmıştır. Bu madde bir anlamda toplu sözleşme özerkliğinden tarafların karşılıklı rızalarıyla somut olayla sınırlı olarak vazgeçebilmelerini olanaklı kılmaktadır.

KRİZ TOPLU SÖZLEŞME ÖZERKLİĞİNİ TEHDİT EDİYOR

Toplu sözleşme hakkı ve özerkliği Batı'da devletin taraflara tanıdığı olduğu bir hak olarak ortaya çıkmamıştır. Sanayi devriminin yaratmış olduğu yeni bir sınıf olan işçi sınıfı adım adım önce örgütlenme hakkını, sonra grev ve toplu sözleşme hakkını devlete kabul ettirmiştir.

Demokrasinin gelişip içeriğinin zenginleşmesiyle iç içe gelişen bu ta-

rihsel süreçte, devletin karışmadığı, ancak sınırlarını belirlediği bir alanda objektif, üçüncü şahıslara karşı da ileri sürülebilen kural koyma erki olan toplu sözleşme özerkliği, demokratik anlamda da bir aşamayı temsil etmektedir.

Otuz yılı aşkın bir süredir, tüm eksikliklerine, zaman zaman kesintiye uğramasına karşın özgür toplu pazarlık düzeni Türkiye’de küçümsenmeyecek bir birikim yaratmıştır.

Türkiye tarihine kısa bir bakış özgür toplu pazarlığın kesintiye uğradığı dönemlerle, ülkede yaşanan ekonomik krizlerin genel olarak çakıştığını göstermektedir.

Yaşanan ekonomik kriz ve IMF ile gerçekleştirilen ekonomik önlemler programının içeriğiyle hedefleri bu yargıyı güçlendirmekte ve güncelleştirmektedir.

Günümüzde Türkiye sendikal hareketi için sorun, geçmişte yaşananlar da dikkate alındığında "bekleyip görmek mi", yoksa "önceden görerek önlem almak mı" sorusudur.

DİPNOTLARI

¹Ö. Ekmekçi, Toplu İş Sözleşmesiyle düzenleme yetkisi, İstanbul-1996, S.7

²D. Ulucan, Toplu İş Sözleşmesi özerkliği ve hukuki niteliği, İstanbul-1981, S.82

³D. Ulucan, a.g.e.S.82 Ulucan’a göre toplu iş sözleşmesinin bu niteliği ona “devlete karşı ileri sürülebilen kamu hukuku hakkı özelliği verirken “üçüncü şahıslara karşı ileri sürülebilen yönüyle de bir özel hukuk hakkı niteliği verir.

⁴A. Özer, gerekçeli ve 1961 Anayasasıyla mukayeseli 1982 Anayasası, Ankara-1996, S.237

⁵N. Çelik, İş Hukuku Dersleri, İstanbul-1992, S.369, TİS hakkına ilişkin 1982 Anayasasıyla 1961 Anayasasındaki ifade farklılığının 1982 Anayasasında toplu iş sözleşmesinin koruma işlevinin kaldırıldığı yönünde tereddütlerin doğduğuna işaret edilerek, “toplular sözleşmesinin sosyolojik kökenine bakıldığında bu yorumun doğru olmadığı, 1982 Anayasasında da TİS sosyal koruma işlevinin bulunduğu vurgulanmıştır. Şahlanan, a.g.e. S.3 ;Devrim Ulucan, Toplu Görüşme ve Toplu İş Sözleşmesine Konulmayacak Hükümler ,toplular sözleşmesine ilişkin temel sorunlar semineri, Kamu-İş yayınları, Ankara-1990, S.64, Nuri

Çelik, a.g.e.,S.369

⁶İ.Kılış, çeşitli ülkelerde ve Türkiye’de teşmilin hukuki boyutları ve uygulamadaki görünümü, Kamu-İş yayınları, Ankara-1993, S.60

⁷İ. Kılış, a.g.e.,S.71

⁸D. Ulucan, a.g.e.,S.84

⁹D. Ulucan, a.g.e.; M.Sur,a.g.e.; Ömer Ekmekçi, a.g.e.; Seza Reisoğlu ,Toplu iş sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu Şerhi, Ankara-1971, S.17

¹⁰M. Sönmez , Türkiye Ekonomisinde Bunalım,II. Kitap, Nisan 1986,belge yayınları,S.231-232

¹¹M. Sönmez, a.g.e.,S.233

¹²M. Sönmez ,S.234,; Necdet Ul, İş ve hukuk, S.144, Şubat 1991

¹³M Kutsal, Geçiş Dönemlerinde toplu iş sözleşmelerini düzenleyen önemli bir yasa, İktisat ve Maliye Dergisi cilt XXVII sayı 11 şubat 1981 s:431

¹⁴M Kutsal, a.g.m ,S:430

¹⁵M. Kutsal, a.g.m ,s:431

¹⁶M. Kutsal, a.g.e., S.143

¹⁷M. Sönmez, a.g.e ,S.233 ve devamı,; M. Kutsal, a.g.e ,S.145

¹⁸M. Kutsal, a.g.e.,S.145

¹⁹M. Kutsal, “Toplu İş Sözleşmesinin Taraf İradesi Dışında Oluşması Toplu İş Sözleşmelerine İlişkin Temel Sorunlar Semineri, S.103, Kamu-İş Yayınları, Ankara-1990,; Devrim

Ulucan, "Toplu Görüşme ve Toplu İş Sözleşmesine Konulacak Hükümler Toplu İş Sözleşmesine İlişkin Temel Sorunlar Semineri, Kamu-İş Yayınları, Ankara-1990, S.61,; Nuri Çelik, a.g.e., S.362,; Fevzi Şahlanan, a.g.e.,S.4, Münii Ekonomi, Türkiye'de Toplu İş Hukuku Sistemi , Banksis 1.Uluslararası Semineri, İstanbul-1985, S.310

²⁰M. Kutsal, a.g.e.,S.103

²¹F. Şahlanan, a.g.e., S.3 ve devamı

²²M. Ekonomi, a.g.e., S.313

²³M. Ekonomi, a.g.e., S.311

²⁴M. Ekonomi, a.g.e., S.312

²⁵T.Dereli, İş ve Hukuk Dergisi sayı 209, s:5

²⁶M.Kutsal a.g.m s:143,Yazar güçlü ve bağımsız sendikaların oluşabilmesi için %10 barajının yararlı olduğu görüşündedir.

²⁷D. Ulucan, a.g.e.,S.149

²⁸Ö. Ekmekçi, a.g.e.,S.44

²⁹Ö. Ekmekçi, a.g.e.,S.24 ve devamı.

³⁰D. Ulucan, a.g.e.,S.150

³¹T. Dereli,-İş ve Hukuk, Sayı 209, S.7

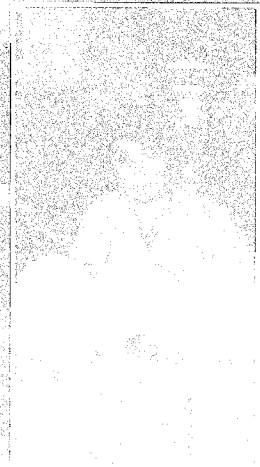
³²T. Dereli,-İş ve Hukuk, Sayı 209, S.5

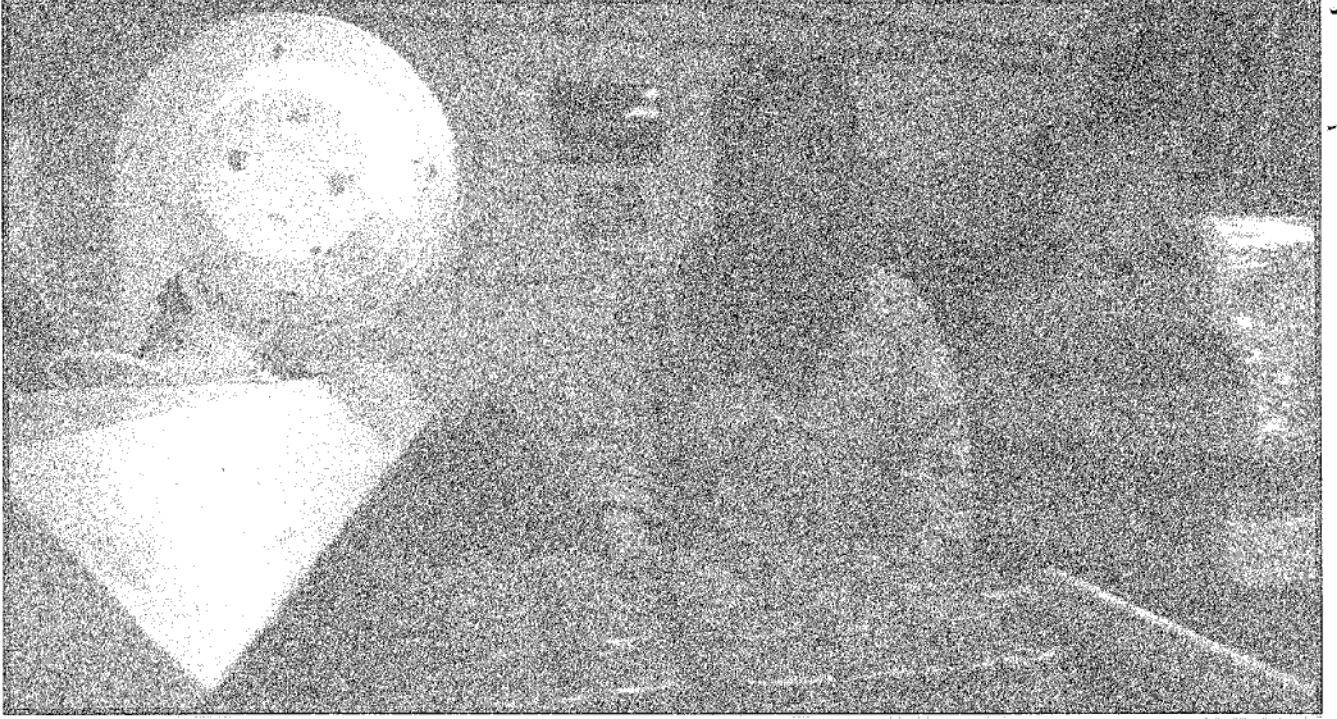
³³M. Kutsal, a.g.m.,S.106-107

³⁴M. Kutsal, a.g.m s:111

³⁵M. Kutsal, a.g.m., s:111

ÇALIŞMA YAŞAMI VE KADIN

Ülkemizde kadınların işgücüne katılımının gelişmiş ülkelerle karşılaştırılamayacak kadar azaldığı gerçeği DİE verilerinde somut olarak yansıtılmaktadır. Buna göre Ekim 1990'da yüzde 34 olan işgücüne katılım oranı Nisan 1998'e yüzde 26.4'e gerilemiştir.

Kadınları ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel alandan dışlayan; onları gelişen ve ilerleyen koşullara koşut, erkeklerle eşit konumlara getiremeyen ülkelerin gelişmeleri asla olanaklı değildir. Bu gerçek hiçbir ideolojik görüş ya da şartlanmayla gölgelemeyecek kadar açıktır ve bilimseldir.

Kadınların toplumsal yaşama eşit katılımının en önemli ölçüsü, kadınların çalışma hakkı-

nı eşit ve ayrımcılıklardan uzak biçimde kullanabilmeleridir.

Günümüzde bunun tersini düşünmek olanaksızdır.

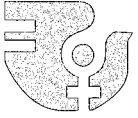
Ya Türkiye'de?

İŞGÜCÜNE KATILIM MI?

Ülkemizde kadınların işgücüne katılımı, bazı dar geleneksel koşullanmaların dışında genel olarak kabul edilmektedir. Ancak kadınların işgücüne katılım oranları oldukça düşüktür ve kentleşme

olgusunun ekonomik ve toplumsal yaşama yönelttiği baskılayıcı faktörlerle hızla azalmaktadır.

- 1995-2000 yılları arasında kentleşme hızının, yıllık ortalama olarak yüzde 4,7 düzeyinde gerçekleşirken; 1995 yılında 34,4 milyon olduğu tahmin edilen kentsel nüfusun, 2000 yılı sonunda 43,3 milyona ulaşarak toplam nüfusun yüzde 66,4'ünü oluşturma-

Kadının işgücüne katılımının düşük olmasının en önemli nedeninin hızlı bir kentleşme süreci olduğu genel olarak tartışılmıyor. Çünkü kadın iç göçle birlikte üretim sürecinin dışına çıkarak ev kadını olarak rol üstleniyor veya çok az bir bölümü ise marjinal işlerde çalışmak zorunda kalıyor.

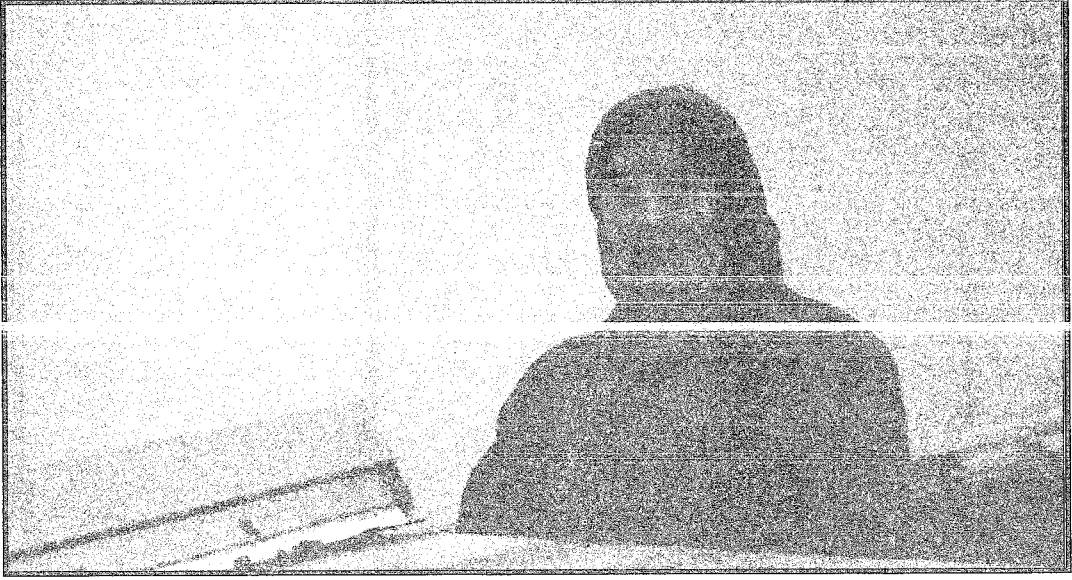
- sı beklenmektedir.
- 1995 yılında 254 olan kentsel yerleşme biriminin 2000 yılında 309'a ulaşacağı, bu yerleşme birimlerindeki nüfus artışının yaklaşık 8,9 milyon olacağı tahmin edilmektedir.
 - Kentleşme süreci, gelişmiş ülkelerden farklı olarak büyük ölçüde kent yoksulluğunun, kır yoksulluğuna tercih edildiği bir göç olgusu olarak biçim-

lenmiştir. 2000 yılı sonunda, yüzde 23'ü İstanbul'da olmak üzere kentsel nüfusun yüzde 44'ünün, nüfusu bir milyonu aşan kentlerde yer alması beklenmektedir.

Ülkemizde kadınların işgücüne katılımının gelişmiş ülkelerle karşılaştırılamayacak kadar azaldığı gerçeği DİE verilerinde somut olarak yansıtılmaktadır. Buna göre Ekim 1990'da yüzde 34 olan işgücüne katılım oranı

Nisan 1998'e yüzde 26.4'e gerilemiştir. Erkeklerin işgücüne katılım oranı ise aynı dönemde yüzde 75.3'ten yüzde 69'a gerilemiştir.

Kadının işgücüne katılımının hem mutlak olarak, hem de erkeklerle göre düşük olmasının ve bunun hızla daha da azalmasının en önemli nedeninin hızlı bir kentleşme süreci olduğu genel olarak tartışılmıyor. Çünkü kadın iç göçle birlikte üretim sürecinin dışına çıkarak ev kadını ola-

İşgücü piyasasında ücretsiz aile işçilerinin çokluğu önemli bir sorun alanı oluşturmaya devam etmektedir. Ülke genelinde ücretsiz aile işçilerinin toplam istihdama oranı yüzde 28,4 iken, bu oran kadınlarda yüzde 64,2, erkeklerde ise yüzde 12,4 olmuştur.

rak rol üstleniyor veya çok az bir bölümü ise marjinal işlerde çalışmak zorunda kalıyor. Yani kırsal alanda büyük ölçüde aile işletmelerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar, sosyal güvenlik haklarından yoksun biçimde yaşamlarını tüketirlerken, kent yaşamına katıldıklarında işgücü piyasasının dışında kalmaktadırlar. Bu duruma neden olan yalnızca kadının çalışmasını olumsuzlayan gelenekler değil; kentte

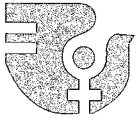
iş olanaklarının darlığı ve kadının teknik ve mesleki eğitimden yoksun olmasıdır.

- 1999 yılı itibarıyla toplam istihdam içinde tarımsal istihdamın payı yüzde 45,1, sanayi istihdamının payı yüzde 15,2 ve hizmetler sektörünün payı ise yüzde 39,7 olmuştur.

- İşgücü piyasasında ücretsiz aile işçilerinin çokluğu önemli bir sorun alanı oluşturmaya devam

etmektedir. Ülke genelinde ücretsiz aile işçilerinin toplam istihdama oranı yüzde 28,4 iken, bu oran kadınlarda yüzde 64,2, erkeklerde ise yüzde 12,4 olmuştur. Tarım sektöründe ise çalışanların yüzde 57,8'i ücretsiz aile işçisi olup, bunun yüzde 74'ünü kadın işgücü oluşturmaktadır.

- 1999 yılında kentlerdeki işsizlik oranı yüzde 11,7, kırsal

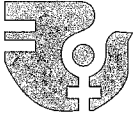
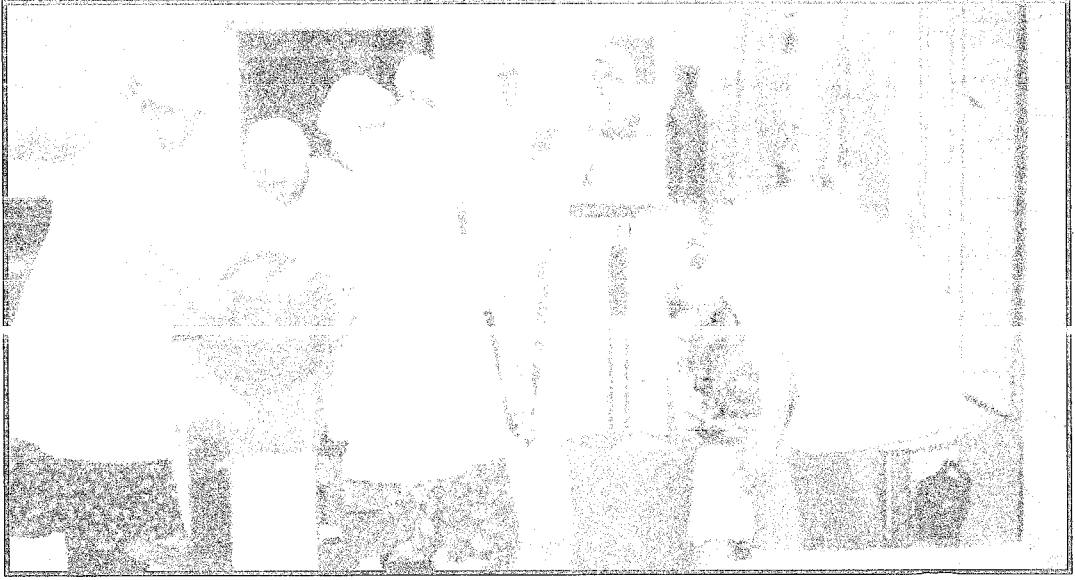

Kadınların en önemli sorunlarından biri de eğitim sorunlarıdır. Kadın ve erkek işgücünün eğitim düzeyleri arasındaki fark son yıllarda kimi küçük azalmalar gösterse de okuma yazma bilmeyen işgücünün yaklaşık yüzde 57.1'ini kadınlar oluşturmaktadır.

kesimdeki işsizlik oranı ise yüzde 3,4 olmuştur. Kırsal kesimde işsizlik oranının düşük olması ücretsiz aile işçileri ile kendi hesabına çalışanların sayısının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimden kentlere yoğun bir göçün sürmesi herhangi bir beceriye sahip olmayan ücretsiz aile işçisi konumundaki kişilerin kentlerde işgücü piyasasına

hiç girememesi veya işsiz kalmasına veya marjinal işlerde çalışmalarına ve kayıtdışılığın artmasına yol açmaktadır. Gençlerin işsizliği önem ve ağırlığını korumaya devam etmektedir. Eğitimli gençler arasındaki işsizlik oranı kentlerde yüzde 30'a yaklaşmaktadır. - İşgücüne katılma oranı 1999'da yüzde 51,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran

erkeklerde yüzde 73,5, kadınlarda ise yüzde 31,1 olmuştur. Kentlerde işgücüne katılma oranı erkeklerde yüzde 69,4, kadınlarda yüzde 16,9 olarak gerçekleşmiş, kırsal kesimde bu oran erkeklerde yüzde 79,0 kadınlarda ise yüzde 49,6 olmuştur. Sosyokültürel nedenlerle kentsel işgücü piyasasına katılımlarının düşük düzeyde kalması, kadınların genel iş-

Sanayi sektöründe emek yoğun sektörlerde çalışan ama genel ölçüler içinde düşünüldüğünde erkek nüfusa göre sınırlı alanlarda çalışan kadınlar kayıt dışı işlerde, sosyal güvenlikten yoksun, ağır çalışma koşullarında çalıştırılmaktadır.

gücüne katılma oranının düşük düzeyde gerçekleşmesindeki önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır.

Kadınların en önemli sorunlarından biri de eğitim sorunlarıdır. Kadın ve erkek işgücünün eğitim düzeyleri arasındaki fark son yıllarda kimi küçük azalmalar gösterse de okuma yazma bilmeyen işgücünün yaklaşık yüzde 57.1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bu yüksek oran, kadın iş-

gücünün ağırlıklı olarak kırsal alanda çalışmasından kaynaklanmaktadır. Kentlerde ise aktif kadın nüfusunun yüzde 61.2'si ilköğretim sonrası eğitim görmüştür. Ancak kentte kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, işgücüne katılımı da artmaktadır.

ÇALIŞIRKEN:

RİSK VE

TEHLİKELERE

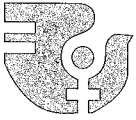
AÇIK BİR SÜREÇ...

Tüm genel görünüme rağmen kentli kadınlar

hizmet ve sanayi sektöründe de istihdam edilmektedir.

Hizmet sektörünün yüzde 19.7'sini oluşturan kadınlar, çoğunlukla esnek çalışma koşullarında kalmakta ve yine çoğu kez sosyal güvenlikten yoksun bulunmaktadır.

Sanayi sektöründe ise emek yoğun sektörlerde çalışan ama genel ölçüler içinde düşünüldüğünde erkek nüfusa göre sınırlı alanlarda çalışan kadınlar kayıt dışı işlerde, sosyal gü-

Örgütsüz, düşük ücretli, alt statülü, toplumsal ileşitimden kopuk ve kamusal alandan uzak biçimde sürdürülen bu çalışmanın risklerine karşı hiçbir yasal korunma bulunmamaktadır. Ayrımcılıkları aşarak çalışma yaşamına giren kadın bu kez yeni ayrımcılıklarla tanışmaktadır.

venlikten yoksun, ağır çalışma koşullarında çalıştırılmaktadır.

Genellikle tekstil, gıda, ilaç ve kimya sektörlerinde çalışan kadın işçilerin büyük bölümü küçük yaşlardan itibaren çalışma yaşamına girmektedir. Ancak iş ve mesleklerin cinsiyet temelinde ayrıştırılması nedeniyle erkeklerin yoğun olarak çalıştığı işlere kadınlar başvuramaktadır.

Onlar daha çok düşük statülü, çoğu za-

man geçici ve ağırlıklı olarak ikincil emek gerektiren işlerde çalıştırılmaktadırlar.

Kadınların kayıt dışı sektörlerde çalıştırıldığıнын en somut kanıtı, kamu sosyal güvenlik kurumları istatistiklerinde görülmektedir. 1999 yılı verilerine göre toplam SSK sigortalılarının yüzde 10.17'si, Bağ-Kur sigortalılarının Yüzde 9.6'sı kadındır. Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurları kapsamına alan Emekli Sandığı'na

bağlı aktif sigortalıların ise yüzde 34'ü kadındır.

Türkiye genelinde üç kamu sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı aktif sigortalıların ancak yüzde 14'ü kadındır.

Ücretsiz aile işçisi olarak ağırlıklı olarak tarımsal alanda üretim sürecinde bulunan kadınlar, kentte eve iş alarak aile sorumluluğunu üstlenmeye çalışmaktadır.

Kadının evde girişimci olarak kendi adına ya da ücretli işçi olarak

bir işveren adına yürüttüğü eve iş götürme sürecinde kadının aile ve iş yaşamı içiçe geçmekte, yalnızlaşma süreci ile birlikte psikolojik sorunları artmaktadır.

Örgütsüz, düşük ücretli, alt statülü, toplumsal iletişimden kopuk ve kamusal alandan uzak biçimde sürdürülen bu çalışmanın risklerine karşı hiçbir yasal korunma bulunmamaktadır.

Ayrımcılıkları aşarak çalışma yaşamına giren kadın bu kez yeni ayrımcılıklarla tanışmaktadır.

Düşük statülü işlerde çalışmaya zorlanan kadın eşit değerdeki işe eşit ücret ilkesinin dışında tutulurken, ekonomik kriz koşullarında öncelikle işten çıkarılmaktadır.

Çalışan kadınların en önemli sorunlarından olan analık haklarının Türkiye'de yasal olarak yetersizliği sonucu kadınlar insan haklarının en temeli olan üreme

haklarını kullanarak ana olmaya karar verirken çalışma yaşamında kendisinin ve çocuğunun yaşayacağı büyük sorunları düşünmek zorunda kalmaktadır.

Yasaların çalışan kadınları korumaktan uzak olması ve öncelikle doğum öncesi ve doğum sonrası izin sürelerinin yetersizliği kadınların korkularını arttırmaktadır.

Özellikle İş Yasası'nın 17. Maddesinin işverenin işçinin doğum ve gebelik halinde hizmet aktini feshedebilmesine olanak tanınması bu korkunun haklı temelini oluşturmaktadır.

Diğer yandan çalışan anneye tanınan emzirme odası ve kreş olanaklarının kısıtlılığı önemli bir sorun olarak yaşanmaktadır.

İşverenler, yasanın öngördüğü enaz 100 ve daha fazla kadın işçinin çalıştığı işyerlerinde kreş açmaya zorunludurlar.

Bu yasal yükümlülükten kaçmak isteyen

işverenler, kadın işçi sayısını belirli sayılarda tutmaya özen göstermekte ve böylece bu yükümlülükten ustalıkla kaçınmaktadırlar.

Oysa gelişmiş ülkelerde çocuk bakımı, yalnızca kadının tekelinde görülmemektedir.

ÇÖZÜMLER BÜTÜNSEL OLMALI

Çalışan kadınların sorunlarını çözümleyebilenin yolu, kadının ekonomik, toplumsal statüsünün bir bütün olarak görülmesinden geçiyor.

Her düzeyde ortaya çıkan sorunların neden sonuç ilişkilerini kavrayarak, ayrımcılığı dışlayan politikalar oluşturmak, bu yönde tüm yasalarda değişiklikler yapmak bunun yaşama geçirilmesi doğrultusunda kaynaklar oluşturmak gerekiyor.

Çünkü yüzyılların birikim ve alışkanlığının ürünü olan, kadına yönelik eşitsizliklerin aşı-

ması; soruna bir bütün olarak bakmaksızın çözümlenemez.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'ni 1985 yılında imzalayan Türkiye, Uluslararası Kadın Konferanslarında alı-

nan kararlara biçimsel imza atan ülke konumundan artık kurtulmalı; bu konferanslarda imzaladığı kadının toplumsal rölünü arttırmaya yönelik stratejilerin yaşama geçirilmesine emek vermelidir.

Ve yine Türkiye, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirmeyi amaçlayan tüm sözleşmelerini zaman geçirmeksizin imzalararak gerekli yasal düzenlemeleri parlamentodan geçirmelidir.

KIZ ÇOCUKLARI: ÇİLELİ BİR DÜNYA

Kadına yönelik ayrımcılık, hemen her toplumda doğunun hemen ardından başlar. Özellikle geri toplumsal yapıların egemen olduğu ülkelerde bu durum geleneklerle ve kültürlerle beslenir ve kadını tüm yaşamı boyunca etkiler.

Yaşamın ilk yıllardan başlayan ve daha sonraki yıllarda farklı biçimler alarak kökleşen kadına yönelik ayrımcılık, özellikle kız çocukları üzerinde ağır bir yük oluşturur.

Genelde kadına ve özel olarak da kız çocuklarına yönelik toplumsal ayrımcılık günümüzde tüm dünyada ve ülkemizde çarpıcı görüntüler veren sosyal bir olgudur. Onlar eğitim, sağlık, iş, toplumsal rol ve aklala gelebilecek her konuda "ikincil" konumda tutulurlar.

Kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın biçimleri her ülkede ve

hatta toplumsal çevrede farklı farklıdır. Ancak bu farklılıklar, ortak noktaların ya da küresel ayrımcılık biçimlerinin varolduğunu dışlamaz, gölgelemez.

Son 20 yılda eğitim gören çocuk sayısı bazı ülkelerde artmış olmasına karşın, erkek çocukların oranı kızlarınkinden çok daha yüksektir.

1990 yılında 130 milyon çocuğun ilkokula ulaşabilirlik olanağı yoktu ve bunların 81 milyonu kız çocuktur.

Bu durum, geleneksel tutumlar, çocuk işçi çalıştırma, erken evlilikler, eğitim fonlarının ve yeterli okul binalarının eksikliği, ergenlik çağı hamilelikleri ve aile içindeki ve toplumdaki toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler gibi unsurlarla açıklanabilir.

Bazı ülkelerde kadın öğretmenlerin eksikliği, kızların okula kayıt olmalarını engelleyen bir unsur olabilmekte-

dir. Çoğu durumda kızlar ağır ev işlerini çok erken yaşlardan başlayarak üstlenmekte ve hem okuldaki hem de evdeki sorumluluklarıyla başa çıkmaları istenmektedir, bu da genellikle okula başarılı olamamalarına ve okulu tamamlamadan bırakmalarına yol açmaktadır.

Birçok ülkede kız çocukları ilkokul dönemi sonrası okul yaşamını dışına çıkarken, okumayı sürdürenlerin önüne yeni engeller çıkar.

Onlara bilimsel ve teknik alanlarda eğitim ve öğrenim görme olanağı verilmez veya bu alanlarda eğitim görmeye özendirilmezler. Bu da onların gündelik yaşamları ve istihdam olanakları için gereksinim duydukları bilgilere yeterince sahip olmalarını engeller.

Erkek çocuklara oranla kız çocukları, toplumun sosyal, ekonomik ve politik işle-

yişine katılmaya ve bunlar hakkında bilgi sahibi olmaya daha az yönlendirilirler. Bunun sonucunda karar alma süreçlerinde yer almaları için erkeklere sunulan olanaklar, onlara sunulmaz.

Kız çocuğun beslenmeye, fiziksel ve zihinsel sağlık hizmetlerine ulaşmada karşılaştığı ayrımcılık, onun bugün ve gelecekteki sağlığını tehlikeye atar.

Birleşmiş Milletler Örgütü verilerine göre gelişmekte olan ülkelerde yaklaşık 450 milyon yetişkin kadının protein eksikliğine yol açan çocukluk çağındaki kötü beslenme nedeniyle yeterince gelişemediği saptanmıştır.

Kız çocuklarının yaşadıkları sorunlar kısaca özetlenebilecek düzeyde sorunlar değildir. Ancak şurası bir gerçek ki, bütün kız çocuklarının eğitim, öğrenim, beslenme, fiziksel ve zihin-

sel sağlık hizmetlerine ve bu konulara ilişkin bilgilere eşit ulaşabilirliğini sağlayarak potansiyellerini ve becerilerini tam olarak geliştirmelerini olanaklı kılmak için, bütün engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Ülkemizde kız çocuklarının ayrımcılıklardan korunması konusunda kapsamlı ve yeterli çalışma yürütüldüğü söylenemez. Oysa hızlı kentleşme ve toplumsal altüst oluşların yaşandığı ülkemizde eğitim, sağlık ve iş sorunları daha da artan kız çocukları için daha fazla emek harcamak, daha fazla duyarlılık oluşturmak gerekiyor.

Bu konu içselleştirilerek Dünya Kadın Konferanslarında belirlendiği gibi soruna stratejik yaklaşım ve çözüm üretme boyutuyla bakılmalıdır.

İşte 4. Dünya Kadın Konfederasında ayrıntılı biçimde yer verilen sorunun çözümü

için hedeflerden birkaçı:

- "Kız çocuğun hayatta kalmasına, korunmasına, gelişmesine ve ilerlemesine yönelik, onun insan haklarını koruyacak ve bütününü kullanmasını yaygınlaştıracak, kız çocuklarına eşit imkanlar sağlayacak kapsamlı politikalar, eylem planları ve programları geliştirmek ve uygulamak; bu planların genel kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmasını sağlamak;

- Çocuklara ilişkin bilgi ve verileri cinsiyete ve yaşa göre biraraya getirmek, kız çocukların durumuna ilişkin araştırmalar yapmak ve uygun olduğunda araştırma sonuçlarını ve verileri, kız çocukların ilerlemesine yönelik politika ve programların düzenlenmesinde ve karar verme sürecinde kullanmak;

- Kız çocuklarına yardımcı olacak ve bilgi kazanmalarını, özgüven geliştirmelerini ve

kendi hayatlarının sorumluluğunu almasını sağlayacak resmi ve resmi olmayan eğitim programlarına öncelik vererek, politika ve programlar geliştirmek;

-Kız çocukların dezavantajlı durumuna ilişkin olarak, her düzeyde politika oluşturanların, planlamacıların, yönetici ve uygulayıcıların, bunların yanı sıra da ailenin ve toplumun bilincini artırmak;

-Özürlü kız çocuklarının uygun hizmet ve araçlardan eşit şekilde yararlanmalarını kolaylaştırmak ve uygun olduğunda ailelerine ilgili destek hizmetlerini vermek. Yaşama bütünüyle katılabilmelerini sağlamak için özürlü kız çocuklarının uygun eğitim ve beceri kazanmaya ulaşabilirliklerini güvence altına almak;

-Eğitim programlarında insan hakları eğitimini yaygınlaştırmak ve kadınlarla kız çocukların insan haklarının, evrensel insan

haklarının vazgeçilmez, bütünleşmiş ve bölünemez bir parçası olduğu gerçeğini insan hakları eğitimine dahil etmek;

-Kız çocuklarının istihdam ve karar alma süreçlerine ulaşabilirlik imkanlarını artıracak eğitim ve beceri geliştirme programları düzenlemek;

-Çocukların çalışabileceği asgari yaşı belirleyen ve bütün çalışma sektörlerindeki kız çocuklarını da kapsayan, halihazırdaki uluslararası çalışma standartları ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle uyumlu ulusal yasalar çıkarmak;

(i) İşe başvurma için asgari bir yaş ya da yaşları belirlemek;

(ii) Çalışma koşullarını sıkı sıkıya denetlemek (çalışma süresi, ulusal yasaların izin vermediği işlerin çocuklara yaptırılmasını yasaklamak ve işyerindeki hijyen ve sağlık koşullarını denetlemek);

(iii) Sosyal güvenlikten yararlanma başvurusu yapmak;

(iv) Sürekli eğitim ve öğrenim sağlamak.

-Çocukların çalışmasını düzenleyen yasaları gerekli yerlerde, güçlendirmek ve yasaların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için uygun cezalar veya diğer yaptırımlar oluşturmak;

-Ulusal çalışma yasaları ve politikalarının düzenlenmesinde rehber olarak uygun olduğunda, çalışan çocukların korunması için ILO standartlarının dahil olduğu halihazırdaki uluslararası çalışma standartlarını kullanmak"

Dileğimiz, tüm bu hedeflere ulaşılması için ülkemizde de gecikmeden gerekli adımların atılmasıdır; somut, kabul edilebilir, gerçekçi politikalar temelinde... Çünkü erkek ve kız çocuklarına sahip çıkmayan ülkeler geleceklerini kuramayacaklardır.

THE
LIFE
OF
A
GIRL
WHO
WAS
BORN
IN
1894
AND
DIED
IN
1914
AT
THE
AGE
OF
20
A
STORY
OF
LOVE
AND
DEATH
BY
J. M. COOKE
WITH
ILLUSTRATIONS
BY
J. M. COOKE
AND
A. J. COOKE
NEW YORK
1914
PUBLISHED BY
J. M. COOKE
AND
A. J. COOKE
NEW YORK
1914

Günümüzde tartışma götürmeyen açık gerçek, çokuluslu şirketlerin dünya ekonomisini kontrol eden büyük bir ekonomik güç olduğudur.

Bu gerçek dünya sendikaları tarafından son yıllarda küreselleşme olgusu ile birlikte özellikle değerlendirilen ve vurgulanan bir olgudur ve yalnızca ekonomik yaşamı değil, birçok ülkede toplumsal ve siyasal yaşamı da etkileyen ve hatta değiştiren, dönüştüren bir güçtür.

Çokuluslu şirketlerin dünya ekonomisi içinde artan ve kimi noktalarda belirleyici olan rolleri konusunda uluslararası sendikal örgütlerin yaptığı araştırmalar; bu gücün etkinliğinin artık sınırlandırılması gerektiği yönündedir.

Dünya ekonomisi, halkları ve sendikaları için önemli bir tehdit olan çokuluslu şirket-

lerin her yıl daha da artan bu gücü karşısında, uluslararası dayanışmanın yeni yöntemlerle geliştirilmesi üzerinde duran sendikalar; önlemlerin artık geciktirilmemesi gerektiği üzerinde durmaktadır.

Uluslararası Kimya Enerji ve Genel İşçiler Sendikaları Federasyonu (ICEM), bu çokuluslular için şu yorumu yapmaktadır:

"Çokuluslu şirketler piyasa egemenliğini koruma çabalarında bir işletme olduğu kadar, siyasileşmiş bir hayvandır da."

Çokuluslu şirketlerin ekonomik büyüklüğü ve etkinliği konusunda son yıllarda her yıl rapor yayınlayan Birleşmiş Milletler Örgütüne bağlı Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (UNCTAD) raporundan yaptığımız aşağıdaki özet, çokuluslu şirketlerin gücünü çarpıcı biçimde ortaya konulmaktadır.

ÇOKULUSLU ŞİRKETLER ULUSLARASI ÜRETİMİ YÖNLENDİRİYOR

Uluslararası üretim-ülkelerde, merkezleri başka ülkelerde olan firmalarca yönetilen ve kontrol edilen malların ve hizmetlerin üretimi-küreselleşme sürecinin merkezinde yer almaktadır. Çokuluslu şirketler şu anda bir çoğu büyük bir sayıda bağımsız şirketle eşit olmayan bir ilişkisi olan 60.000 ana şirket tarafından kurulan 500.000 üzerinde yabancı bağlı kuruluşu kapsamaktadır. Çokuluslu şirketler evreni, genelde gelişmekte olan ülkelere büyük firmaları, fakat aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere şirketleri ve son olarak geçiş sürecindeki ekonomilerden şirketleri ve küçük ve orta ölçekli firmaları da kapsamaktadır. Çok az sayıda olan en tepedeki çokuluslu şirketler uluslararası üretimdeki rol-

leri ve görelî önemleri açısından dikkate değer bir konumdadırlar:

-Dünyadaki finansal olamayan çokuluslu şirketlerden en büyük 100 şirket yabancı varlıklarda 1.8 trilyon Dolarlık bir meblağı ellerinde buldurmakta ve yurtdışında 2.1 trilyon dolarlık ürün satarken yabancı bağılı kuruluşlarında yaklaşık altı milyon kişiyi istihdam etmektedirler. Bunlar bütün Çokulusluların yabancı varlıklarının yüzde 15'ini ve satışlarının yüzde 22'sini ellerinde tutmaktadırlar. General Elektrik firması bu çokuluslu firmalar arasında zirvede yer almaktadır. Zirvedeki 100 çokuluslu şirketin yaklaşık yüzde 90'ı üçlü bloktan (Amerika, Avrupa Birliği ve Japonya), sadece ikisi (Petroleos de Venezüella ve Daewoo) gelişmekte olan ülkelerdendir.

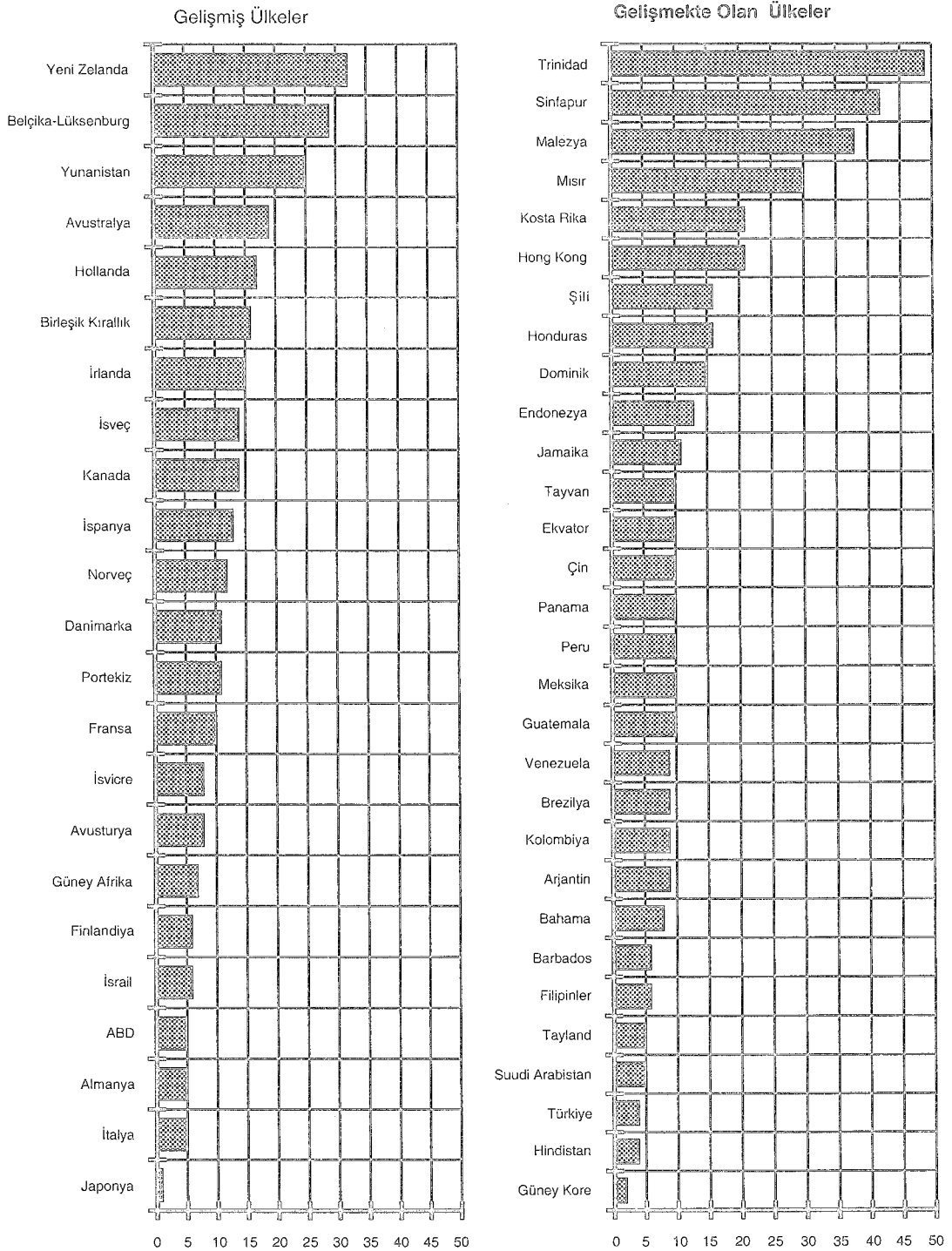
-Şirket sıralamaları her yıl değişirken zirvedeki 100 çokuluslu

şirket 1990 yılından bu yana değişmemiştir: 1997 yılında listede yer alan çokuluslulardan yüzde 75'i 1990 yılında listede yer alan 100 çokuluslu şirket içindedir. Bu çokuluslu 100 şirketin çokulusluluk düzeyine göre sıralanmasında da istikrarlı bir seyir gözlenmektedir. Otomotiv, elektronik-elektrik petrol ve kimya-ilaç sektörleri zirvedeki 100 şirketin ait oldukları sektörlerdir.

-Gelişmekte olan ülkelerde konuşlanan finansal olamayan çokuluslu şirketlerden en büyük 50 şirket 1997 yılında yabancı varlıklarda 105 Milyar Dolarlık bir meblağı ellerinde buldurmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerden zirvedeki şirketler dünyanın en büyük 100 çokuluslu şirketinden daha az çokuluslulaşmıştır ve birkaç ülkede ikamet etmektedirler: Hong Kong, Kore, Çin, Venezüella, Meksika ve

Brezilya. Endüstriyel kompozisyonları ise dünyanın en büyük 100 çokuluslu şirketinden farklılaşırken daha çok gıda ve içecek, petrol, inşaat ve çeşitli faaliyetler en önemli sanayiler olarak ortaya çıkmaktadır.

-Merkez Avrupa'da (Rusya Federasyonu hariç) üstlenen en büyük 25 çokuluslu şirket 1998 yılında yabancı varlıklarda 2,3 Milyar Dolarlık bir meblağı ellerinde bulduran ve yurtdışında 3,7 Milyar dolarlık satış yapan yeni gelişmekte olan yatırımcı grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı ülkelerdeki istihdamlarının düşük olması bunların dünya çokuluslulaşma endeksindeki yerlerini düşürmektedir. Merkezi Avrupa'daki çokulusluların büyük bir çoğunluğu ulaştırma, kimya ve ilaç sektörlerinde ve doğal kaynaklarda faaliyet göstermektedir.

Şekil 1- Evsahibi ülkelerin çokuluslulaşma endeksi, 1996. (Kaynak. UNCTAD, 1999 Raporu)

Yukarıda tanımlanmaya çalışılan en büyük çokuluslu şirketler yurtdışında kontrolleri altında bulunan varlıkların değerleri temelinde belirlenmiştir. Varlıkların kontrolü Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) olarak tanımlanan özsermayede veya mülkiyette asgari bir payla sağlanmaktadır. Ancak, artan şekilde çokuluslu şirketler uluslararası düzeyde stratejik ortaklıkların da dahil olduğu net varlık dışı anlaşmalar yoluyla faaliyet göstermektedirler. 1990'lı yıllarda özellikle iletişim teknolojisinde, ilaç ve otomotiv sanayilerinde giderek artan sayıda teknolojik ortaklıklar oluşuyordu. Bu tür ortaklıklar maliyetlerini ve risklerini düşürmek konusundaki yolların araştırılmasında firmalara yardım etmektedirler ve belirsiz ve sürekli değişen teknolojik ortam içerisinde gerekli olan esneklik ortamını sağlıyorlar. Ulusla-

rarası üretimin geleceksel ölçü birimlerinde yakalanamayan bilgi temelli ağlar, bazı sanayilerde pazar egemenliği için belirleyici bir faktör olabilir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar için düzenleyici rejimlerin liberalleşmesine yönelik eğilim, genelde provakatif önlemlerle tamamlanarak 1998 yılında da devam etmiştir. 60 ülke tarafından söz konusu yıl yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlara ilişkin 145 düzenleyici değişiklik arasından yüzde 94'ü bu yatırımlar için daha uygun durumun yaratılması yönündedir. 1998 yılı sonunda iki taraflı yatırım anlaşmaları artmış ve 436'sı geliştirmekte olan ülkeler arasında olmak üzere toplam 1726'ya ulaşmıştır. Bu rakam aynı yıl içerisinde geliştirmekte olan ülkelere imzalanan anlaşmaların yaklaşık yüzde 40'ı düzeyindedir. 1998 yılı sonu itibarıyla çift vergilendir-

meyi önleyen anlaşmaların sayısı toplam olarak 1871 sayısına ulaşmıştır.

BÜYÜK PAYI, 10 BÜYÜK ÜLKENİN ÇOKULUSLU ŞİRKETLERİ ALİYOR

1998 yılında süregiden belirsiz ekonomik ortama rağmen rekor düzeye ulaşan dünya Doğrudan Yabancı Yatırım akışları yüksek düzeye ulaşan yoğunlaşmayı gizlemektedir: En büyük 10 ana ülke, dünya Doğrudan Yabancı Yatırım çıkışlarının beşte dördünü almaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin payı 1997 yılına kadar büyüyerek yüzde 37'lik bir düzeye ulaşmasına rağmen Doğrudan Yabancı Yatırımların büyük çoğunluğu gelişmiş dünyada yerleşmiştir. 1998 yılında bu orandaki bir sonraki düşüş (yüzde 28'e düşüş) bu yıl içerisinde gelişmiş ülkelere

	Çokuluslu Şirket	Ülkesi	Sektörü	Yabancı İstihdam	Toplam İstihdam
1	General Electric	ABD	ELEKTRONİK	111 000	276 000
2	Ford Motor	ABD	OTOMOTİV	174 105	363 892
3	Royal-Shell	HOL-ING	PETROL	65 000	105 000
4	General Motors	ABD	OTOMOTİV	-----	608 000
5	Exxon	ABD	PETROL	-----	80 000
6	Toyota	JAP.	OTOMOTİV	-----	159 035
7	IBM	ABD	BİLGİSAYAR	134 815	269 465
8	Volkswagen	ALMAN	OTOMOTİV	133 906	279 892
9	Nestle	İSVİÇRE	GIDA	219 442	225 808
10	Daimler-Benz	ALMAN	OTOMOTİV	74 802	300 068
11	Mobil	ABD	PETROL	22 200	42 700
12	Fiat	İTALYA	OTOMOTİV	94 877	242 322
13	Hoechst	ALMAN	KİMYASAL	-----	137 374
14	ABB	İSVİÇRE	ELK. ALETLERİ	200 574	213 057
15	Bayer	ALMAN	KİMYASAL	-----	144 600
16	Elf	FRA	PETROL	40 500	83 700
17	Nissan	JAP.	OTOMOTİV	-----	137 201
18	Unilever	HOL-ING	GIDA	262 840	269 315
19	Simens	ALMAN	ELEKTRONİK	201 141	386 000
20	Roche	İSVİÇRE	İLAÇ	41 832	51 643
21	Sony	JAP.	ÇEŞİTLİ SEKTÖR	-----	173 000
22	Mitsubishi	JAP.	OTOMOTİV	-----	8 401
23	Seagram	KANADA	GIDA	-----	31 000
24	Honda	JAP.	OTOMOTİV	-----	109 400
25	BMW	ALMAN	OTOMOTİV	52 149	117 624
26	Alcatel	FRA.	ELEKTRONİK	-----	189 549
27	Philips	HOL.	ELEKTRONİK	206 236	252 268
28	News Corporation	AVUST.	MEDYA	-----	28 220
29	Philip Morris	ABD	TUTUN	-----	152 000
30	BP	İNG.	PETROL	37 600	55 650
31	Hewlett-Packard	ABD	ELEKTRONİK	-----	121 900
32	Total	FRA.	PETROL	-----	54 391
33	Renault	FRA.	OTOMOTİV	54 860	141 315
34	Cable and Wireless	İNG.	İLETİŞİM	33 740	46 550
35	Mitsui	JAP.	ÇEŞİTLİ SEKTÖR	-----	10 994
36	Rhone-Poulenc	FRA.	KİMYA-İLAÇ	-----	68 377
37	Viag	ALMAN	ÇEŞİTLİ SEKTÖR	-----	95 561
38	BASF	ALMAN	KİMYASAL	-----	104 979
39	Itochu	JAP.	TİCARET	2 600	8 878
40	Nissho Iwai	JAP.	TİCARET	2 068	6 398
41	Dupont	ABD	KİMYA	-----	98 000
42	Diageo	İNG	İÇKİ	63 761	79 161
43	Novartis	İSVİÇRE	KİMYA-İLAÇ	71 403	87 239
44	Sumitomo	JAP.	TİCARET-MAKİNA	-----	8 694
45	ENI Group	İTALYA	PETROL	23 239	80 178
46	Chevron	ABD	PETROL	8 610	39 362
47	Dow Chemical	ABD	KİMYASAL	-----	42 861
48	Texaco	ABD	PETROL	-----	29 313
49	MCE Inc	KANADA	İLETİŞİM	-----	122 000
50	Xerox	ABD	ELEKTRONİK	-----	91 400

Şekil 2- En büyük 50 çokuluslu şirketin sektörleri ve istihdam sayıları.

rin güçlü Doğrudan Yabancı Yatırım performansını yansıtmaktadır. Gelişmiş ülkeler arasında Doğrudan Yabancı Yatırımların büyük bir çoğunluğu 1997 yılında gelişmiş ülkelerin dış stoklarının neredeyse üçte ikisini elinde tutan Üçlü Blok'ta yerleşmiştir ve bunlardan kaynaklanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerden Doğrudan Yabancı Yatırım akışları 1997 yılında küresel akımların yüzde 14'ü düzeyindedir, fakat 1998 yılında sadece yüzde 8'dir. 1998 yılındaki hızlı düşüşe rağmen, genel eğilim pozitifdir. Her geçen gün gelişmekte olan ülkelerden daha fazla çokuluslu şirket uluslararası olarak rekabet edebilir hale gelmekte ve genellikle diğer gelişmekte olan ülkeler olarak nitelendirilebilecek yurtdışında yatırım yapmaya imkan tanıyacak mülkiyet avantajlarına sahip olmaktadır. An-

cak, sadece bir avuç gelişmekte olan ülke, gelişmekte olan ülke Doğrudan Yabancı Yatırım çıkışlarının çoğunluğunu elinde bulundurmaktadır.

Gelişmiş ülkelere olan Doğrudan Yabancı Yatırım girişleri ve çıkışları, küresel Doğrudan Yabancı Yatırım içerisinde 1998 bir kenara bırakılırsa sürekli yükselmektedir. Gelişmiş ülkeler, 1997 yılında küresel Doğrudan Yabancı Yatırım çıkışlarının yüzde 92'sine sahipken küresel girişlerin yüzde 72'sini ellerinde bulundurmaktadır. Gelişmiş ülke resmi ABD ve Avrupa Birliği arasında Çokuluslu şirketler temelli bağlantılarla yoğunlaşma olarak tanımlanabilir. Her biri diğeri için Doğrudan Yabancı Yatırımların en büyük kaynağı durumundadır. Diğer yandan, Avustralya, Kanada ve İsviçre de Doğrudan Yabancı Yatırımları alan ülkeler arasında

önemli bir yere sahiptir. 1998 yılındaki doğrudan yabancı yatırımların hızlı yükselişinin köşetaşını, sağlam ekonomik temellerini yansıtacak şekilde Amerika ve birkaç Avrupa ülkesine akan Doğrudan Yabancı Yatırımlardaki belirgin büyümedir.

1998 yılında özellikle ABD ve Avrupa Birliği arasındaki pek çok yeni Doğrudan Yabancı Yatırım, birleşme ve evlilikler şeklindedir. Gerçekte, sınırötesi birleşme ve evlilikler hem ABD için hem de bir bütün olarak gelişmiş ülkelerin güçlü DYY performansları için hem girişlerde hem de çıkışlarda en büyük artışı göstermektedir. Bir yeni olgu Japonya'daki sınır-ötesi şirket birleşme ve evliliklerindeki büyümedir. Gelişmiş ülkeler için sınır-ötesi birleşme ve evlilik satışlarının değeri 1998 yılında 468 Milyar Dolarla ulaşmıştır.

1998 yılında çıkışlar

içerisinde 386 Milyar Dolarlık payla Avrupa Birliği Doğrudan Yabancı Yatırımların en büyük kaynağıdır. 114 Milyar Dolarla İngiltere en önde giden Avrupa Birliği yatırımcısıdır. 1980'lerde ve 1990'ların başında Avrupa Birliğinin tek Pazar sürecine dönük olarak tek para birimine gidiş süreci Avrupa içi ve dışı yatırımları yaratmasına rağmen aksine Doğrudan Yabancı Yatırım üzerinde çok az bir etkisi olmuştur. 1998 yılında Avrupa Birliği üye ülkelerine Doğrudan Yabancı Yatırımlar, üye olmayanlara yapılan DYY'den sadece biraz yüksek iken Avrupa Birliğine Doğrudan Yabancı Yatırım girişleri içerisinde Avrupa Birliği üyelerinin payı 1996 seviyesinden hala düşüktür. Bu, parasal birliğin uygulamaya girmesiyle birlikte 1999 ve sonrasında değişirken parasal birliğin Doğrudan Yabancı Yatırım

yerleşimi açısından avantajları ve dezavantajları daha iyi anlaşılabilir.

Japonya'dan Doğrudan Yabancı Yatırım çıkışları, 1997 yılında 26 milyar dolar iken bu rakam 1998 yılında 24 milyar dolara düşmüştür. DYY girişleri ise 3,2 milyar dolar ile 1997 yılındaki seviyesine yakın bir seviyede kalmıştır. Japonya'daki ve komşu Asya'daki ekonomik resesyon, Japon Çokuluslu şirketlerinin yurtdışında yatırım yapma kabiliyetlerini motivasyonlarını düşürmüştür. Bu yeni net varlıklar ve yenisinden yatırıma dönen karların daha düşük çıkışları ile dile getirilmektedir. Japon çokulusluları Asya'da ciddi bir darbe yerken kayıplar nedeniyle sıkıntı yaşadığı ve mümkün olduğunda ihracat dayalı üretime yöneldi. Zorluklarını aşmak için Japon çokulusluları deniz aşırı faaliyetlerini yeniden yapılandırmak-

tadılar.

Bu kısa özet göstermektedir ki sınır-ötesi şirket birleşmeleri ve evlilikler 1998 yılında yükselen Doğrudan Yabancı Yatırım akışlarının itici gücü olmuştur. Birleşme ve evlilikler dalgasını açıklayan bir çok faktör vardır. Bunların arasında ticaretin, yatırımların ve sermaye piyasalarının liberalleşmesine ve bir dizi sanayide deregülasyona bağlı olarak piyasaların serbestleşmesi ve küreselleşme ve teknolojik değişimler nedeniyle ortaya çıkan daha vahşi rekabet baskıları sayılabilir. Bu durum altında firma büyüklüğünü genişletme ve yerleşime bağlı varlıkların bir portföyünü yönetmek firmalar için daha önemli hale gelirken dünya genelinde kaynakların ve pazarların avantajlarını kullanmalarına olanak sağlamaktadır. Büyüklük için arayışlar, ölçek ekonomileri kadar finansal, yönetsel ve

işletimsel sinerjileri için arayışlarca ynledirilmektedir.

Son olarak büyüklük, firmalar açısından belirsiz ve sürekli değişen teknolojik ortamda yerlerini korumada önemli bir etken olarak karşımıza çıkarken bilgi yoğunluklu dünya eko-

nomisinde önemli bir gereklilik ve araştırma maliyetlerinin yükselişini karşılayabilmek önemli bir konumdadır. Stok değerleri anlamında kısa dönemli finansal kazançlar kadar egemen bir pazar pozisyonu sağlamaya dönük çabaları içeren di-

ėer motivasyonlar da vardır.

Bir çok örnekten de görüldüğü gibi sürecin kendisi bunu dayatmaktadır, firmalar uzun dönemde varolabilmek için mutlaka partner bulmak zorundadır, yoksa yaşayamamaktadırlar.

Farklı ülkelerde faaliyet gösteren şirketler arasındaki birleşme ve devir işlemleri son yıllarda hızlı bir büyüme kaydetmiştir. Bunların 1997 yılında 342 milyar dolar olan tahmini değerleri altı yılda dörde katlanmıştır. Bu uluslararası birleşmelerin çalışanlar ve temsilcileri üzerinde yarattığı sonuçlar açısından üç farklı etki saptanabilir: İlki, sadece birleşmenin uluslararası niteliğiyle sınırlı olmayan, genel olarak şirketlerin bir araya gelmelerinin yolaçtığı bir genel 'kazanç' etkisidir. İkincisi 'çokulusluluk' etkisidir ki bu yolla birlikler uluslararası rekabetin yol açtığı kazanımlar açısından avantajlı konuma yükselirler. Sonuncusu da, firmaların yönetim ve finansmanları açısından sergiledikleri farklılıkların yarattığı 'ulusal' etkidir. Bu çalışma, işte bu ulusal etkinin incelenmesini hedeflemektedir. Çalışmada, Anglosakson ülkelerdeki ortaklaşa yönetim sistemi emek açısından temel

olarak 'en az gider' anlayışına dayandığı için, bu çokuluslu şirketlerin çalışanlar ve temsilcileri açısından kayda değer zorluklar yarattığı ileri sürülmektedir. Bu Anglosakson özellik, asıl olarak uluslararası girişimler giderek bu ülkelerin eline geçtiği için yayılma eğiliminde olsa da, Avrupa'daki çokuluslu şirketlerin Amerika ve İngiltere'deki firmaların anahtar konuma yükselmeleri sonucunda bir 'Anglosaksonlaşma' sürecinden geçiyor olmalarıyla da ilgilidir.

1. GİRİŞ

Çokuluslu şirketlerin uluslararası ekonomi açısından oynadığı rol son yıllarda ciddi boyutlara ulaşmıştır. Dünyada şu anda yaklaşık olarak 53.000 çokuluslu şirket bulunmaktadır. Bunlar, 450 yabancı ortağı kapsamaktadır. Dünya ölçeğindeki satışların 9.5 trilyonu ve gelişmiş ekonomilerdeki istihdamın 1/5'ini bu şirketler gerçekleştirmektedir (BM 1998). Temsilcilikler ve diğer alt birimlerdeki işlemler birlikte düşünül-

düğünde bu şirketlerin kontrolünde olan toplam ekonomik etkinlik ciddi boyutlara varmaktadır. Her ne kadar kesin bir veri yoksa da, toplam etkinlik dikkate alındığında, bunlar tarafından istihdam edilen işgücünün oranı tahmini olarak 2/5'ye çıkmaktadır.

Çokuluslu şirketlerin büyümesinin önemli bir dayanağı, son yıllarda uluslararası düzeyde olağanüstü boyutlara varan bu tür şirket birleşmeleridir. Birleşmiş Milletler, 1997'de 342 milyar dolar olan sınır-ötesi birleşme ve edinimlerin altı yılda dörde katlandığını açıklamıştır (BM 1998). Bunlar, geniş ve giderek artan bir uluslararası direkt yatırımlar oranına -1997 itibarıyla- %58 tutarında sahiptir. Sadece, 1990'ların başında ortak bir Avrupa Pazarı projesinin tamamlanmasıyla ve yakın dönemlerde de Avrupa Para Birliği süreciyle ivme kazanan Avrupa Topluluğu şirketlerinin kazanımları 1997'de yaklaşık olarak 138 milyar doları -bir sonraki yıl için bu rakamı fazlasıyla geride bırakacaktır- bulmak-

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Sınır-ötesi birleşme ve edinimler	86	122	163	196	229	274	342

Tablo 1- Sınır-ötesi birlik ve kazanımlar, (1991-1996, milyar-dolar) (Kaynak: BM 1997)

tadır.

Bu uluslararası etkinlikler, farklı sektörler arasında oldukça dağınık biçimde yayılmış durumdadır. 1997'de hizmet sektörü %59 gibi bir oranla başı çekmiş; birincil sektörde oran %7'de kalırken, imalat sanayii %34'le ikinciliği almıştır. Herhangi bir sanayi dalında toplam %10'un üzerinde çıkılmamaktaysa da, düzenlilik gösteren iki nokta dikkati çekmektedir: İlk olarak, özellikle su ve elektrik dağıtımını (%9.5) ve posta ve haberleşme (%5.9) gibi hizmetler açısından sınır-ötesi etkinliklerdeki büyüme dikkat çekicidir. Bu nokta, birçok ülkede bu alanlarda yaşanan özelleştirmeleri açıklamaktadır. İkincisi de, özellikle bankacılık (%9.9), sigortacılık (%7.2) ve yatırım danışmanlığı (%5.4) alanlarında kendisini gösteren finansman ve yatırım hizmetleridir. %5'in üzerinde bir orana ulaşan diğer endüstriler benzin ve gaz (%6.7),

kimyevi maddeler (%6.7) ve yiyecek-içecek ve sigaradır (%5.4).

Bu uluslararası faaliyetlerin çalışanlar ve temsilcileri üzerinde yarattığı üç ayrı etkiyi saptamak mümkün: İlk olarak genel bir 'kazanım etkisi'nden söz edilebilir. Bazı birleşmeler, mevcut malvarlıklarını artırmak ve yenilerini elde etmek için yatırıma yönelme; diğerleri de mevcut malvarlığının kullanımını yaygınlaştırıp yoğunlaştırma hedeflerinden kaynaklanmaktadır. Bazı durumlarda kimi operasyonlar güç kaybıyla ya da zararlar sonuçlanmaktadır. Bu etki, 'yabancı ortaklığının yol açtığı özel bir yönetim ve örgütlenme anlayışıyla ilgili değil, genel nitelikte bir girişim etkisi'dir. Malvarlığındaki küçülme veya kayıplar birçok birliğin neden ciddi boyutlara varan işten çıkarma eğilimine sahip olduğunu açıklamaktadır. İngiltere'deki ulusal birliklerde bu durum bariz bi-

çimde sergilenmektedir. Bu tür durumlar, esasen, günümüz finans sektörü için genel bir özellik durumundadır: Belçika (EIRO 1998b) ve Finlandiya (EIRO 1998c) bankaları arasındaki birleşmeler önemli miktarlarda iş kaybına yol açmıştır. Finans sektöründeki birleşme eğiliminin yol açtığı işten çıkarmalar sınır-ötesi şirketler açısından da geçerlidir. İngiliz Amerikan Finans Hizmetleri ile Zurich Sigortacılık arasındaki birleşmenin 1.600 iş kaybına yol açması ve Deutsche Bankası'nın Bankers Trust tarafından devralınmasını izleyen 5.500 iş kaybı konunun boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Uluslararası birleşmelerin yol açtığı ikinci etki, 'çokulusluluk' niteliğiyle ilgilidir. Çokuluslu şirket yönetiminin işçi temsilcileriyle ilişkilerinde sahip olduğu temel bir güç kaynağı, işgücüne dönük olarak uluslararası düzeyde 'böl ve yönet' ilke-

sinin (Marginson, 1994) benimsenmesiyle ilgilidir. Çokuluslu şirket yönetimlerinin 'zorunlu kıyaslamalar' olarak adlandırıldığı süreci bu noktada, altbirimlerin yatırım kararlarıyla ilgili performanslarına bağlı olarak üretim yeri bazında, birliklerin değişim karşısında gösterebilecekleri olası direnişin üstesinden gelme çabası, yükselen bir trend olarak belirtilmelidir. Sınır-ötesi birlikler, önceleri ulusal bazda faaliyet gösteren öyle iki şirketten oluşabilir ki, bu durumda her iki taraf için de bu etkinin ilk kez ortaya çıkması sözkonusu olacaktır. Ya da çokuluslu bir şirket yeni bir ulusal firmayı bünyesine dahil ederse, yeni katılan taraf bu etkiye maruz kalacaktır. Dahası, çokuluslu şirketlerin kendi aralarında birleşmeleri durumunda, firmaların üzerinde yayıldığı coğrafi alan tarafların önceki durumlarıyla kıyaslanamayacak kadar genişler ve bu durum 'çokulusluluk' etkisi dediğimiz etkiyi artırır. 1994'de BMW tarafından alınan Rover örneği, uluslararası birlik-

lerin yarattığı bu etkiyi iyi bir biçimde ortaya koymaktadır. Çünkü, İngiliz ve Alman modelleri arasında açıkça kıyaslamalar yapan Alman ortaklığı, giderlerde kısıntıya gidilmesi ve esneklik arışı için çarpıcı bir çabanın ortaya konulduğu tipik bir örnek birleşmedir. Yakın zamanlarda BMW, önemli değişiklikler ve çalışma pratikleri yanında 2.500 işten çıkarılmayı kapsayan bir birleşmede, önlemler paketi anlaşmasına uyabilmek için yaklaşık 15.000 işçi çalıştıran devasa Longbridge üretim tesisini kapatma tehditini kullanmıştır.

İşgücü açısından sınır-ötesi birleşmelerin önem taşıdığı üçüncü nokta, 'ulusal etki'dir. Globalleşme ile birlikte ülkeler arasındaki örgütlenme kalıpları benzer bir niteliğe bürünse de, firmaların 'ulusal iş sistemleri'nin doğaları açısından üzerinde yükseldikleri ortamın neden olduğu önemli farklar vardır. Ortak yönetim ve kontrol, bu farkların kendilerini bariz biçimde ortaya koyduğu alanlardandır.

Özellikle borsa ve bankalar gibi finans kurumlarının özellikleri ve oynadıkları rol ülkeler arasında çarpıcı biçimde farklılık göstermektedir. Ayrıca, bazı ülkelerde şirket devirleriyle ilgili sürecin finansmanel duyguların eşliğinde gerçekleşmesi genel bir durum niteliğindedir. Firmaların yönetim ve finansman biçimlerinin yol açtığı bu ulusal farklılıklar yönetim açısından farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, genelde yönetsel davranışlarda ve özel olarak da bu şirketlerin endüstri ilişkilerine bakışlarında farklılıklara neden olmaktadır.

Bu çalışmanın odaklandığı konu, ulusal etkinin endüstri ilişkileri açısından yarattığı sonuçlardır. Bu çerçevede, genel olarak işgücünün yönetimi ve özelde de Avrupa İş Konseyleri (European Works Councils), farklı ülkelerdeki firmaların birleşmelerinden hareketle ele alınacaktır. Anglosakson çokuluslu şirketlerinin yönetimi ele geçirmeleri, çalışanlar ve temsilcileri açısından ciddi zorluklar doğurmakta-

dır. Emek yönetimi açısından, İngiltere ve Amerika başta olmak üzere Anglosakson ülke yönetimleri diğerlerini 'en az gider' yaklaşımına uyarlanmaya zorlamaktadır. Bu yaklaşım, kısa dönemli emek giderlerinin kontrolü, artan niceliksel esneklik ve çalışanların temsil edildikleri yapılar karşı düşmanlık gibi noktaları da içermektedir. Bu makalede, Anglosakson ulusal etkisinin kıta Avrupa etkisinden daha yaygın olduğu ileri sürülmektedir.

İzleyen bölümde, İngiltere, Amerika, Almanya ve Fransa -uluslararası birliklerin çoğunluğuna bu dört ülke sahiptir- üzerine yoğunlaşmak suretiyle dört ayrı şirket yönetim sistemi ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, bu dört ülkeden çokuluslu şirket örneklerine dayanarak bunların endüstri ilişkileri açısından bir incelemesi yapılmak suretiyle, bu sistemlerin çokuluslu şirketlerin davranış kalıplarını ne şekilde biçimlendirdiği irdelenecektir. Dördüncü bölümde de sınır-ötesi birlikle-

rın coğrafi durumlarına bakılarak farklı ulusal etkilerin göreceli önemi ele alınacaktır. Son bölümde, işçi temsilcileri açısından ortaya çıkan önemli sonuçlar ve bunlardan çıkarılabilecek dersler belirtililecektir.

2. FARKLI ORTAK YÖNETİM MODELLERİ

Bu sistemler açısından geçerli bir ayırım, bu sistemlerin 'dışlayıcı' ya da 'kapsayıcı' tipte oluşmalarıyla ilgilidir. Dışlayıcı sistem, Anglosakson ekonomilerinde dağınık çok ortaklı holding ağları, gelişkin bir kurumsal ortaklık zemini, oldukça gelişkin borsalar, yoğun bir iç kontrol ve performans değerlendirmesiyle birlikte kısa dönemli finansman gelirlerine verilen önemle karakterize edilir. Dışlayıcı sistemin ayırdedici özelliği, belki de yönetsel tercihleri diğer grupların değil de (çalışanlar gibi), şirket ortaklarının çıkarlarının belirliyor olmasıdır.

İngiliz sistemi, bu özelliklerin çoğunu sergilemektedir. Bankalar, görece firmalardan kopuk

olup firmaların çok önemli bir bölümü borsada işlem yapmaktadır. Borsada işlem yapan şirket katılım paylarının büyük bölümünü, emeklilik fonları, sigorta şirketleri ve kredi uygulamaları oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak, kontrolün tek bir ortağın eline geçmesine meydan vermeyecek şekilde, genellikle toplam içinde küçük bir miktar sahipliği söz konusu olmaktadır. İngiltere'de, en büyük şirketlerin üçte ikisinde %10'un üzerinde paya sahip ortak bulunmamaktadır. İlâveten, ortaklıklar akışkanlık ve yasal olma eğilimlerine sahiptir ve hasmane devralmalara yönelik kurumsal engeller zayıftır. Devralmaların ardından, genellikle, hasmane teklifleri önlemek için güçlü bir insiyatif kullanacak yeni yöneticiler görevlendirilmektedir. Bunu sağlamanın bir yolu, böyle bir potansiyel teklife karşı, katılım için gerekli oranı mümkün olan en yüksek noktaya çıkarmaktır. Bir başka yol, istikrarsız ortakların birliğe bağlılığını sağlamak

için onlara yüksek miktarlarda kâr payı dağıtmaktır. Böylece, yatırım stratejileri kısa vadeli finansman kriterine göre yapılmak durumundadır. Özellikle, borsada işlem yapan çok sayıda şirket, ve ortak kontrole dayalı işlemler açısından sahip olduğu canlı pazar dikkate alındığında, bu sistemin Amerikan versiyonu, İngiliz sistemine çok benzemektedir. Büyük Amerikan firmalarının yöneticileri de, bu nedenle, İngiliz meslektaşlarıyla aynı kısa vadeli baskılara maruz kalmaktadırlar.

Kapsayıcı sistem, Kıta Avrupası ülkelerinde görülmektedir. Ayırdedici özelliği, ortaklığa bağlı ağ açısından yoğun ilişkiler, kurumsal veya aile temelli ortaklık holdingleri, uzun vadeli kredilere dayalı bir bankacılık sistemi, pek gelişkin olmayan borsa, düşmanca devralma teşebbüslerine daha az maruz kalma ve uzun dönemli performans yapılan vurgu gibi farklılıklardan kaynaklanır. Dışlayıcı sistemin aksine burada, yönetimle ilgili kararlarda, yasalara

da dayanarak ortaklar dışında kalan çalışanlar gibi gruplara danışılması gibi konulardaki haklarını da kapsamaktadır.

Bu sisteme örnek olarak en çok dile getirilen ülke Almanya'dır. İngiltere ile kıyaslandığında, az sayıda büyük pay sahibi ortağa sahip işletmeler çoğunluktadır ve böylece borsada çok daha az şirket işlem yapmaktadır. Özellikle de finanse ettikleri şirketlerde genellikle büyük bir paya sahip bankalar açısından bu böyledir: Almanya'daki en büyük 200 şirketin %20'ye yakını bu açıdan en azından %25'lik bir ortaklık payını kapsamaktadır. Böylece banka-firma ilişkileri uzun dönemlidir ve bankaların firma işlemleri açısından -genellikle kararların alındığı süreçlere dahil olmak biçiminde- aktif bir rol üstlenmesi sözkonusudur. Hasmane devralmalar da, mevcut düzenleyici engeller ve bankaların oynadığı etkin rolün sağladığı süreklilik sayesinde İngiltere ve Amerika'ya kıyasla son derece az görülmektedir. Bütün bunların so-

nucu olarak şirket yöneticileri uzun vadeli hedeflerin peşinden gidebilmekte ve yatırım kararları kısa dönemli finansman kriterlerine göre alınmamaktadır. Bu açılardan -özellikle uzun dönemli hedeflere sahip olma ve hesaplı devralmaların görece azlığıyla- Fransız sistemi de Alman sistemiyle birçok açıdan benzer özelliklere sahiptir. Ama, aralarında Fransa'da büyük ve sürekli paya sahip olan ve karar alma süreçlerinde etkin olarak devreye giren iştirakçinin bankalardan biri değil de devlet olmasından kaynaklanan bir fark bulunmaktadır.

Bu sistemlerin barındırdığı farklılıkların firmalar üzerinde yarattığı baskılar, şirketlerde oldukça farklı örgütsel formların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir farklılık, finansman konusuyla ilgilidir. Anglo-sakson ekonomilerine ait dışlayıcı sistemde, finans kurumları ve firmalar arasındaki ilişkiler kısa vadeli, gayri-şahsi ve kısmi işlemlere dayalı olma eğiliminde olup, firmaların finansman pazarla-

rında yer aldığı sıralamayı da belirleyen finansal muhasebe kriterlerinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, bu sistemlerde firmalar güçlü finans birimleriyle öne çıkmakta ve formal bir muhasebe kontrol sistemine dayandırılmaktadır. Oysa, kapsayıcı sistemde firmalar ve finans kurumları yakın ve kalıcı ilişkilere sahip olmalarıyla bağlantılı olarak bankaların veya diğer finans sağlayıcıların firmanın performansıyla ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olmaları söz konusudur. Whitley bu sistemde 'bankaların finansman yöneticileri tarafından yerine getirilen görevlerin bazılarını üstlendiklerini' ileri sürmektedir. Böylece, örgütlenmelerde genelde finansman bölümü, özelde de muhasebe kontrol rejimi pek güçlü değildir ve üretim benzeri birimlerin etkinlikleri daha fazladır. Benzer biçimde Lane de farklı fonksiyonların etkisinin firmaların iş yönelimlerini etkilediğini savunur: 'Alman firmalarındaki üretken zihniyet hiyerarşinin bütün aşamaları açısından geçer-

liyken ve birleştirici bir mekanizma olarak işlev görürken, İngiliz sisteminin bariz biçimde finansal dönük oluşu, firmaları böylesi bir birleştirici öğeden yoksun bırakmaktadır'. Bunun yerine 'İngiliz sistemini belirleyen temel bir özellik...iş yönetimi kültürüdür'. Bununla ilişkili olarak Armstrong (1995:158) niceliksel sonuçlara endeksli bir personel etkinliğinin 'ayırddedici bir personel politikası' oluşturmayı daha da zorlaştırdığını ileri sürmektedir.

Kapsayıcı sistemde firmaların uzun vadeli, üretim merkezli bir yönelime sahip olmasıyla, dışlayıcı sistemin kısa vadeli ve hesap-kitaba dayalı yönelimleri arasındaki karşıtlık, ortak yatırım kararlarının ne biçimde olacağını da etkilemektedir. Marginson ve Sisson (1994), kapsayıcı sistemde firmaların malvarlıklarını uzun vadeli yatırımlarla değerlendirdiklerini; bunun da ileri teknoloji sanayiindeki rekabetleri açısından olumlu olduğunu belirtir. Oysaki dışlayıcı sistem,

mevcut malvarlığının yoğun kullanımına eğilim gösterir. Böylece büyük Anglosakson firmaları, özellikle de İngiliz firmalar, organik olarak değil de başka firmaları bünyelerine dahil etmek suretiyle büyümektedir. Ayrıca, yatırım sürecinde kısa dönemli kar beklentisi, Almanya ve Fransa'daki firmalara kıyasla belirgin özellikler olarak kendisini göstermektedir.

Üretim sürecinde bu farklar, taraflar arasındaki örtülü sözleşmelerin biçimine de etkide bulunmaktadır. Örtülü sözleşme, formal olarak sözleşmeye bağlamak olası bütün ayrıntılar bilinemeyecek konular hakkında yapılan informal düzenleme ve anlaşmalarla ilgilidir. Fransa ve Almanya'daki yoğun ve kalıcı hissedarlığa dayalı kapsayıcı sistemler, taraflara eşit koruma sağlayan çalışan temsilciliği kurumu da işletilmek suretiyle, bu tip sözleşme açısından kritik olan güvenin tesisi ve sürdürülmesinde rol oynamaktadır. Böylece, bu sistemde hem işveren tarafı, birlik-

te çalışacağı işgücünün mesleki eğitimine yatırım yapmak, hem de çalışanlar mesleki bilgilerini geliştirebilmek olanağına sahip olabilmektedir. Dışlayıcı sistemde ise örtülü sözleşmenin temel dayanağı olan yüksek güvene dayalı ilişkilerin gelişmesini teşvik edecek bir işçi hakları zemininin yokluğu ve işletme sahipliği açısından dağıntık hissedarlık uygulamasının yol açtığı akışkanlık bu konuda engel yaratmaktadır. Ne yöneticiler ne de çalışanlar, yatırımların selameti yönünde kendilerini güvencede hissetmektedir. Dışlayıcı sistemde, mesleki eğitim kapsayıcı sistemle kıyaslandığında çok daha düşük bir seviyede gerçekleşmektedir. Marginson ve Sisson'a göre dışlayıcı sistemlerde 'iş yönetimi açısından çalışanların değiştirilebilirliği ve bu alandaki harcamaların en azda tutulması gerektiği görüşü hakimken', kapsayıcı sistemlerde 'çalışanlar rekabette de avantaj yaratacak kalıcı kazanımlar olarak görülür; ve bu nedenle, bunlara işgücünün geliştirilmesini

destekleyen bakış açısı' egemendir.

Örtülü sözleşme olasılığını da etkileyen bu sistemler arasındaki asıl fark, büyük olasılıkla devirlerin kapsamı ve doğasıyla ilgilidir. Franks ve Mayer (1993), 1998 yılı itibarıyla İngiltere'de (937) gerçekleşen devirlerin, Fransa (537) ve Almanya'dakilerin (534) neredeyse iki katı olduğunu göstermektedir. Yakın tarihli göstergeler, 1998'in ilk 11 ayındaki etkinlikler açısından Amerika'nın bütün bir Avrupa'dan üç kat daha faal olduğunu göstermektedir (Guardian, 1998b). Bu açıdan devirlerin niteliği daha da önemlidir: Hasmane devir işlemleri Fransa ve Almanya'da son derece nadir görüldüğü halde, İngiltere'de gerçekleşen devirlerin dörtte biri bu tip işlemlerden oluşmaktadır. Bu tür devirler, devir öncesi işbaşında bulunan yöneticiler açısından da, devir sonrası bazıları işten çıkarılacak olan çalışanlar açısından da bir tehdit unsurudur. Bu da, örtülü sözleşmelerin üzerinde yükseldiği

yüksek güvene dayalı ilişkiler açısından engelleyicidir.

Toparlarsak, sistemler arasında, ölçek ve devirlerin niteliklerinin belirleyici bir özellik olarak karşımıza çıktığı bariz farklılıklar vardır. Bunlar, özellikle büyük firmalar açısından olmak üzere, genelde firmalar için önemli farklılıklara neden olmaktadır. Yönetim anlayışları arasındaki farklılıklar, yönetici ve çalışan ilişkilerinin niteliğini de etkiler. Firmalara kısa mı yoksa uzun dönemli bir yönelimin mi hakim olduğu yanında, örtülü sözleşmelerin yaygın olup olmaması da bunda etkilidir.

3. ÇOKULUSLU ŞİRKETLER VE ULUSAL ŞİRKET YÖNETİM YAPILARI

Bir önceki bölümden türetilebilecek temel bir soru, çokuluslu şirketlerin de ulusal firmalar gibi ulusal yönetim sistemlerinin etkisi altında kalmadığıdır. Bir görüş, son yıllarda doğası gereği 'küresel' veya 'uluslararası' olan firmaların ortaya çıktığını, ve

bunların ulusal etkilerden bağımsız olduklarını savunur (Ohmae 1990; Reich 1990). Bu görüşe göre, çokuluslu şirketlerin, herhangi bir ülkenin şirket yönetim sisteminin baskısı altında olması söz konusu olmamaktadır.

Ancak, çeşitli kaynakların ışığında belirtilmelidir ki, böylesi bir bakış açısı kesinlikle doğru değildir. 'Devletsiz aktörler olarak çokuluslu şirketler' tezinin bariz bir çelişkisi, bunların çoğunun malvarlığı ve istihdam açısından coğrafi olarak belli bir ülkede yoğunlaşmasıdır.. Bizim, niteliği itibariyle en 'küresel' olmasını bekleyebileceğimiz dünyanın en büyük 100 çokuluslu şirketi açısından, kuruldukları ülkede bir yoğunlaşma söz konusudur. Bu gruba giren ve haklarında güvenilir veriye sahip olduğumuz 82 şirket içinde 46 tanesinin yarıdan fazlasının varlıkları kendi ülkelerindedir. Alım-satım işlemleri bakımından coğrafi olarak geniş bir alana yayılmış olanlarda bile, firmanın yönelimlerinin biçimlenmesinde

belirleyici olan ülke kuruluşun gerçekleştiği ülke olmaktadır. Söz konusu ülke, daima bu konumunu sürdürmekte ve üst düzey yönetim pozisyonları büyük ölçüde bu ülkenin vatandaşlarıyla doldurulmaktadır. Dahası, araştırma ve geliştirme gibi kilit etkinlikler de bu ülkelerde yürütülmektedir. Pekçok çokuluslu şirketin gelişimleri açısından ulusal hükümetlerin etkisi önemli boyutlardadır; ve hatta bazı hükümetler güçlü ve kontrolü elinde bulunduran hissedarlar olma konumuna sahiptir. Buna Brezilya'nın Petrobras'ı; Meksika'nın PEMEX'i ve İtalya'nın ENI'sı gibi benzin üreticileri örnek gösterilebilir.

Bu çerçevede bizim için daha da önemli olan nokta, çokuluslu şirketlerin kuruldukları ülkelere ulusal şirket yönetim yapılarını benimsiyor olmalarıdır. En büyük 100 çokuluslu şirketin 23'ünün, sadece kuruluşun gerçekleştiği ülke sınırları dahilinde ortak listeleri mevcuttur. Yabancı ülkeleri kapsayan bir listenin mevcut oldu-

ğu durumlarda dahi, bunlar, toplam içinde çok küçük bir orandan ibarettir. Kurum ve kişiler, elbette başka ülke borsalarında işlem yapma özgürlüğüne sahiptir, ve böylece hissedarlar uluslararası kapasitelerini büyük ölçüde pekiştirmektedir. Yine de, listeler muhtemelen asıl olarak şirketlerin kuruldukları ülkeler için söz konusudur. Bu konuda güvenilir veri sadece en büyük 100 çokuluslu şirketin 23'ü için toplanabilmiştir. Bu veriler, payların yarısından fazlasının hiçbir durumda yurtdışında bulunmadığını, ve çoğu durumda dörtte birin altında kaldığını göstermektedir. Yurtdışında pay sahibi olduğu durumlarda bile holdingler, devirler konusundaki kısıtlamalar örneğinde olduğu gibi, kuruldukları ülkenin düzenlemelerine ve yasalarına bağlıdırlar. Çokuluslu şirketlerin ağırlıklı çoğunluğunun yöneliminin kurulduğu ülke şirket yönetim anlayışından kaynaklandığı belirtilmelidir. Bundan hareketle, çokuluslu şirketler arasında endüstri

ilişkileri açısından ulusal ayrımlar oluşturmak suretiyle, uluslararası düzeyde emek yönetimi açısından benimsenen tercihlerin de ulusal sistemlerin etkisi altında olması beklenebilir. Bu durumu destekleyen yeterince kanıt mevcuttur.

Amerikan çokuluslu şirketleri üzerine çok sayıda görgül çalışma vardır. Diğer ülkelerle kıyaslandığında, karar alma süreçleri açısından Amerikan sisteminin kilit konumu göze çarpmaktadır. Bu açıdan, yazılı belgelere dayanma ve finansal durumun sık sık kayda tabi tutulmasının gösterdiği gibi, formal bir kontrol sistemi benimsenmektedir. Dahası, Amerikan çokuluslu şirketlerinin denizaşırı temsilcilikleri, bu özelliklerle ilgili olarak olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Yerel firmalarla kıyaslandığında, Amerikan tipi yönetim, özellikle beyaz yakalı işçiler arasında düşük şirket üyeliği ve temsiliyet düzeyine sahiptir. Amerikan şirketleri, temsil yetkisinin olduğu halde dahi toplu pazarlık konusunda gönülsüzdür.

Bu konuda, süresiz toplu sözleşme ve üretime dönük pazarlıklara dayanan Amerikan toplu pazarlık sisteminin özellikleri benimsenmektedir. Amerikan çokuluslu şirketlerinin, iş genişletme, esnek çalışma pratikleri ve performansla dayalı ödeme gibi Amerikan tipi bazı uygulamaları, uluslararası endüstri ilişkileri pratiğine taşıdığı görüşünü destekleyen göstergeler mevcuttur.

Diğer ülkelerle ilgili görgül çalışmalar sınırlı olmakla beraber, bazı ulusal özelliklerin etkinliğini ortaya koyacak düzeydedir. İngiliz çokuluslu şirketleri, denizaşırı temsilciliklerine endüstri ilişkileri alanında direktif ve talimatlar gönderme bakımından Amerikan şirketlerinden daha az merkezi bir özelliğe sahiptir. Ama, İngiliz şirketleri de Amerikan şirketlerinde olduğu gibi, kısa vadeli gider kontrolüne dayalı finansal kontrol yöntemini uygulamaktadır. Marginson'un (1993) ileri sürdüğü gibi, gerekli olduğu durumda yerel düzeydeki pazarlıklara doğrudan müda-

hale etmek ve emek giderlerini sürekli denetlemek gibi özellikler İngiliz sistemini karakterize etmektedir. İngiliz sisteminin kısa vadeli hesaplara dayanan ve finansal konuları öne çıkaran politikası, Danimarka ve İngiltere arasında yiyecek-içecek endüstrisinde gerçekleştirilen bir birleşmede büyük ölçüde sergilenmiştir: İngiliz çokuluslu şirketleri, senelik bütçe oluşturma ve sık sık toplanma gibi konulara, Danimarka şirketlerine kıyasla çok daha fazla önem vermişlerdir (Edwards 1997). İngiliz çokuluslu şirketlerinin taraf olduğu ulus-ötesi şirketler, genellikle çok büyük ölçekli iş kayıplarıyla sonuçlanmaktadır: BP ve Amoco arasındaki birleşme 6.000 iş kaybıyla sonuçlanırken Zeneca ve Astra arasındaki birleşmede de buna yakın bir rakama varan işkaybı söz konusu olmuştur.

Alman çokuluslu şirketleri, hem temsilciliklerdeki faaliyetlere daha az formal finansman denetimi yöntemiyle yaklaşması; hem de temel göstergeleri, büyük ölçü-

Bölge-ülke	%	Toplam
Batı Avrupa	47.6	
İngiltere		11.1
Almanya		7.7
İsviçre		6.4
Hollanda		5.9
Fransa		5.4
İspanya		2.5
Belçika ve Luksemburg		1.7
İsveç		1.7
İtalya		1.3
Norveç		1.2
İrlanda		1.1
Kuzey Amerika	32.1	
Amerika		24.9
Kanada		7.2
Asya	9.6	
Kore		1.9
Hong Kong		1.5
Singapur		1.4
Malezya		1.1
Diğer	8.2	
Japonya		4.8
Avustralya		2.5
Latin Amerika ve Karayibler	1.8	
Orta ve Güney Avrupa	0.4	
Afrika	0.1	

Tablo 2- Alan ve ülke bazında ulus-ötesi faaliyetler, firmaların satınalma işlemleri, 1995-7 (Kaynak: Birleşmiş Milletler, 1998 (Burada, sadece toplam içinde %1'den daha fazla paya sahip olan ülkelere yer verilmiştir.)

de yüzyüze ilişkilere dayalı informal kanallar yoluyla belirlemesi bakımından Anglosakson şirketlerden farklıdır. Almanya sözkonusu olduğunda, endüstri ilişkileri açısından, çalışanlar açısından destekleyici bir yasal-kurumsal çerçevenin -çalışma konseyleri-

nin varlığı gibi- uluslararası düzeye taşınması sözkonusudur. Bu bağlamda, bir 'işgücünü geliştirme' perspektifi de kendisini hissettirmektedir. Diğer ülkelerle kıyaslandığında, Alman çokuluslu şirketleri, işçilerin eğitimi gibi giderlere önemli miktarda bir

pay ayırmakta ve hedeflerini, performans ve yatırım kararlarını uzun vadeli bir perspektife göre belirlemektedir. Bunun da ötesinde, işgücü yönetimi açısından 'dayanışma' ve 'birlikte hareket etme' özelliklerine sahip olup; Anglosakson yönetimlere has olan 'ra-

Bölge-ülke	%	Toplam
Batı Avrupa	34.7	
İngiltere		15.4
Fransa		4.5
Almanya		3.8
İtalya		2.1
Hollanda		1.8
Belçika ve Lüksemburg		1.7
İspanya		1.2
İsviçre		1
İsveç		1
Kuzey Amerika	30.9	
Amerika		23.3
Kanada		3.9
Asya	16.7	
Çin		4.5
Endonezya		1.3
Hong Kong		1.2
Hindistan		1.2
Singapur		1
Latin Amerika ve Karayibler	9.1	
Brezilya		2.3
Arjantin		1.4
Meksika		1.4
Venezuela		1.3
Diğer		7
Avustralya		4.1
Orta ve Güney Avrupa	3.5	
Rusya		1.8
Afrika	0.8	

Tablo 3- Ulus-Ötesi Şirket Faaliyetleri, Bölge ve Ülkeye göre firma satışları, 1995-7 (Kaynak: Birleşmiş Milletler 1997 (Tabloda sadece %1'den fazla paya sahip ülkelere yer verilmiştir.)

dikal işçi çıkartmalar'dan uzak durmaktadırlar. Alman çokuluslu şirketleri, gönüllü iş konseyleri oluşturan kuruluşların başında gelmektedir; ve bunun, büyük Alman şirketlerinin çalışan haklarına gösterdiği duyarlılı-

ğın bir göstergesi olduğu ileri sürülebilir. "Birleşme sürecine sosyal tarafların katılımının" yasal gereklerin ötesinde teşvik edildiği bir "sosyal diyalog topluluğu"nın varlığının benimsenmesine örnek olarak, Alman

Allianz firmasının Fransız AGF'yi (Assurances Generales de France) ele geçirmesi gösterilebilir (EIRO 1998e). Alman sendikalarının Daimler-Chrysler ve Hoechst-Rhone birleşmesinde, prensip olarak bu birleş-

menin işçiler üzerindeki negatif etkisinin sınırlı kalması koşuluyla gerçekleşmesi konusunda sergiledikleri kararlılık da bunun başka bir örneğidir.

Yine, sınırlı da olsa eldeki veriler göstermektedir ki, Fransız çokuluslu şirketleri de Anglosakson şirketlerden farklı özelliklere sahiptir. Fransa örneği, diğerlerinden özellikle ulusal etkinin diğer ülkelerdeki bağımlı ortaklıklarda olduğu gibi finansal değil, sosyal oluşuyla ayrılmaktadır: Fransız çokuluslu şirketleri, ve merkezle güçlü ilişkilere sahip yoğun bir yönetici ağına dayanmaktadır. Bu, endüstri ilişkileri pratiğinin tamamen aktarılması boyutlarında olmasa da, belli bir Fransız etkisinin uluslararası düzeyde kendisini hissettirdiğini ortaya koyan göstergeler mevcuttur. Bazı çokuluslu şirketlerindeki eğitimlere hakim olan yaklaşım, Fransız etkisinin varlığını göstermektedir. Bu ülke örneğinde, Alman örneğine benzer biçimde, Anglosakson modelde önemli boyutlara ulaşan

'zalim' ve 'acımasız' işten çıkartmalara da rastlanmamaktadır (Ferner ve Quintanilla 1998; Mtar ve Quintanilla 1997). İki ülke açısından benzer diğer bir uygulama, Avrupa İş Konseylerinin geliştirilmesi konusuna verdikleri önemden kaynaklanmaktadır. Ulusal düzeyde çok iyi kurumsallaştırılmış bulunan işçi haklarının geliştirilmesinin uluslararası düzeyde yaygınlaştırılması bağlamında bu durum, özellikle de devletin sahibi bulunduğu çokuluslu şirketler için geçerlidir.

Amerikan ve İngiliz çokuluslu şirketlerine özetle, kısa vadeli finansman kriterine göre işleyen gider kontrolü anlayışı hakimdir. Bu, iş idaresi alanında "en az gider" yaklaşımının benimsenmesini beraberinde getirmektedir. Ayrıca, bu ulusal sistemlere, çalışan haklarının garantiye bağlanması noktasında, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeylerde düşmanca bir tutum egemendir. Alman ve Fransız şirketlerinde, tam tersine, finansal değil sosyal kontrolün öne çıktığı; ve Pa-

zar paylarını artırmaya dönük uzun vadeli hedeflerin benimsendiği görülmektedir. Bu iki ülke şirketleri, endüstri ilişkileri alanında, özellikle de toplu pazarlık ve danışma kanalları aracılığıyla çalışanlara haklarının verilmesine dayanan "işgücünü geliştirme" perspektifine sahiptir. Yani, kapsayıcı ve dışlayıcı sistem özellikleri çokuluslu şirketlerin dayandığı endüstri ilişkileri modelini etkilemektedir. Bunun, uluslararası işlemler sözkonusu olduğunda, kendisini ulusal bir etki olarak göstermesini bekleyebiliriz. İzleyen bölümde, Alman ve Fransız sistemlerinin dayandığı kıta-Avropası sistemine kıyasla, Anglosakson etkinin uluslararası düzeyde daha yaygın olarak kendisini gösterdiği fikri ileri sürülecektir.

4. ANGLOSAKSON SİSTEMİN ARTAN ETKİSİ

Şirketlerin coğrafi pozisyonlarına bakıldığında, yoğunlaşmanın Batı Avrupa ve kuzey Amerika'da olduğu görülmek-

	Amerika	İngiltere	Diğer Avrupa Ülk.	Diğer
Alman Firmaları	%21.6	%0.3	%68.7	%9.4
Fransız Firmaları	%27.7	%25.8	%33.0	%13.5

Tablo 4- Fransız ve Alman Firmalarının Kazanımlarının Coğrafi Dağılımı, 1997
(Kaynak: Acquisitions Monthly, 1998)

tedir. Toplam satın almaların yarıya yakını Avrupa, %30 kadarı da Kuzey Amerikan firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir (Tablo 2). 1995-97 yılları arasında Avrupa ülkeleri arasında İngiltere, ulus-ötesi birleşmeler konusunda dünya ölçeğinde en büyük paya sahipken; Amerikan şirketlerinin de geniş bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bu iki ülkede yerleşik firmalar, toplam birleşmelerin %30'una sahiptir. Bunların, sadece 1/5 civarında bir bölümü, Avrupa ve Kuzey Amerika dışında gerçekleştirilmektedir.

Avrupa ve Kuzey Amerika, sadece alımların büyük oranda gerçekleştiği değil, satışların da büyük ölçüde gerçekleştirildiği ülkelerdir. Bu açıdan, her bir bölge için 1/3'lik bir oran söz konusudur (Tablo3). Bu ülkeler, satışlar konusunda karşılaşılan krizler açısından da benzer profillere sahiptir.

Böylesi krizlerle sıklıkla karşılaşılan ülkeler, Anglosakson ülkelerdir. İngiltere, Avrupa ülkeleri arasında en çok satış gerçekleştiren ülke olma özelliğine sahipken; Amerika, tek başına dünya ölçeğindeki en büyük satıcı konumundadır. Satışlar açısından, alımlara kıyasla daha yaygın bir coğrafi dağılım söz konusudur.

Yukarıdaki tabloların da gösterdiği gibi, ulus-ötesi etkinlikler ağırlıklı olarak Anglosakson sistemi firmalarını içermektedir. Bu ülkeler bazında mevcut detaylı veriler, bu sistemin Avrupa'daki birleşme faaliyetleri açısından uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisini doğrular niteliktedir. 1997 yılında Amerikan şirketlerinin gerçekleştirdiği birleşmelerin neredeyse yarısı, %60'ı İngiltere'ye ait olmak üzere, Avrupa şirketleriyle yapılanlar oluşturmaktadır (Acquisitions Monthly

1998). Bunun yakın dönemlerde yaşanan bir örneği, Energy Group'un Texas Utilities tarafından alınmasıdır. Esasen, Amerikan şirketlerinin İngiltere ile gerçekleştirdiği alım-satım işlemleri söz konusu olduğunda, elektrik sektörü kilit durumdadır. 9 bölgesel elektrik şirketinin altısına Amerikan şirketleri sahiptir. İngiltere'nin, 1997 yılında gerçekleştirdiği uluslararası alımların %33'ü Avrupa Topluluğu firmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum, 1998 yılı için daha da barizdir; İngiltere'nin Zeneca'sının Kasım ayında İsveç'li Astra'yı alacağını ilan etmiş olması bu görüşü destekleyen bir gelişmedir. İngiliz veya Kuzey Amerika'lı firmaların baskın taraf olarak karşımıza çıktığı Uluslararası birleşmelerde; Anglosakson sistem, diğer ortakları ve çalışanların durumlarını direkt olarak etkilemektedir.

Ancak sözkonusu etki, Amerikan veya İngiliz firmalarınca ele geçirilen büyük Alman ve Fransız firmalarında ortaya çıkan doğrudan etki ile sınırlı kalmamaktadır. Bu açıdan denizaşırı finansman yöntemlerinin yol açtığı dolaylı bir etki de sözkonusudur. Son yıllarda, büyük Alman firmaları, uluslararası işlemlerin ağırlığını artırmak suretiyle gerçekleştirdikleri ihracat işlemlerinden uzak durmanın yollarını aramaktadır. Alman firmalarına görece ucuz, uzun vadeli finansman olanakları sağlayan büyük Alman bankaları bu konuda çok etkili olamamışlardır. Bunun sonucunda, en büyük Alman ulus-ötesi firmalarının bu tür banka kredilerine bağımlılıkları azalmış ve uluslararası işlemlere verdikleri ağırlık artmıştır. Bu durum, yabancı ortakların bu şirketlerdeki varlık ve paylarının giderek artmasıyla sonuçlanmıştır. 1986-87'de Hoechst'in Celanese'yi 3 milyar dolar karşılığında satın alışında, bir "uluslararası düzeyde yaygın, çeşitlendirilmiş finans-

man" yöntemi, içerdiği özellikler itibariyle kendisini etkin biçimde sergilemiştir. Bu süreçte, gerekli fonların %60'ı Amerikan finans pazarları tarafından sağlanmıştır. Daha yakın dönemlerde, Deutsche Bank'ın satın alınmasında kontrolü, Allianz gibi büyük Alman firmalarının etkinliğinin azalmasına yol açacak biçimde, Amerikan Bankers Trust ele geçirmiştir. Bu gelişmelere koşut olarak firmaların yönetim ve kontrol sistemleri de değişmiştir. Pek çok Alman ulus-ötesi şirketi, Alman bürokratik kontrol modelinden, tipik Anglosakson finansal kontrol sistemine geçerek değişen pazar ve teknolojinin gereklerine hızla yanıt vermenin çarelerini aramıştır. Bu, birimlere artan oranda yetki devri; ve yöneticilerde 'uzman'lıktan ziyade 'genel' formasyon aranması gibi değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Önceleri pek görülmeyen hasmane devirlerin, Alman firmalarda, ve ulus-ötesi şirketlerde daha sık görülmeye başladığını ortaya koyan bazı göster-

geler de mevcuttur.

Büyük Fransız firmaları, son yıllarda uluslararası düzeyde varlıklarını pekiştirme yönünde bir çaba içindedir. Bu, yakın zamanlara kadar büyük Fransız firmalarının tutumlarının biçimlenmesinde -özellikle de ulusallaştırma biçiminde- kritik bir role sahip olan devletin konumunda meydana gelen değişikliklerle de bağlantılıdır. Fransız hükümeti, kamu harcamaları konusunda 1980'ler boyunca sıkıntı çekmiştir. Bu durum, ulusal firmaların borsaya ve yabancı şirketlerle birleşmelere yönelmesine yol açmıştır. Bazı durumlarda -Amerikan Rorer'in Rhone Poulenc tarafından, kısmen New York'ta sahip olunan payların satılmasıyla alınmasında olduğu gibi- finansman denizaşırı olarak sağlanmaktadır. Son zamanlarda Renault, Elf ve BNP dahil olmak üzere, 1993-97 yılları arasında gerçekleştirilen özelleştirmeler, firma yöneticilerinin hükümete duyduğu sorumluluk azalarak, bir grup hissedara yönelik sorumluluğun artmasıyla

sonuçlanmıştır. Böylece, büyük Fransız firmaları açısından, özel finansman kanalları giderek daha belirleyici hale gelmiştir. Bu gelişmeler karşısında, Fransız firmalarının tutumu, kritik konularda alınacak kararlar için yarı bağımsız ulusal ürün birimleri oluşturmak, hissedarlara verilen önemdeki artış, finansal kontrolü artırmak ve performansa dayalı ücretlendirme gibi Anglosakson yöntemlerini benimseme biçiminde olmuştur; yani Alman firmalarından farklı bir tutum takınılmamıştır. 1997 Ağustosunda gerçekleşen; Promodes'un, Casino ve Rally gibi rakipleri karşısında verdiği tekliflerle oluşturduğu süpermarket zincirleri örneğinde görüldüğü gibi, hasmane devir işlemlerinde görülen artış, Almanya'ya bir başka benzerlik noktasıdır.

Ferner ve Quintanilla (1998), Alman ve Fransız çokuluslu şirketlerinin, büyük Amerikan ve İngiliz firmalarının etkisiyle deneyimlediği bu süreci, 'Anglosaksonlaşma' olarak nitelendirmektedir.

Uluslararası şirket alımsatımları, bu süreçte belirleyicidir. Fransız ve Alman çokuluslu şirketlerinin gerçekleştirdiği işlemlerin çoğunluğu, İngiltere ve Amerika'yla olmaktadır. Alman firmalar, yurtdışı gelirlerinin 1/5'den fazlasını bu iki ülkeden elde etmektedir (Tablo 4'e bakınız). Alman çokuluslu şirketleri, Amerika'daki varlıklarını, o zamana kadar yapılan en büyük birleşme özelliğine sahip, otomobil endüstrisi alanında 1998 yılında gerçekleştirilen Daimler ve Chrysler arasındaki birleşmeyle pekiştirmiştir. Fransız çokuluslu şirketleri ise, Anglosakson şirketlere yönelme konusunda, daha bile fazla hevesli görünmektedir. Bu uğurda, Amerika ve İngiltere'de 4'er milyar dolar harcanmıştır. Fransız çokuluslu şirketlerinin yurtdışı edimlerinin %54'ü, toplamda, Anglosakson sisteminin başat olduğu firmalar üzerinden sağlanmaktadır (Tablo 4'e bakınız).

Bu uluslararası alım-satım işlemlerinin, genellikle yurtdışında sahip

olunan paylarla finanse ediliyor oluşu, Alman ve Fransız firmalarındaki ulusal etkiyi azaltan yönde ilave bir etkide bulunmaktadır. Ayrıca, Ferner ve Quintanilla (1998), İngiltere ve Amerika'daki 'önce' temsilciliklerin, diğer şirketlerin yönetim pratiklerini değiştirmek konusunda, -özellikle ücret sistemleri ve idari rollerle ilgili olarak- nedenli etkili olduklarına işaret etmektedir. Örneğin, bir Alman üretici çokuluslu şirketinin, Alman 'ikili' sisteminden ve ticari yönetim anlayışından uzaklaşarak, tipik Anglosakson özelliklerini benimsediği süreçte ilk adımı, İngiltere'deki ortak atmıştır. Merkez ülke de, İngiliz modelini yaygınlaştırma yönünde inisiyatif kullanmıştır. Böylece, Fransız ve Alman şirketler, İngiliz ve Amerikan firmaları devraldıkları durumlarda da Anglosakson yönetim pratiklerini benimseme yoluna gitmektedir.

Yine de, bu 'Anglosaksonlaşma' sürecinin başlarında olduğu; ve bunun daha çok uluslararasılık özelliğine en çok sa-

Alınan Şirket	Ülke	Devralan Şirket	Ülke	Değer (Milyar Dolar)	Sektör
BP	İngiliz	Amoco	Amerikan	48.2	Benzin
Daimler-Benz	Alman	Chrysler	Amerikan	40.5	Otomotiv
ABN Amro	Hollanda	Generale de Banque	Belçika	12.2	Bankacılık
Texas Utilities	Amerikan	Energy Group	İngiliz	10.9	Elektrik dağıtım
Universal Studios	Amerikan	Polygram	Hollanda	10.7	Eğlence
Northern Telecom	Kanada	Bay Networks	Amerikan	9.3	Telekom
Teleglobe	Kanada	Excel Communication	Amerikan	6.4	Telekom
Suez Lyonnaise des Eaux	Fransa	Societe Generale de Belgique	Belçika	5.9	Bankacılık
Telebras	Brezilya	Investor Group	İspanya	5	Telekom

Ek tablo- En Büyük 10 Ulus-Ötesi Birleşme, 1998 Ocak-Eylül (Kaynak: Financial Times, 1998e)

hip şirketlerde hissedildiği belirtilmelidir. Fransız ve Alman firmalarının işgücü ve malvarlığını dışarıdan sağlama yönünde kullandıkları tercihlerdeki artışa karşın, bunların yarından fazlası halen ulusal karakterini korumaktadır. Yurtdışına yöneltilen sermaye ve yabancı ortaklıkların oranı da benzer biçimde artmakla birlikte, bu konu-

da da halen ulusal karakter baskındır. Bu nedenle, Fransız ve Alman firmalarının giderek Anglo-sakson özellikleri benimsiyor oldukları gerçeği fazla abartılmamalıdır. Dolayısıyla, bu eğilim, bazı çokuluslu şirketlerde görülmekle beraber henüz başlangıç aşamalarında.

SONUÇ VE

EMEĞİ AÇISINDAN SAPTAMALAR

Bu çalışmada, "ulusal" etki, sınır-ötesi birlikler çerçevesinde analiz edilmiştir. Buna göre, 'dışlayıcı' sisteme dayalı İngiliz ve Amerikan firmalarının devralma işlemleri yönetim biçiminde güçlü bir 'en az gider' etkisi yaratmaktadır. Bu tip uluslararası işlemlerin çok büyük bir bölümü İngiliz

ve Amerikan firmalarına ait olduğundan, bahsedilen Anglosakson etkinin yaygın olarak hissedilmesi beklenmelidir. Ayrıca, Alman ve Fransız çokuluslu şirketlerin bu tip etkinliklerdeki payı sınırlı kaldığından, kendi öncülüklerindeki şirketler de Anglosakson özelilikleri benimseme yoluna gitmektedirler. Böylece Anglosakson etki daha da güçlendirmektedir.

Uluslararası devir işlemlerine koşut olarak artan Anglosakson etki, genel olarak çalışanların temsili açısından özelden de Avrupa İş Konseylerinin etkinlikleri açısından sorunlar yaratmaktadır. Bu duruma, kısa vadeli planlamanın neden olduğu emeğin yoğun kontrolü; sayısal esnekliğin sağlanmasına verilen önem, ve çalışanların temsiline karşı gösterilen hasmane tutum yol açmaktadır. Bundan başka, ulusal etkinin yol açtığı bu tip sorunlar, giriş bölümünde değinilen iki etkiyle birlikte düşünülmelidir: Bunlardan ilki, ulusal veya ulusötesi bütün şirketlerde görülen, ve işçi çıkarmayı da içermek

üzere, genelde örgütsel değişimle sonuçlanan genel 'birleşme' etkisidir. Diğer de işgücünü, yabancı ülkelerin işgücüyle 'zoraki karşılaştırma' durumunda bırakan 'uluslararası' etkidir. Sonuç olarak diyebiliriz ki, uluslararası şirketleşme ve devir işlemlerinin emek açısından çok ciddi sonuçları vardır.

Bu analiz, uygulamaya dönük olarak önemli bazı noktaları ortaya çıkarmaktadır. İngiltere'nin Ulus-ötesi işlemleri cazip bulmasının bir nedeni; devir işlemlerine dönük olarak mevcut yasal ve kurumsal engellerin diğer Avrupa ülkelerine göre daha zayıf olmasıdır. Kıta Avrupası ülkelerini bu tür yasal engelleri ortadan kaldırmaya yöneltecek bir etken - Hollanda örneğinde karşımıza çıktığı gibi böyle yapmanın doğrudan yabancı yatırım için cazip olmasıdır. Ancak, sağlanacak kolaylıkların ulusal endüstri ilişkileri sistemi açısından önemli sorunlara yol açacağı açıktır. Sınır-ötesi kazanımların bu açıdan sağladığı yararların, diğer ya-

tırım türlerinin sağladığından daha fazla olmadığı dikkate alınarak -örneğin, yeni iş imkanlarına yol açmıyor- sağlanan kolaylıklar sonucunda ödenmesi gereken bedelin çok yüksek olduğu düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Devir işlemleri hakkında oluşturulan ve henüz değerlendirme aşamasında bulunan Avrupa Birliği Yönergesi, bu açıdan üye ülkelere yönelik bir genel yasal çerçeve sağlayabilir. Ancak bu yönerge, İngiltere'nin ulusal devir yasasını baz almaktadır. Bu nedenle, daha güçlü bir işçi danışmanlığı oluşturulması gibi mekanizmalar sayesinde İngiltere'deki işçi haklarını güçlendirecek yönde de işleyebilecekken, İngiltere'deki uygulamalara paralel olarak, diğer Avrupa ülkelerinde devir işlemleriyle ilgili olarak yürürlükte olan yasal engellerin de zayıflamasıyla sonuçlanmaktadır.

Avrupa'daki uygulamalar açısından kritik olan ikinci nokta Avrupa İş Konseyleriyle ilgilidir. Avrupa İş Konseyi Yönergesi, çalışan temsilci-

lerinin bilgilendirme ve danışmanlık alma hakkına sahip olacakları, ürün transferleri, birleşmeler, kesintiler, toplu işten çıkartmalar ve işyeri kapanmaları konularını ön plana çıkartmaktadır. Ama, bu konuların önemi dikkate alındığında bu haklar yetersizdir; çünkü çalışanlara birleşme, ve olası diğer işlemleri engelleme yeteneğini kazandıracak pazarlık hakkını kapsamamaktadır.

Buna ilave olarak Marginson (1998), Avrupa İş Konseyi anlaşmalarının sadece yarıya yakınının özellikle sözü edilen bu konulara dair olarak Konseyin yaptırım alanı

kapsamında bulunduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmada yapılan analiz, Avrupa İş Konseyi Yönergesi'nde iyileştirmelere gidilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İşçi temsilciliklerinin bu çerçevede ulus-ötesi birleşme ve devir işlemlerini engelleyecek yetkiyle donatılması gerektiği savunulabilir; ama bu, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hedef olacaktır.

Daha gerçekçi olmak gerekirse, yönerge, bu tür ulus-ötesi faaliyetlerden önce çalışan temsilcilerine danışılması ve bilgilendirilmesi gibi konular güvence altına alınmak suretiyle iyileştirile-

bilir. Böylece çalışanların bir emrivaki karşısında bırakılmaları önlenecektir. Bu doğrultudaki önerilerin yolaçabileceği sonuçlar hakkında temsilcilerin tamamen bilgilendirilmesi konusuna yeterli özen gösterilmelidir. Avrupa İş Konseyleri, birleşmeler karşısında bu düzeltmeler konusunda başarılı olursa da oluması da, çalışanların diğer ülke çalışanlarıyla bağlantı kurabilecekleri önemli bir forum durumundadır. Bunun sağlanması, farklı ülkelerin bu konularda uyumlu tepkiler geliştirmesiyle mümkün olacaktır.

Çeviri:

Dr. Alev Özkazanç

DEMİRCİYE NOT

NASIL SENDİKASIZLAŞTIRIYORLAR?

Sendikalaşma hakkının, temel haklardan biri olduğu ve her işçi için geçerli olduğu günümüzde tartışılmayan bir konu. Anayasa'nın 51. maddesine göre "herhangi bir işyerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz." Yine 2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 20. maddesine göre; "Onaltı yaşını doldurup da bu Kanuna göre işçi sayılanlar, işçi sendikasına üye olabilirler. Onaltı yaşını doldurmamış olanların üyeliği Kanuni temsilcilerinin yazılı iznine bağlıdır."

Sendika üyeliğinin her işçiye tanınan bir hak olmasına karşın, bu hakkın yeterince kullanıldığını ya da kullanıldığını söylemek olanaklı değildir. İşçilerin sendikalaşmalarını ya da sendikalarından ayrılmaları konusunda farklı yöntem ve teknikler uygulayan

Bir yandan demokratik olmayan yasalardan güç alarak, diğer yandan yasalarda sendikalara ve işçilere tanınan temel hakları, yasa dışı yöntemlerle engellemeye çalışarak sendikalaşmanın önünde set çekmeye çalışan işverenler, en demokratik hakkı kullanılmaz kılmaktadır.

işverenler, bireysel ikna yöntemlerinden tehdit, baskı ve hatta şiddete kadar uzanan çok geniş kapsamlı yöntem ve teknikleri uygulamaktan hiç kaçınmamaktadır.

Bir yandan demokratik olmayan yasalardan güç alarak, diğer yandan yasalarda sendikalara ve işçilere tanınan temel hakları, yasa dışı yöntemlerle engellemeye çalışarak sendikalaşmanın önünde set çekmeye çalışan işverenler, en demokratik hakkı kullanılmaz kılmaktadır.

İşverenlerin sendikasızlaştırma yöntemlerini titizlikle uygulama isteğinin ardında emeğin bir "meta" yani bir "mal" olarak algılanması bulunmaktadır. Onlar için; "emek, bir maliyettir ve ekonomik bir girdidir"; "ulusal ve uluslararası rekabet koşulları bu girdinin kârlılığını ve verimliliğini zorunlu kılmaktadır"; "girdilerin olabildiğince ucuz tutulması

işletme karlılığı için zorunluluktur"; "toplu iş sözleşmeleri, girdileri pahalandıran, işletmeye yük oluşturan ekonomik ve sosyal unsurdur"; "örgütsüzlük, sendikasızlık işletmenin karlılığı ve verimliliği için zorunludur."

Sendikalaşmayı işyerinin gelişmesi, güçlenmesi ve istihdam için bir tehdit olarak gören işverenler, sendikasıztırma yöntemlerini uygularken öncelikle psikolojik üstünlük sağlamaya çalışırlar. Yönetme gücünün arka fonunu oluşturan psikolojik üstünlük, kültürel koşullanmalar üzerinde yükseltilir. Yani, sendikalılık kültürünün ülkemizde yeterince yaygınlaşmamasından veya yaygınlaştırılmasının engellenmesinden yararlanır.

İşverenlerin işyeri ya da işletme düzeyinde sendikal örgütlenmeyi engellemesinin veya sendikayı etkisiz kılması doğrultusunda

İşverenlerin sendikasıztırma yöntemlerini titizlikle uygulama isteğinin ardında emeğin bir "meta" olarak algılanması bulunmaktadır.

Onlar için; "emek, ekonomik bir girdidir"; "ulusal ve uluslararası rekabet koşulları bu girdinin karlılığını ve verimliliğini zorunlu kılmaktadır".

yürütmeye çalıştığı uygulamalar çoğu kez stratejik bir bütünlük oluşturur. Bu bütünlük kimi işletmelerde öylesine geliştirilmiştir ki - özellikle çokuluslu işletmelerde- sorun "işletme kültürü" veya "kurumsal kültür" olarak adlandırılmaktadır. Onlara göre kurumsal kültür, giyimden günlük davranışa, sözlerden tüm uygulamalara kadar geniş bir düzlemde standart iş ve işlemlerdir; işyerinde çalışanların tümü bir takımdır ve çalışanlar daha önceden kodlanmış standartları yaşama geçirmekle yükümlü, "takımın bir üyesidir."

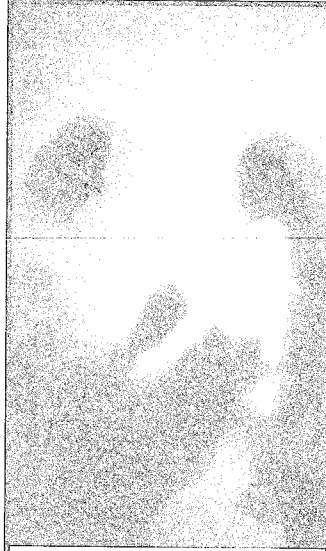
NELER YAPIYORLAR?

Sendikal örgütlenmenin engellenmesi ya da etkisiz kılınması için uygulanan işletme içi stratejilerin yaşama geçirilmesinde işveren öncelikle işletmede çekirdek bir kadronun oluşturulmasına yöne-

lir. Yani işveren, yönetim erkini geliştirmek için kendisine yakın çekirdek bir kadro oluşturur. Bu kadronun üyeleri, bilinçli biçimde ödüllendirilerek, işyerinde hem verimliliğin artırılması, hem de psikolojik üstünlüğün sağlanması ve korunması araçları olarak kullanılır. Oluşturulan bu kadro işyeri hiyerarşisine bağlı değildir; doğrudan tek bir kişiye, işverene bağlıdır. Burada sözkonusu edilen ikinci bir işyeri ilişkiler ağına varlığıdır. Bu ilişkiler ağı doğrudan ve birebir işverene veya işverenin tek adamına bağlıdır, işveren tarafından örgütlenmiştir, ama bir örgüt değildir.

Peki bu ikinci işyeri ilişki ağına bağlı olanlar ne yaparlar?

- A- İşyerinde sendikal örgütlenme var ve toplu sözleşme geçerli ise;
- Üretimin düzenli biçimde yürütülmesinde gözlemci

Sendikalaşmayı işyerinin gelişmesi, güçlenmesi ve istihdam için bir tehdit olarak gören işverenler, sendikasıztlaştırma yöntemlerini uygularken öncelikle psikolojik üstünlük sağlamaya çalışırlar. Yönetme gücünün arka fonunu oluşturan psikolojik üstünlük, kültürel koşullanmalar üzerinde yükseltilir.

olurlar ve aksamların giderilmesine doğrudan ya da dolaylı katkı sağlarlar,

İşyerinde etkin üyelerin ve temsilcilerin davranışları ve ilişkileri konusunda bilgi toplarlar ve işverene iletilirler,

İşverenin psikolojik üstünlüğünün sağlanması, korunması, geliştirilmesi ve egemen olması için rol üstlenirler, Toplu pazarlık sürecinde işveren istemlerinin benimsenmesi doğrultusunda sözlü propaganda işlevi görürken, grev kararı ve uygulaması süreçlerinde ise geline aşamadaki gerilimin ölçüsüne göre yılgınlığın üretilmesinden işçilerin birliğinin parçalanmasına değin işyerinde işveren istemlerine bağlı psikolojik iklimin oluşumuna katkı

sağlarlar,

- İşverenin, yakın ve orta dönem hedeflerinin gerçekleşmesi için çalışanları "hazırlarlar."

B-İşyerinde sendikal örgütlenme yok ise;

- Üretimin aksama- dan sürdürülmesi rolünü üstlenirler, gözlemci olurlar ve aksamaların giderilmesine doğrudan ya da dolaylı katkı sağlarlar,
- İşyerinde sendikal örgütlenmenin gerçekleşmemesi için girişimci, etkin ve sosyal etkinlik kurabilen öncü işçiler konusunda bilgi toplanması, izlenmesi ve işverene iletilmesi görevini üstlenirler,
- İşverenin egemen psikolojik üstünlüğünü geliştirmek için çaba harcarlar,
- Ücretlerin bireysel olarak ya da toplu olarak belirlenmesi aşamalarında işverene, çalışanların

Sendikal örgütlenmenin engellenmesi ya da etkisiz kılınması için uygulanan işletme içi stratejilerin yaşama geçirilmesinde işveren öncelikle işletmede çekirdek bir kadronun oluşturulmasına yönelir. Yâni işveren, yönetim erkini geliştirmek için kendisine yakın çekirdek bir kadro oluşturur.

verimliliği, işyerine bağlılığı konularında bilgi ileterek doğrudan katkı sağlarlar,

- İşyeri işbölümünün oluşturulması, çalışma süreleri ve koşullarının belirlenmesi konusunda işverenin karar almasını sağlayacak ön bilgileri ulaştırırlar.

YÖNTEMLER ÇOK ÇEŞİTLİ

Sendikasızlaştırma yöntemleri arasında göze batan önemli bir olgu da Türkiye'de geniş uygulama alanı bulan işin taşeronlaştırılmasıdır.

Bunun için işverenler, işin ya da işyerinin büyüklüğü, niteliği ve kapsamına bağlı olarak işlerini taşeronla yaptırarak, ana işletmenin bütünlüğünü parçalamaktadır.

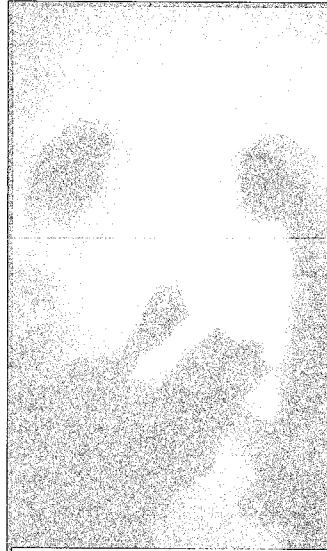
Üretimin bütünlüğünün alt işverene verilmesiyle ana işletmede çalışan işçilerin sendikal ve iş güvenceleri

tehdit altına alınmaktadır.

Bugün ülkemizde sendikasılaştırma konusunda birbirinden çok farklı birçok yöntem başvurulduğu görülmektedir.

İşte bunlardan birkaçı şöyledir:

- Sendika üyelerinin işten çıkartılarak, sendikanın toplu sözleşme yetkisi için gerekli %50+1 oranının altına düşürülmesi.
- Sendikasılaştırmaya geçiş döneminde çalışanların bir bölümünü ya da tamamını sendika üyeliğinden istifa etmeleri karşılığında "ödüllendirmek".
- Sendikasıızların sayısının yeni işçi alımlarıyla arttırılması.
- Taşeronlaşma ile ana işletmenin bütünlüğünün parçalanması ve böylece işyeri toplu sözleşme yetkisinin düşürülmesi.

Sendikasılaştırma yöntemleri arasında göze batan önemli bir olgu da Türkiye'de geniş uygulama alanı bulan işin taşeronlaştırılmasıdır. Bunun için işverenler, işin ya da işyerinin büyüklüğü, niteliği ve kapsamına bağlı olarak işlerini taşeronla yaptırarak, ana işletmenin bütünlüğünü parçalamaktadır.

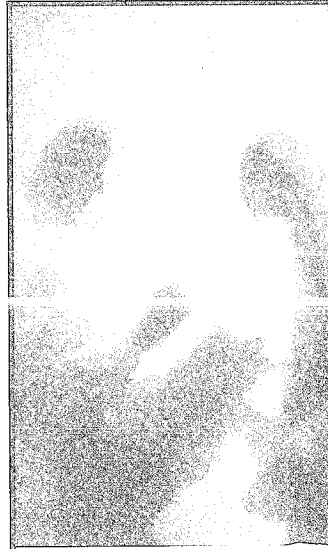
- Çalışanlar arasında bulunan kapsam dışı personel sayısının artırılması.
- Hukuksal olarak bir "bütün" olan işletmeyi, birçok "parçaya ayırarak" sendikanın toplu sözleşme yetkisini düşürmek.
- Bir işletmenin ayrı ayrı işyerlerini bütünlendirek, sendikalı olan aynı işletmenin işyerlerini diğerlerinden soyutlamak.
- Kalite çemberleri uygulamasının anti-sendikal örgütlenme durumuna dönüştürülmesi.
- Sendikalı olmayan temsilciler aracılığıyla işletmeyi sendika kapsamı dışında tutma ve bu temsilciler aracılığıyla ortalama sektörel ücretler ve işletme verimliliği gibi faktörlere bağlı olarak ücret ve sosyal hak belirlenmesi.

- Stajyer öğrenci ve çırak sayılarının gereğinden fazla tutulması.
- Tam zamanlı çalışanların sayılarını yarım zamanlı çalışanların sayılarının altına düşürerek örgütlenme eğilimlerini azaltmaya çalışmak.
- Üretimi ve çalışma sürelerini esnekleştirerek tam zamanlı çalışmayı etkisiz kılmak.

NE YAPILABİLİR?

Sendikasızlaştırma yöntemlerine karşı mücadelede, Türkiye sendikal hareketinin en temel sorunudur.

Öncelikle 1980 Askeri Darbesi sonrası kabul edilen Anayasa ve yasalar sendikal hakları önemli ölçüde kısıtlamış ve bu anti demokratik yasaları arkasına alan işverenler sendikasızlaştırmayı rekabet koşullarına uyum sağlamanın zorunlu, vazgeçilmez ve mutlak gerçekleştirilmesi gere-

Sendikasızlaştırmaların engellenmesi, öncelikle sendikasızlaştırma türünün ne olduğunun bilinmesine bağlıdır. Bu konuda sendika genel merkezinin oluşturduğu politikalar, şube ve temsilcilik birimlerinin görüşleri alınarak sürdürülürken işyerinde çalışan temsilci ve üyelere de görevler düşmektedir.

ken politikalar olarak yaşama geçirmeye çalışmışlardır.

Sendikasızlaştırmaların ekonomik, toplumsal ve hatta kültürel boyutları bulunmaktadır.

Ekonomik boyutu bulunmaktadır, çünkü; milyonlarca işçi ucuz işgücü olarak kötü çalışma koşullarında iş ve sendikal güvencelerden yoksun olarak çalışmaya zorlanmakta ve giderek daha da yoksullaşmaktadır.

Toplumsal boyutu bulunmaktadır, çünkü; toplumsal dengesizlikler, eşitsizlikler artmakta, çocuk ve kadınlar başta olmak üzere sosyal korunma altında bulunması gereken toplumsal kesimler ayrımcılıklarla olumsuz bir yaşam sürmektedir.

Kültürel boyutu bulunmaktadır, çünkü; toplumsal ve ekonomik haklarını örgütlü olarak arama bilinci ve kültüründen yoksun kuşakların oluşturulmasıyla, kendine gü-

venli bir toplum yapısı oluşturulamamaktadır.

Sendikasılaşmaların engellenmeye çalışılması öncelikle sendikasılaşdırma türünün ne olduğuna ve nasıl geliştirildiğinin bilinmesine bağlıdır.

Bu konuda sendika genel merkez yönetiminin oluşturduğu politikalar, merkez, şube ve temsilcilik birimlerinin görüşleri alınarak sürdürülürken işyerinde çalışan temsilci ve üyelere de görevler düşmektedir.

Bunlar ne olabilir?

- Sendikasılaşdırma tehditinin oluşması durumunda sendika yetkililerini tüm gelişmeler konusunda olabildiğince hızlı ve eksiksiz biçimde bilgilendirmek,
- Sendikanın kararlaştırdığı tüm etkinliklere ve toplantılara aktif olarak katılmak, görev almak ve bu etkinliklere üyelerin katılımını için özel

Sendikasılaşdırmayı engellemenin belirleyici etmeni işverenin oluşturmaya çalıştığı psikolojik ortamın kırılmasına doğrudan bağlıdır. Bunu aşmak ve örgütlenmeyi korumak, sendikal haklara duyulan psikolojik güvenin geliştirilmesine ve bunun psikolojik üstünlük durumuna yükseltilmesine bağlıdır.

- bir çaba harcamak, işyerinde işçilerin birliğini korumak, geliştirmek ve böylece ortak duyarlılık oluşturmak, sürekli kılmak.

Ve son birkaç söz...

Sendikasılaşdırmayı engellemenin belirleyici yükü üyelerin kendisindedir.

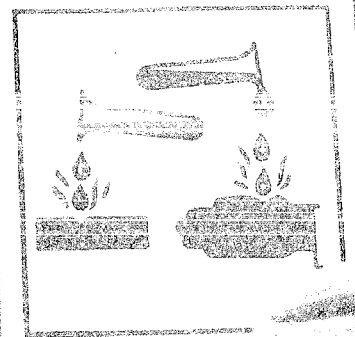
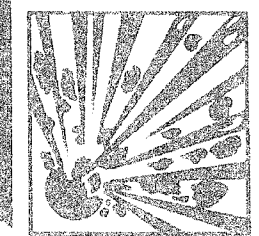
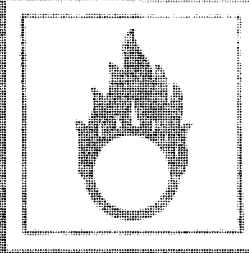
Sendikanın başarısı, üyelerin bu yüke nasıl katlanabildiği ile ölçülebilir.

Sendikasılaşdırmayı engellemenin belirleyici etmeni işverenin oluşturmaya çalıştığı psikolojik ortamın kırılmasına doğrudan bağlıdır.

Bunu aşmak ve örgütlenmeyi korumak, sendikal haklara duyulan psikolojik güvenin geliştirilmesine ve bunun psikolojik üstünlük durumuna yükseltilmesine bağlıdır.

Ve sonuç için genellikle şu üç kilit sözcük belirleyici rol oynar:

Birlik,
Bilinç,
Cesaret...

REALİSMA ÇARTAMINDA TİMYASALLAR

Kimyasallar yaşam kalitesini geliştirmekte ve varlıklarını korumaktadırlar. Böcek zehirleri ve gübreler çiftçilerin tarımsal üretimini artırır- lar; dünyanın birçok bölümünde kıtlıkların yaşanmasının önüne geçer- ler. Kemoterapi ilaçları kanserli hastalara umut getirmiştir; kalp ve damar hastalıklarının teda- visi için sürekli olarak ye- ni ilaçlar pazara girmek- tendirler.

Bunlar kimyasalların günlük hayatımızdaki çok önemli yerlerine iliş- kin birkaç örnektir.

Yaşamdaki yaklaşık herşey gibi madalyonun bir de öbür yüzü var. Kimyasalların modern üretiminin artmasından önce çok az şey biliniyor- du ve kimyasallar ve kimyasal süreçlerle orta- ya çıkan tehlikeler konu- sunda çok az şey yapılı- yordu. Zamanla bu tehli- keler iki temel başlık al- tında toplandı. İlk grup toksik maddeleri ve ge- nelde sağlık üzerine özel- de ise işçilerin sağlığı üzerine etkileri ile ilgili- dir.

Kosta Rika'daki muz

plantasyonlarındaki bin-lerce erkek işçi, kurt öl- dürme zehirine maruz kaldıktan yıllar sonra hâlâ tazminat için bekle- mektedir. İspanya'daki tekstil ürünlerini basmak için hava fırçasını kulla- nan işçiler açısından ölümcül raslantılar konu- sundaki raporlara rast- lanmaktadır. Yarı iletken ciplerin imalatında kulla- nılan bileşkelerle bağlan- tılı olan düşüklere rast- lanmaktadır...

Bunlar, kimyasalların neden olduğu hastalık- lardan ve etkileşimlerden çok zor ayırtedilebilen örneklerden birkaçıdır. Bunlar dünyada hergün yüzlerce ve binlerce kez tekrar edilmektedir ve kimyasallar işçilerin ve ailelerinin sağlıklarına yönelik tehdidin gizli do- ğasını göstermektedir. İn- san yaşamı, mülke ve çevre üzerindeki bedeli inanılmaz oranlara ulaş- mıştır.

Kamuoyu, Bhopal ve Seveso'daki gibi felaket- lerin şaşırtıcı görüntüleri ve dramatik sonuçları ko- nusunda kolayca etkilen- mektedir. Fakat, kontrol dışına çıkmış televizyo- nun görsel teknolojinin-

deki akılda kalıcı görün- tüler, zararlı kimyasal tehlikelerin sadece dra- matik ve korkutucu ol- ması gereğine ilişkin ka- muoyu düşüncesinin de- ğiştirilmesine yardım edebilir. Dahası, kişiler çalışma esnasında kimya- salların basit günlük kul- lanımları nedeniyle yara- lanmakta, hastalanmakta veya ölmektedirler. Bir tarım işçisi, zehirlenmiş araziye girdikten sonra tarım ilaçlarından zehir- lenebilir; bir taşıma işçisi, bir fıçıyı boşaltırken tok- sik buhar soluyabilir ve- ya kimya fabrikasındaki bir bakım-onarım işçisi beklenmeyen bir kimya- sal reaksiyon nedeniyle yanabilir..

SORUNUN ÖLÇEĞİ

Kimyasalların dünya- daki yıllık üretimi ve tü- ketimine ilişkin kesin ve- riler bulunmamaktadır. Yeni kimyasallara ilişkin herhangi bir raporlama, kayıt tutma ya da pazar- lama sistemleri bulunma- maktadır. Uzmanların en iyi tahminlerine göre kimyasalların yıllık üre- timleri 1993 yılı itibarıyla 400 milyon tona ulaşmış bulunmaktadır. Bu ra-

kam 1985 yılındaki tahmini üretimin iki katı kadardır. 1970'in altı katıdır ve 1930'lu yıllarda üretilen bir milyon ton organik kimyasalın yaklaşık 400 katıdır. Bugüne kadar kimya sanayiindeki ortalama yıllık üretim artışı genelde sanayi üretimindeki yıllık artışın iki katı civarındadır.

10 milyona yakın doğal ve insan yapısı kimyasalın varlığı bilinmektedir. En azından her yıl bin yeni kimyasal keşfedilmektedir. Gerçekte ise genelde yaklaşık olarak 100 bin kadar kimyasal kullanılmaktadır ve pazarlanmaktadır ve bunlardan sadece bini anlamlı bir niteliktedir. Dahası, üretilen ve geliştirilen yeni kimyasalların sayısındaki artış oranı giderek gelişen katı standartları karşılayabilmek için gerekli olan daha karmaşık, gelişmiş test yöntemlerinin maliyetlerindeki artış nedeniyle giderek azalmaktadır.

Bugün herhangi bir işyerinde çalışan erkek ve kadınların hepsi de kimyasallarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kimyasalları güvenli ya da teh-

likeli yapan; üretimleri, paketlenmeleri, taşınmaları ve kullanımları ve potansiyel tehlikeleri konusunda yeterli bilgiye sahip olunmadığıdır. Daha önce güvenli olarak değerlendirilen birçok kimyasalın cilt hastalıklarına ve kronik sağlık sorunları ve hatta ölüme yol açabilen diğer tahrişlere yol açtığı keşfedilmiştir. Örneğin, Vinli Kloride kansere yol açığının keşfedildiği 1974 yılına kadar zararsız olarak değerlendirilmiştir. Bundan önce Vinli Kloride'in o kadar güvenli olduğu düşünülüyordu ki deodorant kutularında katkı maddesi olarak kullanılıyordu.

TOKSİK KİMYASALLAR

Bugün, 3500 ile 8000 arasında ticari kimyasalın zehirli olduğu tahmin edilmektedir; bunların bir çoğunda potansiyel olarak zehirleyici madde bulunmaktadır. 150 ile 200 arasında kimyasalın da kansere neden olduğu belirtilmektedir.

Bazı maddelerin zehirleyici doğaları insanlık tarihinin başından beri

bilinmektedir. Örneğin, Milattan önce birinci yüzyılda kurşunun zehirli bir madde olduğu bilinmekteydi. Daha yakın bir tarihte yani 17. Yüzyılda Fransız şapka sanayi işçilerinin civalı nitrata mazur kalmaları nedeniyle kronik zehirlenmeler yaşadığı keşfedilmiştir.

Kimyasalların çevreye ve sağlığa olan etkilerine daha geniş bir ölçekte ancak kimyasalların üretiminin ve kullanımının inanılmaz şekilde arttığı 2. Dünya Savaşından sonra ilgi gösterilmeye başlanmıştır.

Mesleki Maruz Kalma Sınırları (Occupational Exposure Limits-OELs) güncel olarak işyerinde kullanılan tehlikeli kimyasalların sadece bir bölümü için uygulanmaya konulmuştur. Bunlar endüstriyel deneyime ve bilimsel araştırmalardan elde edilen o anki bilginin ışığında sürekli olarak güncelleştirilmiştir. OEL'ler uygulamada hiçbir durumda biyolojik veya işlevsel değişimler üretmeyen katı Maksimum Müsaadeli Konsantrasyonlar (MACs) kavramı

ile tersine çevrilebilir klinik değişimleri için hesaba katılabilen daha elastik Eşik Limiti Değerleri (TLVs) yaklaşımı arasında değişmektedir.

Çok güncel olarak ILO tarafından derlenen listeler 15 ülkede yapılan OELs'ler için 2100 civarında kimyasalı listelenmektedir. Diğer şeylerin yanında bu listeler maruz kalma sınırlarının her bir ülkede aynı olmadığını göstermektedir. Örneğin, PVC plastiklerinin bir bileşeni olan Vinil Kloride için maruz kalma sınırı ABD'de 13 mg/m³ iken bu oran İsveç'te 2,5 mg/m³'tür Almanya'da ise 0'dır; aynı şekilde ABD bu maddeyi bilinen bir kanserojen olarak sınıflandırmaktadır, oysa aynı madde İsveç'te muhtemel kanserojen olarak tanımlanmaktadır. Bu değerlerin hangisinin daha uygun olduğunun saptanması uzmanlar için hala bir sorun teşkil etmektedir.

Kimyasallardan zehirlenme birçok yolla gerçekleşebilir. En sık rastlanılanı ise gazları, buharları veya havadaki parçacıkları solumayla akciğerler

yoluyla alınmasıdır. Sıvılar ise deri aracılığıyla alınabilirler. Daha nadir rastlanılanı ise yeme veya içme yoluyla kimyasalların alınmasıdır. Bu daha çok kişisel hijyenin çok az olduğu veya yiyeceklerin kimyasalların yanında depolandığı durumlarda görülmektedir. Hamile kadınlardan fetuslarına plesenta yoluyla toksik kimyasalların taşındığı da bilinmektedir. Özellikle yoksulluk ve en yakındaki zehiri içme yolu gibi burada açık olması gereken çeşitli nedenlerle intihar, pazarda alım satımı yasalarla daha fazla kısıtlanmış ve daha az zarar veren maddelerin bulunduğu gelişmiş ülkelere nazaran üçüncü dünya ülkelerinde oldukça yaygındır.

Günümüzde kimyasallara maruz kalma yoluyla zehirlenme genel olarak görülen bir durumdur. Hala gelişmiş ülkelerde bile güvenilir istatistiklerin eksikliği hissedilmektedir veya bunların toplanmasında güçlükler bulunmaktadır. Genellikle kimyasallara bağlı sağlık sorunları her zaman rapor edilmemektedir. Ay-

rıca, bir yara veya bir hastalık, kimyasala maruz kaldıktan yıllar sonra etkisi ortaya çıkabilmektedir ve ilgili işçiler başka bir yere taşınmış olabilmektedirler. Bu nedenlerle kimyasallara maruz kalma ile sağlığa etkisi arasında bağıntının kurulması giderek zorlaşmaktadır. Dahası, bazı kimyasalların düşük seviyeli konsantrasyonlarına maruz kalma çok az anormal etkiye yol açabilir; başka durumlarda ise hastalıklar doğrudan kimyasallara maruz kalma yoluyla ortaya çıkılabılır, bunlar aracılığıyla ağırlaşabilir.

Güvenilir istatistiksel bilgilerin yokluğunda dahi kimyasal zehirlenme olaylarının en yüksek olduğu yerlerin tarım sektörü olduğu genel kabul görmektedir. ILO'nun elde ettiği bilgilere göre dünya genelinde bu sektörde yaklaşık bir milyar işçi istihdam edilmektedir. Bu rakam küresel işgücünün neredeyse yarısını oluşturmaktadır ve bu işçilerin büyük bir çoğunluğu gelişmekte olan ülkelere üretilen ya da ithal

Bugün, 3500 ile 8000 arasında ticari kimyasalın zehirli olduğu tahmin edilmektedir; bunların bir çoğunda potansiyel olarak zehirleyici madde bulunmaktadır. 150 ile 200 arasında kimyasalın da kansere neden olduğu belirtilmektedir.

edilen kimyasal ürünlerin büyük bir kısmı tarım sektöründe kullanılmaktadır. Haşere ilaçları ve başlıca böcek ilaçları genelde kullanılan tarımsal kimyasalların başında gelmektedir. Bunların hepsi de genelde uygun koruyucu malzeme veya gerekli önlemler alınmadan kullanılmaktadır. Bu ülkelerdeki işçiler de genellikle bu tür böcek ilaçlarının doğru şekilde kullanımı konusunda eğitimsizlerdir. Genellikle bu ilaçların kullanımı konusundaki yazılı bilgileri okuyamazlar. Bu ve ben-

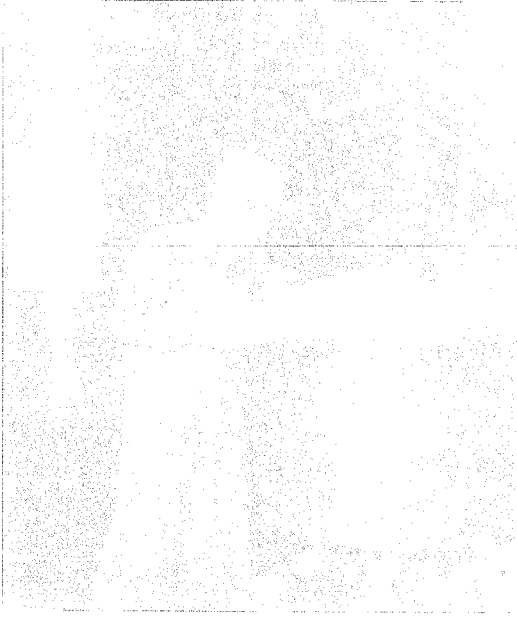
zeri faktörlerin sonucunda böcek ilaçlarından zehirlenme yaygındır.

Dünya nüfusunun sürekli artışıyla birlikte gıda üretiminin asgari beslenme gereksinimlerini karşılayabilmek için gelecek 30 yıl içerisinde iki katından daha fazla artması gerektiği tahmin edilmektedir.

Bu nedenle tarımsal kimyasalların ve hastalık taşıyıcı organizmalarla savaş için kullanılan kimyasalların kullanımı anormal ihtiyaca eşit bir ölçekte ve düşük maliyetle biyolojik böcek-kontrol

yöntemleri ve bütünleşmiş böcek-yönetim programları gibi uygulanabilir ve sürdürülebilir alternatifler bulununcaya kadar zorunlu olarak artacaktır.

Gelecekte bio-genetiğin ne sağlayabileceği ispat edilmektedir, örneğin Amerika Birleşik Devletlerindeki büyük bir kimya şirketi olan Monsanto'daki bilim adamları pamuğun genetik yapısını değiştirerek pamuğu haşarat zararına daha dirençli hale getirmede başarılı olmuşlardır. Bunu birçok tırtıl veya kurt tü-

10 milyona yakın kimyasalın varlığı bilinmektedir. En azından her yıl bin yeni kimyasal keşfedilmektedir. Gerçekte ise genelde yaklaşık olarak 100 bin kadar kimyasal kullanılmaktadır, pazarlanmaktadır ve bunlardan sadece bini anlamlı bir niteliktedir.

rüne karşı bir protein zehiri üreten ticari olarak kolayca bulunabilen doğal bir bakteriden bir geni ekleyerek başarmışlardır.

Bilim adamları genetik olarak oynanmış bitkileri test ederken düzenli olarak böcek ilaçları kullanılarak gelineen düzeyle aynı düzeyde bir temizlikle karşılaşmışlardır.

Bilim adamları genetik ötesi pamuk bitkisinin geliştirilmesi yoluyla böcek ilacı kullanımının yüzde seksen oranında azalacağını tahmin etmektedirler.

BÖCEK İLAÇLARI

Böcek ilaçları bile bile çevreye bırakılan az sayıda toksik maddeler arasındadır. Kullanılmaya başladıkları 1940'lar ve 1950'lerden bu yana böcek ilaçları tarımsal verimin artırılmasına katkıda bulunmuşlardır. Fakat, böcek ilaçlarının bumerang etkileri konusundaki kesin duyarlılık örneğin DDT'nin zararlı yan etkilerinin bulunduğu 1960'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Böcek ilaçlarının zararlarının yükselişine ilişkin kamuoyu ilgisi özellikle son on yılda

ivme kazanmıştır.

Böcek ilacı üretimi ve kullanımı hızla yükselmiştir. 1939 yılında ABD'de sadece 32 adet böcek ilacı ürünü kaydedilmişti; 1989 yılında ise 22,000 çeşit böcek ilacı olduğu tahmin edilmektedir ve bu oran 1945 ile 1985 arasındaki her on yılda neredeyse ikiye katlanmıştır. Yılda bir milyar libreden fazla böcek ilacı sadece günümüz ABD'sinde kullanılmaktadır.

Böcek ilacı satışları 27 milyar dolarlık seviyeye ulaştığı 1990 yılında zirve

noktasına ulaşmıştır. 1991 yılında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika satışların yüzde 57'sini elinde tutarken bunları yüzde 9 ile Japonya izlemektedir. Asya'nın geri kalanı ve Avustralya ise yüzde 15 düzeyindedir. Latin Amerika yüzde 11, Doğu Avrupa ve Afrika yüzde 4 düzeyindedir.

Yeni ürünlerin geliştirilmesi 1970'li yılların sonundan itibaren yavaşlamıştır. Daha ulaşılabilir kimyasal ürünlerin tüketildiği görülmüştür. Öte yandan sağlığa dönük artan duyarlılık ve böcek ilaçların çevreye olan etkileri test ve üretim sürecine dönük daha sıkı kontrolleri getirmiştir. Örneğin Bayer Firması her yıl yaklaşık 23,000 potansiyel böcek ilacı bileşkesini incelemekte ve bunlardan sadece 100 tanesi ilk etaptaki eleme aşamasını geçebilmektedir. Sadece bir elin parmakları kadar olan kısmı pazara ulaşabilmektedir. Bu süreç on yıllık bir zaman alabilmektedir. Geleceğin gelişmelerinin genetik mühendislik ve bioteknoloji alanlarında olması beklenmektedir, fa-

kat bu sürecin ortaya çıkacak maliyetini geliştirmekte olan ülkelere ancak bir kaçı karşılayabilecek durumdadır. Bu nedenle geliştirmekte olan ülkelere büyük bir çoğunluğu geleneksel yöntemleri ve ürünleri kullanmaya devam edecektir.

Zararlı böcek ilaçlarının ticaretini kısıtlamak veya düzenlemeye dönük baskıların kısmi bir sonucu olarak üretim tesislerinin üçüncü dünya ülkelerine kayışı gibi bir eğilim görülmektedir. Brezilya, Meksika, Hindistan, Endonezya ve Çin gibi daha büyük olan bu tür ülkelerin bazıları böcek ilaçlarının temel üreticileri haline gelmişlerdir. Fabrikalar çokuluslu üreticiler tarafından satın alınmadığından ve bu nedenle de lisans anlaşmaları tarafından bağlanmadıklarından süresi sona eren patentlerle ve modası geçmiş teknolojilerle üretim yapabilmektedirler. DDT ve diğer organik klorine bileşkeleri gibi birçok ülkede yasaklanan maddeler üretilmeye devam edilmektedir. Bunlar ucuz ve genelde hala za-

rarlı böcekleri öldürmede etkili oldukları için yan etkilerini bilmeyen pek çok kişi tarafından sıklıkla kullanılmaktadırlar.

Ticaret böcek ilaçlarının geliştirmekte olan ülkelere ulaşmasının tek yolu değildir. Büyük miktarlar sık sık gerçek ihtiyaçlardan daha fazla olarak bağışlar ve borç verme yoluyla veya subvansiyonla desteklenmektedir. Gerçekte, geliştirmekte olan ülkelerin hükümetlerinin bir çoğu finansman için yeterli kaynak bulabilmekte ve özellikle diğer ürünlere nazaran tarımsal kimyasalları satın almak için yardım fonlarını daha kolay bulabilmektedir. Bağış yapanların böcek ilaçlarının alımının özel bir yerden alınması koşuluna bağlı olarak yardım yaptıkları ve bir yardım paketindeki böcek ilaçlarının diğer mallarla birlikte yollandığı bilinmektedir. Lüzumsuz böcek ilaçlarının bağışlandığı bildirilirken bunun bir sonucu olarak tonlarcası kullanılmamış ya da kullanılamaz durumda tehlikeli ortamlarda depolanmaktadır. Tamamıyla insancıl amaç-

larla veya bağışlama yoluyla olsa dahi böcek ilaçlarının bu yolla el değiştirmesi üretilen ülkelere bir çoğunda olduğu gibi diğer gelişmekte olan ülkelerde de yasaklanmıştır.

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE TARIM İŞÇİLERİ

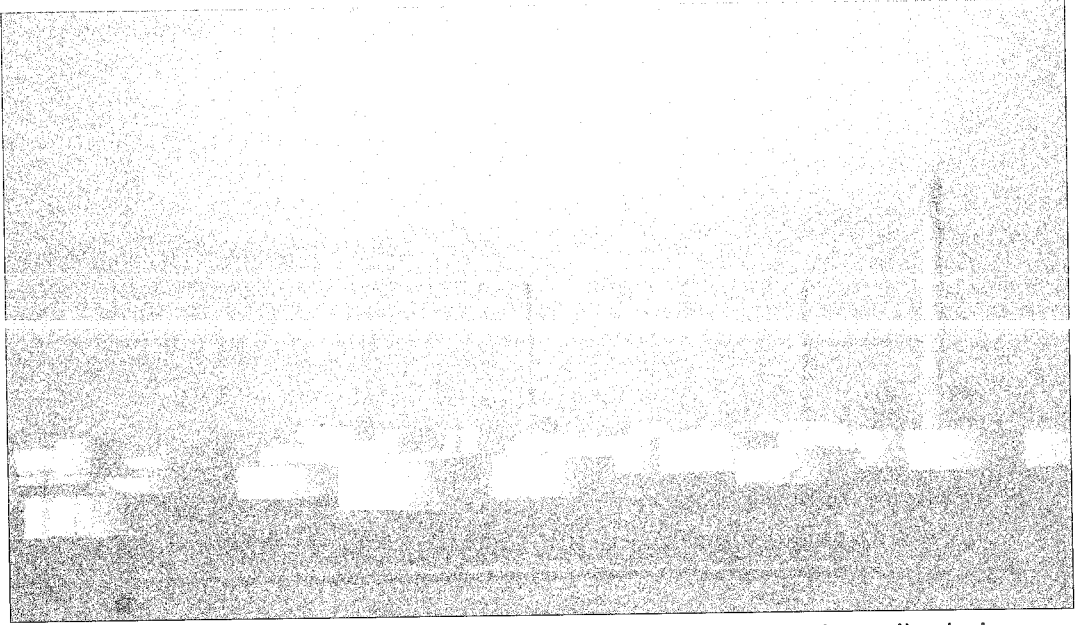
Böcek ilaçlarının insan sağlığını hangi düzeyde etkilediği konusunda güvenilir veriler bulunmasa da gelişmekte olan ülkelerdeki tarım işçilerinin en çok risk altında oldukları açık bir gerçektir. Yetkili bir kaynağın belirttiğine göre gelişmiş ülkeler dünya genelinde üretilen tarımsal kimyasalların yüzde 80'ini kullanmaktadırlar fakat sadece böcek ilacı nedeniyle zehirlenmelerden kaynaklanan ölümlerin sadece yüzde 1'i bu ülkelerde görülmektedir. Diğer yandan gelişmekte olan ülkeler dünyada üretilen tarımsal kimyasalların sadece yüzde 20'sini kullanırken bunlardan kaynaklanan ölümlerin yüzde 99'u bu tür ülkelerde gerçekleşmektedir. Bu sadece iklim koşullarının

bir sonucu değildir daha önemli olan genelleşmiş yoksulluğun, yetersiz beslenme, cahillik, tehlikeli çalışma koşullarının, yetersiz veya çoğu zaman bulunamayan tıbbi tesislerin eksikliğinin, etkisiz veya yeterli personele sahip olmayan düzenleyici organların ve ilaçların kullanımıyla ortaya çıkan tehlikeler konusundaki genel bilgisizliğin bir sonucudur.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), dünyada her yıl 3,5 ile 5 milyon arasında kişinin böcek ilaçlarından zehirlendiğini ve bunların 40,000'inin ölümcül olduğunu belirtmektedir. Bu rakamlara yukarıda da belirtilen üçüncü dünya ülkelerindeki intihar girişimleri de dahildir. Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin açıklamasına göre dünya genelinde her yıl 735,000 kişi uzun süre böcek ilacına maruz kalmaktan kaynaklanan hastalıklara yakalanmaktadır. Bir Kanada kökenli kaynağa göre her yıl gelişmekte olan ülkelere 10,000 kişi böcek ilaçlarından dolayı ölmektedir ve 4 milyon kişi de zehirlenme sempo-

tomları göstermektedir.

Tarım ilaçlarının gelişmiş güzel kullanımı yoluyla insan sağlığına dönük risklere çevreye olan uzun dönemli etkisine karşı daha fazla duyarlılığın bir sonucu olarak bunların kullanımını azaltmaya dönük programlar ve önlemler ivme kazanırken üretici firmalar da bu sürece katılmaktadırlar. Böcek ilaçlarını azaltma programlarına ilk başlayan OECD ülkeleri Danimarka, Hollanda ve İsveç'tir. Programları, böcek ilaçlarının kullanımını ve emisyonunu ve bunlara bağımlılığı azaltırken ürün korumasının düzeyinin devamını, ürün miktarını düşürmeden sağlamayı amaçlamaktadır. Hedefleri yüzyıl bitmeden böcek ilacı kullanımını yüzde 50 oranında düşürmektir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, bu ülkede kullanılan sentetik organik böcek ilaçlarını yarı yarıya azaltmanın gerçekleştirilebilirliği konusundaki bir çalışma -günümüzde yıllık olarak 320 milyon kilogram kullanılmaktadır- önemsiz düzeyde bir maliyet artışı olarak nite-

Kimyasalların dünyadaki yıllık üretimi ve tüketimine ilişkin kesin veriler bulunmamaktadır. Uzmanların en iyi tahminlerine göre kimyasalların yıllık üretimleri 1993 yılı itibarıyla 400 milyon tona ulaşmış bulunmaktadır.

lendirilebilecek olan yüzde 0,6'lık bir artışa neden olan alternatif kontrol maliyetlerindeki artışın sonucu olarak ürün hasılatında herhangi bir düşüşe ve gıda fiyatlarında herhangi bir artışa neden olmadan yapılabileceğini göstermektedir.

Böcek ilaçlarının zararlı etkilerine ilişkin ilgi gelişmekte olan ülkelerde de artmaktadır. Ancak, kaynak yetersizliği yok-sulluk ve böcek ilaçlarının temel kullanıcıları arasında yaygın olan cahillikle birleşince böcek ilaçlarının güvenli şekil-

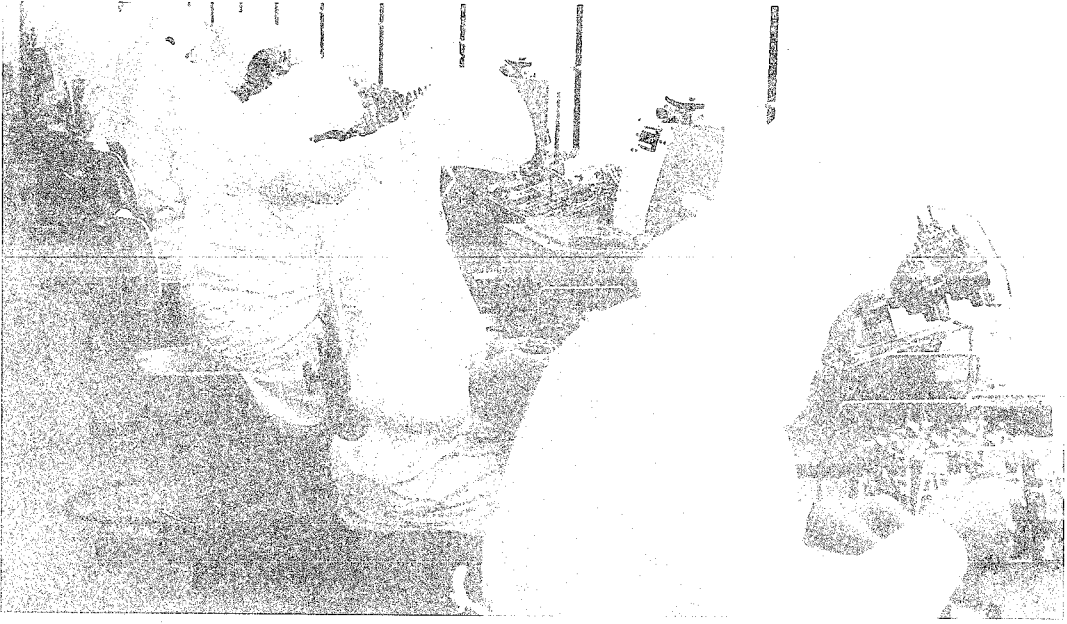
de kullanımı konusunda eğitim yapılmasını ve böcek kontrolünün alternatif yöntemlerinin devreye sokulmasını zorlaştırmaktadır.

Sanayi de sağlık ve çevreyle ilgili konularda daha duyarlı hale gelmektedir. Bir çok böcek ilacı üreten şirket, 1985 yılında onaylanan ve 1989 yılında değiştirilen FAO'nun Böcek İlaçların Dağıtımı ve Kullanımına İlişkin Tüzüğü'nün hükümleriyle uyum sağlamak için ürün düzenlemesinin bazı biçimlerini uygulamaya koymaktadır. Do-

ğası gereği gönüllülük temelinde olan bu tüzük özellikle tarımsal ilaçları düzenleyen ulusal hukuki mevzuatın bulunmadığı veya yetersiz düzeyde bulunduğu yerlerde tarım ilaçlarının dağıtımı ve kullanımını etkileyen veya bununla uğraşan bütün kamu ve özel kişiler için uyulması gereken dört sorumluluk ve standart belirlemektedir.

RİSKLERİN KAYNAĞI

Kimyasalların yaşam çemberinin her bir düzeyi belirli risklere maruz

Günümüzde kimyasallara maruz kalma yoluyla zehirlenme genel olarak görülen bir durumdur. Hala gelişmiş ülkelerde bile güvenilir istatistiklerin eksikliği hissedilmektedir veya bunların toplanmasında güçlükler bulunmaktadır.

kalmayı gerektirir. Genellikle tarım ilaçlarının karşıtı olarak sanayi kimyasalları görelî olarak evlerde ve enformel sektörde faaliyet gösteren firmalarda kullanımları dışında yaşam çemberleri içerisinde daha kontrollü bir yol izlerler. Diğer yandan tarım ilaçlarının dağıtımı ve kullanımı dağınık olma eğilimindedir ve bu nedenle özellikle gelişmekte olan ülkelerde kontrolü daha zordur. Bu ülkelerde tarım ilaçları uygun denetim araçları olmadan dağıtılır, ambalajlanır ve kullanılır ve

asgari düzeyde bulunan güvenlik önlemlerine dahi uyulmaz. Tüketicilerin sağlığına yönelik tehdit sanayi kimyasallarından daha fazla kamuoyu ilgisinin bu tür kimyasallara yöneldiğini daha net bir şekilde açıklar. Çevreci gruplar tarafından üretilmiş "Zehirlenme Dönüsü" terimi bu ilginin tipik bir örneğidir. Bu terim, kendi ülkelerinde yasaklanmış ya da sıkı bir şekilde sınırlandırılmış tarım ilaçlarının ihraç edildiği ülkelerde yaşayan tüketicilerin genellikle ithal edilmiş ürün-

lerde artık olarak bunların geri döndüğüne şahit olduklarını göstermek için kullanılmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde kimyasalların ve özelde tarım ilaçlarının işlenmesi ve dağıtımı temel sağlık tehlikelerinin kaynaklarının başında gelmektedir. Kimyasallar ve bunların bileşkeleri genellikle toptan ithal edilmekte ve perakende ticaret yoluyla dağıtımı için daha düşük miktarlarda yeniden paketlenmektedir. Güvenlik düzenlemeleri ve formülasyonlarına dair açıklama-

lar genellikle ya unutulmaktadır ya da anlaşılmamaktadır. Sık sık şirketlerin güvenlik sistemlerine ve koruyucu araçlara sahip olmadıkları görülmektedir. Yetersiz kayıt ve denetim prosedürleri yanlış olarak adlandırılmış maddeler yüzünden zehirlenmiş hastaları nasıl tedavi edeceğini bilmeyen tıbbi personel için sorunlar kadar araçlar ve tüketiciler için ciddi riskler doğuran değişik ürünlerin aynı isim altında pazara sunulmasıyla sonuçlanabilmektedir.

Ayrıca, kimyasalların taşınması, depolanması ve dağıtımı birçok sorunun ve riskin artmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde kamu otoritelerince yapılan etkili düzenlemeler ve kimyasalların sorumlu şekilde yönetimini geliştirmeye yönelik sanayinin kendi çabaları son yıllarda taşımada ve diğer kazaların bir sonucu olarak ortaya çıkan kimyasal kazalarda bir azalmaya yol açmıştır. Bunlar hala ne yazık ki, bazen dramatik bir şekilde de sonuçlanmaktadır. Ancak, bunların ta-

şınmasına ve yüklenmesine dair toplam tonajlama konusunda bazı önlemler getirilebilirse, gelişmekte olan ülkelerde bu kazalar, daha az olacaktır.

Buralarda gerçekte kimyasalların depolanması ve taşınması güvenli taşımacılık tesislerinin ve depolama alanlarının olmaması nedeniyle riskli işlerdir. Tehlikeli maddelerin güvenli şekilde işlenmesi hususunda eğitim de genellikle eksiktir.

Bazen kimyasallar insan sağlığına dair korunç sonuçları olan tohumlarla ve gıda stoklarıyla birlikte depolanmakta ve taşınmaktadır. Uygun olmayan kaldırma araçları ve taşıma tesisleri paketleme esnasında tahribata neden olmakta ve bu da kimyasal sızıntılara yol açmaktadır.

Diğer bir sorun kolayca anlaşılamayan etiketleme sorunudur. Kolayca anlaşılamamaktadır çünkü, genellikle kimyasalların üzerinde işçilerin kullandığı yerel dilin dışında bir dille yazılmış açıklama bulunmaktadır ya da daha basit olarak işçiler

okuma yazma bilmemektedirler. Kimyasallar yeniden paketlenirken uyarı etiketleri kaybolabilmektedir ve paketler gıda taşınması veya su içmek gibi diğer amaçlarla genellikle yeniden kullanılmaktadır.

Kimyasalların yaşam döngüsünün uygulama evresi risklerle doludur. Örneğin yoksul çiftçiler daha ucuz fakat daha zehirli böcek ilaçlarını kullanmayı tercih ederken pahalı olan koruyucu elbiseleri ve daha elverişli uygulama araçlarının alımını karşılayamamaktadırlar.

Maruz kalındığında ortaya çıkabilecek tehlikelere ilişkin ilgisizlik ve kaderci yaklaşım nedeniyle işçiler ve çiftçiler zehirlenmeye çok açıktırlar. Doğru şekilde karıştırmaya veya maddelerin dozajına ilişkin kolayca anlaşılabilen bilgi, bunları uygulamaya ilişkin en uygun zaman ve alınması gereken önlemler nadiren son kullanıcıya ulaşmaktadır. Amaçları dışında kimyasalların başka amaçlarla yanlış kullanımını bir çok kazaya neden olmaktadır.

İŞLETME İÇİNDEKİ TEHLİKELERLE BAŞA ÇIKMA

Kimyasalların yaşama, sağlığa, mülke ve çevreye dönük potansiyel zararlarının kategorileştirilmiş bir sınırı yoktur. Tehlikelerin kontrol edilmesi pratik olarak gerçekleştirilebilecek kadar az bir seviyeye indirilerek insan sağlığına ve çevreye dönük risklerin azaltılmasını hedefler. Endüstri yavaş yavaş kimyasalların bütün yaşam döngüsünü kapsayacak şekilde bir risk yönetimi yaklaşımını geliştirmektedir. Bunların ele alınış usulü daha çok bunların etkilerinin yararlı mı yoksa zararlı mı olduğu şeklindedir.

Herhangi bir risk yönetimi sistemi belirli kendine özgü parametreler üzerinde şekillenir. Hollanda'da örneğin üç düzeyli olarak belirlenmiştir. Maddenin zehirliliği bir kişinin zarar görmeden maruz kalabileceği konsantrasyon düzeyinin belirlenmesi olarak geliştirilmiştir: bir maddeye maruz kalma gerçek temasın potansiyel etkilerini belirleyebilmek için çok sayıda farklı varsa-

yınlar altında ölçülmektedir. Amaç, bir maddenin asgari kötü etkilerinin ortaya çıktığı düzeyin altında bir temas düzeyi eşliğine ulaşabilmektir.

Risk yönetimindeki bir sonraki adım kimyasal tehlikeleri ve kendine özgü risklerini azaltmak veya önlemek için uygun önlemlerin alınması aşamasıdır. Dört-üçlü bir yaklaşım şu anda genel kabul görmüş olan stratejidir:

-İdeal olarak en iyi çözüm riski tamamen ortadan kaldırmaktır; gerçek hayattaki bir durumda ise bu genelde ulaşılması zor bir hedeftir.

-Alternatifi ise tehlikeli maddenin yerine daha az tehlikeli bir maddenin konulmasıdır.

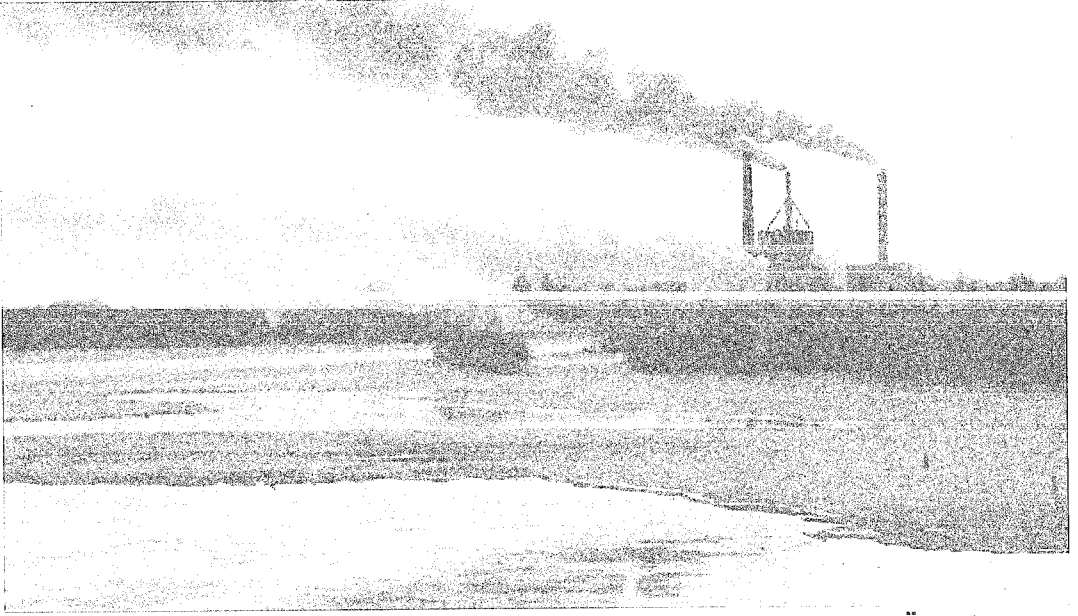
-Pis kokular, gazlar, buharlar veya dumanlar gibi hava yoluyla geçen zehirler doğru bir havalandırma aracılığıyla ortadan kaldırılabilir.

-İşçiler, örneğin kişisel korunma araçlarının kullanımının şart koşulması yoluyla kimyasal ya da imalat sürecinde ortaya çıkabilecek tehlikelerden korunabilirler.

İngiltere'nin İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetimi beş aşamalı bir güvenlik yönetimi süreci geliştirmiştir.

Kısaca belirtecek olursak bu aşamalar kazalardan kaynaklanan kayıpları kontrol etme ve asgariye indirmeyi hedefleyen politika demetini; bütün personelin katılımını ve bunların uygun örgütsel önlemler yoluyla bir işçi sağlığı ve iş güvenliği kültürüne ulaşmalarının sağlanmasını; performans standartlarının planlanmasını, oluşturulmasını ve yürürlüğe konulmasını; standartların uygulanıp uygulanmadığına ve yönetsel kontrollerin çalışıp çalışmadığına dair dinamik denetim yapılmasını ve gerçekten doğru sonuçları alıp almadıklarını görmek için risk yönetim prosedürlerinin etkinliğinin denetimi ve gözden geçirilmesini kapsamaktadır.

Kimya endüstrisi kendi güvenlik seviyesini geliştirmek için uğraşısında başıboş bırakılmış değildir. Sıkı düzenlemeler, çevre ve sağlık konusunda giderek artan kamu-

Kimyasalların yaşam döngüsünün uygulama evresi risklerle doludur. Örneğin yoksul çiftçiler daha ucuz fakat daha zehirli böcek ilaçlarını kullanırken pahalı olan koruyucu elbiseleri ve uygulama araçlarının alımını karşılayamamaktadırlar.

yu duyarlılığı ve bütün kurumların neredeyse hepsine yayılan güven-sizlik sanayinin kendine yöneltile eleştirileri yok sayma yaklaşımından uzaklaşarak bu eleştirile-ri gerçek sorun olarak ele alma yaklaşımına yönel-miştir. Örneğin Kuzey Amerika'da Kimyasal İmalatçılar Kurumu (CMA) tarafından başla-tılan geniş ölçekli Sorum-lu Bakım Programı gün-cel bir örnektir. Kanada kimya sanayisinin inisi-yatifine dayanan prog-ram, çalışanların sağlığını ve iş güvenliğini, kirlilik-

ten korunmayı, proses güvenliğini, dağıtımı, topluluk duyarlılığını ve acil müdahale ve ürün düzenlemesini kapsayan altı bölümden oluşan bir uygulama yönetimi tüzü-ğünü başlatmıştır.

Bir bütün olarak ara sı-ra olan büyük kazalara rağmen kimya endüstri-sinin dikkate aldığı geli-miş ülkelerdeki fabrika içi güvenlik düzeyi Al-manya'da kurulu olan bir kimya fabrikasının dene-yimli bir yöneticisinin be-lirttiği gibi ortaya çıkabi-lecek bir trafik kazasının yarattığı sıkıntıdan daha

düşük düzeydedir.

Gelişmekte olan ülke-lerdeki etkin risk ve tehli-ke yönetimi genellikle düzenlemelerin eksikliği ve bunları uygulayacak olan teknik personelin yokluğu nedeniyle sekte-ye uğramaktadır. Daha yüksek güvenlik stan-dartlarına ulaşmada baş-ka bir engel imalat faali-yetlerinin yaygın doğası ve genelde küçük ölçekli olarak faaliyet gösterme-sidir. Gerçekte, sanayi çıktısının büyük bir kısmı enformel sektördeki kü-çük firmalardan, atölye-lerden ve küçük sanayi-

Eğer kimyasallar potansiyel olarak çok tehlikeliyse bu durumda işçiler ve kullanıcılar, bunların tehlikeleri konusunda nasıl uyarılabilir? Bu sınıflandırma, tanımlama ve etiketlemenin uğraş alanıdır.

lerden kaynaklanmaktadır. Uygunsuz ve yanlış kullanım; bilgi, güvenlik önlemlerinin ve iyi ve uygun araçların eksikliği; noksan depolama ve yetersiz atık işleme süreci; iklim; cahillik ve yozlaşma herhangi bir risk azaltımına dair önlemlerin ve programların karmaşıklığının ve sorunların artmasına katkıda bulunan faktörler arasında yer almaktadır. Hala, maharetle pahalı olması gerekmeyen yöntemler yoluyla işçilerin sağlığını ve iş güvenliğini geliştirmek mümkündür.

SINIFLANDIRMA, TANIMLAMA VE ETİKETLEME

Eğer kimyasallar potansiyel olarak çok tehlikeliyse bu durumda işçiler ve kullanıcılar, bunların tehlikeleri konusunda nasıl uyarılabilir? Bu sınıflandırma, tanımlama ve etiketlemenin uğraş alanıdır.

Kimyasalların potansiyel zarar verme derecelerine göre sınıflandırılması, bunların güvenli şekilde kullanımı için herhangi bir girişimin ilk etabıdır. İşyerinde kullanılması düşünülen ya da kulla-

nılan her kimyasal için bilgi toplanmasını, özelliklerini tasnif etmek için zararlı olması muhtemel kimyasalların test edilmesini, yeni geliştirilen kimyasalların gözden geçirilmesini ve denenmiş risklerle bunların kontrol edilmesini gerektirir. Söylendiği gibi basit bir şekilde maliyetli bir olay olabilir.

Basit değerlendirme uzmanlık kadar karmaşık ve pahalı laboratuvar ve test tesislerini gerektirir: Bunların toplam maliyeti kolayca her bir kimyasal için milyonlarca dolara

Gelişmekte olan ülkelerdeki etkin risk ve tehlike yönetimi genellikle düzenlemelerin eksikliği ve bunları uygulayacak olan teknik personelin yokluğu nedeniyle sekteye uğramaktadır.

ulaşabilir. Çok fazla bilgiye ulaşmak mümkün iken bunlar genellikle dağınık, gereksiz veya elde etmesi zor olan bilgilerdir. Uygun verilerin araştırılması ve yeniden değerlendirilmesi pahalı araç gereci ve bilimsel uzmanlık bilgisini gerektirir. Bazı ülkelerin bu tür işleri yapacak teknolojik kapasitesi ve mali kaynakları yoktur.

Sınıflandırma, eğer kullanıcı kimyasalın toksik karakterini belirleyemiyorsa kendi başına yeterli değildir. Dolayısıyla, tanımlamada kimyasalların

güvenli şekilde kullanımının ayrılmaz bir parçası haline gelir. Yanlış tanımlama ciddi yaralanmalara veya ölümlere neden olabilir. Bazı ticari isimler ticari nedenlerle veya başka nedenlerle maddeyi veya karışımın muhteviyatını tanımlamada yetersizliklerine rağmen hâlâ kullanımda olabilmektedir. Bu nedenle, belirli kullanımlar için en az tehlikeli kimyasalların seçiminde yardımcı olması açısından uygun tanımlamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Elverişli sınıflandırma bilgisi-

nin bulunmadığı hallerde tanımlama kimyasalın doğasını açıklamak için tek yöntem olabilmektedir.

Tehlike sınıflandırma ve tanımlama sürecinin nihai çıktısı olan etiketler ürünün ne olduğu, kimin ürettiği, nasıl, ne zaman ve nerede güvenli ve etkili şekilde kullanılabileceği ve yanlışlıkla maruz kalındığında nasıl tepki göstereceği konularında bir mesaj taşımalıdır. Ancak, Avrupa Birliği ülkelerinin Batı Avrupa'da yüksek bir standardizasyon getirme çabalarına

Uygunsuz ve yanlış kullanım; bilgi, güvenlik önlemlerinin ve iyi ve uygun araçların eksikliği; noksan depolama ve yetersiz atık işleme süreci; cahillik ve yozlaşma sorunların artmasına katkıda bulunan faktörler arasında yer almaktadır.

rağmen etiketleme uluslararası düzeyde tek biçimli olmaktan çok uzaktır. Genellikle en belirgin tehlike piktogramlar ve renkler biçiminde tehlike işaretlerinin bir bileşkesi şeklinde belirtilir. Bu bilgi iyi uygulama detaylarıyla, güvenlik önlemleriyle, ilk yardım bilgileriyle ve sağlık personeline tavsiyelerle tamamlanır.

Ürünün kimliği ve sınıflandırması, bunun yol açabileceği tehlikeler ve uygun güvenlik önlemleri ve ilk yardım yöntemleri hakkında daha detay-

lı bilgi bir kural olarak kimyasal güvenlik veri kağıtlarında kapsamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde bunlara Madde Güvenlik Veri Kağıtları (MGVK) denilmektedir ve bunların 1992 yılındaki biçimleri Uluslararası Kimya Kurumları Konseyi ve ILO'nun tavsiye ettiği format ışığında yeniden düzenlenmiştir. Bu veri kağıtlarının hazırlanmasının sorumluluğu üreticilerle imalatçılarda bulunmaktadır.

Eğer genel olarak kabul gören uluslararası düzey-

de geçerli, küresel olarak uyumlulaşmış sınıflandırma ve etiketleme sisteminin yararları işçilerin genel kamuoyunun ve çevrenin korunmasına yaramıyorsa, neden hâlâ böyle bir sistem ortaya çıkmamıştır? Sınıflandırmayla ve güvenlikle ilgili sistemler ve programlar gerçekte "sersemlemiş" durumdadırlar. Uyumlulaştırmanın önündeki temel bir engel taşıma ve sistemlerin kullanımının yönlendirilmesi arasındaki amaçlar arasındaki temel farklılıktır.

Taşımacılığın, sanayi-

Kimyasalların yaşam döngüsünün nihai evresi olan atık depolama ve işleme risk ve tehlike yönetimindeki en zorlu sorunları temsil eder. Hemen hemen bütün kimyasal işleme süreci potansiyel olarak tehlikeli olabilecek ara-ürünler yaratmaktadır.

nin ve tarımsal sektörlerin farklı ihtiyaçlarını ortaklaştıracak ve tüketicileri ve çevre kaygıları dikkate alacak risk değerlendirmesi, tehlike sınıflandırması ve etiketlemenin tek tip tutarlı bir sistemine ulaşma olasılıkları nelerdir? Seveso, Bhopal ve benzeri yaygın felaketler ve kimyasallara maruz kalmadan kaynaklanan uzun dönemli tahribata ilişkin yaygın raporlar kimyasal tehlikelerle ve risklerle uğraşmak konusunda daha etkin ve gerekli önlemlerin alınması için kamuoyu-

nun taleplerini ateşlemiştir.

Son yıllarda sistemlerin uyumlulaştırılması için uluslararası düzeyde başlatılan eylemler ivme kazanmıştır. Bu durum Birleşmiş Milletler Çevre Kalkınma Konferansında (UNCED) dile getirilen kimyasalların yönetiminin çevresel duyarlılığı olan uzun vadeli bir stratejinin bir parçası olarak uyumlulaştırılması hususundaki bir taleple doruğa ulaşmıştır. UNCED'in 1992 yılının Haziran ayında Rio de Janeiro'da benimsediği 2000'li yıllar

için bütüncül bir eylem planını betimleyen 21 Nolu Takvimin temel ögesi haline gelmiştir. 21 nolu Takvimin koşullarına göre ILO, DTÖ, UNEP'nin ortak Kimyasal Güvenliğe Dair Uluslararası Programı (IPCS) kimyasalların insan sağlığına ve çevreye olan etkilerini değerlendirecek ve bunların sonuçlarını değerlendirme raporları, rehberler ve güvenlik kartları aracılığıyla yayınlayacaktır. Ve bunlar Birleşmiş Milletler sistemi içindeki ya da dışındaki kurumların ve dai-

Günümüzde tam olarak her yıl ne kadar kimyasal atığın üretildiği bilinmemektedir. Avrupa Topluluğunda yılda 30 ila 40 milyon ton arasında kimyasal atığın yaratıldığı söylenmektedir.

relerin istediği küresel koordinasyon çabalarının ana noktası haline gelecektir. ILO, kimyasalların fiziksel tehlikeleri için ölçütlerin uyumlulaştırılması ve sınıflandırılması amaçlayan faaliyetler için odak noktası haline gelmek zorunda olacaktır. OECD'de kimyasallarla bağlantılı sağlık sorunları için ölçütlerin uyumlulaştırılmasını ve sınıflandırılmasını koordine etmeyi üstüne almıştır. Kimyasalların çevreye ilişkin etkilerinin yönetimi konusunda küresel bir yaklaşım oluş-

turmak zaman ve kaynaklar açısından hatırı sayılır bir yatırımı gerektirmektedir. Uluslararası sınıflandırma sistemi için bir model yaratma hedefine ilişkin bu yatırımın büyüklüğü en kötü tahminle bile beş ile on yıl arasında bir zaman alacak düzeydedir. Bu çalışmaların tekil ülkelere maliyeti önemsiz sayılamayacak düzeydedir, fakat dünyadaki bütün işçilerin, dünya sakinlerinin ve çevrenin sağlığının korunması amacı bu fiyatın ödenmesine değerlidir.

KİMYASAL ATIKLAR

Kimyasalların yaşam döngüsünün nihai evresi olan atık depolama ve işleme risk ve tehlike yönetimindeki en zorlu sorunları temsil eder.

Hemen hemen bütün kimyasal işleme süreci potansiyel olarak tehlikeli olabilecek ara-ürünler yaratmaktadır. Bunlardan en genel olanları siyanür, boya artıkları, metal arıtımının atıkları, organik çözücüler, yağlı atıklar ve arsenik, asbest, civa ve kadmiyum içeren maddelerdir. Giderek artan yoğunluğuyla kimya-

sal atıklar bir bütün olarak işçilere, ailelerine, topluma ve çevreye yönelik ciddi bir tehlike olarak fark edilmektedir. İdeal olarak ilk etapta bu tür atıkların asgari düzeye indirilmesi ve daha sonra kapalı devre sisteminin uygulanarak yenden kazanımının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak bu yöntem genellikle çok pahalı ve tam anlamıyla etkili değildir. Bu yöntem hem işçilerin sağlığı ve güvenliği hem de çevre açısından son sığınak olan kimyasal atığın yok edilmesi sürecini dışarıda bırakır. Dolayısıyla bu tür atığın güvenli şekilde yok edilmesi temel bir kamusal sorun haline gelir.

Tam olarak her yıl ne kadar kimyasal atığın üretildiği bilinmemektedir. Avrupa Topluluğunda yılda 30 ila 40 milyon ton arasında kimyasal atığın yaratıldığı söylenmektedir. 1980'lerin sonunda yapılan Avrupa Komisyonu istatistikleri en son rakamı çıkarmıştır. Buna göre 1 milyar ton tarımsal döküntü ve 150 milyon ton civarında evsel atık bulunmaktadır.

Bir köşe yazarının tahminine göre kabaca bütün sanayi atıklarının yüzde 10 ile 20'si potansiyel olarak tehlikelidir.

Atıkların yok edilmesine ilişkin düzenlemeler kamuoyundan ve ilgili çevreci gruplardan gelen baskıların bir sonucu olarak gelişmiş ülkelerde sürekli olarak daha sıkılaşmıştır. Katı düzenlemeler, artan atık yönetimi maliyetleri ve daha az kabul gören atık alanları nedeniyle kimyasal üreticiler sorunu son noktada halletmekten kirlenmeden korunmak için kaynakta sorunu gidermeye yönelmiştir.

Genellikle endüstriyel işletmeler düzenlemeleri by-pass etmek için zehirli kimyasal atıkları, kontrollerin daha az olduğu yada gevşek bir şekilde uygulandığı ülkelere ihraç etme yolunu tercih etmede duraksamamaktadırlar. Atığın başka bir yerde imha edilmesi sorununa ilişkin yanlış bir örnek olarak 1992 yılında ismi burada belirtilemeyecek olan bir İtalyan firmasının Somali'de şiddetli bir iç savaş yaşanırken çok zehirli bir milyon

ton zehirli atığı bu ülkede gömülmek üzere gemilerle Somali'ye göndermesini gösterebiliriz. Binlerce varil tehlikeli ve zararlı kimyasal yasadışı yollarla Nijerya'ya gönderilmesi olayı -ki bu atıklar daha sonra kendi ülkelerine dönmüştür-, sınır ötesi atık hareketlerinde yasadışı faaliyetlerin genişliğini göstermesi açısından oldukça ilgi çekicidir. Bu durum daha sonra 1991 yılının Ocak ayında Mali'nin Bamako kentinde yapılan OAU zirvesinde Afrika liderlerinin katkılarıyla Bamako Sözleşmesi olarak bilinen Tehlikeli Atıkların Afrika'ya İthal Edilmesinin Yasaklanmasına ve Afrika İçerisinde Sınırötesi Hareketlerinin Kontrol Edilmesine Dair Sözleşme'nin benimsenmesine vesile olmuştur.

TEMİZLİK MADDELERİ ÜRETİMİ PROGRAMLARI

Temizlik maddeleri üretimi kavramı günümüzde yeni yeni tanınmaktadır. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan bütün ülkelerde sanayi-

leşme kamu sağlığına ve çevreye getirdiği maliyetlerle kendisini göstermiştir. Temizlik maddesi üretimi, insanların üretim sürecinin bütün evreleri ve ürünün yaşam döngüsü konusunda araştırma yapması gereken bir süreçtir. Enerji ve hammadde-lerin korunması, zehirli maddelerin yok edilmesi ve üretim süreçleri ve ürünlerce yaratılan çöpler ve kirleticiler-lerin miktarının azaltılması ve bu yolla hava, toprak ve su tarafından emilen miktarı düşürmek gibi eylemleri kapsar.

Gelişmekte olan ülkelerce alınan daha doğru kararlara rağmen bu tür ülkelere atık yok etme tesisleri kurarak çok ihtiyacı olan gelir ve istihdam sağlayabileceği yolunda baskı yapma eğilimi hâlâ çok güçlüdür. Diğer durumlarda tehlikeli maddeler üreten bütün fabrikalar kendi ülkelerinde onaylanmayan koşullar altında faaliyet gösterebilecekleri gelişmekte olan ülkelere taşınmaktadır.

Atıkların bir alanda toplanması çevreye olduğu kadar işçilere ve etraf-

taki nüfusa yönelik risklerin tam anlamıyla ortaya çıkmasından önce yapılan genel bir pratik olduğu artık kabul edilmiştir. Sorunun ölçeği ve temizleme maliyetleri daha yeni yeni anlaşılmıştır. Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri ve eski Sovyetler Birliğinin varisi devletler, atık yönetiminde on yıllardır süren ihmalkarlıktan kaynaklanan çevrenin tahribatının en uç noktalarını sunmaktadır. Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri de kendi sorunlarının ciddiyetiyle yüzleşmeye başlamışlardır.

Kimyasal atıklarla uğraşmak çok büyük meblağlara ulaşabilmektedir. Bazı medya raporlarının tahminlerine göre Batı Avrupa'da 1989 yılında kimya sanayisinin yaptığı sermaye harcamalarının yüzde 10-20'si olan 23 milyon dolarlık meblağ fabrikalar içerisindeki çevresel onarımlara yönlendirilmiştir. 1990'lar için yapılan tahminler ise sermaye harcamalarında yüzde 25'lik bir artış öngörmektedir. Bu atık yok etmenin maliyetindeki artışın en büyük kısmı

kirleten öder ilkesinin daha geniş ve sıkı bir şekilde uygulanmasından kaynaklanmıştır.

Koruma, azaltma ve geri dönüşüm sloganıyla Bayer firması 1991 yılında toplam fabrika üretim maliyetlerinin yüzde 25'i düzeyinde olan çevreyi korumaya yönelik faaliyetlerin yıllık maliyetinin bir sonraki on yılda bunun giderek artacağını hesaplamıştır. Sadece ana firma açısından 1990 yılında 829 milyon dolar olan bu harcamaların 2000 yılında 1.42 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmaya göre kirlenmeyi önleyici harcamalar yoluyla 27 firma arasında 45,000 ile 1 milyon dolar arasında tasarruf sağlanmıştır. Tehlikeli atık yönetimi sanayisi parlak bir geleceğe sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki pazar araştırmacıları 1991 yılında 73 Milyar Dolar olan sermaye devrinin (iş hacmi) 1995 yılında 174 milyara çıkacağını tahmin etmektedirler.

Paradoksal olarak sana-

İster tarımda, ister sanayide, isterse hizmetler sektöründe kimyasalların kullanımı ve işlenmesi genel çevreye olan zararlarını değiştirmek için çevresel duyarlılığı olan yönetim pratiklerini gerektirmektedir.

yi atıklarına dair kamuoyu ilgisi bu atıklarla uğraşmak için gerekli eylemlerin yapılmasını da zorlaştırmaktadır. Örneğin, İsviçre'nin Basel kentinde zehirli atıkları yakmak için yüksek ısı bir fırın yapılması önerisi sivil toplumdan büyük tepkiler çekerken, bir yandan da toksik ürünlerin üretimi birikerek devam etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Ohio nehrinin üzerindeki geri dönüşümlü büyük bir tuğla fırını 13 yıl süren bir planlamadan ve inşaat süresinden sonra,

20'den fazla hakkında açılan davadan ve Başkan yardımcısının ve üst mahkemenin müdahalesinden sonra nihayet faaliyete geçebilmiştir.

"BENİM ARKA BAHÇEMDE DEĞİL" İLKESİ

Sanayileşmiş ülkelerdeki işleme ve imha tesislerinin yetersizlikleri nedeniyle ortaya çıkan sorunlar ve atık işlemenin artan maliyetleri –"Benim arka bahçemde değil" ilkesine göre kendi yörelerinde atık işleme ve imha faaliyetlerine yönelik ka-

muoyu muhalefeti– "benim arka bahçemde değil" ilkesiyle birlikte özellikle yüksek maliyetli işleme gerektiren tehlikeli atıkların ulusal sınırlar ötesine taşınması anlamına gelmektedir.

Bu soruna ilişkin bir tepki olarak uluslararası bir sözleşme arayışına girilmiştir. Bu sözleşme, Birleşmiş Milletler Çevresel Programının himayesinde 1989 yılında benimsenen Tehlikeli Atıkların Sınırötesi Hareketlerinin Kontrol Edilmesine Dair Basel Sözleşmesi olarak bilinmektedir ve 1993 yı-

Atıkların yok edilmesine ilişkin düzenlemeler kamuoyundan ve ilgili çevreci gruplardan gelen baskıların bir sonucu olarak gelişmiş ülkelerde sürekli olarak daha sıkılaşmıştır.

lında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme kriterleri oluşturduktan sonra tehlikeli atıkların sınırötesi hareketleri yasadışılığı durumunda yaptırımları, bunların güvenli şekilde imha edilmesini ve tehlikeli atıkların yasadışı trafiği ile mücadelenin yöntemlerini tanımlamaktadır.

Kuzey Amerika'daki ve Batı Avrupa'daki atık toplanması, işlenmesi ve imha sanayii her yıl yüzde 15, 20 büyüyen multi milyarlık bir sektördür. İşverenler, sendikalar ve genel kamuoyu atık imha

sanayinin günlük hayatlarındaki artan önemini ve çevrenin korunmasındaki önemini yeni yeni farketmektedirler.

ÇEVRESEL BOYUT

Yukarıda söylenenlerin ışığında birçok ekonomik sektördeki faaliyetlerin doğası çalışma ortamı ile genel çevre arasında kesin bir çizgi çizmenin zorluğunu gözler önüne sermektedir. İster tarımda, ister sanayide, isterse hizmetler sektöründe kimyasalların kullanımı ve işlenmesi genel çevreye olan zararlarını de

tirmek için çevresel duyarlılığı olan yönetim pratiklerini gerektirmektedir. En küçük kazaların bile çevreye ciddi etkileri olabilmektedir.

Sanayi kuruluşlarının arazilerinin içerisindeki veya dışındaki kişileri etkileyen ihmaller ve kazalar anlamında büyük endüstriyel felaketlerden söz etmeye bile gerek yoktur. Çalışma ortamında ne oluyorsa, bu işçilerin güvenliği sağlığı ve refahı ile genelde nüfusla ve geniş anlamda çevreyle doğrudan bağlantılıdır.

Büyük endüstriyel kazaların kontrolü ILO'nun temel ilgi alanlarından biri haline gelmiştir ve 1993 yılında benimsenen bu tür kazaların önlenmesine dair 174 nolu Sözleşmenin ana noktasını oluşturmaktadır. Bu sözleşmeyi onaylayan ülkelerden konuyla ilgili tutarlı bir ulusal politika hazırlanması, uygulanması ve dönemsel olarak yenilenmesi gereği istenmektedir.

Kimyasallar konusun-

daki 1990 yılında benimsenen bir önceki 170 nolu sözleşme tehlikeli atıkların hatalı imhasından ve kimyasalların yanlış işlenmesinin sonucu olarak insanların sağlığına ve çevrenin niteliğine yönelik tehlikeli ortaya çıkarabilecek her çeşit işte, evde ve tarımda her gün kullanılan kimyasallardan kaynaklanan sorunlarla uğraşmaktadır.

Burada da Kimyasallar Sözleşmesi bu tür atıkların sağlığa veya güvenli-

ğe veya çevreye yönelik riski asgari düzeye indirecek ya da yok edecek tarzda bir işleme veya imhasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Riskleri yasaklama ya da asgariye indirmek için ne yapılsa yapılsa bunlar daha güvenli, daha sağlıklı ve daha temiz bir dünya için yapılan katkılardır.

(ILO, "Word Labour Report 1994"dan özetlenmiştir)

Çeviri: Oğuz Topak

İşte fırsat ve muamele eşitliği herkesin temel hakkıdır

1. Küreselleşme işgücü piyasasını dönüştürerek, sendikaları yeni dayatmalarla karşı karşıya bırakmıştır. 'Yeni' işler ortaya çıkmış, 'eskilerin' modası geçmiştir.

İşin kendisi kâr amaçlı acımasız rekabetin egemen olduğu, hisse senedi değiş tokuşun durmaksızın sürdüğü ve mutlak değişimin gereğini yerine getirmek için esnekliğin dogmalaştırıldığı küresel piyasanın baskılarına uyarlanmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte, pek çok işçiye ve sendikaya göre, esneklik işverenlerin ve bağlaşıklarının dayattığı tek yönlü bir kavramdır. Bu kavram, esnek işçiler, esnek işler, esnek ücretler, esnek çalışma koşulları, esnek hakkaniyet ve esnek adalet demektir. Sendikalar, işçilerin, özellikle de artan sayıda korunmasız işçinin gereksinimlerini ve isteklerini karşılamak için küresel piyasanın dönüşümüne bir açılım sağlamak zorundadır. Bugün, fırsat ve muamele eşitliği idealine ulaşılması, yüz milyonlarca işçinin temel istemidir.

...ve artan sayıda korunmasız işçi güvencesine kavuşturulmalıdır

2. İş güvencesinin lüks sayıldığı bir işgücü piyasasında bütün işçiler korunmasızdır; ancak, bazı işçiler en korunmasızdır.

Bu işçiler cinsiyet, ırk, renk, din, milliyet, yaş ve cinsel eğilim özellikleri nedeniyle ayrımcılığın öznesidirler. ILO'nun Ayrımcılık ile ilgili 111 sayılı Sözleşmesi 138 ülke tarafından onaylanarak en çok onaylanmış sözleşme

olmasına karşın, engelliler özellikle risk altındadırlar.

İşyerinde eşitliği amaçlayan sendikal eylem

3. ICFTU'nun Haziran 1996'da toplanan 16. Dünya Kongresi, eşitliği ve cinsiyet ayrımcılığına son verilmesini desteklemeyi gelecek yılların öncelikli beş çalışma alanından biri olarak tanımlamıştır. Kadınların işyerinde ve sendikalarda güçlendirilmesi ICFTU'nun anahar hedefidir.

Genç işçiler sendikaların geleceğidir, ama, doğru ya da yanlış bir yaklaşımla, modası geçmiş ve önemsiz olarak nitelendirilen hareketlere katılmakta yavaş davranmaktadırlar.

Gençleri sendikaların yalnızca yaşlıların yönlendirdiği fosilleşmiş, katı yapılanmalar olmadığına ve sendikal çalışmaya tüm yönleriyle etkin biçimde katılmalarını sağlayacak mekanın ve araçların onlara sağlanacağına inandırmak, sendikal hareketin sürekliliğini sağlamak açısından yaşamsal önemdedir.

Göçmenlerin, etnik azınlıkların, eşcinsellerin, engellilerin ve yaşlıların ve benzeri diğer korunmasız işçi gruplarının belirli gereksinimleri hem işyerinde hem de sendikal harekette ayrıcalıklı olarak ele alınmalıdır.

DÜNYA ÖLÇEĞİNDE İŞ YAŞAMINDA KADIN Çalışma dünyasının dişileştirilmesi

4. Son yirmi yıldır, kadınların işgücü piyasasına katılımı artmaktadır.

ILO "dünyada işgücünün ve istihda-

mın dişileşmesine" değinmektedir. Bugün, 15-64 yaş grubu kadınların ortalama yüzde 45'i iş sahibidir veya iş aramaktadır.

Kadının işgücü piyasasına katılması, hane halkına küreselleşmenin olumsuzluklarından biri olan ve işyerlerinin kapatılmasına ve kitlesel işten çıkarmalara yol açan işyeri küçültmelerinin sonuçlarına direnebilme olanağı sağlamıştır.

Ancak nicelik, nitelik anlamına gelmemektedir

5. Kadının işgücüne katılması, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, finansal bağımsızlık kazanması için fırsat yaratırken, geleneksel toplumsal tabuların ve mitlerin yıkılmasını da destekleyerek, kadının özgürleşmesine katkı yapmıştır.

Ama, hem gelişmekte olan, hem de sanayileşmiş ülkelerde kadın istihdamının nitel boyutu, nicel boyutu ölçüsünde gelişmemiştir. Küresel ekonomide kadınların yaptıkları çoğu iş aşağıdaki özelliklerden birine ya da birden fazlasına sahiptir:

- Kısmi süreli;
- Düşük ücretli;
- Atipik;
- Evde yürütülen;
- Alt işverene bağlı;
- Gelişigüzel
- Geçici;
- Rastlantısal;
- İnformel sektörde;
- Serbest ticaret bölgelerinde (STB);
- Göçmen hizmet işçileri;
- "Eğlendirme işçileri" ve fahişelik.

Kriz çalışan kadınları dramatik biçimde etkilemiştir

6. ICFTU' nun dünyada çalışan kadının içinde bulunduğu zor durumu çarpıcı biçimde tanımlayan "Farklı Bir Dünya- Küresel Ekonomide Kadın" belgesini yayınladığı 1996'dan bu yana belirgin bir değişim yaşanmamıştır. Aksine, Asya'daki finansal ve ekonomik krizi ve dünya ölçeğindeki yansımaları kadını ve ailesini ağır biçimde etkilemiştir.

Cinsiyet sorunu işgücü piyasası politikalarının ve programlarının odağındadır

7. Rio de Janeiro'da 1999 Mayıs'ında toplanan 7. ICFTU Dünya Kadın Konferansı, IMF ve Dünya Bankası'nın yapısal uyum programlarının kadın işçilere zarar vermeye devam ettiğini vurgulamıştır.

Ayrıca, makro-ekonomik, mali ve parasal politikalar benzeri ticaret, yatırım ve rekabet politikaları cinsiyet ayrımcılığı sorununda yansız değildir. Genellikle erkeklerin hazırladığı ve eril önyargılarla oluşturulan bu politikaların kadın istihdamı, yoksulluk, toplumsal maliyet ve kadının tam iyilik hali üzerindeki önemli sonuçları da görmezden gelmiştir. Konferans, cinsiyet ayrımcılığı konularının işgücü piyasası politikalarında ve programlarında bugüne kadar olandan daha fazla yer alması gereği üzerinde durmuştur.

Sendikal eylem için bir kontrol listesi

8. Konferans, sendikaların acil gereksinimleriyle ilgili olarak, aşağıdaki

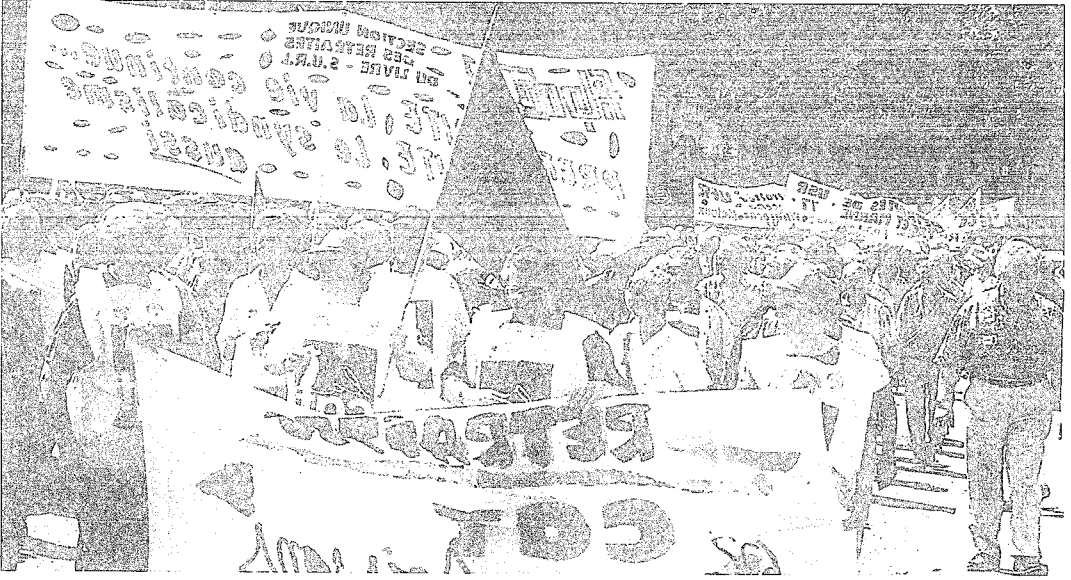
Sendikalar, işçilerin, özellikle de artan sayıda korunmasız işçinin gereksinimlerini ve isteklerini karşılamak için küresel piyasanın dönüşümüne bir açılım sağlamak zorundadır. Bugün, fırsat ve muamele eşitliği idealine ulaşılması, yüz milyonlarca işçinin temel istemidir.

konuları 17. Dünya Kongresinin değerlendirmesine sunmayı kararlaştırmıştır:

- Küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı cinsiyeti temel alan eylem planları geliştirmek;
- Sendika içinde ve dışında cinsiyet ve ticaret konulu duyarlılaştırma kampanyaları yürütmek;
- Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ile ÇUŞ'in taktiklerine karşılık vermeyi amaçlayan uluslararası sendikal stratejiler belirlenmesi için işbirliği yapmak;
- Bu alanda, ICFTU'nun katıldığı Ticaret ve Cinsiyet ile ilgili İnformel Çalışma Grubu (IWGGT) benzeri çalışan kadın örgütleri ve sivil toplum örgütleriyle işbirliğini artırmak.

Sendikalı kadınlar için önemli gelişmeye dikkat çeken BM Pekin Konferansı

9. Pekin'de Haziran 2000'de toplanacak olan BM Genel Kurulunun özel oturumu, Eylem Platformunda belirlenen ve dünyadaki pek çok hükümetin uygulama sözü verdiği eşitlik programının uygulanmasında sağlanan ilerlemeyi değerlendirmek için fırsat yaratacaktır. Sendikaların hedefi ise, BM 4. Dünya Kadın Konferansında, sendika delegelerinin taslak oluşturma çalışmalarında etkili oldukları "Kadın ve Ekonomi Konusunda Stratejik Amaçtır". ICFTU üyeleri kendi hükümetlerinden hesap sorarken, sendikacılar da, platformdaki etkinliklerini değerlendireceklerdir. Pekin oturumundan sonra, ICFTU hükümetlere 1995'de Pekin'de yaptıkları va-

Toplam işgücü içinde kadın işgücü oranının arttığı ve istihdamda da kadın işgücüne yönelim olduğu düşünülürse, bu gelişme önemlidir. Ama, sendikalaşan işçilerin çoğunluğunu oluşturan ve sendikalaşma hızı artan kadınlar, sendikalı işçiler arasında bugün de azınlıktadır.

atleri gerçekleştirmeleri için baskı yapmayı ve Eylem Platformu programının etkili bir biçimde uygulanması için çalışmayı sürdürecektir.

ILO standartları iş yaşamında kadın haklarının geliştirilmesi için örnek alınması gereken en iyi uygulamaları tanımlamıştır

10. ICFTU'nun ILO'daki etkinliği birincil önemdedir. Evde çalışanlarla ilgili 177 sayılı ILO Sözleşmesi sendikalarla kadınların sivil toplum örgütleri arasındaki etkin işbirliğinin ürünüdür. Bu sözleşmenin onaylanması, kısmi süreli çalışma ile ilgili 175 sayılı ILO Sözleşmesinde olduğu gibi, gelecek kampanyanın konusu olacaktır. Analığın korunması ile ilgili 103 sayılı sözleşmenin ve 95 sayılı tavsiye kararının gözden ge-

çirilmesi için eylem kadınlar ve aileleri için büyük anlamı olan uluslararası bir aracı onaylaması için hükümetleri ikna etmeye çalışan üye örgütlerin de katılımıyla, tüm hızıyla sürmektedir. ICFTU'nun, cinsiyet eşitliğini desteklemek için örnek uygulamalar el kitabı hazırlanması ve korunmasız işçilere koruma sağlamak için "Daha Çok ve Daha İyi İş Programları" oluşturulması gibi projelerde ILO ile yaptığı işbirliği, başarılı sonuçlar vermiştir.

Çalışan kadına karşı ayrımcılığın üstesinden gelmek için öncelikler

11. İşyerinde ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yürütülecek çalışmalarda, ICFTU, Bölgesel Örgütler ve üye sendikalar için öncelikli eylem alanları aşağıdadır:

-Kadınlar için daha çok ve daha iyi iş alanları;

-Cinsiyet ile ilgili konuların toplu pazarlık konusu yapılması;

-Eşit işe eşit ücret;

-İşte kadının yükselmesinin desteklenmesi;

-Kadın ve erkek sendika üyelerinde ve işverenlerde cinsiyet bilinci oluşturulması;

-İşyerinde kadına yönelik şiddetle savaşım;

-Kadının sürekli eğitimi, özellikle de mesleki eğitimi.

KADINLAR VE SENDİKALAR

Sendikaların konumunu arttıran kadınlar

12. "Cinsiyet eşitliğinin desteklenmesinde ve korunmasız işçilerin korunmasında sendikaların rolü" konulu ILO/ICFTU oturumunda ortaya çıkan ilk bulgular, sendikalaşma oranlarındaki azalma sürerken, kadınların sendikalaşma oranlarının artmaya devam ettiğini kanıtlamaktadır.

Toplam işgücü içinde kadın işgücü oranının arttığı ve istihdamda da kadın işgücüne yönelim olduğu düşünülürse, bu gelişme önemlidir. Ama, sendikalaşan işçilerin çoğunluğunu oluşturan ve sendikalaşma hızı artan kadınlar, sendikalı işçiler arasında bugün de azınlıktır.

Sendikaya üye olmanın

önündeki engelleri yıkmak

13. Kadınlar bazı nedenlerle sendikalara katılamazlar: sendikaların onlara nasıl yardımcı olacağını kavrayamaz-

lar; aile sorumluluğu nedeniyle sendikaya zaman ayıramazlar ya da işverenlerin cezalandırmasından korkarlar. Sonuncusu, özellikle ihracata yönelik sanayilerde geçerlidir, ama, birçok kamu hizmeti sendikası da bu etmen üzerinde durmuştur. Ayrıca, genellikle atipik işlerde çalışmakta olan kadınlara, örgütlenme amacıyla ulaşılması da güçtür.

...ve kadınların sendikal

etkinliklere ve politika

oluşturulmasına katılımı

14. Sendikal stratejiler ve yapılarla ilgili unsurlar da kadınların sendikaya üye olmalarını engellemektedir.

Erkek egemen kültür ve etkinlikler ile erkek üyelerin düşmanca tepkileri de kadının sendikaya katılımını engeller. ICFTU Kadın Komitesi, kadınların özel gereksinimleri olduğunu; ayrımcılık engelinin aşılması ve eşitlik sağlama hızının artırılması için destekleyici eyleme gerek duyulduğunu sendikalara benimsetmek için yıllardır çok fazla zaman ve enerji harcamıştır.

ICFTU'nun, 1978'de onaylanan ve 1988'de yenilenen Kadınların Sendikalarla Bütünleşmesi için Destekleyici Eylem Programı, her düzeyde kadın birimi kurulması, kadının karar verici konuma yükselmesi ve eşitlik konusunun sendika politikalarına, programlarına ve etkinliklerine katılması için etkili bir araç olmuştur.

ICFTU son birkaç yıldır, sendikalar da kadınlara ve erkeklere cinsiyet bilinci kazandıracak eğitimleri de desteklemektedir.

Değişen tutumlar cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesinde çok önemlidir

15. Bugün ICFTU üyelerinin yüzde 39'u kadındır; ama onlar, genellikle, önder kadrolarda, görüşme masalarında, özel görevlerde, temsilde, sendika dergilerinde ve yayınlarında yer almazlar. Kadınlar sendikalara üye oluyorlar ise sendikalar da onlara güvenle yaklaşmalıdır. Öyleyse, kadın sendikal yaşamın her alanında hem üye, hem de önder olarak varolduğunu gösterebilmeli ve sendika içinde ve dışında fark edilebilmelidir. Rio Konferansında, içinde yaşadığı cam fanusu parçalayan pek çok kadının sendikalarda yönetime gelmesi, pek çoğunun da, alt yönetim kademelerine yükselmesi veya aktif üyelere dönüşmeleri sevinçle karşılanmıştır.

Kadının yeri, sendikasıdır

16. Hem formel, hem de informal sektörlerdeki kadın işçilerin örgütlenmesi ICFTU ve üyeleri için temel önceliktir. Küresel ekonomide, kadınlar sendikaya, sendikalar da kadınlara gereksinmektedir.

GENÇ İŞÇİLER: SENDİKAL HAREKETİN GELECEĞİ

Sendikalar tehlikede olan genç işçilerin sorunlarını görmezden gelmektedir

17. 21. Yüzyılın başında, yüzde 64'ü 35 yaş altı grupta, yüzde 20'si de 15-24 yaş grubunda yer alacak olan gençler, dünya nüfusunun üçte ikisini oluşturmaktadır. Sendikal hareketin güçlenmesi

için büyük bir potansiyeli temsil eden gençlerin çoğunluğu sendika üyesi değildir. Pek çok sendika gençlere yönelik kapsayıcı bir gençlik politikasından ve eylem programından yoksundur.

Sendikalar için aşılması gereken temel dayatma

18. Sendikal hareket için olumlu ve destekleyici bir gelecek yaratılması için, gençliği etkinleştirerek, sendikal hareketin her düzeyinde sesinin duyulmasını sağlayacak bir eylemin ivedilikle başlatılması gerekir. Bu, gençlerin sendikaya katılması için çok önemli bir çabadır.

Sendikal harekette kuşaklar arası dayanışma

19. Önce, yaşlı sendikacılar sorumluluklarını gençlerle paylaşmanın değerini öğrenmelidir. Gençler rekabete değil, öğrenmek, sorumluluk paylaşmak ve çalışmaları karşılıklı olarak güçlendirmek için büyükleriyle bağ kurmaya ve sıkı işbirliği yapmaya gereksinmektedirler.

Sendikaların gençlik stratejileri bütünüyle gözden geçirilmeli

20. İkincisi, gençleri sendikalarla bütünleştirecek kapsayıcı bir eylem programı gereklidir. Bu program aşağıdaki unsurları içermelidir:

-Gençlere sendikalar ve genç işçilerin hakları konularında anlaşılır ve sevecen bilgi aktarılması. Bugün gençler sendikalar hakkında çok az şey bilmektedir.

-Küresel piyasadaki değişikliklerle

CONTROLE CITOY

Önce, yaşlı sendikacılar sorumluluklarını gençlerle paylaşmanın değerini öğrenmelidir. Gençler rekabete değil, öğrenmek, sorumluluk paylaşmak ve çalışmalarını karşılıklı olarak güçlendirmek için büyükleriyle bağ kurmaya ve sıkı işbirliği yapmaya gereksinimindedirler.

birlikte, artan sayıda genç, iş güvencesizliği ve işsizlik gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Pek çok genç ise sendikaların örgütlenme geleneği ve örgüt ağı bulunan yeni tür işlerde çalışmaktadır. Sendikalar, gençlere ulaşarak onları anlayacak ve gereksinimlerini karşılayacak genç örgütçüler yetiştirmelidir.

-Sendikaların gençlere önereceği şeyler olmalıdır: Gençler için iş yaratılmasını, yeni iş ararken yol göstericilik yapılmasını ve mesleki eğitim ve öğretim için yetkililere yönelik lobi etkinliği yürütülmesini içeren politika ve eylem programları gibi.

-Gençler sendikal hareketin her düzeyinde temsil edilmelidir.

-Genç sendika üyeleri ve liderleri

arasında cinsiyet dengesi sağlanmalı, genç kadınlara yönelik özel politikalar ve kampanyalar yürütülmelidir.

ICFTU kampanyası değişimin hızlandırıcısıdır

21. ICFTU'nun sözlerini eyleme dökmek için, Nisan 1999'da tüm dünyada başlattığı "Gelecek bugün kuruluyor: sendikaya katıl" gençlik kampanyasının ana eksenleri aşağıdadır:

-Gençleri sendika konusunda bilgilendirmek ve sendikada örgütlemek;

-İstihdam ve eğitim konularında gençlere özel politik kampanyalar yürütmek.

Kampanya, sendikal genç işçilere güçlerini sendikal harekette birleştirmenin olanaklı olduğunu göstermiştir. So-

Gençler sendikal hareketin her düzeyinde temsil edilmelidir. Sendikaların gençlere önereceği şeyler olmalıdır: Gençler için iş yaratılmasını, yeni iş ararken yol göstericilik yapılmasını ve mesleki eğitim ve öğretim için yetkililere yönelik lobi etkinliği yürütülmesini içeren politika ve eylem programları gibi.

nuçta, artan sayıda genç sendikacı sendikalarında öne çıkmaya ve okullardaki, üniversitelerdeki ve işyerlerindeki gençlere ulaşmaya başlamıştır.

Küresel Gençlik Programı

22. Bu kampanya ICFTU'nun gençlerin sendikalara katılımını artırmak ve gençlere daha fazla istihdam ve eğitim sağlanması olgusunu politik gündeme taşımak için yürüttüğü Küresel Gençlik Programının en önemli unsurlarından biridir.

ÇEŞİTLİLİK İÇİNDE DAYANIŞMA

Eşitlik için savaşım çeşitliliğe hoşgörü göstermek demektir

23. İşyerindeki çeşitlilik günümüzün gerçekliğidir ve bu alanda sendikaların iki görevi vardır. Sendikalar bir yandan,

gerekçesi ne olursa olsun ayrımcılığa uğrayan bütün işçileri korumalı, diğer yandan da, özgün gereksinimlerini, çıkarlarını ve sorunlarını öğrenip, benimsediği bu kişileri kendi çatısında bütünleştirmelidir.

GÖÇMENLER VE ETNİK AZINLIKLAR

Daha iyi bir gelecek arayışında...

24. ILO'nun tahminine göre dünyada yaklaşık 42 milyon göçmen işçi vardır. Bu işçilerin bakmakla yükümlü oldukları kişiler de hesaba katıldığında, bu rakam 80-200 milyon arasında değişecektir. Bu rakamlara milyonlarca kayıt dışı göçmen ile ülke içindeki sürekli göç nedeniyle nüfus kayıtlarının güvenilir olmadığı ülkelerdeki göçmen sayıları dahil değildir.

Kirli, tehlikeli ve alçaltıcı işleri göçmenler yapar

25. Göçmenlerin çoğunluğu düşük nitelikli veya niteliksiz işçilerdir. Bu işçiler arasında kadınların oranı artmaktadır. Ortadoğu'da yaklaşık yarım milyon Sri Lankalı kadın göçmen vardır, Asya'da ise, çalışan bir erkek göçmene karşılık, Filipinlerden gelen 12 kadın göçmen işçi vardır. Ortadoğu'da çalışan 800.000 kadının yüzde 65'i tümüyle korunmasız olan hizmetçilerdir. Kuzeyde ve Güneyde, göçmenlik, çalışma koşulları ağır, ücreti düşük ve her türlü ayrımcılığa açık iş demektir; yani en korunmasız işçi gruplarının ağır sömürsü anlamına gelir.

Güvencesizlik ve ırkçılık göçmenleri gettolara hapseder

26. Genellikle göçmen işçilerin istihdam olanaklarını sınırlayan yasal engeller, ayrımcılığın ırk ayrımcılığına ya da etnik ayrımcılığa ya da yerlilere yönelik ayrımcılığa kadar uzanan doğrudan ya da dolaylı biçimleriyle başa çıkılmasında yetersiz kalmıştır. Pek çok araştırma, bugün Avrupa'da, işsizlikten ve işten atmalardan en çok göçmenlerin etkilendiklerini, sosyal yardımlardan da diğerlerinden çok daha az yararlandıklarını göstermiştir.

Göçmenlere ve etnik azınlıklara ulaşan sendikalar

27. Birçok sendikanın işgücü içinde önemli bir sayıya ulaşan göçmenleri ve etnik azınlıkları örgütleme geleneği vardır. ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'da sendikalar göçmenleri ve

etnik azınlıkları örgütlemekte ve savunmakta etkilidir. Avrupa'da İngiltere, İspanya, İtalya ve Fransa sendikaları haklarını savunmak ve çalışma koşullarını iyileştirmek için göçmenlerle ve örgütleriyle ortak çalışma yürütmektedir. ICFTU ve ETUC, SOLIDAR'ın ve bazı göçmen kadın gruplarının, göçmen kadın hizmetçiler için daha etkili bir ortak eylem yürütmek amacıyla Avrupa ölçeğinde bir iletişim ağı kurmak üzere başlattıkları projeye katılmıştır.

Orta Amerika'da göçmen işçi sayısının giderek artması üzerine, ORIT, göçmen işçilerin haklarını savunmayı ve desteklemeyi amaçlayan etkili bir sendikal strateji belirlemek üzere, Eylül 1999'da, Kosta Rika'da bir toplantı düzenlemiştir.

...yeni fikirler ve yöntemlerle

28. Göçmenleri ve etnik azınlıkları örgütlemek ve sendikalarla bütünleştirmek için yeni ve etkili bir strateji gereklidir. Bu stratejinin ana hedefleri aşağıdadır:

-Göçmenler ve etnik azınlıklar için, kültürel kimliklerini korumaları ve ev sahibi ülkenin kültürünü öğrenmeleri için, danışma merkezleri hizmete sokmak;

-Dil grupları kurmak ve göçmenlerin dilinde toplantılar düzenlemek;

-Göçmenlerin ve etnik azınlıkların temsilcilerini toplu sözleşme konusunda eğitmek ve toplu pazarlık görüşmelerine katmak;

-Göçmenlerin ve etnik azınlıkların özgün istemlerini toplu pazarlık gündemine katmak;

-Sendikal karar organlarında göçmenlerin ve etnik azınlıkların temsilcilerine yer vermek.

BM Kongresinde ırkçılık karşıtı kampanyaları yoğunlaştırmak

29. ICFTU, BM'in 1990'da onaylanan, ama henüz uygulanamayan Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Korunması Sözleşmesinin onaylanması için yürütülen kampanyadaki etkinliğini sürdürecektir. Sözleşmenin uygulanması için onaylamış ülke sayısının 20 olması, bunun için de 12 ülkenin daha sözleşmeyi onaylaması gereklidir. Ayrıca, ulusal, bölgesel ve uluslar arası sendikalar da ırkçılık karşıtı programlarını, kampanyalarını ve eylemlerini yoğunlaştıracaktır.

ENGELLİ İŞÇİLER

Fırsat eşitliği... bir rüya

30. Dünya nüfusunun onda birini oluşturan engelliler, işçiler gibi yaygın ayrımcılıkla karşılaşır. Fırsat eşitliği onlar için ancak bir düştür. Avrupa'da engellilerin işsizlik düzeyi ulusal ortalamanın en az iki-üç katıdır. Buldukları işler de, ücretsiz, düşük ücretli ve güvencesizdir.

ABD'de yapılan yeni bir araştırma, çalışan engelli sayısının arttığını, ancak bunların genellikle geçici işlerde çalışan, genç ve sınırlı engelliler olduğunu göstermiştir.

Engelliliği nedeniyle acı çeken 15 milyon Amerikalının en az üçte ikisi, pek çok işverenin düşündüğünün aksine, çalışmak istemesine ve çalışmaya yatkın olmasına rağmen, işsizdir.

Yasalar görmezlikten geldi

31. Fırsat eşitliğini savunan, ayrımcılık karşıtı yasalar ya da bağlayıcı önlemler ve güdüler rekabetçi işgücü piyasasıyla engellileri bütünleştirmeye yetmemektedir. Pek çok ülkede, engelli istihdamı için getirilen kotalara uyulmamaktadır. Fransa'da yüzde 6'lık kotaya, işletmelerin yalnızca üçte biri uymaktadır. Yasal önlemler genellikle yetersizdir. Almanya'da işverenler kotaya uymadıkları için uygulanan cezalara da direnmektedir. İşverenlere engellilerin işletmeye uyum sağlayabilecekleri ve çok üretken olabilecekleri gösterilmeye çalışılmalı; ama yasal yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere verilen cezalar da artırılmalıdır.

Yardım sistemi iş piyasasıyla bütünleşmeyi güdülemelidir

32. Bugün refah devletinin engellilere daha fazla yardım yapılmasını savunan dar yaklaşımından uzaklaşarak, onlara iş dünyasıyla uygun bir biçimde bütünleşmelerini sağlayacak araçların sağlanması gerektiğine inanılmaktadır. Aynı şekilde, engelliler için kurulan çalışma atelyeleri benzeri özel çalışma düzenlemeleri de bir amaç olmamalı, işgücü piyasasıyla bütünleşmenin bir aracı olarak kullanılmalıdır. BM'nin Aralık 1993'te onayladığı "Engellilere Fırsat Eşitliği Sağlanmasında Standart Kurallar'da": "Engelliler üyesi oldukları toplumun diğer üyeleriyle aynı haklara sahiptirler ve yerleşik eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hizmetlerden gereksindikleri desteği almalıdırlar" denmektedir.

İşyerindeki çeşitlilik günümüzün gerçekliğidir ve bu alanda sendikaların iki görevi vardır. Sendikalar bir yandan, gerekçesi ne olursa olsun ayrımcılığa uğrayan bütün işçileri korumalı, diğer yandan da, özgün gereksinimlerini, çıkarlarını ve sorunlarını öğrenip, benimsediği bu kişileri kendi çatısında bütünleştirmelidir.

Sendikalara yönelen engelli insanlar

33. Sendikalar engellileri yeterince desteklemediklerini kabul etmektedir. Ama, sendikalar, bugün, işyerlerinde çalışılabilmelerini sağlayacak hizmetler sunarak ve programlar yürüterek, engellilerin işe yerleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. ETUC'un Avrupa'daki amacı, işletmelerle dış dünya ve engelli örgütleriyle sendikalar arasında köprü kurmaktır.

Eğitim, eşitlik ve işyeri tasarımı sendikal önceliklerdir

34. Sendikaların sosyal taraf olması ve yönlendirici rolü, sosyal güvenlik sisteminin içinde bulunduğu kriz nedeniyle yapılan bütçe kısıtlamalarının engellileri etkileyeceği kaygılarının aşılmasında

belirleyicidir.

Sendikalar hükümetlerin yardımları sosyal güvenlik sistemi için yük olarak görüp azaltmaya çalışmalarına karşı çıkmalıdır. Sendikal öncelikler aşağıdadır:

-Engelliler için daha yeterli temel ve mesleki eğitim; ayrışmayı önlemek için engelli olmayanlarla birlikte karma eğitim yapılması yeğlenir.

-Her tür ayrımcılığa karşı, ücret ve fırsat eşitliğini temel alan ve bilgi toplumunun gelişmesiyle sağlanan olanaklardan da yararlanan bir yatırım yürütmek;

-İşyerlerini engellilere uyarlamak;

-Engellileri toplumla ve işyerleriyle bütünleştirmek için çalışan BM kuruluşları ve STÖ'ler ile işbirliği yapmak.

İşçiler gibi, yaşlılar da ayrımcılığın hedefi olabilirler. İşverenler, ucuz, esnek ve eğitilmeye yatkın oldukları için, gençleri yeğleme eğilimindedirler. Avrupa'da, çalışmak isteseler veya çalışmak zorunda olsalar bile, 55 yaşını aşanların aktif çalışma yaşamları sonlandırılmakta, iş bulabilmeleri giderek güçleşmektedir.

YAŞLI İŞÇİLER

Gri devrim

35. Dünyada 80 yaşını aşanlar, en hızlı çoğalan nüfus grubunu oluşturmaktadır. Dünya Bankası'nın bir çalışmasına göre, bugün, her dört yaşlıdan biri 75 yaşını aşmıştır. Bunların üçte ikisi de kadındır. 60 yaşında ve daha yaşlı insan sayısının 2001'de 600 milyona, 2025'te de 1.2 milyara ulaşacağı, bunların 137 milyonunun 80 yaşında ya da daha yaşlı olacağı, yüzde 72'sinin de gelişmekte olan ülkelerde yaşıyor olacağı öngörülmektedir.

Zorunlu emeklilik

36. İşçiler gibi, yaşlılar da ayrımcılığın hedefi olabilirler. İşverenler, ucuz, esnek ve eğitilmeye yatkın oldukları için, gençleri yeğleme eğilimindedirler.

Avrupa'da, çalışmak isteseler veya çalışmak zorunda olsalar bile, 55 yaşını aşanların aktif çalışma yaşamları sonlandırılmakta, iş bulabilmeleri giderek güçleşmektedir.

Yaşlılar için güvenlik ağı eksikliği

37. Geçici, sözleşmeli ve kısa dönemli işlerdeki artış, ücreti geleneksel olarak algılandığı gibi "yaşam için iş" nosyonunu ve bundan dolayı ilerki yaşlarda sağlık bakımı ve emekli maaşının yeterli düzeyleri için otomatik haklarını ifade eder. Dünyanın birçok yerinde, geleneksel aile yapısı yaşlı insanların bakımı için bugün de önemli bir yapılanmadır. Fakat, gelişmenin ve kentleşmenin etkileri, yaşlıların geleneksel aile desteğine olan güvenlerini azaltmaktadır.

Pazar ekonomisi Rus emeklilerini yoksulluğa düşürür

38. Doğu Avrupa'da piyasa ekonomisine geçilmesi sosyal güvenlik alanında ek baskılar yaratmıştır. Yaşlılar dramatik durumdadır.

Rusya'da, resmi istatistiklere göre, 1998'de faal nüfusun yüzde 50'sine denk düşen 38 milyon emekli vardır. 1998 Ağustosundaki finansal kriz fiyatların artmasına ve emekli maaşlarının dondurulmasına yol açmıştır. 1997 Aralığında asgari geçim düzeyinin yüzde 80'ine ulaşan asgari emekli maaşı, 1998 Ekiminde yüzde 58'ine kadar azalmıştır.

Emekli maaşlarının geç ödenmesi kurala dönüşmüştür. Vergi tabanının düşürülmesi ve nüfusun yaşlanması bölgedeki ciddi toplumsal ve ekonomik sorunların birkaçıdır.

Sendikaların saygınlık savaşı

39. BM'in "Uluslararası Yaşlılar Yılı" ilan ettiği 1999'da, ICFTU üye izlemine dayanan "Saygınlık için Savaşım" başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda öne çıkan konular:

-Emeklilik fonlarına sahip çıkılması ve fon denetimi;

-Gelişmekte olan ülkelerde yapısal uyarlanma;

-Sağlık bakımı;

-Emekli maaşlarının düzeyi;

-Kadınların durumu;

-Kuşaklar arası dayanışma;

-Emeklilik yaşı;

-Kadınların özellikle yaşlı yakınları için üstlendikleri bakıcı rolünün yamsal önemi.

Gelişmekte olan ülkelerde başlayan emekli maaşı sistemi

40. Bütün dünyada, sendikal hareket yaşlı üyelerin ve genel olarak toplumun tüm yaşlılarının sorunlarını gündemine almaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde, savaşımın ilk aşaması bir refah sistemi kurulmasıdır. Sanayileşmiş ülkelerde ise savaşım önceki kuşakların kurduğu sistemin korunmasına ve sürdürülmesine odaklanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde, yaşlı kadınların durumu özel önem taşımaktadır.

Yaşlı üyeler: sendikalar için değerli kaynaklar

41. Yaşlılar ve emekliler sendikal harekete etkin biçimde katılabilirler ve kılmalıdırlar. Bilgi ve deneyim zenginlikleri genç üyeler için çok değerli bir kaynaktır ve sendikal mücadele geleneğinin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar.

Temas içinde olmak

42. Emekli dernekleriyle emekli sendikacı derneklerinin gelişmiş ülkelerde yaygınlaşması şaşırtıcı değildir. Bu organların çoğunluğu son 20 yılda kurulmuştur.

Üyelik koşullarına göre, yaşlıların sendikaya üye olmalarının yasaklandığı yerlerde, emekliler derneklere yönelmişlerdir. Bu sonuç sendikaların emeklilerin çıkarlarını savunmalarını engellemelidir. Emekli üye yüzdeleri çok değişkendir. ICFTU izlemi, yüzde 0,5-20 arasında değiştiğini göstermiştir. İtalya beş milyonu aşan emekli üye sayısı ve toplam üye sayısının yüzde

50'sine ulaşan emekli üye oranı ile, sendikaların en çok emekli üyeye sahip olduğu ülkedir. Bu üyeler CGIL, CISL ve UIL gibi üç ulusal merkeze bağlı üç önemli örgüt tarafından temsil edilirler.

Yaşlıların çıkarlarını temsil etmek

43. Çeşitli kuruluşların emekli üyeleri için sağladığı hizmetler ve etkinlikler aşağıdadır:

-Yardım düzeylerinin korunması, emeklilik yaşı, emeklilik fonlarına sahip çıkılması ve denetimi ve özelleştirme gibi, emekliliği ilgilendiren konular,

-Sağlık bakımı,

-Sosyal, kültürel etkinlikleri ve dinlence olanakları,

-Seminerler, grup çalışmaları ve eğitim,

-Hukuki yardım,

-Temsil,

-Bilgilendirme ve iletişim etkinlikleri.

Sendikalar için sıcak konu olan emeklilik yaşı

44. Yaşlı ve emekli işçilerle ilgili sendikaların karşılaştığı karşı çıkış cesaret kırıcıdır, çünkü onların yaşamları küreselleşmenin etkisinden dolayı ayrıca daha güvensizdir. Sendikanın, bir yandan özellikle gençler arasındaki yüksek işsizliğin görünüşte çelişkili sonuçlarına, ve diğer yandan da yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarına tepkisi ne olmalıdır? Gelecek emeklilik politikalarını kabul etmek üyelerimizin çıkarları dahilinde midir, yoksa bu genç insanların ihtiyaçlarını ihmal etmiş gibi mi algılanacaktır? Bazı yaklaşımlar toplumsal olarak

bölücüdür. Sendika hareketi, onun "tüm yaşların toplumuna" desteğinde, bu nedenle, ilgili ve gerçekçi politikalar geliştirmek ve hükümetler tarafından onların benimsenmesi için tartışmak zorundadır. Genç veya yaşlı hiç kimsenin yaş temelindeki toplumun kazançlarından dışlanmaması temel dayanak noktası olmalıdır.

Emekliliğe doğru hareket etme ve meşaleyi devretme

45. Yaşlı ve emekli insanlar için, sendikalar çalışma gücünden yararlanan daha esnek çalışma pratiklerini sonuca bağlarlar: politikalar yaşlı aile üyelerine bakmak ve insanları emekliliğe hazırlamak için zamanları olan bakıcıları olanaklı kılar. Onlar, yaşlı işçilerin yarı zamanlı çalışmayla emekliliğe doğru yavaş yavaş hareket etmelerine imkan veren, aynı zamanda bilgilerini ve yeteneklerini yeniye, sonunda onların yerini alacak genç işçilere bırakan işe almayla ilişkili emeklilik politikalarını ısrarla istiyorlar. ICFTU için olası bir gelecek eylemi, sendikaların görüşmeler ve savunma için araç olarak kullanılabileceği, yaşlı işçilerin, kadınların ve erkeklerin haklarıyla ilgili evrensel bir beyannamenin taslağı olabilir.

EŞCİNSEL İŞÇİLER

Herkes için eşitlik onun ne söylediği anlamına gelmelidir

46. Sendika hareketi insan ve sendika haklarını destekleme ve savunmada ön sıradadır. Fakat, bu mücadele, şu ana kadar, eşcinsel işçilere değer verilmesi, saygı gösterilmesi ve eşit haklar

Sendikal hareket yaşlı üyelerin ve genel olarak toplumun tüm yaşlılarının sorunlarını gündemine almaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde, savaşımın ilk aşaması bir refah sistemi kurulmasıdır. Sanayileşmiş ülkelerde ise savaşım önceki kuşakların kurduğu sistemin korunmasına ve sürdürülmesine odaklanmıştır.

tanınması mücadelesini pek kapsamamıştır. Eşcinsel işçilerin en korunmasız grupları içindedir ve işyerinde sık sık ayrımcılığın hedefidirler. Taciz, yasal kısıtlamalar, iş kaybında korunma eksikliği, ve toplumsal önyargıdan dolayı onlar cinsel eğilimlerini gizlerler. Hatta sendikalar içinde bile eşcinsel ve lezbiyen eylemcilere ayırım uygulanıyor. Sendikaların varlığı marjinalleşmiş olanların haklarını korumak ve sömürüyü sona erdirmekten, sendikalardaki ayrımcılık bu işçiler için şok edici bir deneyimdir.

Meydana çıkan sendikalar

47. Özellikle kamu sektörü sendikaları eşcinsel işçilerin sorunlarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Uluslararası Kamu Çalışanları Federasyonu (PSI) ve

Uluslararası Eğitim Çalışanları Federasyonu (EI), sendikaların bu işçileri örgütlemekte ya da bu işçilerin kendi örgütlenmelerinde kullanabilecekleri ve işyerinde eşcinsellerin sorunlarının bilince çıkarılmasını ve bu sorunlar çevresinde uluslararası dayanışmanın örgütlenmesini sağlayacak bir donanım geliştirmiştir. Birinci Uluslararası Sendikalar, Eşcinsellik ve Çalışma Konferansı Temmuz 1998'de Amsterdam'da toplanmıştır. Konferansa 30 ülkeden gelen ve sendikaları, eşcinselle örgütlerini temsil eden ya da kişisel ilgileri nedeniyle gelen 170 kişi katılmıştır. Konferans, uluslararası sendikal harekete eşcinsellerin sorunlarını insan hakları kampanyalarıyla bütünleştirme çağrısı yapmıştır. Konferansta, ayrıca, işyerindeki örgütlenmiş eşcinsel karşıtlığının

Sınırlı bir gelişme sağlanmış olmakla birlikte, kadınlar bugün de işgücü piyasasının niteliksiz işlerinde istihdam edilmektedirler. Sendikalar küreselleşmeye güçlü bir toplumsal boyut kazandırmak için cinsiyet açılımını tüm politik tasarlara katmaya çalışmalıdır.

tanımlanması ve buna karşı savaşım yürütülmesi için iletişim ağı oluşturulması önerilmiştir.

**Çeşitlilikte birlik oluşturulması
sendikaları ayrımcı
savaşma yönlendirir**

48. Bugün işyerlerinde ve sendikalarda, çeşitlilik, gereği yerine getirilmesi gereken önemli bir olgudur. Sendikacılar, işyerinde, bütün işçilerin saygınlık ve adalet açısından eşit haklara sahip olduğunu kesinlikle kabul etmelidir. Sendikalar, bu hakları korumayı ve desteklemeyi sonuna kadar savunmayı üstlenirken, farklı işçi gruplarının özgün gereksinimleri ve sorunları olduğunu da görmelidir. Sendikalar, kişiliklerini ve farklılıklarını kabul ederek ve özgün amaçlarına ulaşmaları için alan yarata-

rak, bireylerin varolan kimliklerine saygı duymalıdır. Sendikal harekette cinsiyetçiliğe, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, hoşgörüsüzlüğe, bağnazlığa ve önyargılılığa yer yoktur; tarih savaşım birliğinin sonuç alıcı olduğunu göstermiştir.

ANAHTAR NOKTALAR

İşte ayrımcılık yaygın biçimde sürmektedir

49. Bugün yüz milyonlarca işçinin temel isteklerinden biri işte fırsat ve muamele eşitliği idealinin gerçekleşmesidir. Ama ayrımcılık egemenliğini sürdürmektedir. ICFTU ve üyeleri işyerinde ve sendikalarda cinsiyet ayrımcılığı ve kadının güçlendirilmesi ile ilgili temel eylem programının yanı sıra, genç işçilerin, göçmenlerin ve etnik azınlıkların,

engelli işçilerin ve yaşlı işçilerin sorunlarına yönelik önemli çaba göstermişlerdir. Bugün ise, eşcinsellerin karşılaş-tıkları sorunlarla da ilgilenmeye başla-mışlardır.

Dünya işgücünün yaklaşık yarısı kadındır

50. Sınırlı bir gelişme sağlanmış ol-makla birlikte, kadınlar bugün de işgü-cü piyasasının niteliksiz işlerinde istih-dam edilmektedirler. Asya'da başlayan ekonomik ve finansal kriz kadınlara ve ailelerine yıkım getirmiştir. Sendikalar küreselleşmeye güçlü bir toplumsal bo-yut kazandırmak için cinsiyet açılımını tüm politik tasarlara katmaya çalışma-lıdır.

Çalışan kadınların küresel problemlerini ele alan uluslararası eylem

51. BM'nin Pekin'de toplanan 4. Dünya Kadın Konferansı kadın sendi-kacıların, çalışan kadının karşılaştığı sorunları açığa çıkarma çabalarında bir sıçrama yaşandığını belirlemiştir. Önemli bir gelişme de çalışan kadının hakları konusunda örnek alınması ge-reken uygulamaları tanımlayan ILO standartlarında yaşanmıştır.

Gelecek için sendikaların geleceğe ilişkin gündemi: kadınlara daha çok ve nitelikli iş; cinsiyet konusunun toplu sözleşme gündemine taşınması; eşit işe eşit ücret; terfi ve kadının statüsünü geliştirebilmesi için desteklenmesi; sendika üyelerinin ve işverenlerin cinsi-yet konusunda bilinçlendirilmeleri; işye-rinde kadına yönelik şiddetle savaşım;

kadın için sürekli eğitim ve özellikle de mesleki eğitim.

Kadın: sendikalarda değişim için bir güç

52. Bütün dünyada kadın sendika üyelerinin sayısı hızla artmakla birlikte, sendikalardaki kadın oranı, işgücü için-deki kadın oranından azdır.

Bunun için, kadının sendikalaşması-nın önündeki engellerin kaldırılmasını ve kadınların sendikal etkinliklere ve politika oluşturma süreçlerine katılma-larını sağlayacak etkili bir eylem gerek-lidir.

Genç insanları işe alma

53. 21. yüzyılın başında gençler dünya nüfusunun üçte ikisini oluştura-caktır. Sendikalar gençlere sendikal hareketin her düzeyinde yer açmalıdır. ICFTU 1999'da başlattığı Küresel Gençlik Programı ile bu çabayı destek-lemektedir.

Sendikalar kötü, tehlikeli ve alçaltıcı işlere karşı savaşım yürütmelidir

54. Eşitlik için savaşım çeşitliliğe hoşgörü göstermektir. Dünyada 42 mil-yondan çok kayıtlı göçmen işçi vardır, milyonlarcası, yasa dışı konumdadır ve çoğunluğu kötü, tehlikeli ve alçaltıcı iş-lerde çalışırlar.

Sendikalar göçmenlerin ve etnik azınlıkların örgütlenmeleri ve sendikay-la bütünleşmeleri için etkili ve yenilikçi stratejiler geliştirmektedir. ICFTU, bu yeni fikirleri ve yöntemleri yaygınlaştı-rmaya yardım etmektedir.

**Engellilerin toplumsal
dışlanmışlığına son verilmesi**

55. Çalışma yaşındaki engellilerin işsizlik oranları ulusal ortalamaların iki-üç katıdır.

Bulabildikleri işler ise, gelişme umudu olmayan, düşük ücretli ve güvence-siz işlerdir.

Engelliler, temsil edilmek ve eğitim, eşitlik ve işyeri tasarımı konularında destek sağlamak için sendikalara yönelmektedirler.

**Yaşlı işçiler ayrımcılığı,
emekliliği ve sağlık bakımını
sendikal gündeme katmışlardır**

56. Sendikalar, dünya nüfusunun yaşlanmasına dikkatleri yaşlı işçilere yönelik ayrımcılığa ve emeklilikte karşılaştıkları sorunlara odaklayarak yanıtlamıştır.

Sendikalar, geliştirmekte olan ülkelerde toplumsal korumayı kurumlaştırmak ve sanayileşmiş ülkelerde de önceki kuşağın kurduğu sistemleri korumak ve sürdürmek için sürdürülen savaşıma önderlik eder.

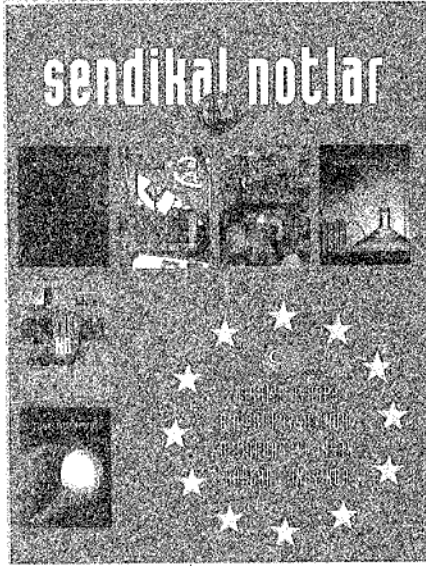
**Sendikalar eşcinsellere
yönelik ayrımcılığa tepki gösterir**

57. İnsan haklarının ve sendikal hakların savunulması ve desteklenmesi için yürütülen savaşımın ön cephesinde yer alan sendikal hareket, bugüne kadar eşcinsel işçilere eşit haklar sağlanması ve saygı gösterilmesi için bir vaatte bulunmamıştır. Ancak, herkese eşitlik, herkesi kapsamalıdır. Eşcinsel işyerinde sıklıkla ayrımcılığın öznelidir. Sendikalar, eşcinsel işçilerin sorunlarını işyerinde örgütlenen eşcinsellik karşıtlığını tanımlayarak ele almaya başlamalı ve bağnazlığın ve ayrımcılığın yok edilmesini sağlayacak iletişim ağlarını kurarak bu savaşımı sürdürmelidir.

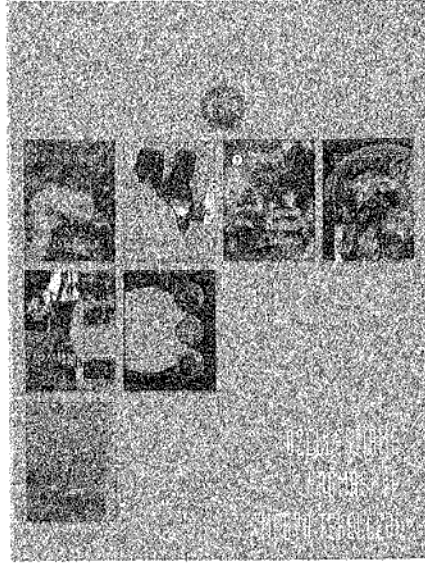
Farklılıkta dayanışma

58. Sömürülenlere ve korunmasızlara her koşulda sığınak olan ve onların katılımıyla güçlenip zenginleşen sendikaların ayrımcılıkla savaşımında da kapılarını tüm işçi gruplarına sonuna kadar açması yaşamsal önemdedir.

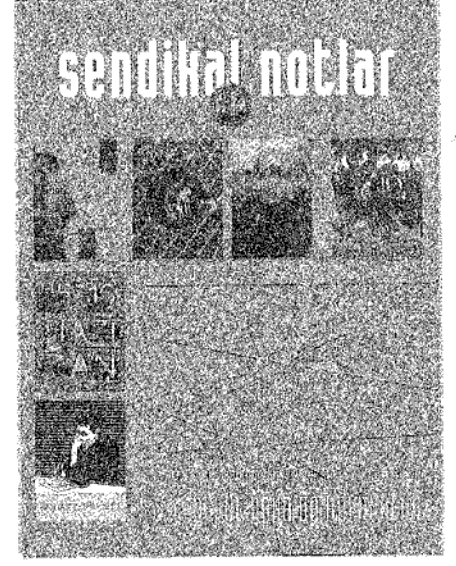
Çeviri: Dr. Bülent Piyal

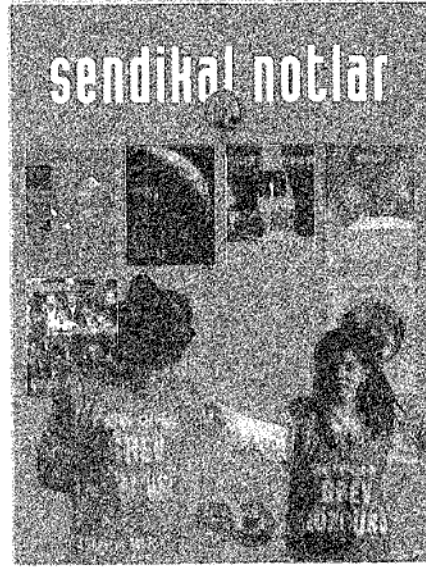
SAYI: 1, ŞUBAT 2000

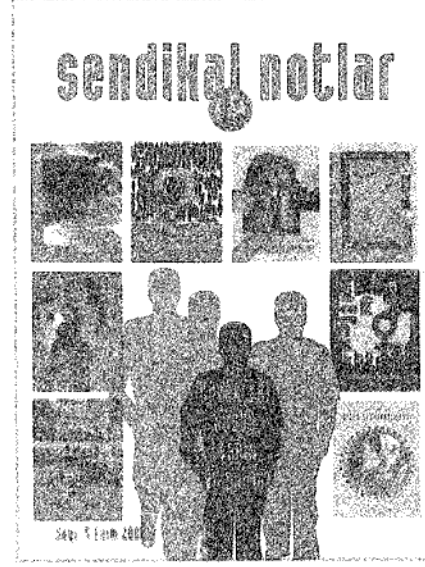
SAYI: 2, NİSAN 2000

SAYI: 3, HAZİRAN 2000

SAYI: 4, AĞUSTOS 2000

SAYI: 5, EKİM 2000

SAYI: 6, ARALIK 2000

SENDİKAL NOTLAR'IN 1 YILI

SAYI: 1, ŞUBAT 2000

-Genel Başkan Mustafa Öztaşkın ile söyleşi, Sayfa: 5-8

-Ekonominin geleceği IMF'ye teslim, Sayfa: 9-15

-Kaç koldan geliyorlar?, Sayfa: 16-17

-Türkiye, AB sürecinde demokrasi sınavında, Sayfa: 18-30

-ETUC 9. Genel Kurul kararlarından,

Sendikalar nasıl bir Avrupa istiyor?

Sayfa: 31-34

-İrkçilik yalnızca Avusturya'nın sorunu değil: "Dikkat umarsamalısınız", Sayfa: 35-41

-Emek simsarlığına yasal olanak: Özel İstihdam Büroları, Sayfa: 42-49

-"İşçi Mümessilliği'nden "İşyeri Sendi-ka Temsilciliği"ne, Sayfa: 50-64

-Temsilciye not: Görevlerinizi yerine getirirken dikkat etmeniz gereken birkaç nokta, Sayfa 65-68

-Çalışan kadınların analık hakkı yeterli mi?, Sayfa: 69-76

-8 Mart Dünya Kadınlar Günü, Sayfa: 77-79

-İşsizlik Sigortası Yasası kime ne getiriyor? 80

-Kimyasallarla çalışma koşulları, ILO ve AB Standartlarına uymuyor, Sayfa: 90-92

-ILO 170 Sayılı Kimyasallar Sözleşmesi, Sayfa: 93-100

-ILO 177 Sayılı Kimyasallar Tavsiye Kararı, Sayfa: 101-107

-Çalışma yaşamında stres (ILO, Dünya Çalışma Raporu-1993'den çeviri) Sayfa: 108

-Küresel tehdite karşı, küresel sendikal strateji-1 (ICEM 2. Dünya Kongresi Raporu), Sayfa: 124-143

-Türkiye, Sayfa: 144-150

-Dünya, Sayfa: 151-156

-Kitap 156

SAYI: 2, NİSAN 2000

-Genel Sekreter Mustafa Çavdar ile söyleşi Sayfa: 5-8

-Türkiye, Sayfa: 9-20

-Dünya, Sayfa: 21-28

-Özelleştirmenin ideolojik boyutu, Sayfa: 29-36

-Enerjide özelleştirme dışı bağımlılığı arttıracak (KİGEM, EMO, ENERJİ YAPI YOL-SEN, PETROL-İŞ, TES-İŞ, T MADEN-İŞ Ortak açıklaması) Sayfa: 37-41

-Özelleştirme yağması ve medya te-
kelleri, Sayfa: 43-53

-Gazeteciliğin ilke ve kuralları var, Sayfa: 54-57

-Bir sendikal toplantı için öneriler, Sayfa: 58-65

-Deprem ve konut hakkı, Sayfa: 66-73

-Gece çalışması: Neredeyiz?, Sayfa: 74-84

-178 Sayılı ILO Tavsiye Kararı ne diyor? Sayfa: 85-87

-Dr. Bülent Piyal: 2 Temel belge: 155 ve 161 sayılı ILO Sözleşmeleri, Sayfa: 88-94

-ILO 155 Sayılı Sözleşme, Sayfa: 95-99

-ILO 161 Sayılı Sözleşme, Sayfa: 100-103

-İnsanlık yoksulluk girdabında, Sayfa: 104-119

-Zuhal Yazıcı: Türkiye, büyük endüstriyel kazalara ne kadar hazır? Sayfa: 120-129

-Küresel tehdite karşı, küresel sendikal strateji-2, Sayfa: 130-158

-Kitap, Sayfa: 159

SAYI: 3, HAZİRAN 2000

-Türkiye, Sayfa: 5-19

-Dünya, Sayfa: 20-29

-IMF ve Dünya Bankası'na yeni güvenceler verildi: Mengene daha da kapanacak, Sayfa: 30-35

-Ücretli izin hakkı, Sayfa: 37-48

-Temsilciye Not: Rapor ya da bir yazı yazarken, Sayfa: 49-57

-2821 ve 2822 sayılı Yasalarda değişiklik; Beterin iyisi mi? Sayfa: 58-65

-15-16 Haziran'ın 30. yılı, Sayfa: 66-71

-Telin ötesinde neler oluyor? Serbest

bölgeler, Sayfa: 72-79

-Zuhal Yazıcı: Büyük endüstriyel kazalar ve sendikaların rolü, Sayfa: 80-87

-Grev hakkı, demokrasi ve Türkiye, Sayfa: 88-103

-Av. Murat Özveri: Fazla çalışmanın yasal boyutu, Sayfa: 104-120

-ICFTU: Güçlü sendikal hareket için güçlü dayanışma, Sayfa: 121-122

-ICFTU: Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için, Sayfa: 123-137

-ICFTU: Geleceği bugünden başlatmak için, Sayfa: 138-143

-ICFTU: Sendikal hakların geliştirilmesi için, Sayfa: 144-154

-Kitap, Sayfa: 155

SAYI: 4, AĞUSTOS 2000

-Türkiye, Sayfa: 5-21

-Dünya, Sayfa: 22-31

-Temsilciye notlar: İşveren, işveren vekili ya da işveren yetkilileri ile görüşürken... Sayfa: 32-36

-12 Eylül: Türkiye'nin tarihsel utancı, Sayfa: 42-50

-1 Eylül Dünya Barış Günü: Savaşsız bir dünya için elele, Sayfa: 51-59

-İş güvencesi: Bugün, yarın ve daima, Sayfa: 60-77

-Kıdem tazminatı hakkına dikkat, Sayfa: 78-79

-Türkiye'nin sosyal fayı: Bölgelerarası dengesizlik, Sayfa: 80-85

-Av. Murat Özveri: Vardiyalı çalışmanın yasal boyutu, Sayfa: 86-101

-Gölgede tutulan hak: Hak Grevi, Sayfa: 102-115

-Mernis, kişisel hak ve özgürlüklerin neresinde? (ICFTU 17. Genel Kurulu Çalışma Raporundan çeviri) Sayfa:

116-119

-ILO ve çalışan kadınların doğum hakkı, Sayfa: 120-123

-ICFTU: Küreselleşmenin sendikalar üzerine etkileri, Sayfa: 124-140

-ICEM: Birleş-Örgütlen, Sayfa: 141-148

-Verilerle küreselleşmenin fotoğrafı, Sayfa: 149-154

-Kitap, Sayfa: 155

SAYI: 5, EKİM 2000

-Türkiye, Sayfa: 5-22

-Dünya, Sayfa: 23-32

-İş Güvencesi Yasa Tasarısı ne getiriyor? Sayfa: 33-39

-TISK; neyi özlüyor, ne istiyor? Sayfa: 40-43

-Öfkeyi durduramazlar, Sayfa: 44-46

-Erhan Bilgin: TÜGSAŞ ve İGSAŞ ne den hedefte? Sayfa: 47-64

-Tarımda 20 yıllık dönem: 1980-2000, Sayfa: 66-67

-Eşitsizliğe, ayrımcılığa ve dışlanmaya son, Sayfa: 68-74

-Çocuk işgücü, çocuk emeği, çocuk sömürüsü, Sayfa: 75-81

-Temsilciye not: Bir kitle gösterisinde, Sayfa: 82-91

-Av. Murat Özveri: Kıdem tazminatı hakkı, Sayfa: 92-103

-Değişen nüfus yapısı ve işgücüne etkisi, (ILO, Dünya Çalışma Raporu-2000'den çeviri) Sayfa: 104-118

-Dr. Bülent Piyal: Çalışma ilişkilerinde değişim ve psikososyal sorunlar, Sayfa: 119-135

-Psikososyal sorunlar üzerine bazı temel terimler, Sayfa: 136-138

-Küreselleşme ve demokrasi (ICFTU

17. Genel Kurulu Çalışma Raporundan
çeviri), Sayfa: 139-154
-Kitap, Sayfa: 155

SAYI: 6, ARALIK 2000

-Türkiye, Sayfa: 5-20
-Dünya, Sayfa: 21-30
-Bor madenlerinin özelleştirilmesine
hayır! Sayfa: 31-34
-Kamu toplu sözleşmesine dikkat!
Sayfa: 35-39
-AB Katılım Ortaklığı: Yol haritası mı,
sırat köprüsü mü? Sayfa: 40-44
-10 Aralık İnsan Hakları Günü: İnsan
hakları: Şimdi, Sayfa: 45-53
-Erhan Bilgin: Ekonomi krize çarptı,

Sayfa: 54-64

-Verginin yükü ücretlilere, Sayfa: 65-
74

-Av. Murat Özveri: Ara dinlenmesi
hakkı, Sayfa: 75-80

-Temsilciye notr: Sendikal yayınları
dağıtırken, Sayfa: 82-86

-Dr. Bülent Piyal: "Sosyal Güvenlik
Reformu" ve SSK, Sayfa: 87-108

-Dünyada sosyal güvenlik harcamala-
rı ve ekonomi (ILO, Dünya Çalışma Ra-
poru-2000'den çeviri), Sayfa: 109-131

-İnsan hakları ve çalışma yaşamı
(ICFTU 17. Genel Kurulu Çalışma Ra-
porundan çeviri), Sayfa: 132-151

-2001 Güncesi, Sayfa: 152-155

ŞUBELERİMİZ VE TEMSİLCİLİKLERİMİZ

ŞUBELERİMİZ

Adana Şubesi

Reşat Bey Mah. 244 Sok.
Anıkan İş Merkezi K. 3 D. 13
Adana
Tel: (0322) 352 38 55
Faks: (0322) 352 10 06

Adıyaman Şubesi

Sıratut Mah. Erden Cad.
No: 15 Kat: 2 Adıyaman
Tel: (0416) 213 69 74
Faks: (0416) 214 34 13

Ankara Şubesi

Adakale Sok. No: 6
Yenişehir-Ankara
Tel: (0312) 231 92 11-230 27 21
Faks: (0312) 230 20 52

Bandırma Şubesi

Haydar Çavuş Mah.
Evyapan Sok. Evyapan
İşhanı No: 4/3 10220 Bandırma
Tel: (0266) 718 38 62
Faks: (0266) 715 05 76

Batman Şubesi

Akyürek Mah. 32. Cad. No: 71
56301 Batman
Tel: (0488) 213 10 76
Faks: (0488) 213 10 67

Bursa Şubesi

Tahtakale Vezir Cad. Akarsu
İşhanı No: 4 Kat: 4 16040
Bursa
Tel: (0224) 222 04 30
Faks: (0224) 220 81 34

Diyarbakır Şubesi

Ekinciler Cad. Evran Apt.
No: 42 Kat: 1 No: 1 21110
Diyarbakır
Tel: (0412) 228 54 85

Elazığ Şubesi

İcadiye Mah. 1. Harput Cad.
Tabipler İşhanı No: 10 Kat: 4
23300 Elazığ
Tel: (0424) 218 25 97

Gebze Şubesi

Hacı Halil Mah. 1212 Sok.
Hükümet Konağı Yanı Bostan
İşhanı Kat: 3 Gebze-Kocaeli
Tel: (0262) 641 45 58
Faks: (0262) 641 31 12

İskenderun Şubesi

Çay Mah. Orhangazi Cad.
Özay Apt. No: 16 Kat: 4 31200
İskenderun
Tel: (0326) 614 22 40

İstanbul Şubesi

Millet Cad. Dr. Adnan Adıvar
Sok. No: 22/1 34300
Aksaray-İstanbul
Tel: (0212) 589 13 12
Faks: (0212) 589 13 15

İstanbul/Anadolu Şubesi

Ankara Cad. Cınardibi Sok.
No: 6 Kat: 2 81410
Kartal-İstanbul
Tel: (0216) 306 61 06
Faks: (0216) 306 61 07

İstanbul/Boğaziçi Şubesi

Konaklar Mah. Söğüt Sok.
Bilsel Apt. Batı Blk. No: 3 D: 1
80620 4. Levent-İstanbul
Tel: (0212) 270 32 71
Faks: (0212) 268 38 49

İstanbul/Rumeli Şubesi

Namık Kemal Cad. No: 33
Kat: 1 Avcılar-İstanbul
Tel: (0212) 695 05 44
Faks: (0212) 694 62 81

İzmir Şubesi

Şehit Fethi Bey Cad. No: 43
K.2 D.201 99 Basamak
İş Merkezi 35210 İzmir
Tel: (0232) 483 71 90-425 96 27
Faks: (0232) 484 25 34

İzmir/Aliağa Şubesi

Kazım Dirik Mah. Lozan Cad.
No: 54 Aliağa-İzmir
Tel: (0232) 616 19 87
Faks: (0232) 616 93 33

Kırıkkale Şubesi

Yeni Doğan Mah. Namık Kemal
Cad. No: 5/2 06810 Kırıkkale
Tel: (0318) 218 36 78
Faks: (0318) 218 73 90

Kocaeli Şubesi

Kemal Paşa Mah. Ankara Cad.
Çağlayan İş Merkezi No: 3
K. 4 D. 23-24 Kocaeli
Tel: (0262) 321 41 13
Faks: (0262) 321 13 83

Kütahya Şubesi

Dumlupınar Bulvarı İstasyon
Cad. No: 57/3 43020 Kütahya
Tel: (0274) 216 16 18
Faks: (0274) 216 15 05

Mersin Şubesi

Hastane Cad.
Mersin İşmerkezi Kat: 4 Mersin
Tel: (0324) 336 54 42
Faks: (0324) 336 22 25

Samsun Şubesi

Şevketiye Cad.
Erçal İşhanı 1/2 Samsun
Tel: (0362) 230 91 66
Faks: (0362) 231 27 54

Trakya Şubesi

Belediye Karşısı Güngör
İşhanı Kat: 4 Lüleburgaz
Tel: (0288) 411 21 90

Yarımca Şubesi

Ankara Cad. Dostluk
İşhanı No: 55/3 İzmit
Tel: (0262) 321 43 13
Faks: (0262) 322 42 53

TEMSİLCİLİKLERİMİZ

Antalya

Elmalı Mah. 7. Sok.
Çoşkun İşhanı No: 31
Antalya
Tel: (0242) 241 53 53

Düzce

Gaziantep Cad. Çınlar Sok.
Kavakoğlu Pasajı Düzce

Elmadag

MKEK Barut Fab.
Elmadag-Kırıkkale

Eskişehir

Sakarya Cad. Birlik Han
Kat: 5/15 Eskişehir
Tel: (0222) 231 24 59

Kırşehir

Eski Ankara Cad. Mermerler Apt.
No: 1 Kat: 1 Kırşehir
Tel: (0386) 212 16 41

Malatya

İnönü Cad. Nuşin Apt. Kat: 2
No: 56 D. 4 44100 Malatya
Tel: (0422) 321 24 46

Çerkezköy

Gaziosmanpaşa Mah. Atatürk
Cad. Doğuş İşhanı No: 29
Çerkezköy
Tel: (0282) 726 66 43

MİSAFİRHANELERİMİZ

Ankara Misafirhanesi

Adakale Sokağı No: 6
Yenişehir-Ankara
Tel: (0312) 431 47 51

İstanbul Misafirhanesi

Levazım Subayları Mah.
Kardelen Sok. Petrol-İş Blokları
1. Levent-İstanbul
Tel: (0212) 274 92 88